

TARTU RIIGLIK ÜLIKOO



# Sona. Soel

③

TARTU 1975

TARTU RIIKLIK ÜLIKOOL  
EESTI KEELE KATEEDER

# Sõnasõel

Uurimusi ja materjale  
eesti keele sõnavara  
alalt

3.

TARTU 1975

Kinnitatud Filoloogiateaduskonna nõukogus 23.dets. 1974

T o i m e t u s k o l l e e g i u m :

V.Kingisepp, J.Peegel (vastutav toimetaja), H.Rätsep.

PÜHENDATUD  
AKADEEMIK  
PROFESSOR  
FILOLOOGIADOKTOR

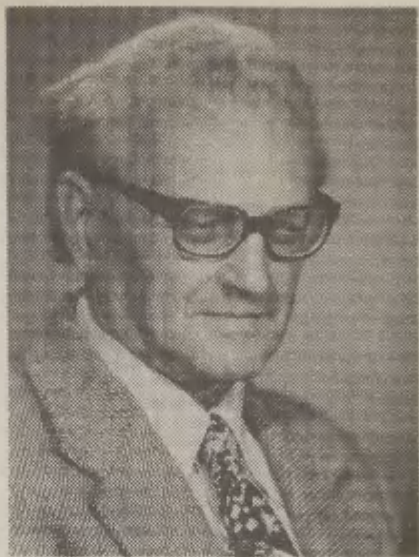
**PAUL  
ARISTELE**

TEMA

**70.**

SÜNNIPÄEVAL  
3. VEEBR. 1975





Meie kauge esivanem  
sai siis inimeseks, kui ta  
hakkas kõnlema. Keel  
oli, on ja leeb inimeste  
tähtsaim suhtlemisvahend.

Paul Ariste

## UUSI SÕELISEID

Paul Ariste

### Joajõgi

M. Veske "Eesti rahvalaulude" I osas (Tartu 1879), lk. 92 on Virumaalt kirjepandud "Leina laul venna järele", mis algab värssidega

Kuu tõuseb, alaneb päeva,  
Kuu tõuseb Jua-jõe sta,  
Päeva Pärnu hallikasta.

Joonealuses märkuses on M. Veske lisanud, et Jua-jõgi on Narva jõgi. Selle seletuse on ta arvatavasti saanud laulu esitajalt. Narva jõe tähenduses on Joajõe toonud ka A. Saareste oma "Eesti keele mõistelises sõnaraamatus" (märksõna jõgi), mainides ühtlasi, et ta tunneb seda hüdronüümi just M. Veske rahvalaulude kogu järgi. Narva jõel on juga. Seega võiks arvata, et Joajõgi on vaid lauliku juhuslik poeetiline epiteet Narva jõe kohta. Võib aga ometi oletada, et Narva jõge on kunagi üldisemaltki kutsutud Joajõeks, sest ka Virumaa murretele lähedases vadja keeles on see Narva jõe nime tus tuntud. 1831. aastal on A.J. Sjögren Peen-Rudja vadja laulikult Anna Ivanovnal kirja pannud peigmehe vihtlemislau lu, milles esineb juga jsc'i. Sjögren ei osanud vadja keelt. Sellepärast on tema kirjapanek õigegi vigane. Järgnevalt tuuakse tolle laulu asjaomased värssid Sjögreni kirjutustava järgi ning sellega rööbiti ka häälduspäras es transkriptsioo nis:

Miehed tõid meress vettä,  
Lachsed tõiväd laukaassa,  
Tyttäred juga jogessä.

mehet teid meres vettä,  
lahzet teivad laukassa,  
tüttäred juga jөгessä.

(V. Salminen, Vatjalaiset runot, Helsinki 1928, lk. 674 ).  
Tõlkes on laul järgmine 'mehed tõid merest vett, lapsed tõid  
Lauga jõest, tüdrukud Joajõest'. Anna Ivanovnalt on see peig-  
mehe vihtlemislaul korduvalt kirja pandud, muide ka E. Lõnn-  
roti poolt 1844. aastal. 1901. aastal on V. Alava laulu tal-  
letanud Kattilast. Tema kirjutatud teisendis on asjaomased  
värsid:

Mehet toovad meressä vettä,	'Mehed toovad merest vett,
Tyttäred Jugaa jõgõssa,	tüdrukud Joajõest,
Naised Narvasuu jõgõssa.	naised Narva(suu) jõest.'

(V. Salminen, ibid., lk. 752). Kattilast on värsid kirja pan-  
nud ka V. Salminen 1906. aastal:

<u>Mehed tõvad meressä vettä,</u>	'Mehed toovad merest vett,
<u>Naized Narvasu jeyessa,</u>	naised Narva(suu) jõest,
<u>Tüttäred jugä jeyessa.</u>	tüdrukud Joajõest.'

(Ibid., lk. 773).

Vadja kõnekeelest on allakirjutanu selle kohanime registree-  
rinud teises tähenduses, nimelt juka, omastav juga tähendab  
Jõgõperä külas Narva linnaosa Joalat. juga čerikko on 'Joa-  
la kirik'. juka-sõna alalütlev on juga la 'Joalas'. See vad-  
ja alalütlev lubab oletada, et ka eesti keeles on Joala alg-  
selt olnud alalütlev 'Joal', mis metanalüüsi teel on saanud  
omastavaks ja nimetavaks. Sõna juka, eesti juga on vana lää-  
nemere sõna (SKES).

Tänapäeva vadjalaste kõneusususes on Narva jõe nimetuseks kas  
narvā või narō.vā jeci ehk jeki.

### riim ja niir

Kui F.J. Wiedemanni eesti-saksa sõnaraamat oli 1869. aastal  
ilmunud, tegeles sellega mõnd aega akadeemik Anton Schiefner.  
17/29. novembril 1869 kirjutas ta Fr.R. Kreutzwaldile sõna-  
raamatu kohta muuseas järgmist: "Mind on suuresti sirvilau-  
dade tartukeelsed nimetused rim, sirv ja nir vaevanud; kas  
Teil on veel midagi selle punkti kohta? Tallinnamaa eestla-  
sed ei näi seda asja enam tundvat." (Fr.R. Kreutzwaldi kir-

javahetus III. Fr.R. Kreutzwaldi ja A. Schiefneri kirjavahe-  
tus. Tallinn 1953, lk. 443). 5/17. jaanuaril 1870 vastas  
Kreutzwald Schiefnerile: "Teie poolt tartu keeles toodud sir-  
vilaudade nimetused on mulle tuntud ainult Wiedemanni sõna-  
raamatust; ma ei tea midagi lähemat, püüan aga parajal juh-  
tumusel selle kohta järele kuulata. Ma ei mäleta, et oleksin  
kunagi Tallinnamaa eestlaste suust säherdusi väljendusi kuul-  
nud." (seals., lk. 447). Schiefner ja Kreutzwald olid mõle-  
mad valesti tõlgendanud Wiedemanni sõnaraamatus esinevat lü-  
hendit D, mis oli lisatud asjaomastele sõnadele. D ei tähis-  
ta Tartumaad, vaid see tähistab Hiiumaad (saksa keeles Dagö).  
Kirjavahetuses mainitavad sõnad on Hiiumaal kirja pandud.  
Juba 1933. aastal on allakirjutanu oma magistritöös "Eesti-  
rootsi laensõnad eesti keeles" (Acta et Commentationes Uni-  
versitatis Tartuensis B XXIX.3, lk. 98) osutanud, et riim,  
harilikult mitmuses riimid 'puukalender, sirvilauad' on root-  
si laensõna. Hiiumaa rootsi murdes vastas sellele rīmār. Sa-  
mas töös on toodud rootsi sõnale vasteid ka teistest skandi-  
naavia ja muudest germaani keeltest. Sirvilauad esemenagi on  
meile tulnud rootslastelt. Peale riimide on puukalendri ni-  
metuseks Hiiumaal olnud ka neerid ehk niirid. Need sõnad on  
tuntud üksnes Wiedemanni eesti-saksa sõnaraamatust. Hilise-  
mad murdeuurijad pole neid registreerinud. Neile sõnadele ei  
leia vastet skandinaavia puukalendrite nimetuste hulgast.  
Võib siiski oletada, et needki sõnad on ikkagi puukalendri-  
telt lähtunud. Peale riimide, s.o. ruunikirjamärkidele sar-  
naste märkide oli sirvilaudadele lõigatud ka üksikuid sõnu  
ja tähti ladina kirjas. Tartu Etnograafiamuuseumis on mitu  
vana sirvilauda. Ühele 1796. aastal valmistatud lauale (in-  
ventarinr. 5677) on jaanuarikuu esimese päeva kohta lõiga-  
tud sõna NEAR, s.o. näär. Need sirvilauad on Pühalepast. Ees-  
ti keele murretes on ulatuslikult algupärane pikk vokaal a  
muutunud diftongiks ea, ia või eä, iä. Pühalepas nagu mu-  
jalgi Hiiumaal oli alles mõnekümne aasta eest pikk vokaal  
üldiselt säilinud (P. Ariste, Hiiumurrete häälikud, Tartu  
1939, lk. 110). Seega on sõna NEAR olnud algseltki diftongi-

line, nagu seda näitavad ka hilisemad kirjapanekud: Pühalepa neäreD ehk neäriD 'uusaasta' neäri kü 'jaanuar', Kaina neäriD, Emmaste niäri ehk neäri kü, Reigi neäri kü. Hiiu murdekujud on õige lähedased selle uusaastanimetuse keskalam-saksa algallikale, mis oli nijär. Keele ja Kirjanduse Ins-tituudi murdekogude andmeil on vaid Kuusalu Tapurlast talle-tatud alamsaksa originaalile veelgi lähem murdekuju nijariD. Wiedemanni eesti-saksa sõnaraamat tunneb Gösekeni järgi sama sõna nijariD. Seega on nijär olnud varem laiema levikuga. Siinkohal esitatakse arvamus, et neerid ehk niirid on lähtu-nud alamsaksa keelest laenatud uusaasta nimetusest, mis sei-sis sirvilaudade alguses. Hilisemad murdeuurijad pole neid sõnu kohanud. Nõnda pole teada, kui täpselt on omal ajal kuulnud haruldased sõnad paberile märgitud. Et esitatud ar-vamus neeride ehk niiride algupärasest pole ainult pelk oletus, millele ei saa kuskilt tuge, seda osutab üks teine skandinaa-via sirvilaudade nimetus paitsi riimid. Norras oli primstav 'gammaldags kalender, stok med merker for maanedene el. da-gene i aaret' = 'vanaaegne kalender, aasta kuude ja päevade jaoks märkidega kepp' (A. Torp, Nynorsk etymologisk ordbok, Kristiania 1919), millele vanaislandi keeles vastas primstaf ja vanarootsi keeles primstaf. Selle sõna esimene osis on vananorra prim 'nymaane; første dag i maaneden' = 'noorkuu, kuu esimene päev'; vanarootsi prim oli samade tähendustega. See skandinaavia sõna oli lähtunud ladina sõnast primus 'esi-mene', millega keskajal tähistati kuu algust, kuu esimest päeva. Kui see kuu esimese päeva nimetus on andnud Skandi-naavias sirvilaudadele nimetuse, siis pole võimatu arvata, et aasta esimene päev andis meie sirvilaudadelegi nimetuse. Eesti keeles esineb peale mainitud riimi veel teisigi sama-kõlalisi riim-sõnu, mis pole käsitletud sõnaga suguluses, kuid mis on samuti germaani keeltest meile tulnud. Kirja- ja ühiskeeles on üldiselt tuntud värsiriim. See sõna on alam-saksa algupära < rim (ülemsaksa Reim). Eesti keelde on ta tulnud koos riimistatud lauludega.

Eesti keeles üldkasutatavad on ka riimsool ja riimvesi. Ees-



ti sõnale riimsool on vasteid teisteski lähedastes sugulaskeeltes: soome riimisuola, riimuauola 'lievä suolaus', karjala riimusuola, riimusuola, vadja rim-sõda. Kõik need läänemere keelte sõnad on rootsi algupära. Rootsi keeles on rīma, rīmsalta 'riimsoolama, riimsoola panema', rīmad, rīmsaltad 'riimsoolane, riimsoolas' (SKES). Murdeti on soome keeles riivisuola ja eesti keeles riivsool, milles tuleb esile m ja v sporaadiline vaheldus, mis kummaski keeles pole lausa ebatavaline. Eesti keelest on registreeritud ka räimsool. See murdesõna on ilmsesti kujundatud rahvaetümoloogia seigana räim-sõnale toetudes. Kergelt soolatud räim pole veel täiesti silguks sooldunud, on veel pooliti räim. Usutavasti on rootsi laensõna kõigepealt kodunenud soome keeles ja sealt siirdunud teistesse läänemere keeltesse. Soome silgupuudjad ja -soolajad tõid oma saadusi karjalaste aladele ja üle lahe ka Eestisse. Soome saarte silgumüüjad käisid ka vadjalaste külates. Eestis on riimsool murretes omane peamiselt endisele Viru-, Harju- ja Järvamaale, kuhu ulatusid soome või Soome lahest püütud silgud. Üldisem mõiste on eesti murretes verisool. Väheste soolasusega riimsoolast läheduses on eesti keeles moodustatud väheste soolasusega riimvesi, mis koos oma mitmesuguste tuletistega on kirjakeeles eriti levinud.

Kolmandat Hiiumaalt kirjapandud sirvilaudade nimetust sirv, mitmus sirvid on võimalik ühendada eesti sõnaga sirvima 'sorides silmitsema, lehitsema, sorides selgitama jne.', millele soome keeles vastab sirviä (SKES). Eesti kirjakeelele on saanud omaseks sirvilauad. Oleks kõigiti sobiv kirjakeeles tarvitusele võtta ka sõna riim sirvilaudade märgi ja ruunikirja märgi tähenduses.

### spunk ja muumitroll

Üheski eesti sõnaraamatus ega sõnavara kartoteegis ei leidu veel sõna spunk, aga ta on juba olemas meie keeles. Et ta noorte keeletarvituses eksisteerib, seda osutab muide instru-

mentaalansambel "Spunk". Sõna spunk on eesti keeles ja teisteski keeltes levinud Astrid Lindgreni raamatu "Pipi Pikk-sukk" (eesti keeles V. Beekmani tõlkes 1968) ja selle järgi tehtud filmide populaarsuse kaudu.

Ühel hommikul sõnas Pipi oma sõpradele Tommyle ja Annikale, et ta on leiutanud "silmapaistvalt hea sõna" spunk, kuid ta ei tea, mida sõna tähendab. Pipi sõbrad nentisid, et kui ei teata, mida sõna tähendab, siis pole tasta kasu. Sellepärast hakati ühiselt sõnale tähendust otsima sinise lipuvarda kõige ülemisest otsast, kondiitriärist, rauakauplusest, õmblustarvete ärist ning arsti ja kohvitäide juurest, kuid kuskil ei teatud vastata, mis on spunk. Lõpuks arvati, et spunk on väike roheliste tiibadega putukas. Sõna spunk on jäänudki tähendusetuks sõnaks. Kui seda tarvitavad meie kooliealised või teisedki, pole tal ka eesti keeles mingit kindlat tähendust. Spunk võib olla mõni kaasõpilane, õpetaja, keeruline või tundmatu ese jne. Ka teistes keeltes pole sel sõnal kindlat tähendust. Tähenduseta sõnu võib esineda muidki, nagu eesti keeles repun(t)seerima. Spunk on lähtunud rootsi keelest ning ta on loodudki kõiketähendavaks. 1971. aasta suvel kirjutas nende ridade autor Astrid Lindgrenile ning küsis, kust ta on saanud selle tundmatu rootsi sõna, kas see on mõni murdesõna või on see mõne olemasoleva sõna moone. Vastuses (21.10.1971) kirjutas naiskirjanik: Jag ville ha ett ord som inte fanns i svenska och alltså kunde få betyda vad som helst, s.o. 'ma tahtsin saada sõna, mida rootsi keeles ei leidunud ja mis võis seega tähendada täiesti ükskõik mida'. Kirjas on öeldud sedagi, et varem oli ka Taani Keelehooldus aru pärinud, kust spunk põlvneb. Spunk on seega tehissõna. Ta on üldkeeleteaduse seisukohalt huvitavaks näiteks sellest, kuidas tähendusetu tehissõna võib eritingimustel rahvusvaheliselt levida. Astrid Lindgren on oma kirjas maininud, et see sõna on säilitatud erikeelsetes tõlgetes, muide ka inglise keeles, kus argoopärase keeles spunk võib olla ka sperma. Rootsi sõna luues Astrid Lindgren ei teadnud inglise sõna olemasolu.

On üks teinegi tehissõna, mis on kirjanduse, raadio, filmi jne. kaudu laialt levinud nagu spunk. See on muumitroll. Meie raadios on lastesaadetes esitatud lugusid muumitrolli-dest. Nende pisihaldjate autoriks on Soome kunstnik ning rootsikeelne kirjanik Tove Jansson. Tove Janssongi on allakirjutanule vastanud (4.3.1973), et ta on loonud tehissõna, mis väljendaks midagi pehmet. Tema arvates on konsonant m selline, milles peitub palju pehmust. Seega lõi ta rootsikeelse sõna mumintrollet, millest tema teoste soomekeelsetes tõlgetes on tehtud muumipeikko ja eesti keeles muumitroll. Muumitrollid on eri maades saanud populaarseks meenete, postkaartide jne. kaudu. Kunstnikuna on Tove Jansson andnud neile haldjatele kujugi, mis väljendab suurt pehmust, mitte aga lõtvust.

#### taru ja tare

"Denn die Etymologie scheint derjenige Bereich in der fiugr. Fachliteratur, in dem am meisten geforscht wird und der am meisten veraltet." (E. Schiefer, Советское финно-угроведение" 1974, lk. 4). "Eesti keeles" 1926, lk. 18 on Manninen tuletanud eesti sõna taru läti keelest. Läti väljenditest dravu priede 'tarupedajas' ja dravu egle 'tarukuusk' olevat eesti keelde laenatud esimene sõna kujul \*travu, millest metateesi kaudu saadud \*tarvu ning sellest arenenud siis taru. J. Mägiste on täiesti õigesti vastustanud taru läti keelest tuletamist häälikulistel põhjustel ning on selle sõna ühendanud tarega väitekirjas "oi-, ei-deminutiivid läänemeresoome keeltes. Läänemeresoome nominaaltuletus I" (Acta et Commentationes Universitatis Tartuensis B VII.2, Tartu 1928, lk. 27 jj.). Etnograaf F. Linnus on suures eriuurimuses "Eesti vanem mesindus" I (Tartu 1939, lk. 468) jäänud siiski Mannineni oletuse pooldajaks. Ta on toonud liiatigi lisanäiteid läti kirjakeelest ja murretest, mis tema arvates toetavat taru laenamist läti keelest. F. Linnuse lisanäitedki ei aita lugejat veenda, et taru saaks kee-



leliselt olla läti laen. Soomeugrilaste mesindus on väga vana ala. Seega ei või ka oletada, et läänemerelaste esiisad oleksid (mets)mesindust õppinud alles baltlastelt ning neilt laenanud asjaomase terminoloogiagi. Allakirjutanugi pooldab seda arvamust, et eesti taru ja tare kuuluvad etümoloogiliselt ühte.

L. Posti on äsja avaldanud õige huvitava kirjutise "Suomen taro-sanan alkuperästä" (SUST 150, Helsinki 1973, lk. 272-283). Soome taro on viljeldud ning asustatud ala, kultuurmaastik ja murdeti ka küla. L. Posti on selle sõna arvanud vanaks vene laenuks. Põhjavenes murretes on доп 'als Acker oder Wiese gerodetes Gebiet, Schwendland, Neusiedlung auf gerodetem Gebiet'. Et vanavene о-le vastab läänemere keeltesse tulnud vanades laenudes a, siis võib L. Posti etümoloogia õige olla, kui oletatavale sõnatüvele \*tara ei avastata kunagi mingit vanema päritoluga vastet. Põhja-Venemaa kohanimedes esineva sõna доп puhul oleks L. Posti siiski võinud arvesse võtta paitsi vene доп ka sürjakomi sõna доп, mis muide tähendab piiratud kohta, mingit ala, seda eriti liit-sõnades.

Soome etnograaf N. Valonen on oma monograafias "Zur Geschichte der finnischen Wohnstube" (SUST 133, Helsinki 1963, lk. 551) soome sõnadega taro, taromaa 'Dorf, Kulturland, bebauete und besiedelte Gegend' ühendanud eesti tare ja vadja tare. L. Posti ei julge soome taro-sõnaga ühendada ei eesti taret ega vadja sõna tare 'saun', ciutare 'kamber; suveköök' ja isuri rahvalauludes esinevat tare 'tuba'. Ta peab eesti tare-sõna üha edasi saksa laensõnaks < Darre, nagu seda olid pidanud mitmed teisedki enne teda, keda ta oma kirjutises mainib. Vadja ja isuri vasted on arvatud eesti keelest või eesti keele kaudu saadud laenudeks. Allakirjutanu ei suuda siiski kuidagi veenduda, et eesti tare lähtesõnaks võinuks olla saksa Darre. Baltisaksa keeles polnud Darre tavaline sõna. Samas tähenduses kasutati meilt lähtunud sõna Riege, mis esines juba alamsaksa ajastul ryghe- ja rye-kujul (vt. muide V. Kiparsky, Fremdes in Baltendeutsch, Helsinki 1936,

lk. 66). Saksa keeles on Darre 'Hürde zum Trocknen', eesti keeles on aga lõunaeesti sõnal tare ehk tarõ palju ulatuslikum tarvitus- ja tähendussfäär, nagu seda osutab juba Wiedemanni eesti-saksa sõnaraamat: tare 'Wohnstube, Stube, Saal, Halle, Kirchenchor', suurtare 'Saal, Hauptstube zum gewöhnlichen Aufenthalt (im Gegensatz von kamber)', kalatare, püügitar 'Fischerhütte', rehetare 'Stube, welche zugleich als Dreschscheune ("Heizriege") dient', söögitare 'Speisezimmer', teotare 'Arbeitszimmer', vesitare 'Raum in der Wassermühle, wo sich das Wasserrad befindet' jne. Et tare on eesti keeles just lõunaeesti sõna, siis pole sugugi ootusvastane, et selle vaste tare esineb ka vadja keeles ning usutavasti vadja keele substraadina või adstraadina ka isuri keeles. On teisi sõnu, mis on omased omaaegsele ugala ehk oandi ja vadja keelele. Ugalased ja vadjalased olid esimesel aastatuhandel ida pool Peipsit otsesed naabrid. Kui vadja tare oleks laenatud eesti keelest pärast seda, kui eesti tare oli oletatava saksa laenuna saadud Darre-sõnast, peaks see sõna esinema just Põhja-Eesti alal, sest pärast seda, kui sakslased tungisid meie maale, polnud vadjalastel enam otsest kontakti Lõuna-Eesti aladega. Eesti keele seisukohalt pole raskusi omavahel ühendada sõnu tare, tarõ ja taru, taro. Mõlemad sõnad on algselt olnud deminutiivid samast tüvest: \*tara > \*tarai > \*taroi > taro > taru ja \*tarai > \*targi > tare > tare. Pandagu tähele, et ka soome keeles esineb sõna tare fraseologismis pysyä maan tareissa 'es ist am besten auf dem Erdboden zu bleiben' (N. Valonen, main. teos, lk. 552). Kui püsida oletusel, et soome taro ja ühtlasi eesti tare ja taru on tõestigi laenud vene keelest, peab laenamine olema toimunud õige vanal ajal. Oletatav vanavene lähtesõna pidi olema \*dor̥. Vanavene lühike sõnalõpuline vokaal ɪ võib läänemere keeltes olla asendatud a-ga: eesti hurt, om. hurda, soome hurta < \*chirt̥, eesti tulp, om. tulba < \*stɪlbɪ, \*stɪlpɪ jne. (J. Kalima, Slaavilaisperäinen sanastomme, Helsinki 1952, lk. 36 jj.). Seega võib kõikide nüüdsete läänemere sõnade algseks ühiseks lähtekujuks olla \*tara.

Soome taro, taromaa ja eesti tare ühendamise takistuseks on peetud sõnade suurt semantilist erinevust. N. Valonen on uskuma panevalt näidanud, et 'tuba, maja, küla' ja 'viljelusalala' võidakse läänemere keeltes tähistada sama sõnaga. Tema esitatud näidetele (main. teos, lk. 551 jj.) võib tuua lisanäiteid. Läti keeles on māja 'maja', ent ka 'kodu' ja 'talukogu maa-alaga'. Mari keeles on KYDO 'suveonn, suvine elamu' ja 'talukogu, talumaad' jne.

### viigipüksid ja püksiviik

Mõlemad pealkirjas esitatud sõnad on tavalised tänapäevases eesti kirja- ja kõnekeeles. Tarvitatakse ka tegusõna (pükse) viigitama ~ viikima 'pükstele viike sisse pressima'. Need sõnad pole meie kirjakeeles kuigi vanad. Sõna viik 'sissepressitud viir (näiteks pükstel)' on saanud ametliku tunnustuse alles EÕS-is 1937. aastal. Keele ja Kirjanduse Instituudi kirjakeele kartoteegi vanemad andmed püksiviikidest on samuti 30-ndatest aastatest: ta püksiviigid olid korras (A. Jakobson 1935); Pükste viigid olid hästi hoiatud (M. Raud 1937); Pükstesse pressitud viigid tundusid neile labastena (A. Saarna 1937) jne. Püksiviik pole oma olemasolult vana. See tuli Põhja-Ameerikas moodi alles käesoleva sajandi alguses. Seega ei või ka sõnad viigipüksid ja püksiviik vanad olla.

Moesõnad on sageli laen- või tehissõnu. Viik on laensõna, mis on eesti keelde tulnud juba enne püksiviike. Sõna on rahvapärasesena registreeritud mitmelt poolt põhjaeesti läänepoolsetest murrakutest. Viik, om. viigi on tuntud kogu Hiiumaal, Martnas, Hageris ja Juurus. Viimasel murdealal esineb ka viige, om. viike. Murdeis on see sõna algselt tähistanud üldse sissepressitud viiru: Juuru enne tehti viikisi särki varruse; voõdid pidid eäste viikisi olema; Pühalepa käistel olled viigid sees jne. Ka kirjakeeles on viik peale pükste viirude võinud tähistada muidki viire. A. Varma "Õmlustööde tehnika" I (1930, lk. 72) annab sel-

lise õpetuse: "Krookimisel tarvitame erandina ühekordset niiti. Oleme teinud nimetatud ettevalmistused, <sup>ka</sup>änane kroogitava riide äärest 1/2 sm. laiuselt paremale poolele. Nii saame riidesse viigi, mida mooda õmbleme krookpisted!" Eesti püksiviigile pole etümoloogilisi vaateid lähissugulaskeelis. Otsene vaste esineb aga rootsi keeles, kus on byxveck samas tähenduses. Rootsi keeles veck 'volt, kurd, korts, pressitud viir' on vana germaani sõna. Eesti püksiviik ei ole siiski lähtunud riigirootsi sõnast byxveck, vaid eesti sõna on laenatud hääbunud või hääbumas olevaist Eesti rootsi murrakuist. Eesti rootsi murrakuis oli riigirootsi veck-sõna vasteks vīk, mitm. vīkēr, mis tähistas muides just kurdu või viiru. Selles tähenduses oli too rootsi sõna siirdunud mõnedesse eesti murretesse, kust ta hiljem püksiviigina on levinud kogu eesti keelealale.

\*  
\*  
\*

Viiskümmend aastat on kulunud sellest, kui allakirjutanu hakkas seletama sõnade päritolu. Esimesed seletusüritused olid küll esperanto sõnavara kohta. Sellele järgnesid rootsi laensõnad eesti keeles ja hiljem on järgnenud muugi. On olnud aegu, mil sõnade päritolu selgitamine on olnud otse esmaseks huvialaks. Enamasti on etümologiseerimine siiski olnud muu töö kõrvaliseks lõdvestushüppeks. Vahel on olnud ka pessimismihetki, kui sõnade põlvnemise jälgimine on näinud tühja tööna ja vaimu närimisena. Pessimismihetked on eriti siis võimust võtnud, kui käest on lauale pandud hea teos fonoloogiast, generatiivsest grammatikast, sotsiolingvistikast, psühholingvistikast või muust aktuaalselt uuest. Sõnu ei saa ju etümologiseerida raalil. Sõnu ei saa etümologiseerida isegi rangete üldkehtivate valemite järgi. Juba Allan S.C. Rossi ("Etymology, with especial reference to English", 1958) ja Jaroslav Rudnyćkyj ("Etymological Formula, with Especial Reference to Slavic", 1962) asjaomased katsetused ei andnud tulemusi, mida oleks võidud hakata eri keelile kohan-

dama. Pessimismihetkedel on näinud, nagu oleks etümologiseerimine mineviku igand, mis kaasajale ei suuda midagi olulist pakkuda, seda liiatigi selle tõttu, et juba 40. aastatest alates kerkis esile arvamusi, et etümoloogia on üksnes keelehuviliste asjaarmastajate ajaviitehobi. Sõna uurimine leiti keele struktuuri käsitlese seisukohalt olevat kõrvalise tähtsusega tööülesanne. Pessimismimiljöö hajutas Hans-Martin Gaugeri kirjutis "Die Semantik in der Sprachtheorie der transformationellen Grammatik" (Linguistische Berichte 1969, 1, lk. 10), kus on öeldud: "Durch das Wort ist die Sprache da. Sprache ist Sprache insofern sie Wörter hat." Soome-ugri keelte etümoloogiate esitamiseks on andnud aga uut indu soome keeleteadlase Valentin Kiparsky kirjutis "About Etymology" (Germano-Slavica. A Canadian journal of Germanic and Slavic comparative studies 1974, 3, lk. 5 jj.). Tema sõnu võib siingi korrata. "The vocabulary and its origin does not reflect the laws of human psychology (if there are any) or the mathematical ones, but the superabundance of facts of the real life, of which man is only one, small and insignificant part."



## PAUL ARISTE EESTI SÕNADE PÄRITOLU UURIJANA

Huno Rätsep

Eestlased ei saa kurta keeleuurijate vähesuse üle. Me armastame oma emakeelt ning tunneme siirast huvi tema korraldamise ja ajaloo vastu. Seetõttu on kummaline, et eesti keeleteadlaste hulgas on vähe etümolooge. Harva kohtame meie lingvistide sõnaajaloolisi kirjutisi.

On tore, et sedagi reeglilt kinnitab erand - akadeemik Paul Ariste, silmapaistev eesti etümoloog, kes sihvaka hõngana kerkib kõrgemale madalast männikust.

Paul Aristel on olnud rohkesti lemmikteemasid. Foneetika ja folkloor, vadja keel ja mustlaskeel, Hiiu murrakud ja läänemeresoome keelte ajalugu - need ja paljud muudki eri alad on pälvinud tema tähelepanu, õhutanud looma ning avastama. Kardetavaks võistlejaks lugupeetud professori meelisainele - vadja keelele on alati olnud eesti sõnade etümoloogiad.

Tänavu 70-ndat eluaastat tähistav teadlane võib rahuldustundega tagasi vaadata oma viiekümneaastasele etümoloogitegevusele, mis on andnud eesti keele sõnavara päritolu ja ajaloo uurimisele suuna ning mille tulemused kuuluvad kaheldamatult eesti keele ajaloolise leksikoloogia põhivarasse.

Sõnade päritolu selgitamine hakkas tulevast akadeemikut paeluma juba noorukieas, siis kui ta kandis veel Paul Bergi nime. Esialgu polnud uurimisobjektiks küll eesti kee-

le sõnad. Juba keskkooliõpilasena oli temast saanud esperantist ja tas oli tärnanud huvi esperanto sõnade algupära vastu. Paljude keelte tundjana oli esperanto looja L. L. Zamenhof toonud sellesse sõnu mitmest vähem tuntud ja Levinud keelest. Esperanto sõnade sünniprobleemid viisid noormehe etümoloogiate võluriiki ja nii nägid varjunimede all trükimusta tema esimesed sõnade päritolu seletavad artiklid / 1, 2 /. Hiljem pole minu teada professor ja akadeemik oma nooruseteema juurde naasnud, aga kes teab...

Esimesed eesti sõnade etümoloogiad paneb üliõpilane Paul Ariste paberile 1928. a. / 3 /. Ajakirjaartikkel on tegelikult Tartu Keeleuuenduse Ühingu peetud ettekande tekst, kus osutatakse alamsaksa prefiksiga vör- (vör) moodustatud sõnadele eesti keeles. Juba selles debüütartiklis näeme etümoloogile vajalikku hoolikat argumentatsiooni, murdeandmete ja Wiedemanni sõnaraamatu asjalikku arvestamist, alamsaksa häälduse murdeerinevuste silmaspidamist.

Noore teadlase esimeseks põhiliseks uurimisalaks saavad siiski rootsi laenud eesti keeles. Alamsaksa laenude laiema vaatluse juurde jõuab ta alles hiljem.

Rootsi keele algoskus saadi vanaemalt, täiendavad teadmised ammutati paari tuttava rootsi perekonnaga suheldes ja rootsi soost koolivendadega juttu ajades. Kuidas aga teema „Rootsi laenud eesti keeles” üles seati, seda meenutab juubilar humoorikalt nende ridade kirjapanijale antud intervjuus: „Nendega ma hakkasin tegelema rumalusest. Olin kaks kuud ülikoolis käinud ja istusin selleaegse filosoofiateaduskonna raamatukogus laua taga, kartoteegikast ees, otsisin raamatut. Laua kõrval vestlesid üliõpilased Klauren ja Taev. Ja nagu te teate, on Karl Taevil äärmiselt hea võime inimesi veenda, neid uskuma panna sedagi, mis on usutamatu. Karl Taev seletas minu kuuldes kaaslasele, kui tähtis on leida õige magistritöö teema. Ja kui tähtis on veel ka see teema registreerida professori juures. Muidu tuleb äkki keegi teine ja võtab teema ära, kust sa jälle uue saad. Mul tuli lausa hirmuhigi otsa ette. Käin ülikoo-

lis ja ei ole veel magistritöö teemat. Ja läksingi siis professor Saareste kõnetundi. Neljapäeviti olid kõnetunnid professori kabinetis. Professor kutsus mind laua juurde, pani istuma ja küsis, mis mu nimi on. Ma ütlesin oma nime ja põhjuse: tulin magistritöö teemat registreerima. Professor küsis, kaua ma olen ülikoolis olnud. Kaks kuud. Ta ei öelnud selle peale midagi, küsis ainult, kas ma rootsi keelt oskan. Teema „Rootsi laensõnad eesti keeles“ pandi kirja.“

Kuus aastat hiljem saab Paul Ariste eesti keele eestirootsi laensõnu käsitleva töö eest magistrikraadi. 1933. a. ilmub töö monograafiana Tartu ülikooli toimetistes/10/. Raamatust sai esimene ulatuslik uurimus laensõnadest eesti keeles ja see on jäänud eeskujuks edasistele etümoloogilistele töödele.

Loode-Eestis ja kohati saartel kõneldud eesti-rootsi murrakute mõju eesti keele sõnavarale – selle jälgimine nõudis eeskätt kohapealt kogutud andmeid. Vaja oli kirja panna nii eesti-rootsi murrakute kui ka eesti murrakute sõnavara. Materjali vajadus viis Paul Ariste juba 1927. aastal Noarootsi kihelkonda eesti-rootsi keelt õppima ning eesti ja rootsi rahvaluulet koguma. Järgnevail aastail käib ta uurimisretkedel Lääne-Eestis ja Hiiumaal. Enne magistritööd jõuavad ilmuda üksiksõnade etümoloogiad ajakirjades ja koguteostes /4, 5, 6, 96, 7, 8, 9/.

Paul Ariste magistritöö paistab silma oma põhjalikkuse poolest. Ühtekokku on siin esitatud 253 laensõna. Autor pole piirdunud eesti-rootsi laenujuhtude registreerimisega. Paljudes kohtades viidatakse töös eesti rannikumurde sõnade pärinemisele soome keelest või otseselt soome-rootsi murrakutest. Alati vaetakse alamsaksa laenamise võimalusi, nii et töös on lisaks eesti-rootsi laenudele seletuse leidnud kenake hulk soome (soome-rootsi) ja alamsaksa laensõnu ning etümologiseeritud sõnade koguarv ulatub 350-ni. Uurimuse väärtust tõstab veelgi isiklikult kogutud materjal ja autori asjatundlikkus nii eesti kui rootsi aja-



loolises foneetikas. See raamat, mis oma ulatuselt ja sisukuselt on võrdne tolleaegsete doktoritöödega, on tänini säilitanud oma väärtuse ja jäänud ainsaks monograafiliseks uurimuseks rootsi laenudest eesti keeles.

Sel ajal kui Paul Ariste tegeles peamiselt rootsi laendega eesti keeles, jäi tal mahti aeg-ajalt pilku heita ka vastupidistele mõjustustele: eesti laenudele eesti-rootsi murrakutes. Ja seltki alalt jõuab ta publitseerida lühemaid kirjutisi.

Rootsi laensõnad eesti keeles on lugupeetud juubilari huvitanud hiljemgi ja ta on lisanud oma põhiuurimusele selt alalt ülevaate riigirootsi laenudest eesti keeles /17/, vastuse oma raamatu kriitikule ning uusi üksiketümoloogiaid /26/.

Rootsi laenude uurimine viis P. Ariste Hiiumaa rootslaste kaudu Hiiu murrakute ja ka nende sõnavara uurimisele. Algusest peale paelub teda kõik omapärane selle saarerahva sõnavaras. Ta leiab juba 1929. a. hiidlaste keeles kaks lapi laensõna (paldis~paldas (praegu kirjakeeles paltus) ja tiks) /4/. Sõnad on Põhjameres ja Valges meres kalastavad hiidlased Lapimaalt kaasa toonud ning need on vist küll ainsad lapi otselaenud eesti keeles. Hiljem on ta muu kõrval jälginud hiidlaste sõnavara kujunemist oma doktoriväitekirjas /24/ ja väiksemates kirjutistes /23, 30, 31/.

Varakult algab P. Ariste huvi heebrea ja juudi keele ning juutide folkloori vastu. Siit saab alguse ka heebrea ja juudi laenude selgitamine eesti sõnavaras. Samas 1929.a. ilmunud artiklis /4/ esitab ta ühe oma lemmiketümoloogiaist (juubilar on tavatsenud oma õpilastele kõnelda, et ta olevat tulnud sellele laenuvõimalusele unes): sõna jaanalind esiosa jaana on heebrea otselaen, mis tuli meie piiblikeel-de A. T. Helle vahendusel ja sai möödunud sajandi keskel üldestiliseks. Palju aastaid hiljem tuleb ta selle teema juurde uuesti tagasi ja pühendab piiblitõlkes leiduvale heebrea laensõnadele mitu artiklit. Kõige ulatuslikum neist ilmub W. Steinitzile pühendatud koguteoses /78/. Siin leiab

etümologiseerimist 66 heebrea laenu ja 3 juudi keelest laenatud sõna. Üksiklaene nendest keeltest käsitleb Paul Ariste teisteski kirjutistes /55, 59, 87, 104/.

1932. ja 1933. a. viibis Paul Ariste stipendiaadina Hamburgis end üldfoneetikas täiendamas. Siin süvenesid tema teadmised alamsaksa keele alal. Tal oli võimalus vahetult kokku puutuda elava alamsaksa keelega ja kuulata A. Laschi ning C. Borohlingi loenguid selle keele kohta. Siit saab alguse tema laiem huvi alamsaksa keele mõjude vastu eesti keeles. Veel 1933. a. ilmub P. Aristelt teatud mõttes programmiline artikkel /12/, kus juhitakse muuhulgas tähelepanu sellele, et kirjalike keskalamsaksa alimate kõrval peaksid eesti sõnavara uurijad eriti tähelepanema alamsaksa rahvakeelt. On ju enamik alamsaksa laene eesti keelde tulnud ikkagi meie maal kõneldud alamsaksa keelest. P. Ariste osutab sellega seoses mitmetele häälikulistele seikadele ja muuhulgas ka sellele asjaolule, et meie tavalised eesnimed pärinevad just alamsaksa rahvakeelsetest kujudest (näiteks Viiu, vrd. asks. Fio; Jaak, vrd. asks. Jak; Jaana, vrd. asks. Jāhn). Kahjuks pole neid tähtsaid seisukohti hiljem alati küllalt silmas peetud.

30-ndate aastate lõpul saab Paul Aristest kõige viljakam ja arvestatavam alamsaksa laenude uurija. Eialgu ilmub tema sulest veel üksiketümoloogiaid /21/. Siis aga hakkab ta komplekselt jälgima alamsaksa laene eesti kirjakeele kõige vanemates mälestistes. Ulatusliku käsitluse osaliseks saavad 16. sajandi keelemälestistes /32/ ja G. Mülleri jutlustes /29/ leiduvad alamsaksa laenud. Siis jäävad sellealased uuringud aastaks seisma ja alles 1963. a. näeb trükivalgust nende järg, saksa laenud H. Stahli teostes /67/. Need tööd kokku annavad küllaltki hea ülevaate alamsaksa laenudest eesti keeles, neis leiab etümologiseerimist umbes nelisada-viissada alamsaksa laenu. Siingi ei piirdu autor ainult laenude registreerimisega, vaid pakub rohkesti häälikuloolisi tähelepanekuid ja üldistavaid järeldusi. Miks valis P. Ariste vanemas kirja-

keeles esinevad alamsaksa laenud oma uurimisobjektiks ja miks ei asunud ta uurima alamsaksa laene eesti rahvakeeles? Ilmsesti oli selleks mitu põhjust. Ühelt poolt pakkusid vanema kirjakeele allikad lisakriteeriume vahetamiseks alamsaksa ja ülemsaksa laenude vahel, teiselt poolt vanem kirjakeel oma üllatavate sõnade ja vormidega on Paul Aristet alati paelunud, kolmandaks võimaldas selline käsitlus teatud kompaktsust, ammendavat vaatlust, mis kogu rahvakeele arvestamise puhul vaevalt oleks võimalik olnud.

Hiljemgi on professor P. Ariste alamsaksa laenudele mitmes artiklis lisa pakkunud ja sellega seoses olevaid üldisigi probleeme lahanud. Ta on huvi tundnud ka eesti mõjude vastu balti saksa keeles.

Juubilari tutvus mustlaskeelega algas just etümoloogiast. Talle oli tulnud mõte, et palumist märkiv sõna võiks olla laenunud eesti keelde mustlaskeelest. Kord 1933. a. peatanud ta ülikooli lähedal mustlaseitede paari ja küsinud, kuidas on nende keeles „palun“. Vastuseks oli „Mānga“. Nii sündinudki manguma sõna etümoloogia. Ühe mustlaseide 16-aastasest pojast sai P. Aristele keeleõpetaja, temalt õppis ta terve talve mustlaskeelt. 1934. a. avaldas P. Ariste kaht mustlaskeele laenu käsitleva artikli /15/. Sedagi võib pidada laenude esituse musterartiklikliks. Tegemist pole pelga märkusega, et manguma ja maaruma verbid pärinevad mustlaskeelest, vaid siin vaadeldakse kõrvutatavat ainet laias haardes, kõne all on kõik naaberkeeled ja rohkesti folkloorigi. Tuleb esile tõsta, et P. Ariste on oma etümoloogias sageli oskuslikult ühendanud keeleandmed rahvaluule andmetega.

Mustlaskeele etümoloogialist kujunes mustlasmurrete uurimine. Sellealaseid artikleid on Paul Aristelt ilmunud kuni viimase ajani.

Vene keelt oli Paul Ariste õppinud juba lapsepõlves naabripäris ja hiljem Tallinnas venekeelses elementaarkoolis. Esimene vene laenu etümoloogia ilmub tema sulest

1936. aastal /19/. Ses miniatuurses artiklis seob autor sunnik sõna slaavi päritolu sundima verbiga, mille varasemaks tähenduseks oli 'kätte maksuma, nuhtlema'. Veelgi varem, oma magistriväitekirjas oli ta tähelepanu juhtinud vene laenudele priipassi (hobune), kuhti, kuhta.

Vene laenude laiema ja põhimõttelisema käsitlemise juurde jõuab juubilar 1950-ndatel aastatel. Selleks ajaks on ta välja töötanud oma kontseptsiooni slaavi laenude keelde tuleku aja ning päritolu kohta /41, 45/. Arvesse võttes arheoloogiliste uurimuste tulemusi paigutab Paul Ariste idaslaavlastega kontakti alguse tunduvalt varasemasse aega, V sajandisse meie ajaarvamise järgi. Samuti aktsepteerib ta K. Vilku ja H. Moora poolt propageeritud idee lääneslaavi laenudest läänemeresoome keeltes. See juba E. N. Setäläl ja J. Mikkolal möödamaines mainitud mõte saab nüüd aluseks mõnede vanavene keelega häälikuliselt või mõnel muul põhjusel halvasti sobivate laenude (näiteks ike, koonal, turg jt.) päritolu selgitamisel.

Samas jätkab Paul Ariste oma vanema kirjakeele sõnavara uuringute sarja, lisades 1958. aastal varem käsitletud alamsaksa laenudele vanemas kirjakeeles leiduvate vene laenude kompaktse ja palju uut pakkuva esituse /51/. Üksikuid vene laensõnu on ta analüüsinud varem ja hiljemgi mitmetes artiklites /30/, eriti lutsi murrakus /65, 69/.

Ka läti keele oli P. Ariste 30-ndail aastail kodus ringis selgeks õppinud. Läti laensõnadest eesti keeles on ta seni siiski võrdlemisi vähe kirjutanud, kuigi esimene sellesisuline artikkel ilmus juba 1936. a. ja käsitles lõuna-eesti sõna müütunik 'tõlnar, tolliametnik, tuim inimene' läti päritolu /28/. Hiljem on ta jälginud läti laenesaarte murdes /30/. Rohkem on tema vaatevähjas püsinud läti keele mõju leivu ja lutsi keelesaarte sõnavarale, eriti seoses keelekontaktide teooria probleemidega /65, 69/.

Esimene genuiinse sõna etümoloogia ilmutab P. Ariste sulest 1933. aastal /13/. Ta oli leidnud Jakob Hurda rahvalaulukogus tundmatu verbi peelelema ja fikseerib selle tähenduseks 'kestvalt kuulama' ning ühendab soomeugrilise 'kõrva' märkiva tüvega (ungari fül 'kõrv'). Ungari sõna etümoloogia on aegade jooksul muutunud, kahju ainult, et see pisike artikkel ajakirja „Eesti Keel” veergudel on jäänud nii soome kui ungari etümoloogidel kahe silma vahele. 1930-ndail aastail alustab P. Ariste vadja keele kirjapanekuid. See viib ta vadja keele ja eesti rannikumurde vahetõrgete jälgimisele. Üldiste küsimuste uurimisel on sõnalaale jäänud ka mõningaid eesti-vadja sõnaühitsusi /37, 38/.

Mitmed juubilari etümoloogiad on otseses seoses eesti folkloori ja etnograafia uuringutega. Nii on sündinud sõnade kahi, villavakmine, Kalev päritolu selgitused.

50-ndail aastail alustab professor Ariste eesti keele sõnavara vanemate kihtide ümberhindamist arheoloogia uuemate töötulemuste alusel. See on ühenduses läänemeresoome keelte tekkimise ja esialgse arenemise vaatlusega. Ta püstitab hüpoteesi vanast substraadist läänemeresoome keeltes /64, 95, 99/ ja esitab rühma sõnu, mis võiksid tema arvates pärineda Läänemeremail enne soomeugrilaste tulekut kõneldud keelest. Selle kõrval huvitab teda ka kõige vanemate indo-euroopa laenude tulek läänemeresoomlaste keelde. Akadeemik võtab kriitilisele vaatlusele balti laenud läänemeresoome ja volga keeltes: osa neist on tema arvates genuiinsed sõnad (näiteks ait, hihn, kord, põrgu), osa aga kuuluvad hoopis vanemasse indo-euroopa laenude kihti (näiteks sõsar, taevas, tarvas, tütar). Mõned seni balti laenudeks peetud sõnad pärinevad aga P. Ariste arvates nii balti keeltes kui ka läänemeresoome keeltes mingist vanast mitteindoeuroopa keelest (näiteks meri) /92, 95, 98, 99/. Samal ajal annab ta ka mõningaid uusi volga ja permi keelte vasteid eesti sõnadele /47, 49/ ja jälgib põllundusliku sõnavara kujunemist läänemeresoome keeltes /44/.

Paul Ariste on seni olnud ennekõike laensõnade etümo-



loog. Genuiinse sõnavara kujunemise probleemidega on ta tegelnud rohkem just viimastel aastakümnetel. Tema poolt etümologiseerimist leidnud sõnade koguarv on aukartustäratav. Järgnevas sõnaloendis on toodud üle kahe tuhande sõna, millele lugupeetud juubilar on oma töödes päritolu selgituse andnud. Tõsi, kõikide nende sõnade algupära pole ta käsitletud esimesena. Loendisse on võetud ka need sõnad, mille senist etümoloogiat ta on kas kinnitanud või kommenteerinud. Aga ikkagi on see suur loov töö, mis üksikartiklite külluses vahel silmagi ei paista.

Eesti keele sõnavara päritolu uurimises on akadeemik Paul Ariste olnud juhtivaid keeleteadlasi. Laialdased teadmised fennougristikas ning üldkeeleteaduses, eesti keele sõnavara suurepärase tundmine, paljude keelte oskus ja huvi kõige uue ning omapärase vastu on selleks pinnaseks, millest on võrsunud imepärase etümoloogiate kaleidoskoop.

Professor Paul Ariste on tänase eesti keeleteaduse suurimaid autoriteete. Teda tuntakse rootsi ja alamsaksa laenude silmapaistva uurijana. Küllaltki kaalukas on tema osa meie vanema kirjakeele sõnavara selgitamisel ja kommenteerimisel. Aga peamiseks akadeemik Paul Ariste ettevõtmistes on olnud siiski see elav loov säde, mida tema kauaaegne kolleeg akadeemik Johannes Voldemar Veski tavatses nimetada teadlase loomevõimeks. Jätkugu auväärt õpetajal seda hindamatut loomevõimet järgnevateks aastakümneteks!

## Sõnaloend

Käesolevasse registrisse on võetud Paul Ariste poolt etümoloogilist selgitust leidnud eesti sõnad. Pärinimede selgitusi pole kaasa arvatud. Märksõnad on esitatud üldiselt originaalis antud kujul, kuid kirjakeele märkidega, s. o. diakriitilised märgid on ära jäetud. Tähendus on märksõnale lisatud ainult sel juhul, kui on tarvis homonüüme eristada või erinevaid tähendusi esile tõsta. Koolonielne number osutab P. Ariste töö numbrile viidatud kirjanduse loetelus. Koolonijärgsed numbrid (kuni semi-koolonini) märgivad vastava töö lehekülge. Laensõna puhul on lühendiga märgitud päritolukeel, muidugi siis, kui sellele vastavas töös on viidatud.

Lühendid on järgmised: asks. - alamsaksa; blt. - balti; blt. sks. - balti saksa; germ. - germaani; hbr. - heebreata; ieur. - indo-euroopa; ingl. - inglise; is. - isuri; jd. - juudi; lad. - ladina; lt. - läti; pl. - poola; pr. - prantsuse; rts. - rootsi; sks. - saksa; slv. - slaavi; sm. - soome; tl. - tõlkelaen; vlgvn. - valgevene; vn. - vene; vvn. - vanaveene.

aablat asks. 29:39  
 aader asks. 67:87  
 aadler aeke. 67:87,112  
 aagabi(lind) hbr. 78:33  
 aali(puu) hbr. 78:32  
 aaloe asks. 67:87  
 aasik 24:212  
 aaeili(lind) hbr. 78:33  
 abada lt. 65:551; 69:139  
 abiidna vn. 65:555; 69:145  
 abratno vn. 65:555; 69:145  
  
 adarkon hbr. 78:38  
 advakat vn. 69:145  
 aed 64:17  
 aflaata asks. 29:6,39  
 aga 30:4-5  
 ah asks. 29:6; ? aeke. 67:87  
 ahali(rohi) hbr. 78:32  
 ahikotus 20  
 ahkate 30:6  
 ahke 30:5-6  
 ahker 30:6  
  
 ahlama(kivi) hbr. 78:33  
 ahm 92  
 ahtima 20  
 ahven 95:256; 99:11  
 ahviteeer vn. 65:555; 69:145  
 aikin rts. 10:22,27,42  
 ait 83; 98:6  
 aituma 79:73  
 aken vn. 41:704; 51:26,29  
 alama(kivi) hbr. 78:33  
 alamoti(mäng) hbr. 78:33  
 algumi(puu) hbr. 78:33

allikas 64:17  
 altar asks. 29:6; 32:110;  
 67:87  
 ame 'seelik' sm. 62:16  
 amet asks. 29:6; 67:87  
 amm asks. 67:88; 100:94  
 amoriiter asks. 67:88  
 anaka hbr. 78:33  
 anava(lind) hbr. 78:33  
 anker asks. 29:6  
 apostel asks. 29:7; 67:88  
 apostol pl. 65:553; 69:142  
 apostoolisk asks. 67:88  
 apreil vn. 65:555; 69:145  
 aprill aeke. või sks. 32:112  
 approbaator lad. 93:118  
 aptük 24:128  
 araaber asks. 67:88  
 argol hbr. 78:33  
 arheoloogia 79:40; 101:40  
 armoni(puu) hbr. 78:33  
 arst asks. 29:7; 67:88  
 artst sks. 29:7,37; 32:112  
 ae 30:6  
 aspar blt. sks. 104:22  
 assol vn. või vlgvn. 65:554;  
 69:144  
 ausad sm. 10:49  
 avavos 24:243  
  
 baaba pl. või vn. või vlgvn.  
 65:552; 69:141; 76:23



babilooniak ask.67:88,116,117	burnitama lt. 65:551; 69:139
babatoom aak.67:88,89	buutsid ingl. 93:118
balbatama vn. vði vlgvn.69:143	bõss pl. vði vlgvn. 65:553; 69:142
baranka vn. 65:555;69:145	da vn. 65:555; 69:145
batvin lt.65:552;69:140	dalazitama vn. vði vlgvn. 69:144
begäärima aaka.29:7	deeda vn. 65:555; 69:145
bell lt.65:551;69:139	deelo vn. 76:24
beluga 'halvasti kuivav maa' lt. 65:551;69:139	dekaabr vn. 65:555; 69:145
benzinka vn.65:555;69:145	dela vn. 65:555; 69:145
bernatein ska.54:214	divavoitma vn. 65:555; 69:145
bilt lt.65:551;69:139	djeela vn. 65:555; 69:145
birka vn. vði vlgvn.65:554; 69:144	doh asks. 29:7,27
bizatama lt.65:551; 69:139	dolnik vlgvn. 65:553; 69:143
bliin vn. vði vlgvn.69:144	domm vn. vði vlgvn. vði pl. 65:552; 69:141
blink rta.lo:42	doss 30:6
blõõmike asks.29:7,39	draatva vn. vði vlgvn. vði pl. 65:552; 69:141
borr lt.65:551;69:139	drott pl. vði vlgvn. 65:553; 69:142
brigon vn.65:555;69:146	drukavoodma vlgvn. vði pl. 65:553; 69:142; 76:24
bruukos lt.69:139	drutsenn vlgvn. 65:553; 69:143
bräškä vn. vði vlgvn.65:554	drutsa lt. 65:551; 69:139; 76:23
bulan vn. vði vlgvn.65:554; 69:144	drõgin lt. 65:551; 69:139
bulba pl. vði vlgvn.65:553; 69:142;76:24	dzeirul lt. 65:552; 69:140
buloon vn. vði vlgvn.69:144	dzints lt. 65:551; 69:139
burdoova vn.65:555;69:145	dzuzin vlgvn. 65:553; 69:143
burlak 'külüst hooajatõõle minev mees' vn. vði vlgvn. 65:554; 69:144	dudar vlgvn. 65:553; 69:143; 76:23
	duli vn. vði vlgvn. 65:554; 69:144
	dundur lt. 65:551; 69:139
	duuda(kott) lt. 65:551; 69:139
	duulakõnõ vn. vði vlgvn. 65:554; 69:144

dõhavits pl. või vlgvn.  
 65:553; 69:142  
 ebreeer asks. 67:88  
 sbreisk asks. 67:88  
 eesti 48:118-124; 86:603-604  
 eestlane 48:118-124;  
 86:603-604  
 efeeser asks. 67:88  
 egipter 67:88  
 eha 47:146-147  
 ei (hüüdsõna) asks. 67:88  
 ei ku lt. tl. 91  
 eile 64:17  
 eja (hüüdsõna) asks. 67:88  
 eksempel asks. 29:7; 67:88  
 e ku lt. tl. 91  
 elamiter asks. või sks.  
 67:88  
 elbur sks. 31:7  
 element asks. 67:88  
 eli asks. 100:97  
 ell 'vanaisa, -ema' rts.  
 6:40; 10:7,24,27,42-43; 96  
 ell 'väike saar' rts. või  
 sm. 10:49,50  
 elmar sks. 31:7  
 elm(bu) sks. 31:7  
 end 'mitte' 22; 26:10;  
 ? rts. 10:35,43  
 enese 53:686  
 enkelt asks. 31:3  
 ent 10:43  
 ep (rõhutav) 88:83; 102  
 epistel asks. 29:7  
 erts- asks. 67:88-89  
 es (küsisõna) 88:83  
 esmasse 'esmaspäev' 24:220  
 ette seisma 'mõistma' rts.  
 tl. 9:4  
 etumaine is. 62:16  
 evangeelisk asks. 67:89  
 evangeelium asks. 29:8;  
 32:110; asks. või sks. 67:89

evangelist asks. 29:8; asks.  
 või sks. 67:89  
 faara i lei rts. 10:17,  
 43-44  
 faksiimile lad. 93:118  
 faktootum lad. 93:118  
 familija vn. 65:555; 69:145  
 feldhärä asks. või sks.  
 67:89  
 fiilar rts. 10:115  
 fiir rts. 10:44  
 filipper asks. 67:89  
 flagu rts. 10:44  
 flota vn. 65:555; 69:145  
 fludu rts. 10:19,44  
 fordeenima asks. 29:8,26  
 fordeenistus asks. 29:8,26  
 fordeenst asks. 29:8,26  
 fork asks. 67:89,117  
 forskoonima asks. 29:8  
 friiherra rts. 9:7; 17:189  
 frööken rts. 10:125; 96  
 fördeenima asks. 67:89,105  
 förstendoom asks. 67:89,109  
 föör rts. 26:12  
 föörspraaker asks. 29:8  
 föörviitima asks. 29:8  
 füll(seil) rts. 10:20,44  
 galaater asks. 67:89  
 galileer asks. 67:89  
 garlaviina vn. 65:555;  
 69:145  
 gati(pill) hbr. 78:34  
 gergeseener asks. 67:89  
 gehoorsam asks. 29:8  
 girr vn. 65:555; 69:145  
 gikäl lt. 65:551; 69:139  
 gluhhoja vn. 65:555; 69:145  
 gongspill rts. 10:45  
 gost vn. 65:555; 69:145;  
 76:24  
 griusli lt. 65:551; 69:139

gross asks. 67:89,93  
 gubernastor asks. 67:89  
 gūndzik lt.65:551; 69:140  
 gūnnima asks. 29:8; 67:89,94  
 ha rte. 10:31,45  
 haagabi(tirts) hbr. 78:33  
 haalama rts. 10:45  
 haamer asks. 29:8,37;  
 67:89; 100:95  
 haasili(lind) hbr. 78:33  
 haasili(tirts) hbr. 78:33  
 habe 64:17  
 haderlump sks. 104:16-17  
 hadrima 30:7  
 haige 64:17  
 half(seil) rte. 10:45  
 halieri vn. vði vlgvn.  
 69:144  
 hamber blt. sks. 29:8-9,38  
 hammer sks. vði asks.  
 29:8-9,37-38  
 hani ? blt. 43:279  
 hargol hbr. 78:33  
 harmooniki vlgvn. 65:554;  
 69:143  
 haru 'harva' 24:244  
 hatt (hati) rts. 10:45-46; 96  
 hatt (hatu) germ. 10:45-46  
 haug 64:17; 95:257; 99:11  
 hauskar rts. 10:46  
 heilant asks. 29:9  
 heiste rts. 10:22,46-47  
 helbana(rohi) hbr. 78:33  
 hell 'váike saar' rts. vði  
 sm.10:49-50  
 helli asks. 32:110  
 helm 54:214-216; 95:256  
 helmar sks. 31:7  
 helmes 54:214-216; 64:17;  
 95:256; 99:10  
 helvet 'kurat' rts. 10:47  
 helvet 'pörgu' sm. 10:47

herjama sm. 96  
 hernes blt. 44:200  
 herra rte. 9:7  
 hertog rts. 9:7; 17:189  
 hertogdom asks. 9:8  
 hertu asks. 21:139  
 hetiiter asks. 67:89  
 higl 64:17; 95:255; 99:9  
 hihn 98:5  
 hiivama rts. ja sks. 10:47  
 hiiveldama rts. 24:118  
 hila rts. 10:17,47-48  
 hillisse asks. 32:112  
 himal 24:171  
 hirs slv. 41:702,704; 43:280  
 hystooria asks. 29:9;  
 asks. vði sks. 67:89  
 hitra vn. vði vlgvn. 65:554;  
 69:144  
 hloksikönö vn. 65:554;  
 69:143  
 hobuseking rts. tl. 10:127  
 holm rts. 10:18,48  
 homet(sisalík) hbr. 78:33  
 hoor rts. vði germ. 9:8;  
 17:195  
 hoov asks. 29:9; 67:89  
 horm 'vorm' vn. 65:554;  
 69:143  
 hots pl. vði vlgvn. 65:553;  
 69:142  
 hudrama 30:7  
 hulgandi 57:148  
 hull 64:17  
 humiga 24:211  
 hundament vn. 65:554;  
 69:143  
 hunt blt. sks. 10:15; asks.  
 67:89-90, 112  
 hurt vvn. 41:703-704;  
 51:26,29  
 huttar vn. vði vlgvn. 65:554;  
 69:144

huul 64:17; 95:255  
 huup rts. 10:20,48-49  
 huusad rts. 10:49; 96  
 hvatsõr vlgvn. 65:553; 69:143  
 hõlm 64:17  
 hõlmik 'seelik' 84:9  
 hõlet vn. 51:28,29  
 häbi 64:17  
 häll 'kalju' rts. 10:20,  
 49-50; 96  
 härjapõlvelane 97:112  
 härä ? aske. 29:9  
 härskama rts. 26:12  
 härtsog sks. 17:189  
 härtu rts. 96; asks. 21:139  
 hästõnnistama rts. tl. 9;4  
 hõlvet rts. 24:123  
 hõövel asks. 67:90; 100:95-96,  
 114  
 hühler asks. 29:9  
 hüll asks. 23:96; 100:96  
 hürtsik asks. 67:90, 114  
 hüür asks. 10:12  
 hüürima asks. 100:96  
 (hüüs)mees rte. 26:12-13  
 idrusk vn. või vlgvn.  
 65:554; 69:144  
 iha 'käis' is. ja sm. 62:16  
 ihmama 37  
 ihn 98:5  
 ihnama 'hõõruma' 37:312  
 iil 'kaan' asks. 10:11  
 iil 'tuulehoog' rts. 10:18,  
 50-51  
 iiling rts. 10:18,27,50-51; 96  
 iisid lt. 30:7-8  
 iiskann blt. sks. 100:93  
 iisop asks. 67:90  
 iisrael 'juut' asks. 29:9;  
 asks. või sks. 67:90  
 iivaknuut sm. 10:84  
 ikatama vn. või vlgvn.  
 65:554; 69:144  
 ike slv. 41:702; 43:280;  
 51:26  
 ikkae 30:5  
 ikke 'ikka' 46:56  
 ila(kivi) rts. 10:47-48; 96  
 ilma 24:144  
 ilusti 79:88  
 imprimaatur lad. 93:118  
 indik pl. või vlgvn. 65:553;  
 69:142  
 induk vn. 65:555; 69:145  
 ingel asks. 29:9-10; 32:110;  
 67:90, 116  
 inädnik lt. 65:551; 69:140  
 isku lt. tl. 91  
 ism 88  
 israeliit asks. 29:10; 67:90  
 itske jd. 104:17-20  
 itski jd. ja vn. 104:17-20  
 iva ? ieur. 44:194; 95:253;  
 99:6  
 ja ? sks. 29:10  
 jaa asks. 67:90  
 jaakor vn. 65:555; 69:145  
 jaala rts. või sm. 10:51  
 jaam vn. 51:26  
 jaana(lind) hbr. 4:165-166;  
 78:33  
 jahalomi(kivi) hbr. 78:33  
 jaht 'küttimine' asks. 67:90  
 jahuma 44:199  
 jahutama 66:214  
 jahvatama 44:199; 68:61  
 jahvekivi 44:199; 68:60-61  
 jakle-ann rts. 10:40,51  
 jalgeild asks. tl. 21:138  
 jamakka is. 62:16  
 jampsima ? rts. 10:17,24,36,  
 51-52  
 jann asks. 21:133-134

janvaar vn. 69:145  
 jasp hbr. 78:33  
 jasp(a)(kivi) hbr. 78:33  
 jasp(e)(kivi) hbr. 78:33  
 jaspis aske. vði sks. 67:90  
 jeeleki(lind) hbr. 78:34  
 jeevel rts. 10:52  
 jekk aske. 100:94  
 jeleki(tirts) hbr. 78:34  
 jellama aske. 100:94  
 jeng sks. 29:48,49  
 jesuuliter aske. 29:10  
 jihti sks. 29:49  
 jihvt sks. 29:49; blt. sks. 100:93  
 jips sks. 29:49; blt. sks. 100:93  
 jipse blt. sks. 100:93  
 jo ... jo aske. 67:90  
 joll/a/ rts. vði aske. vði blt. sks. 10:18,52  
 joobeli(aaeta) hbr. 78:37  
 joožik vn. 65:555; 69:145  
 (poisi)joskel jd. 103:7-8  
 jospel jd. 103:7-8  
 jukerdama aske. 21:133  
 jull 'juuli' vn. 65:555; 69:145  
 julla rts. 10:18,52  
 jumper aske. 30:22  
 jung rts. 7:7-8; 10:19, 52-53  
 junni 'juuni' vn. 65:555; 69:145  
 juška vn. vði vlgvn. 69:144  
 juuda aske. 29:10-11; aske. vði sks. 67:90  
 juudaline 'juut' 67:90  
 jšhvikas 66:214  
 jšnn 'lalin' 21:134  
 jšuluhani 'lastehirmutis, -mäng' rts. tl. 10:127

jšulukult 'jšululeib' rts. tl. 10:127  
 jšuluorikas 'jšululeib' rte. tl. 10:127  
 jšulupukk rts. tl. 10:127  
 jšulusokk rts. tl. 10:127  
 jäblama rts. 10:53  
 jäлта sm. 62:16  
 jäng sks. 29:49  
 jängitama sks. 29:49; 100:93  
 jänn aske. 21:133-134  
 jänn 'lalin' 21:134  
 järg 43:281  
 järvekana rts. tl. 10:127  
 jätlane sm. 96  
 jätli rts. 26:13-14  
 jääma 'saama' rts. tl. 9:4-5  
 jäärd rts. 26:14  
 jülu 24:130  
 jünger aske. 67:90  
 kaabe 'kaave' 16:178  
 kaabis(i)(kivi)hbr. 78:34  
 kaabu germ. 10:79  
 kaadärpant sks. 25:54  
 kaak aske. 100:95  
 kaamel aske. 67:90-91  
 kaard aske. 100:95  
 kaarman aske. 29:11,39  
 kaart aske. 100:95  
 kaasami(lind) hbr. 78:34  
 kaasami(tirts) hbr. 78:34  
 kaasku is. 62:16  
 kaati(lind) hbr. 78:34  
 kaatsad vvn. 41:704  
 kaatsia hbr. 87:73  
 kaave 16:177-178  
 kab vlgvn. 65:553; 69:143  
 kabak vn. 51:27,29  
 kabrie ieur. 92, 95:254; 99:8  
 kada 'kaltsupall' rts. 10:34, 53-54



kadakas blt. 42:301  
 kadakasaks asks. 30:10  
 kadalipp rts. 10:125; 17:190  
 kadu 'kodikäija' 16:176-177  
 kagla rts. 10:17,22,28,54  
 kahi 11  
 kahver 'ülevaataja' asks.  
 67:91,116,117  
 kaits vvn. 41:704-705; 51:26  
 kakk 'leib' germ. 10:34,54  
 kakk 'eepik' rts. 10:34,54;96  
 kakubre rts. 10:54  
 kakuleib rts. tl. 10:127  
 kaldeier asks. 67:91  
 kaldunid asks. 29:48;  
 100:98  
 kalov 39  
 kali 'puust kang' 39  
 kalidoora vn. või vlgvn.  
 69:144  
 kalidor vn. 72  
 kalijas 39  
 kalileer asks. 29:11  
 kalit vvn. 41:705; 51:28  
 kalivägi 39  
 kalivägine 39  
 kalkar rts. 17:196  
 kallis 64:17  
 kalpak lt. 65:551; 69:140  
 kalt rts. 5:75-76; 10:24,  
 54-55; 96  
 kalts 67:94  
 kaltsakas 67:94  
 kaltsed vn. 51:28,29  
 kaltsud 'püksid' vn. 51:28,  
 29  
 kalun vn. või vlgvn. 65:554;  
 69:144  
 kalvinist asks. või sks.  
 67:91  
 kalvinistisk asks. 67:91,117  
 kama vn. 51:28,29

kamand vn. 72  
 kamandama vn. 72  
 kamber asks. 29:11,37; 67:91  
 kamm 'kammeljas' 77  
 kammeljas 77  
 kammerer asks. 67:91  
 kammuna vn. 65:555; 69:145  
 kampama rts. 10:55  
 kanalia vn. 69:145  
 kananeisk asks. 67:91,117  
 kanep blt. 44:200  
 kankpill sks. 10:45  
 kann (kannu) asks. või germ.  
 67:91; rts. 96  
 kannalia vn. 69:145  
 kannel ? blt. 43:279  
 kannuma vn. 65:555; 69:145  
 kanok vn. või vlgvn. 65:554;  
 69:144  
 kantora vn. või vlgvn. 65:554;  
 69:144  
 kantroll vn. või vlgvn.  
 69:144  
 kants asks. 67:91,116; 100:92  
 kantskorv asks. 67:91  
 kantsler asks. või sks. 67:91  
 kapatama vn. või vlgvn.  
 65:554; 69:144  
 kapiitel asks. 29:11; 67:91  
 kapli lt. 65:551; 69:140  
 kaplits pl. või vlgvn. 65:553;  
 69:142  
 kapp 'mantelkuub' asks. 29:11,  
 39  
 kapp 'õngekivi' rts. 10:55  
 kapsas vn. 51:28,29  
 kapsuk pl. või vlgvn. 65:553;  
 69:142  
 karassinn vn. 69:145  
 karaulsk vn. 51:28  
 karauulitma vn. 69:145  
 karbats vn. 51:27,29

karbus rts. ja blt. sks.  
10:17,27,56

kardavoi vn. 72

kardinal asks. 29:11

karjalane 104:20-21

kark 36

karman vn. 51:28,29; 69:145

karn asks. 32:109; 67:116;  
100:98

karoozda vn. või vlgvn.  
65:554; 69:144

karsper asks. 67:92,116

karas asks. või blt. sks.  
10:9

karts 94

kärtupel lt. 65:551; 69:140

karu(bide) 24:244

karune 24:244

kask 71:475

kaam kreeka või ing. 104:24

kaan rts. 10:27,56

kasper(mari) 100:98

kass 'ka' 24:220

kassak vn. 24:221

kast 'Noa laev' asks. 67:92

kastaliin rte. 26:14

kasukas vvn. 10:9; 41:705;  
51:26,29

kasuma 24:244

kašamirr vn. 65:555; 69:145

kazatškaa vn. või vlgvn.  
69:144

katekismus asks. 29:11; 67:92

katsilebäijä 46:57

kavent 57:146

kee 'kes' 24:210

keed 'kett' asks. 29:12; 67:92

keel 'kiil' asks. 10:71

keemel asks. 29:12,25,42;  
100:93

keep 'säilk' asks. 31:3

keera hbr. 78:38

keerub asks. 67:92

kehno is. 62:16

keiser asks. 29:12; 67:92

keistri lt. 69:140

kekk asks. 29:12,48; 67:92,  
117; 100:93

kelder asks. 10:36; 29:12;  
32:109; 67:92

kelk rts. 96

kellu asks. 21:134

kelm asks. 10:11

kelne lt. 65:551; 69:140

keltima sks. 67:92, 117

kemplema sks. 10:71

kepimees 'kirikuteener' rts.  
tl. 10:127

kepka vn. või vlgvn. 65:554;  
69:144

kepp rts. või sm. 10:56-57;  
rts. 96

keskviiko sm. 62:16

kessel asks. 25:55

kessigo 24:220

kesv 44:196

keting rts. 10:21,57

ketju sm. 62:16

keul sm. 10:72

kihtu rts. 10:27,57

kihvt 'mürk' asks. 67:92,117;  
100:93

kiikama asks. 67:116

kiil (kiilu) asks. 10:28,71

kiiper asks. 100:97

kiitma 64:17

kikajon hbr. 55; 78:34

kikerdama 25:55

kikilill rts. 10:40,57

kikk 'rind' rts. 10:17,57

killum vn. 103:5-6

kilum vn. 51:28,29; 103:5-6

kimin lt. 65:551; 69:140

kindral rts. 17:191

kinkima asks. 29:12,50;  
67:92,116,117; 100:92

kippar, kipper asks. 26:19:	klubi 'võrgumärk' rts.
67:92,116; 89:2; 100:92,94; rts. 96	10:60
kiputama 25:55	klunks rts. 10:60-61
kiriksand 101:65	klutt 'villatups' rte.
kirn rts. 96	10:36,61
kirurgia 79:40; 101:40	kläbra rts. 10:41,61
kislevi(kuu) hbr. 78:37	klädrama rte. 10:61
kissa sm. 62:16	klääver rte. 10:17,62
kisset vn. vði vlgvn. 65:554;	klöufall rts. 10:22,62
69:144	klüüverpoom asks. 100:97
kitaitsa vn. vði vlgvn.	knaagas rts. 10:17,81
65:554; 69:144	knapist asks. 67:93,97
kititi(mäng) hbr. 78:34	knarr rts. 10:82
kito rte. 26:14-15	knorr rte. 10:18,82
kits sks. 67:92; 92	knott pl. vði vlgvn.
kiulid lt. 30:8; 86:605	65:553; 69:142; pl. 76:24
klaas blt. sks. 29:12; asks.	knupp rte. 10:19,27,29,62
67:92-93,116,117; 100:95	knuudi(päev) rts. 10:29-30,
klaas 'rakk, vill' sks. 25:59	84
klaba rts. 10:58	knööp asks. 10:30; 24:132;
klaube sks. 58:5	67:93,98
klenöödie asks. 29:12	koa hbr. 78:34
klibu 'poi' rts. 26:15	koah(sisalik) hbr. 78:34
klii asks. 21:134	kodunt 57:147
kliiverpoom 100:97	koeranael asks. tl. 10:12
klimp 'pank' rts. 10:58	kogu 'kogudus' rts.tl.9:4
klimp (jahust) blt. sks. 10:58	kogundi 57:148
klink rts. ja asks. 26:15	kohe 'poole' 25:55-56
klipa rts. 10:35,58	kohtutool rts. tl. 9:6
klipp (klipi) sks. 10:58	kohvta vn. 10:14
kload rts. 10:23,59	koi 'ihnur' jd. 78:38
kloba rts. 10:60	koib 64:17; 95:255; 99:9
klobu rts. 10:60	kojand 24:33
klodi(konn) rts. 10:58-59	kokk 'heinakuhi' germ. 10:15
klomp 'puukonts, koodinui,	kokorka vn. 65:555; 69:145
klimp' rts. 10:59	kolbana(rohi) hbr. 78:33
kloov 'hülgekäpp' asks. 10:60	kolhoos vn. 72; 79:40
kloov 'kangasoa raamipuu' rts.	kolmekuninga-kits rts. tl.
6:40-41; rts. ja asks. 10:19,	10:127
59-60; rts. 96	kolosser asks. 67:93
kloppima asks. 29:12	kommen pl. vði vlgvn. 69:142
klott rts. 10:60	kompas asks. 67:115; 100:98



konn 62:17  
 konts 'ajukoer' vn. 65:555;  
 69:145; 76:24  
 koodzi lt. 65:551; 69:140  
 kook (koogi) asks. 67:93, 116  
 kook (koogu) 'kõblas' 44:198  
 kookima 44:197-198  
 kool asks. 29:13,50; 67:93,  
 116; 89:2; 100:92,95  
 koole 47:147-148  
 koolmeister asks. 29:13  
 koonal vvn. 41:703-704;  
 51:25,26  
 kooning rts. 26:15  
 koor 'kirikurõdu' asks. 29:13  
 koosi(lind) hbr. 78:34  
 koozõr vn. 65:555; 69:145-146  
 koot asks. 10:102  
 kootsli vlgvn. 65:553; 69:143  
 kopikas vn. 41:704  
 kopp 'kuhilas' lt. 65:551;  
 69:140  
 kord 98:5  
  
 korets vn. 65:555; 69:146  
 korinter asks. 67:93  
 kork sks. 10:8,63  
 kork 'konts' rts. 10:62-63; 96  
 korp 'kaaren' rts. ja sm. 10:18,  
 63; 25:56  
 kort asks. 29:39  
 kortel asks. 29:52; 79:88  
 korul vn. 51:27, 29  
 korv asks. 67:93  
 kosses jd. 78:38  
 kost 'küalaline' vn. 65:555;  
 69:145  
 kostma 'vastu seisma' 36  
 kounda 57:148  
 kouss lt. 65:551  
 koveri(puu) hbr. 59; 78:34  
 kovri(puu) hbr. 59; 78:34

kraamer asks. 67:93  
 kraaska vn. 69:146  
 kraav asks. 100:95  
 krabu sm. 96  
 krae asks. 67:93,117;  
 100:94  
 krants asks. 67:93  
 krapu sm. 62:16  
 krasnaporka vn. 65:555  
 krasnoporka vn. 69:146  
 krassima asks. 67:93;  
 100:94  
 kratt rts. 10:17,63-64; 96  
 krauts lt. 65:551; 69:140  
 kreenspan rts. 10:18,64  
 kreek 'kreeklane' asks.  
 67:93  
 kreekisk asks. 67:93,117  
 (pähkli)krest lt. 30:16-17  
 kreet 'kreetlane' asks. või  
 sks. 67:93  
 krehv sks. 58:5  
 kreivi sm. 96  
 krekkima rts. 10:21,64-65  
 krell 'vesivill' rts. 6:41;  
 10:20,65  
 krelli (minema) rts. 10:30,  
 65  
 krellid blt. sks. 10:67  
 kriiskama asks. 29:50;  
 100:92  
 kriivistük asks. 10:106  
 krikk rts. 10:17,65  
 krlitsea vn. 65:555; 69:146  
 krimpe asks. 10:68  
 kriusli lt. 65:551; 69:139  
 kromp ? germ. 10:16  
 kronn rts. 10:18-19,66  
 krooga rts. 10:19,28,65  
 kroon asks. 29:13; 67:93  
 kroona rts. 9:8; 17:189  
 kroonu rts. 9:8; 10:125;  
 17:191

kroossa vn. 09:146	kube(med) 64:17; 95:255; 99:9
kroovima blt. sks. 80:73	kuhti vn. 10:14
kross 'rahaüksus' asks. 67:93,117	kuidas käsi käib 40
kross 'angliin' rts. 6:41; 10:30,110	kukkane sm. või is. 62:16
kross 'nõidus' rts. 96	kuksin vn. 65:555; 69:146
kross 'viletsus' asks. 10:30	kulak 'rusikas' vn. või vlgvn. 65:554; 69:144
krossama rts. 6:41	kulba pl. või vlgvn. 65:553; 69:142
kroubid blt. sks. 24:38	kulderknupp rts. 10:68
krousidama blt. sks. 24:38	kullepann rts. 10:40,69
kruba rts. 10:66	kulleprann rts. 10:40,69
krump lt. 65:551; 69:140	kuller 79:88
krunn 'madalik' rts. 10:18-19, 24,66	kulok lt. 65:552; 69:140
krunn 'jäätükk' rts. 10:66	kult rts. 17:197
krunt sks. 10:66	kumm 'ristiema' rts. 10:19,69
kruubid asks. 21:137	kumpas asks. 67:115; 100:98
kruuk asks. 67:93	kunst asks. 29:13; 67:94; asks. või sks. 32:112
kruunu rts. 9:8	kunstlik 'kunstimees' asks. 67:94,115
kruus 'nõu' asks. 67:93	kuntskop asks. 29:14,39
krõll asks. 54:216	kuodzi(päiv) lt. 65:551; 69:140
krädzotaja vlgvn. 65:554; 69:143	kuremari asks. tl. 12:132
kräke(sorsk) rts. 10:20, 66-67	kurendose (aid) 24:46
krällid rts. 10:67	kurepall rts. 10:40,69
kränk 'alus' rts. 5:77; 10:20,67-68	kuriso 25:56
kränk 'vilets' rts. või asks. 5:77-78	kuritama sm. 62:16
kräse rts. 26:15	kurst vn. 51:28,29
krätt rts. 10:17,63-64	kurt 'käbi' rts. 10:18,69
kräävel asks. 100:97	kurtka pl. või vlgvn. 65:553; 69:142
krössama rts. 6:41	kuss sks. 25:56
kröönima asks. 29:13,39; 67:93-94; 100:96	kussutama 25:56
krümp rts. 10:68	kustutama 66:214
krümps rts. ja asks. 10:68	kutnik asks. 30:9-10
krüngeldama rts. 104:21-22	kutspool rts. 10:18,70
krüssama rts. 10:20,68	kutõl lt. 65:551; 69:140; 76:23
krüüisel rts. 30:8-9	kuub asks. 67:94
ksondz pl. või vlgvn. 65:553; 69:142	kuunar rts. 10:20,70
	kuut 'hüljes' sm. 10:72

kuutman aske. 30:10  
 kuutseli vlgvn. 65:553;  
 69:143; 76:23  
 kõblas blt. 44:200  
 kõrik 84  
 kõrte vn. 51:27,29  
 kõrtsmik vn. 51:27,29  
 kõrv 64:17  
 kõrvits asks. 67:94,115;  
 100:96  
 käekaatsad 25:56  
 käger rts. 10:24,70  
 kämpama rts. 10:26,29,70-71  
 käpp 'ammuti' rts. 10:71  
 kärhv(kapeas) asks. 80:75  
 kärn 'karn' asks. 67:116;  
 100:98  
 kärnel asks. 29:52  
 kärpima asks. 100:97  
 kärr rte. 6:42; 10:20,26,  
 27,71  
 kärru rte. 17:96,197  
 kärsama 36; 94:69  
 kärts 94  
 kärtsama 94:69  
 käsikivi 44:199; 68:61-62  
 käsn 66:214  
 käsper asks. 67:116  
 käsperi(mari) 100:98  
 kään asks. 30:10-12; 100:97  
 käänis(peaga nuga) asks.  
 30:12; 100:97  
 käärid asks. 67:94, 115,  
 116,117; 100:92,97  
 käärima (õlu) asks. 29:14,  
 48; 100:93  
 käärkakk 10:118  
 käävel asks. 29:51; 100:97  
 ködu 16:177  
 kõil rts. 10:23,71  
 kõli sm. vði rts. 10:72  
 kõrsner asks. 100:96

kõrt 'põll, seelik' asks.  
 10; 13; 29:14,39; 100:92, 96  
 kõruna 24:244  
 kõet asks. 29:48; 30:23; 67:115;  
 100:93,96  
 kõstlik asks. 29:14; 67:94,114  
 kõök asks. 32:109; 100:95,96  
 kõökler asks. 100:96  
 kõösner asks. 100:96  
 kõhvel asks. 67:94, 114;100:96  
 kül 64:17; 95:255; 99:9  
 küllant 57:147  
 külmisa rts. 10:20,23,28,38,72  
 külmittad 24:128,153  
 künna 'sõbralik' asks. 29:39  
 künnama asks. 29:8,39  
 künnatu asks. 29:39  
 künnima asks. 67:94,114,117;  
 100:94,96  
 kunstlik asks. 29:14  
 kürk rts. 9:9; 17:189  
 kütt asks. 10:11; 100:96  
 küün asks. 67:94,114-115;  
 100:96  
 küüp aeke. 100:96  
 küüper asks. 100:97  
 küürima asks. 100:95,96  
 küüt 'vedu' rts. 17:191-192  
 küüt 'hüljes' rts. 10:20,72  
 laad vn. 51:26  
 laademann rts. 10:40,73  
 laadik germ. 10:12; asks. 67:95  
 laager 'ase, koht' asks. 67:95  
 laas 'vill, rakk' asks. 25:59  
 laastük rts. vði asks. 10:72  
 laat asks. 29:14,39  
 laatka vn. 65:555; 69:146  
 labi, labis lt. 65:552; 69:140  
 ladina (keel) asks. vði asks.  
 67:95  
 laev 83

laga rts. 26:15-16; 96  
 lahits vn. 51:29  
 laikima ingl. 104:24  
 lake 'lõhi' rte. ja aks.  
 10:73  
 lamavoi (vanker) vn. 72  
 lamm 'pori' asks. või aks.  
 29:14,38  
 lamp asks. 32:109; 67:95  
 landmäätar rts. 10:125  
 landmääter rts. 17:192  
 landshövding rts. 9:9;  
 17:189  
 lane 53:688; 88:81  
 langeman rts. 10:40,73  
 lantsi(poiss) asks. 29:39  
 lantskneht asks. 29:14  
 lantsuk pl. või vlgvn.  
 65:553; 69:142  
 lapatnik vn. 69:146  
 lapatska lt. 69:140  
 laplane 61  
 lapp aks. 10:109  
 lappima 10:109; asks. 29:14  
 lapuline 61  
 lasits vn. 41:705; 51:27,29  
 lass 'koorem' rts. 10:17,  
 24,73  
 latt asks. 67:95  
 laudaatur lad. 93:118  
 laudi 53:687  
 lauk germ. 10:78  
 laup vn. 104:25  
 lava vvn. 41:704; 51:26  
 lavendel asks. või aks.  
 67:95  
 lavonihha vlgvn. 65:553;  
 69:143  
 lederim asks. 67:95,102  
 ledva pl. 85:207  
 ledvalane pl. 85:207  
 lee 'tuulealune pool' rts.  
 või asks. 10:73

leedlane blt. 85:206  
 leedri(puu) asks. 24:118  
 leedu blt. 85  
 leedukas 85:206  
 leeduke 85:206  
 leedulane 85  
 leeper asks. 100:97  
 leer 'laager' asks. 67:95,  
 117; 100:94  
 leer 'õpetus' asks. 29:14  
 leer(poiss) asks. 67:95  
 leerima 'laagerdama' asks.  
 67:95,117; 100:94  
 leesemi(kivi) hbr. 78:34  
 leev(koer) asks. 67:95,96  
 lei 'tuulealune pool' rte.  
 10:22,73  
 leiger rte. 73-74  
 leigutama lt. 65:552; 69:140  
 leuk sm. 96  
 leikar sm. 10:74  
 leivu 86:604-605  
 lekkima rts. või aks. 10:74;  
 asks. 30:19  
 lembed 'sädemed' 38  
 lemme(leht) 38  
 lemme 'väike asi' 38  
 lenk rts. 10:17,33,74  
 lenkima rts. 10:25,74  
 lensman rts. 10:17,36,77  
 leppu 25:56  
 leseemi(kivi) hbr. 78:34  
 lesima vn. 51:28,30  
 leta(sisalik) hbr. 78:34  
 leuv asks. 67:95,96  
 leviit asks. 67:95  
 libertiiner asks. või aks.  
 67:95  
 libne(puu) hbr. 78:34  
 ligna rts. 10:26,74  
 liha 64:17; 95:255; 99:9  
 liigepott rts. 10:40,75

liik(pajatus) asks. 29:15,  
 39-40; 67:95  
 liiku (jooma) asks. 21:134-  
 135  
 liim asks. 67:95  
 liisena vn. vði vlgvn. vði  
 pl. 65:552; 69:141  
 liist asks. 10:28  
 liiza vn. vði vlgvn. 69:144  
 likeliin rts. 26:16  
 lille(jaan) rts. 10:39,75  
 lina blt. 44:200  
 lindil (käima) rts. 10:74  
 linik 84:9  
 link asks. 26:15  
 linsmann rts. 10:77  
 lint vn. 51:28,30  
 litukas pl. 85:207  
 liud vvn. 41:704; 51:28,30  
 lodi vvn. 41:704; 51:26  
 loetama 30:12-13  
 lomm vn. vði vlgvn. 65:554;  
 69:144  
 lonkmann rts. 10:40,73  
 lont 'tðrv\_k' 100:98  
 lood asks. 12:131; 67:114;  
 100:96  
 loog ? vn. 41:704; 51:26  
 look 'lauk' asks. 67:95  
 look (hobusel) vn. 41:704;  
 51:26  
 loorber asks. 29:15; asks.  
 vði eks. 67:95  
 lootsik vn. 51:27,30  
 loov 'kanga kammlaad' rts.  
 10:29,59  
 loru 25:57  
 lossama rts. 10:37,75  
 lossima eks. 10:75  
 loška vlgvn. 69:143  
 lott 'liisk' eks. 67:96  
 lottama rts. 10:18,75  
 lubi 'poi' rts. 10:29,60

luhits vvn. 41:702; 42:295  
 lukk rts. 96  
 lukkar sm. 96  
 lumm 'aerukäepide' rts. 10:19,  
 76  
 lunt asks. 100:98  
 lusikas vvn. 41:702-704;  
 51:26,30  
 lues rts. 26:17  
 lust asks. 29:15; 67:96  
 lustima asks. 100:97  
 luteran asks. 29:15  
 luterana vn. 65:555; 69:146  
 luuart rts. 10:76  
 luud 'paeprügiga kaetud maa-  
 pind' 24:68  
 luukar rts. 8:121  
 luusi(puu) hbr. 78:34  
 lðeža vn. vði vlgvn. 69:144  
 lðhvama 105:30-32  
 lðhverdama 105:30-32  
 lðiges eks. tl. 30:13  
 lðngard 82  
 lðngats 82  
 lðnge 82  
 lðnges 82  
 lðngus 82  
 lðug 64:17  
 lðu(koer) asks. 67:96  
 lðverdama 105:31-32  
 lðvesk 105:31  
 lðvi asks. 29:15; 67:96,115  
 lððr asks. 29:51  
 lähker asks. 21:135; 100:97  
 läkk rts. 6:42-43; 10:20-21,  
 33, 76-77  
 läkkima rts. 10:74; asks. 30:19  
 länsman rts. 4:166; 10:21,77;  
 96  
 lärmama eks. 10:28  
 läsima vn. 51:30  
 lääger eks. 26:7; asks. 29:51;  
 100:97; ? rts. 10:77; rts. 96



II

41



messan(puri) sks. 24:221  
 messias asks. 67:97  
 mets 64:17  
 miltene is. 62:16-17  
 mineraloogia 79:88  
 mint rte. 10:18,78  
 mirr asks. 67:97,116  
 miss 'missa' lt. 65:552; 69:140  
 miss 'kampsun' rts. 10:25,79  
 mittama sm. 62:16  
 mitte 46:56  
 mogel vn. 51:28,30  
 monk asks. 67:97,115  
 moo 74  
 moor 'porgand' asks. 12:131;  
 67:114; 100:96  
 moor 'eit' rts. 10:20, 79-80:  
 17:196; 96  
 moorima asks. 24:68; 100:96  
 noos blt. sks. 21:136  
 mooster rts. 5:78; 10:20,24,  
 80; 96  
 morn pr. 104:24  
 moš vlgvn. 65:553; 69:143  
 moška vn. vđi vlgvn. 69:144  
 moža vlgvn. 65:553; 69:143;  
 76:23  
 motka vn. 69:146  
 mototama vn. 65:555; 69:146  
 muija- 46:57  
 munk asks. 67:97,115  
 musegant sks. 24:67  
 must 62:17  
 muša vlgvn. 65:553;69:143  
 muzul lt. 69:140  
 muža vlgvn. 65:553; 69:143  
 mutul lt. 65:552; 69:140  
 mutur lt. 65:552; 69:140  
 muul(ad) rts. 6:43;  
 10:20,80  
 muur rts. 10:20,79-80  
 muurima ? blt. sks. 24:68

muusik 'põldmurakas' 24:68  
 muusikas vn. 51:27,30  
 mõis 74  
 mõrtsukas asks. 29:40,51  
 mõss rts. 10:21,80  
 mõsselofka vn. 69:146  
 mägi 64:17  
 mära germ. 10:12  
 märk asks. 29:16; 100:97  
 märkama asks. 29:16; 67:97,  
 115; 80:76  
 märss asks. 10:80; 67:116;  
 100:98  
 märtel asks. 29:16-17  
 märts asks. 80:76  
 mässama vvn. 41:703; 51:27,  
 30  
 mässima vn. 51:30  
 mättärdama 25:57  
 määr vvn. 41:703-704; 51:26,  
 30  
 mölder asks. 32:109; 100:96  
 möllima asks. 67:115; 100:96  
 mörder asks. 29:17; 67:97  
 mösune 25:57  
 möör asks. 12:131; 67:114;  
 100:96  
 möörima asks. 100:96  
 möörser asks. 67:97  
 mööser asks. 104:27  
 mööserdama 104:27  
 mööster asks. 24:132  
 mükkama asks. 29:17  
 mündrik asks. 29:17,40  
 münt asks. 10:11,79  
 мүrkel asks. 30:13-14; 100:96  
 мүrt rts. 10:19  
 müsa, müsan rts. 10:19,23,  
 26,27,81  
 müür asks. 29:17; 30:22;  
 67:97,115; 100:96  
 müürima asks. 67:97; 100:96  
 müüser asks. 104:27

müüserdama 104:26-28  
 müüsterdämä 104:27  
 müitnik lt. 18  
 naabel hbr. 78:35  
 naaber asks. 29:17; 67:97  
 naagas rts. 10:81  
 naarits vvn. 41:705  
 naasir hbr. 78:37  
 naat vn. 51:26  
 naatavi(rohi) hbr. 78:35  
 nabli(mäng) hbr. 78:35  
 nahk 64:17  
 nahklapp rts. 6:43; 10:81;  
 96  
 nann 'ema' rts. 10:17,27,  
 80; 96  
 napist asks. 67:97  
 nari (haigus) germ. 10:82  
 narits 'hobuste haigus'  
 lt. 65:552; 69:140  
 narits 'naarits' vn. 51:27,  
 30  
 narr 'naljataja' asks.  
 29:17; 67:97-98; 100:94  
 narr 'nari haigus' rts.  
 10:82  
 nartsik vn. 51:27,30  
 nassilka vn. või vlgvn.  
 65:554; 69:144  
 natsai vn. 93:117  
 natt 'hüljes' rts. 10:32,82  
 nauhha sm. 62:16  
 neem 64:17; 95:256; 99:10  
 neer asks. 67:98  
 neetima asks. 21:136-137  
 neh 'jah' 24:140; 25:57  
 nekrut 79:88  
 neljasse 'neljapäev' 24:220  
 nemtsä vn. või vlgvn. 69:144  
 neng 24:92  
 neprijaatel vn. 65:555;  
 69:146  
 netinid hbr. 78:37

netsva, netsvä lt. 65:552;  
 69:140  
 neäred asks. 24:111-112  
 ni-(miä) vn. või vlgvn.  
 69:144  
 nibu asks. 21:137  
 niisune 24:130,152  
 niit vn. 41:704; 51:28,30  
 nina 99:9; 95:255  
 nina 'neem' 25:57  
 niniviiter asks. 67:98  
 nipp asks. 29:40  
 nisk 64:17; 95:255; 99:9  
 nisu 44:196  
 nonn aks. 24:64  
 nonnima 24:46  
 nook rts. 8; 24:268;25:57  
 noor 'nöör' asks. 67:114  
 norr 'kidi' rts. 10:18,82  
 norss rts. ja sm. 10:82-83;  
 rts. 96  
 nott 'hüljes' rts. 10:82  
 noveki(kivi) hbr. 78:35  
 noovek hbr. 78:35  
 nugijas rts. 10:31,83  
 nugima rts. 6:44; 10:19,  
 83; 96  
 nugrima rts. 10:40,83  
 nukk 'riideäär' rts. 10:84;  
 26:10-11; 24:268  
 nukk 'ots' ? rts. või asks.  
 26:9-10  
 nunn asks. 24:46  
 nunnima 24:46  
 nuora sm. 62:16  
 nurgalene 10:83  
 nurr 'vurr' rts. 10:84  
 nurss rts. 10:19,82  
 nuudi(päev) rts. 10:84  
 nõmm 64:17; 95:256; 99:10  
 nõrss rts. 10:82-83  
 nädal vvn. 41:703; 51:26,30  
 näkk rts. 10:32,84;96

näks 'näkk' rts. ja sks. 10:84  
 näpp 'nööp' rts. 10:85  
 närite vn. 51:27,30  
 näsälgi lt. 69:140  
 näälike asks. 100:97  
 näärid asks. 10:9  
 näärihani 'lastehirmutis, -mäng' rts. tl. 10:128  
 nõsune 24:130,152  
 nöölagu 24:44  
 nööp asks. 12:131; 67:98, 115; 100:96  
 nöör asks. 9:10; 10:11; 12:131; 24:132; 67:114; 100:96; rts. 96  
 nüpike asks. 29:17  
 nüri 62:17  
 nüüd 42:300  
 obroz pl. 65:553; 69:142-143  
 obur lt. 65:552; 69:140  
 odemi(kivi) hbr. 78:35  
 oder 44:194,196  
 oduma 31:5  
 oftalmist sks. 32:112  
 ohver asks. 29:17; 67:98  
 ohverdama asks. 29:17-18  
 ohvrina asks. 67:98,117  
 oja 64:17; 95:256; 99:10  
 olderman asks. 29:48; 100:98  
 omnibuss 93:117  
 onikas sks. 24:183  
 onnikas sks. 24:183  
 onu 35:206  
 oodem hbr. 78:35  
 oole(bä) rts. 25:58  
 oomet hbr. 78:33  
 oorsak asks. 29:18  
 oort sks. või rts. 10:10; asks. 100:95  
 ooster(lammas) sks. 67:98

oostrid sks. 67:98,116  
 opsa vn. 65:555; 69:146  
 opstša vn. 65:555; 69:146  
 orabu 24:234  
 orden 'ordu' asks. 32:110  
 orel asks. 12:131; 29:49; 100:94  
 org 64:17; 95:256; 99:10  
 osmus rts. 10:27,85; 96  
 otška vn. 65:555; 69:146  
 oud-asi 25:61  
 paaba vn. või vlgvn. või pl. 65:552; 69:141  
 paabis(lind) asks. 30:14  
 paabu(lind) asks. 30:14  
 paak asks. ja sks. 10:90  
 paalika is. 62:17  
 paar asks. 67:98  
 paarek hbr. 78:35  
 paarekati(kivi) hbr. 78:35  
 paareketi(kivi) hbr. 78:35  
 paarekti(kivi) hbr. 78:35  
 paargo 24:44  
 paart asks. 67:98  
 paater 'palve' asks. 29:18; 67:98  
 paavi(lind) asks. 30:14  
 paavst asks. 29:18; 67:98  
 paber asks. 10:11  
 pada 'kaardimaast' asks. 21:137; 25:60; rts. 96  
 pagan vvn. 41:705; 51:26,30  
 pagar rts. 17:196; 96  
 pagun vn. 72  
 paita 'särk' sm. ja is. 62:16  
 paita 'karjamaa' rts. 10:22, 28,85  
 pajatama vvn. 41:704; 51:26,31  
 pakk 'puupide purjelaeva ninas' rts. 26:17  
 pakk 'kõrge põld' rts. 10:17,85  
 paklad vn. 51:28,31

palast 'palee' asks. vði sks.  
 67:98  
 palbariltsid sks. 24:225  
 paldanom vn. 28:83-84  
 paldas lapi keelest 4  
 paldis lapi keelest 4  
 paleri vn. vði vlgvn. 65:554;  
 69:144  
 palk 'puu' asks. 67:98, 117;  
 100:95  
 palka vn. vði vlgvn. 65:554;  
 69:144  
 palko sm. 62:16  
 pallast sks. 10:86  
 palm asks. 67:98  
 pamur vn. 104:25  
 pandju 49:131  
 pang 'sõlg' asks. 67:98-99  
 pank(kallas) rts. 10:85-86  
 pann 'vanne' asks. 67:99  
 pann asks. 67:99; 100:95  
 pann (pannu) rts. 96  
 pannama asks. 29:40;  
 90:104  
 pannatama 29:40; 90:104  
 pannima asks. 29:40;  
 90:104  
 pannine 'patune' asks.  
 29:18; 90:104  
 pannitsema 29:40; 90:104  
 panskröön asks. 10:64  
 pant asks. 67:99  
 papist 'paavstlane' asks.  
 vði sks. 67:99  
 papp 'preester' vvn.  
 41:705; 51:26, 31  
 paps 'kirikumõis' 24:61  
 papst sks. 67:99  
 papstoom asks. vði sks.  
 67:99  
 papu sm. ja is. 62:16  
  
 paradiis asks. 29:18;  
 67:99

parahvia pl. vði vlgvn.  
 65:553; 69:142  
 pard vvn. 41:704; 51:26, 31  
 pardlast rts. 10:36, 86  
 park 'parkimine' rts.  
 17:196  
 parkal rts. 17:196  
 parlast rts. 10:34-35, 86  
 parm 'pärm' asks. 67:116;  
 80:76; 100:98  
 parsa(hein) vn. 104:22-23  
 parter 'partialane' asks.  
 vði sks. 67:99  
 pasatski vn. 72  
 pasmas vvn. 41:704; 51:26  
 passioon asks. 29:18  
 pasun asks. 29:18-19;  
 67:99, 117  
 pažar vn. vði vlgvn. 65:554;  
 69:144  
 patriarh asks. 29:19; 67:99  
 patsan vlgvn. 65:553; 69:143;  
 76:23  
 patsmin lt. 65:552  
 peale kauba rts. tl. 17:199  
 pedolahi(kivi) hbr. 78:35  
 pedolahi(vaik) hbr. 78:35  
 peedola(kivi) hbr. 78:35  
 peegel asks. 29:19; 67:99,  
 117; 100:94  
 peek asks. 10:103  
 peeka(marjapuu) hbr. 78:35;  
 103:6-7  
 peel 'peegel' asks. 100:94  
 peelelema 13  
 peemot hbr. 78:35  
 peen 'väike' 25:58  
 peening asks. 100:97  
 pehemot hbr. 78:35  
 pekk 'päkk' 97  
 pekk 'vaagen' asks. 67:100,  
 117  
 pekli 44:199

peko 97:114  
 peku 97:114  
 peldik asks. 67:100  
 penik 'penn' asks. 14:79  
 penik 'pruudi peaehe' asks.  
 14:75-80; 25:58  
 pennik asks. 14:75-80; 25:58  
 penning 'raha' asks. 10:11;  
 14:79; 29:19  
 penning 'peaehe' asks.  
 14:75-80  
 pernstein sks. 54:214  
 persoon asks. 29:19; 67:100  
 pest(kõis) germ. 10:32,114  
 peessatama vn. 65:555; 69:146  
 pidalik asks. 29:19  
 pidali(tõbi) asks. 67:100,  
 117  
 piga rts. 10:87  
 pihtvaader asks. 29:19,40;  
 67:100  
 piibel asks. 29:19  
 piiga rts. 96  
 piika 'põrsas' 25:58  
 piil(part) asks. 21:137  
 piiler asks. 67:100  
 piip 'vile' asks. 29:20  
 piip (piibu) asks. 21:136;  
 29:40-41; rts. 96  
 piiprell asks. 54:216  
 piird vvn. 41:704; 51:26  
 piirits vn. 51:27,31  
 piis rts. 10:18,87; 96  
 piiskop asks. 67:100,116,  
 117; 89:2; 100:92  
 piisna rts. 26:17  
 piisup asks. 29:20; 67:117  
 piits asks. 29:20; 67:100;  
 vn. 51:27,31  
 piitsama 67:100  
 pikari sm. 62:16  
 pilder rts. 10:29,36,87  
 pilku rts. 10:26,87

pill 'muusikariist' asks.  
 12:131; 29:20; 32:109; 67:100  
 pill 'kalapõis' rts. 10:87-88  
 pill 'onu' rts. 5:78; 10:18,  
 88; 96  
 pillama asks. 29:20; 67:100-  
 101  
 pillima (merenduslik) asks.  
 10:103  
 pilt asks. 67:101,117  
 pind (pinnu, pinna) asks.  
 29:41  
 pink 'iste' asks. 29:20;  
 67:101,116,117  
 pink 'psenike koht lõngas'  
 26:8; rts. 10:88  
 rink 'vint' rts. 10:25,88  
 pinn (vikatil) asks. 21:137  
 pinn 'nael' asks. 29:20,41  
 pirk rts. 10:88  
 pissukär sks. 24:221  
 pita(kivi) hbr. 78:35  
 pitati(kivi) hbr. 78:35  
 pitsat vn. 51:27,31  
 pitser asks. 21:138  
 pitt hbr. 78:35  
 plaaster asks. 29:21;  
 67:101,116  
 plagu rts. 10:44; 17:192  
 plakk lt. 65:552; 69:140  
 plann vn. 65:555; 69:146  
 plasku rts. või asks. 17:197  
 plasse 'heinaseljatäis' 65:555;  
 69:146  
 pleek (vaga) rts. 26:17  
 pleek asks. 10:11  
 pleigar sm. 10:74  
 pleite jd. 78:38  
 pliht rts. 26:17-18  
 plihntanker asks. 29:21  
 plii 'pliiats' asks. 24:235  
 pliindre (puu) sks. 24:235  
 pliidär sks. 24:118



plika rts. 10:89; 17:196  
 plikk rts. 10:36,89  
 plink asks. 10:42; 29:52;  
 plinkama rts. 10:42  
 plinkima sks. 10:42  
 plint rts. 6:44-45; 10:25,  
 89; 96  
 plintavotma vn. vði vlgvn.  
 65:554; 69:144  
 plitt rts. 10:29,89  
 ploda rts. 5:78-79; 10:19,90  
 plodra rts. 10:89  
 ploom 'lill' asks. 29:39  
 ploss vn. 65:555; 69:146  
 plott asks. 10:90  
 ploumid blt. sks. 24:38  
 pluda 'pori' rts. 10:90  
 pluda 'parv' rts. 10:19,  
 90; 96  
 pluht asks. 58:5  
 pluuga vn. 65:555; 69:146  
 plääm pl. vði vlgvn.  
 65:553; 69:142  
 plöömike asks. 100:96  
 pobul vn. 41:704  
 pobulik vn. 51:31  
 podel asks. 80:73-74  
 podmarouka lt. 65:552;  
 69:140  
 poedama 24:41  
 pohe(mold) 44:197  
 poika lt. 30:15  
 pojeng asks. 30:15  
 pokihuus asks. 29:21, 41  
 pokk 'rõuged' asks. 29:41  
 pokk 'pukk' asks. 67:115;  
 100:98  
 pokstaveerima asks. 10:94  
 pole, polevat, polnud,  
 polla 53:685  
 pood asks. 67:101  
 poodel asks. 80:73-74  
 pook 'tuletorn' rts. 10:19,  
 90

pookstav asks. 10:94  
 pool (poola) 'kääv' rts. 5:79;  
 10:20, 90-91  
 pool (pooli) asks. 5:79; 10:91;  
 29:21  
 (seal)pool 79:88  
 poolakas vn. 51:27,31  
 poolaa rts. 10:29,90  
 (sinna)poole 79:88  
 (seal)poolt 79:88  
 poord asks. 100:95  
 pooritama vn. 65:556; 69:146  
 poorna(päev) vn. 23:96  
 poorest lt. 65:552; 69:140  
 poort asks. 100:95  
 porgand blt. sks. 24:46; ? vn.  
 51:28,31  
 porglane 98:5  
 pormeister asks. 32:111  
 poro sm. 62:16  
 porss asks. 21:138  
 poretu sm. 96  
 porstuva sm. 62:16  
 ports 'porss' asks. 21:138  
 poslamasla vn. 72  
 postill asks. 67:101  
 poterman asks. 12:132  
 pott 'pada' asks. 29:21;  
 67:101; 100:95  
 pott 'kaardimast' 21:137; 25:60  
 praad asks. 67:101  
 praadima asks. 29:21  
 praegu 79:88  
 prakeldama rts. 10:91  
 praks 'latikas' rts. 10:17,91  
 prassima asks. 67:101  
 pratin lt. 65:552; 69:140  
 pravnale vn. 65:555; 59:146  
 pree rts. 10:18,91  
 preedikstool asks. 29:21  
 prees asks. 30:15-16  
 preesterdoom asks. 67:101,116



preete asks. 30:15-16  
 pre(illos) vn. 76:24  
 preit sks. 24:118  
 press sks. 10:93  
 prii asks. 29:21,51  
 priigon vn. 65:555; 69:146  
 priipassi vn. 10:8-9  
 priit asks. 24:118  
 prikkama rts. ja sm.  
 10:26,91-92  
 prikkima rts. 10:25,91  
 prilla rts. 10:125; 17:192  
 pringel sks. 30:16  
 prisluga vn. 65:555; 69:146  
 profeteerama rts. 9:9;  
 17:189  
 prohvet asks. 9:9; 29:21-22;  
 67:101  
 proos rts. 10:92; 26:18  
 proovima asks. 12:131;  
 67:114; 100:96  
 propka, propki vn. 65:555;  
 69:146  
 pross 'prees' sks. 24:46  
 pross 'kidi' rts. 10:35,92  
 proua asks. 24:68; 29:52  
 prudama rts. 5:79; 10:19,92  
 prudan rts. 26:18  
 pruss 'prees' sks. 24:46  
 pruudema rts. 96  
 pruuga rts. 10:20, 28,92  
 pruuksima asks. 29:22; 67:101  
 pruul 79:88  
 pruuna rts. 10:20,28,92-93  
 pruut asks. 29:22; 67:101  
 pruuva asks. 24:68  
 präkk rts. 10:93  
 prälnik vn. 65:555; 69:146  
 prässima rts. 10:93;  
 asks. 24:81  
 prätt rts. 10:25,93  
 präädma vn. 65:555; 69:146

präälits vn. 65:555; 69:146  
 präänima rts. 10:21,93  
 pröövima asks. 12:131;  
 67:114; 100:96  
 prügama 21:138  
 prügi asks. 21:138  
 prügima asks. 21:138  
 ptruge rts. 10:92  
 pudel asks. 80:73-74  
 puga germ. 10:12  
 pugnits vn. 51:28,31  
 puhkama 12:132  
 puiko sm. 62:16  
 pujeng asks. 30:15  
 pukk (puka) rts. 10:94  
 pukk (puki) asks. 10:94;  
 29:51; 67:115; 110:98  
 pukstav rts. 10:19,94  
 pukstaveerima rts. 10:94  
 pukevants lt. 30:8  
 puktatama vn. 65:555; 69:146  
 pulba pl. või vlgvn. 65:553;  
 69:142  
 pumbats lt. 65:552; 69:140  
 pump sks. või asks. 10:28  
 pumpama sks. või asks. 10:28  
 pund 'puud' vvn. 41:704;  
 germ. 9:10  
 pund 'rahaühik' rts. 9:9-10;  
 17:190; saks. 67:101  
 pung 'rahakott' germ. 10:12  
 puppõn vn. 65:555; 69:146  
 purgand blt. sks. 24:46  
 purjemeister 'purjermeister'  
 asks. 32:111  
 purmeister saks. 32:111  
 purpur asks. või sks. 67:101  
 puss 'kott' rts. ja sm.  
 10:19,94; 96  
 pussen rts. 26:18  
 puuka pl. või vlgvn. 65:553;  
 69:142  
 (tubaka)puss rts. 31:6  
 pussak vn. 10:30; 25:60

püeka pl. vði vlgvn. 65:553; 69:142  
 puzan vn. vði vlgvn. 69:144  
 puzur lt. 69:140  
 putk 'vðikirn' 25:58  
 puttärman eke. 25:58  
 puud vn. 41:704-705  
 puuketav rte. 10:94  
 puu(maa) 'talukoht' rte. 10:94-95; 96  
 puul germ. 10:32,95  
 puumärk em. 10:95; 96  
 puur 'vakk' lt. 65:552; 69:140  
 puuetue vn. 51:31  
 puuteid ingl. 93:118  
 pðhtja 44:197-198  
 pðrgu 98:5  
 pðrsas ieur. 98:5  
 pður lt. 65:552; 69:140  
 pðutš lt. 65:552; 69:140  
 pðvš lt. 65:552; 69:140  
 pägim 97:115  
 pägimite 97:115  
 päginite 97:115  
 päilik 24:82,245  
 päkapikumees 97:111-112  
 päkas 97:116  
 päkatama 97:117  
 päkats 97:114  
 päkel 97:115  
 päkeldämä 97:114-115  
 päkerdama 97:114  
 päkert(s) 97:114  
 päkim 97:115  
 päkitellemä 97:114-115  
 päkk 97  
 päkkama 97:114  
 päkkima 97:116  
 pärl asks. 67:102,115; asks. vði aks. 54:216; 100:97

pärm asks. 29:22; 67:102,116; 80:76; 100:97  
 pärrhaak aks. 21:139; 24:82  
 pärses rts. vði asks. 10:95  
 päsmes vvn. 41:703-704; 51:27,31  
 pässe 'jäär' rts. vði sm. 10:21,95-96  
 (leiva)päts vn. 51:28  
 päts (ahi) vvn. 41:705; 51:26,31  
 päär rts. 8:125; 96  
 päärhaak aks. 21:138-139; 24:82  
 pääsiäine sm. 62:17  
 pääva 24:211  
 põlästämä sm. 62:16  
 põrel asks. 29:22; 100:94  
 põtku 25:58  
 põök 'tont' rts. 8:118; rts. ja aks. 10:21,96; asks. 12:132  
 põõning asks. 67:102,115; 100:96,97  
 pühave 24:234  
 pürger aks. 29:22,37  
 pürje aks. 32:111  
 pürjel aks. 29:41  
 pürjer aks. 32:111  
 pürjermeister aks. 32:111  
 püss asks. 29:22; 67:102,117; 100:96  
 püssike 'karbike' asks. 29:22  
 pütt asks. 100:96  
 püük 'pesu' asks. 100:96  
 püüt asks. 29:22,41; 67:102; 100:96  
 raad asks. 32:110; 67:102  
 raade vn. vði vlgvn. 65:554-555; 69:144  
 raag 'söögiode' 25:59  
 raam asks. 67:102  
 raamat vvn. 41:705; 51:26,31  
 raami(lind) hbr. 78:35

raamoti(kivi) 78:35  
 raasama rts. 10:17,96  
 raasima asks. 29:22; 10:96  
 raatsima vn. 51:26  
 raatus asks. 29:23  
 rahami(lind) hbr. 78:35  
 rakan lt. 65:552; 69:140  
 rakkel asks. 67:102  
 rakker asks. 29:23  
 randrütel sks. tl. 25:59  
 rangid 10:96-97; 66:214;  
 vvn. 41:704  
 rassima sks. 10:96  
 raseenije vn. või vlgvn.  
 65:555  
 razboinik vn. või vlgvn.  
 69:144  
 ratunka pl. või vlgvn. 65:553;  
 69:142  
 raudreia(rohi) 24:229  
 ravaküldon vakk 24:153  
 redel asks. 29:23  
 redelim asks. 67:102  
 reebus 93:117  
 reemi(metsaline) hbr.  
 78:35  
 reester rts. 10:97  
 reetkam asks. 10:98  
 reevama rts. 10:18,97  
 rehi 44:197-198  
 rehvima asks. 10:97  
 reigam rts. 10:22,97  
 reikam rts. 10:22,97  
 reis 'sõit' asks. 29:23  
 rekk 104:23  
 rell rts. 5:79; 10:21,98  
 relling sks. 25:59  
 renani(lind) hbr. 78:36  
 renn asks. 67:115; 100:96  
 rennest asks. 29:23  
 rent asks. 67:102  
 rentsel asks. 29:42

restima asks. 100:97  
 rezinka vn. 65:555; 69:146  
 retk sm. 104:23  
 riba 'linakupardamise va-  
 hend' rts. 10:33,98  
 ribama rts. 10:98  
 ribistük asks. 10:106  
 riehtlä is. 62:17  
 rihtsnõör asks. 29:23,38  
 rihv asks. 10:97  
 riia 'punik' rts. 10:17,28,  
 98  
 riik rts. 17:193; rts. ja asks.  
 32:110  
 riimid 'puukalender' rts.  
 10:24,98  
 riivestük asks. 10:106  
 rind 64:17  
 rintsak lt. 65:552  
 risa 10:100  
 rist vvn. 41:705; 51:26,31  
 ristima vvn. 51:26  
 robi vn. 51:27,32  
 rodu vn. 51:26  
 roegas 24:41  
 roitma vn. 65:555; 69:146  
 roll asks. 29:51; 67:115;  
 100:98  
 rood rts. või asks. 17:193  
 roodama rts. 17:193  
 roof rts. 10:19,99  
 roogas rts. 10:29,66  
 rool rts. 26:18-19  
 roolima rts. 26:18-19  
 roomad germ. 10:13  
 roop 43:281  
 roor 'rool' asks. 26:18-19  
 roos asks. 29:23; 67:102  
 roosk vn. 51:26,32  
 rootsi rääkima 30:17  
 rootsi tund 'viiv' rts. 17:195  
 rootskäär asks. 30:17-18

roov asks. 10:99  
 roovima asks. 67:102,115  
 rost asks. 67:102-103;  
 100:96  
 rott asks. 10:99; 67:103;  
 100:94  
 rott 'hiir' rts. 10:99  
 ruba rts. 10:66  
 rubane 10:66  
 rubiin asks. 67:103  
 ruga germ. 26:8-9  
 ruhv asks. 10:99  
 rukis blt. 44:200  
 rukk 'kuub' rts. 10:14-15;  
 96  
 (poeg) rukk 10:15  
 rull asks. 10:11; 29:51;  
 67:115; 100:98  
 ruo2a lt. 69:140  
 ruputs lt. 65:552; 69:140  
 russafka vn. 65:555; 69:146  
 russalka vn. 65:555; 69:146  
 russolka vn. 65:555; 69:146  
 rut2nik vn. v2i vlgvn.  
 65:555; 69:144  
 ruum asks. 29:23; 100:95  
 ruunama 'k2onelema' lt.  
 65:552; 69:140  
 ruu2a pl. v2i vlgvn. 65:553;  
 69:142  
 ruut asks. 21:139; rts. 96  
 ruutotama lt. 65:552;  
 69:140  
 ruutu asks. 21:139; rts. 96  
 rusikas 64:17  
 r2hk 'praht' 37  
 r2nn asks. 29:51; 30:23;  
 67:115  
 r2uk germ. 26:9  
 r2im rts. 10:23,99  
 r2nt asks. 24:81  
 r22a lt. 65:552; 69:140

r22dnig vn. 65:555; 69:146;  
 76:2+  
 (p2hkl1)r22k lt. 30:17  
 r22kenskop asks. 67:103,117;  
 100:93  
 r22kskop asks. 29:23; 100:97  
 r22s rts. 10:21,99-100  
 r22skopp asks. 29:41; 67:115,  
 117; 100:97  
 r22stool asks. 29:41  
 r2nn asks. 30:23; 100:96  
 r2st 'rest' asks. 29:24,42;  
 100:96  
 r2stima asks. 100:97  
 r22mer asks. 67:103  
 r22meri asks. 29:24  
 r22misk asks. 67:103,117  
 r22v 'katus' asks. 10:99  
 r22v 'r22vimine' asks.  
 32:110  
 r22vel asks. 10:11; 29:24;  
 32:110; 67:103,115; 79:88;  
 100:96  
 r22vima asks. 67:115  
 r2i rts. 24:268; 26:10-11; 73  
 r2iju sm. 73  
 r2ntama rts. 10:100  
 r2ssama rts. 10:68  
 r22iju sm. 73  
 r22tel asks. 29:52; 32:109;  
 100:96  
 saabas vvn. 41:704; 51:26,32  
 saag asks. 67:103,117; 100:94  
 saan vvn. 41:705; 51:27,32  
 saar 64:17; 95:356; 99:10  
 saatan asks. 67:103  
 saavel vn. 51:27,32  
 saavi(lind) hbr. 78:36  
 saavir hbr. 78:36  
 saaviri(kivi) hbr. 78:36  
 sada aaria laen 95:253; 99:7  
 saduser asks. 67:103

sae 'saag' 100:94  
 sagama 105:34  
 sagima 105:33-34  
 sahavi(lind) hbr. 78:36  
 sahk vvn. 41:704; 51:27,32  
 sahviri(kivi) hbr. 78:36  
 sakas 25:59  
 sakrament asks. 29:24;  
 32:110; 67:103  
 salagi(lind) hbr. 78:36  
 salaki(lind) hbr. 78:36  
 salavei vn. vði vlgvn.  
 65:555; 69:144  
 sall 'piibupigi' lt.  
 65:552; 69:140  
 salm asks. 29:24; 67:103,117  
 salv asks. 67:103  
 salvet asks. 21:139  
 salvima asks. 29:24; 67:103  
 salvret asks. 21:139  
 salvrätik asks. 21:139  
 samagonn vn. 72  
 samariiter asks. 67:103  
 samavar vn. vði vlgvn.  
 69:144; vn. 72  
 samet asks. 67:103  
 sammal 95:256; 99:10  
 sant asks. 29:24; 67:103  
 sark sks. 104:24  
 sarm pr. 104:24  
 sarv aaria laen 95:253;  
 99:6-7  
 saska lt. 65:552; 69:140  
 saura ? sm. 31:6  
 saussim vlgvn. 65:553;  
 69:143  
 sealees rts. tl. 9:5  
 sealga rts. tl. 9:5  
 sealjuures rts. tl. 9:5  
 sealjärel rts. tl. 9:5  
 sealpeal rts. tl. 9:5  
 sealpeale rts. tl. 9:5  
 sealpärast rts. tl. 9:5  
 sealsees rts. tl. 9:5  
 sealseest rts. tl. 9:6  
 sealüle rts. tl. 9:6  
 seatina vn. tl. 51:32  
 sebo(kivi) hbr. 78:36  
 sedasi 79:88  
 seebati(kuu) hbr. 78:37  
 seebo hbr. 78:36  
 seebo(kivi) hbr. 78:36  
 seek 'külilit' lt. 10:100  
 seekel asks. vði blt. sks.  
 10:100; hbr. 78:38  
 seelavi(lind) hbr. 78:36  
 seeleti(rohi) hbr. 78:36  
 seeme blt. 44:200  
 seemer hbr. 78:36  
 seep asks. 10:103; 67:103;  
 100:95  
 seerav asks. 67:104  
 seetska vn. 65:555; 69:146  
 seheleti(rohi) hbr. 78:36  
 sekk rts. 10:21,100  
 sekletar vn. 65:555-556;  
 69:146  
 selatsali(lind) hbr. 78:36  
 selg 64:17  
 selpo 24:236  
 selskop asks. 29:25  
 selts asks. 10:36; 29:24;  
 67:104  
 semer(kits) hbr. 78:36  
 seminiti viisil hbr. 78:36  
 sepla vn. 10:101  
 seppel rts. 10:17,21,24,  
 100-101  
 sepsik vn. 10:79  
 settima asks. 30:18-19  
 sibul asks. 67:104  
 sidi 'juut' vn. vði vlgvn.  
 vði pl. 65:552; 69:141



sihm germ. 103:8-9  
 sii 24:211  
 siia 46:57  
 siid asks. 29:25; 67:104  
 siig 99:11  
 siigel sks. 32:112  
 (siil)kott 'siil' rts. 10:63  
 siinga rts. tl. 9:6  
 siinpeale rts. tl. 9:6  
 siint 57:146  
 siion asks. 67:104  
 siiras vn. 104:24-25  
 sild 21:138; blt. 98:6  
 silinge(hein) rts. 5:80;  
 10:23,34,101  
 sill rts. 10:18,101  
 sillakubjas asks. tl. 21:138  
 sillule minema asks. tl.  
 21:138  
 sillutama asks. tl. 21:138  
 silmavesi 68:60  
 siltseli(mäng) hbr. 78:36  
 simp rts. 6:45; 10:18,26,102  
 sinine vn. 51:26,32  
 sink sks. 100:93  
 sinkel rts. 10:24,34,102  
 sipsik 'tanu' vn. 10:79  
 sirp vvn. 41:703-704;  
 51:26,32  
 sitimi(puu) hbr. 78:36  
 sittim hbr. 55; 78:36  
 sittimi(puu) hbr. 78:36  
 siunama 'õnnistama' sm.  
 62:16  
 sjondz pl. vði vlgvn.  
 65:663; 69:142  
 skapleri pl. vði vlgvn.  
 65:553; 69:142  
 skarlatsiina vlgvn. 65:554;  
 69:143  
 skeemel asks 29:25  
 skiltvaht asks. 29:25

skippar rts. 26:19  
 skorpion asks. 67:104  
 skrðtul lt. 65:552; 69:140  
 skrätt rts. 10:31,63  
 skrätten rts. 10:27,63  
 skutsna vn. 65:555; 69:146  
 skuunar rts. 10:24,70  
 skuut rts. 10:102  
 snöör rts. 9:10; 17:190  
 soam hbr. 78:36  
 soami(kivi) hbr. 78:36  
 sohami(kivi) hbr. 78:36  
 solem hbr. 78:36  
 sombrak vn. 30:19-20  
 sond 'væn' rts. 10:18,24,  
 102-103  
 sonn 'lamm' 10:103  
 sonn 'saksapäräse nimega  
 isik' 88:82  
 soo 64:17; 95:256; 99:10  
 soobel vn. 51:27,32  
 sool ieur. 98:6  
 soolam hbr. 78:36  
 soop rts. vði sm. 10:19,103  
 soot sks. 10:102  
 sopp 10:103  
 sork lt. 103:9  
 sort vn. vði vlgvn. 65:555;  
 69:144  
 sovhoos vn. 72  
 spargel sks. 104:22  
 speak rts. 10:18,103  
 spill sks. 10:104  
 spillima rts. 10:25,103-104  
 spitale asks. vði sks. 32:112  
 spitska vn. 69:146  
 spooritama 65:556; 69:146  
 spöök rts. 10:21,96  
 stahhaanovlane vn. 79:40  
 stall vn. vði vlgvn. vði pl.  
 65:552; 69:141

stiihiline vn. 58:7  
 stilt rts. 26:19  
 stoppama ingl. 10:28  
 stsepter asks. 67:104  
 stukk rts. 10:111-112  
 stuuuima asks. 24:68  
 sudu 103:9  
 sugu 62:17  
 suhhota vlgvn. 65:553;  
 69:143  
 suhvel sks. 100:93  
 suladui 24:67  
 summa 'kokkuvõte' asks.  
 29:25  
 sump rts. 6:45-46; rts. ja  
 sm. 10:19,27,104  
 sumpur lt. 65:552; 69:140  
 sund 'vään' asks. 10:103  
 sundima vvn. 19; 41:703-  
 704; 51:25,26,32  
 sunnik 19  
 sunt 'vään' asks. 10:103  
 suntus 24:144  
 surm 'surr' vn. 30:20  
 surr vn. 30:20  
 sutka vn. vdi vlgvn.  
 69:144  
 suudar sm.96  
 suuding vn. 65:556; 69:146  
 suurmad 44:199  
 suurpäätnitsä is. 62:17  
 suurtukk rts. vdi sks. tl.  
 17:194  
 suurus 'eine' 44:199  
 suusutamine ? asks. 67:104  
 suve 'suvel' 24:211  
 svarta rts. 10:17,28,104  
 svarten rts. 10:27,31,104  
 svee2a vn. vdi vlgvn.  
 65:555; 69:144  
 sdir vn. 51:28,32  
 sõma 88:83-84

sõsarieur. 95:255; 98:5;  
 99:8  
 sõts 34  
 säng rts. 17:197; 96  
 säppel vn. 10:101  
 särk rts. 17:198; 96  
 särvima blt. sks. 80:74-75  
 särv(kapsas) 80:74-75  
 sässünä is. 62:17  
 sättima asks. 30:18-19; 100:97  
 sää is. 62:17  
 säälitama 41:703  
 sösune 25:59  
 sõomaskarn rts. 10:105  
 südambak 24:151  
 süksü sm. 62:16  
 süld 53:687  
 škapleri pl. vdi vlgvn.  
 65:553; 69:142  
 šalšinu lt. 65:552; 69:140  
 šnitsel sks. 100:93  
 šolganõ vn. 65:556; 69:146  
 šolgon vn. 65:556; 69:146  
 šopka lt. 65:552; 69:140  
 šortsid ingl. 93:118  
 štakan vn. 65:556; 69:146  
 šutt vn. 65:556; 69:146  
 šuulik vn. vdi vlgvn. 65:555;  
 69:144  
 šveitsi sks. 100:93  
 šviili 88:82  
 (pidä) zaavlistet vn. 69:146  
 zvääga vn. 65:556; 69:146  
 taa 'taha' 24:61  
 taalier asks. 29:25  
 taamasi(lind) hbr. 78:37  
 taarav hbr. 78:36-37  
 taaravi(kuju) hbr. 78:36-37  
 tadu 97:114  
 taevasieur. 95:254; 99:8

tagant 57:146-147  
 tagasikäija 'kodukäija' rts.  
 tl. 10:128  
 tahmasi(lind) hbr. 78:37  
 taht asks. 29:25; 67:104,  
 116; 100:95  
 taim 103:11  
 taimema 103:11  
 taimendama 103:11  
 takk so mükke rts. 10:125  
 taldrik rts. vði asks.  
 10:27,105; asks. 67:104;  
 rts. 96  
 talka pl. vði vlgvn. 65:553;  
 69:142  
 talkavuitma vn. 65:556;  
 69:146  
 tall 'hoone' asks. 29:25;  
 67:104,117  
 talts 'toonekurg' lt. 65:552;  
 69:140  
 talve 'talvel' 24:211  
 tammetopp rts. 10:40,108  
 tamps rts. 10:29,36,106  
 tangid asks. 29:26  
 tanska rts. 10:106  
 tants asks. 10:28  
 tantsima asks. 29:26; 67:104  
 tapper vvn. 41:704; 51:26,32  
 tare 66:214  
 tarsis hbr. 78:37  
 tarsise(kivi) hbr. 78:37  
 tarts lt. 65:552; 69:140  
 tarvas ieur. 60; 95:254;  
 98:5; 99:7-8  
 task asks. 67:104  
 tasku rts. 17:198; 96  
 tass 'vill, rak' 25:59-60  
 tasuri(puu) hbr. 78:37  
 tatar '? tatarlane' asks.  
 29:26; vn. 51:27,32  
 tatar (taim) vn. 51:27,32;  
 asks. 67:104

tatrik vn. 51:27  
 tatu 97:114  
 te 46  
 teen asks. 7:8-9  
 teenager asks. 67:104  
 teenima asks. 29:26; 67:105,  
 117  
 teenistus asks. 29:26;  
 67:105  
 teenstlik asks. 67:105  
 teerav hbr. 78:36-37  
 teeravi(kuju) hbr. 78:36-37  
 tehnik 79:40; 101:40  
 teie 46  
 teissene 24:220  
 tekk sks. 10:112; asks.  
 67:105,117  
 teljed asks. 7:9-10  
 tell(ed) asks. 7:9-10  
 tempel 'jumalakoda' asks.  
 29:26; 67:105  
 teng 'münt' vn. 51:27,32  
 teo 'kaljukits' hbr. 78:37  
 tere 79:73  
 tesnik lt. 69:140  
 tessalooniker asks. 67:105  
 testament 'piibli osa' asks.  
 29:27; 67:105  
 tiidne rts. 96  
 tiig vn. 51:28,32  
 tiik asks. 67:105,117  
 tiin 'toober' rts. 17:198  
 tiiski sm. 10:107  
 tiison hbr. 78:37  
 tiison(antiloop) hbr. 78:37  
 tiivelstrek asks. 100:97  
 tiivesrekk rts. 10:37,106  
 tiivistrek asks. 100:97  
 tikk rts. 96  
 tiks lapi laen 4  
 tila 104:25-26

tilehvonn vn. 24:107  
 till 'penis' 104:26  
 till 'musträhn' rts. 10:106-107  
 tilleggramm vn. 24:107  
 tingelpung sks. 30:20  
 tinning(id) asks. 29:51; 100:97  
 tinsemet hbr. 78:37  
 tinsemeti(lind) hbr. 78:37  
 tipp asks. 10:107  
 tips 'palmik' rts. 10:107  
 tirkama rts. 10:30,107  
 tisk rts. ja sm. 10:18,107; asks. 67:105,116,117; 100:93; rts. 96  
 tisku rts. 10:107  
 tita vn. 10:9; 35:206  
 titt 'nukk' vn. 51:28,32  
 toh 'ometi' asks. 29:27,42; 67:105  
 toiv ? sm. 103:10  
 toivuma 103:10  
 tokk (ankrul) sks. 10:112  
 tolgus ? vn. 25:60  
 tolkama rts. 17:193  
 toll asks. 67:105  
 toll 'paadihank' asks. 29:51; 100:98  
 tolvann vn. 25:60; 51: 28,32  
 tont rts. 10:29,108; 96  
 took asks. 33  
 tool asks. 29:27  
 toomastott rts. 10:40,108  
 toonekurg 81:35  
 toonekägu 81:35  
 toonikägu 81:35  
 toorn asks. 100:95  
 tooža vn. 65:556; 69:146  
 toovima asks. 24:68  
 topelt asks. 31:3  
 toppama ingl. 10:28

toppima asks. 67:105,117  
 toran rts. 10:27,108-109  
 torm asks. 67:105,112,117  
 tormima asks. 29:27; 67:105-106  
 torn asks. 29:27; 67:106,116; 100:95  
 torozilš (minema) vn. 65:556; 69:146  
 toroznik vn. 65:556; 69:146  
 torp 'väike kott' vn. vdi vlgvn. 65:555; 69:144  
 torpa ? rts. 17:197  
 torstükk rts. 17:194; 96  
 toru(teenistos) 24:66  
 totter asks. 80:75-76  
 traageldama blt. sks. 30:21  
 traan sks. 10:111  
 tragikoomiline 79:88  
 traksid blt. sks. 10:12  
 trasima 10:109  
 trasu rts. 6:46; 10:17,23,109  
 trasuma 10:109  
 tratt rts. 29:47  
 trehv sks. 58:5  
 trehvama sks. 10:11,28  
 trell 'renn' rts. 10:30,98  
 trenoška vn. 69:146  
 trepp asks. 67:106  
 triivisring asks. 10:106  
 triivistik asks. 10:106  
 triivistrikk asks. 10:106  
 triivistük asks. 10:106  
 triikk 'Aa foetida' asks. 10:106  
 triikkema asks. 24:107  
 triikkima asks. 29:51; 100:97  
 trill 'musträhn' rts. 10:40,106-107  
 troi asks. 7:10-11  
 tromm(sool) rts. ja asks. 10:18,109

troon asks. või sks. 67:106  
troost asks. 29:27; 67:106,  
115; 80:77  
troostima asks. 80:77  
trosk rts. 10:35, 109-110  
tross 'laste suuhaigus' rts.  
10:35, 109-110  
trossi(leht) rts. 10:110  
trots sks. 29:28; 67:106  
trotsima asks. 67:106  
trull asks. 10:30  
trullaja rts. 10:110  
trullama rts. 10:26, 110  
trumm 'kraav' asks. 29:28  
trummi(auk) 'räpen' rts.  
10:19, 110  
trusa rts. 10:110  
trusama rts. 10:19, 110  
truu asks. 29:28; 67:106,  
115  
trähvama rts. 10:38, 110-111  
träski rts. 5:80; 10:21, 28,  
111  
träsu rts. 10:17, 109  
trääl rts. 10:21, 111  
trään 'kalarasv' rts. 10:21,  
111  
trööst asks. 80:77  
trööstima asks. 29:28;  
67:106, 115; 80:77  
trööstlik asks. 29:28-29;  
67:106, 115  
trükkal asks. 100:96  
trükker asks. 100:96  
trükkima asks. 29:51;  
100:96, 97  
tsakk lt. 69:140  
tseirul lt. 65:552; 69:140  
tsekl lt. 65:552; 69:141  
tsentner asks. 67:106  
tsepelnik lt. 65:552; 69:140  
tsi vlgvn. 65:553; 69:143  
tsilifon vlgvn. 65:554; 69:143

tsiligramm vlgvn. 65:554;  
69:143  
tsilp lt. 65:552; 69:140-141  
tsireener asks. 67:106  
tsoluk vn. 51:28, 32  
tsurr vn. 30:20  
tsuuda pl. või vlgvn.  
65:553; 69:142  
tsõba(kõnõ) lt. 65:552;  
69:141  
tsõbuk pl. või vlgvn.  
65:553; 69:142  
tsõglinõ (ahi) lt. 65:552;  
69:141  
tsõkl lt. 65:552; 69:141  
tsõlp lt. 65:552; 69:140-141  
tsõrkul vn. või vlgvn. 69:144  
tsäts lt. 69:141  
tsüts pl. või vlgvn. 65:553;  
69:142  
tšai vn. või vlgvn. 65:555;  
69:144  
tšarovnik vn. 69:146  
tšiuulid lt. 30:8; 86:605  
tšolonka vn. 65:556; 69:146  
tšurr vn. 30:20  
tšuuda vn. 69:146  
tšärpak vn. 65:556; 69:146  
tuba vvn. 41:704; 43:280  
tudaim hbr. 78:37  
tudaime(mari) hbr. 78:37  
tuhlis sks. 25:60  
tuht rts. ja asks. 10:111  
tukivati(lind) hbr. 78:37  
tukk 'ankrutugi' rts. 10:111  
tulka lt. 69:140  
tull asks. 29:51; 100:98  
tulp 'sammast' vn. 51:27, 32  
tultsa vlgvn. 65:553; 69:143  
tumm 'kõnevõimetu' asks.  
67:106, 117  
tummim hbr. 78:37



tumpsima rts.10:112  
 tund asks. 29:29; 67:106,117  
 tundur 'kontvõõras' lt.  
 65:551; 69:139  
 tupaetups rts. 10:40,108  
 turg slv. 41:703-704;  
 51:26,32  
 (kasuka)turk 67:94  
 turk 'türklane' vn. 51:27,  
 33; asks. 67:106-107  
 tusk vvn. 41:705; 51:26,33  
 tuust rts. 96  
 tuts ? asks. 29:29  
 tuubetuup rts. 10:40,108  
 tuudaim hbr. 78:37  
 tuudaimi(marjad) hbr. 55; 78:37  
 tuumetupp rts. 10:40,108  
 tuura rts. 10:112  
 tuurima asks. 29:29,42  
 tuusk vn. või vlgn. 65:555;  
 69:145  
 tuvi asks. 67:107  
 tõbras 60  
 tõlkima vn. 41:704  
 tõnguma 25:60  
 tõotama 103:10-11  
 tõuras 60  
 tõvelema 103:9-10  
 tädi 35:206  
 täkk 'tekk' rts. 10:21,112  
 tões 24:84  
 täring asks. 100:97; rts. 96  
 täsa 24:218  
 tässel asks. 30:21  
 tääv asks. 10:77; 21:139;  
 29:51; sks. 26:8  
 tõlner asks. 29:29; 67:107;  
 100:96  
 tõtter asks. 80:75-76  
 tööks asks. 33  
 tükk 'pala' asks. 29:29,30;  
 67:107; 100:96

tükk 'kahur' rts. 17:193-  
 194  
 tümmärman asks. 24:128  
 tünder rts. 17:195  
 tünn asks. 10:13; 100:96  
 tünningid asks. 29:51;  
 100:97  
 türann asks. 29:30; 67:107  
 türk 'türklane' asks. 29:30  
 türu 24:127  
 tütar ieur. 98:5  
 tüür 'kitsi' asks. 30:21-  
 22; 100:96  
 tüür 'rool' asks. 100:96  
 tüürima asks. 100:96  
 tüürimees asks. tl. 67:107  
 tüüvelstrek asks. 100:97  
 uba blt. 44:200  
 udar ieur. 98:5  
 ugalane 86:604  
 ugurits vn. 51:33  
 uhmer 44:199  
 uhta (põletama) 71:475  
 uhvat vn. 65:556; 69:146  
 uhvatka vn. 65:556; 69:146  
 ukr vn. 65:556; 69:146  
 umb- osalt asks. 56:340  
 umbrukas asks. 30:22  
 ummik 'seelik' 84:9  
 und 'ja' asks. 29:30  
 und 'kalapüügiriist' vvn.  
 41:703,705; 51:25,26  
 undreht asks. 29:42  
 undruk asks. 7:11-12  
 ungehoorsam asks. 29:30  
 unreht asks. 29:30; 32:110  
 untruu asks. 67:107  
 upas rts. 26:19  
 upser rts. 17:194  
 urvin lt. 69:141  
 uulits vn. 41:705; 51:27,33

uurits 'kurk' vn. 51:28,33  
vaagen vvn. 41:704; 51:26  
vaagima asks. 67:107; 100:94  
vaal 'reherull' vn. vði vlgvn. 65:555; 69:145  
vaan 'surm' germ. 81  
vaap vvn. 41:704; 51:26  
vaap 'relv' asks. 67:107  
vaar 'vanaisa' sm. 10:113  
vaar 'taat' rts. 10:17,112-113; 17:197; 96  
vaarao asks. 29:30; 67:107  
vaasna vn. vði vlgvn. 65:555; 69:145  
vaaster rts. 5:78; 10:17,24,113; 96  
vaazna vn. vði vlgvn. 65:555; 69:145  
vaat asks. 29:30-31; 67:107  
vaatama 66:214  
vaatre lt. 69:141  
vaba vvn. 41:704; 51:26,33  
vader asks. 67:107  
vadilánð 75:99  
vadjalane sm. 75:93; 104:21  
vadmál asks. 84:7  
vaduma 27:68  
vadustaak rts. 10:113  
vaema asks. 29:31; 100:94  
vaen blt. 81:36  
vaene 'vaeslaps' ? sks. 67:107-108  
vaene 'mitterikas' 67:107-108  
vaenukägu 81:35  
vaenuköis 81:35  
vagu blt. 44:200  
vaht 'valvur' asks. 29:31; 67:108  
vahthuus asks. 29:31  
vahtima asks. 67:108  
vai 66:215  
vaibuma 25:60  
vaidze lt. 65:552; 69:141  
vain 'surm' germ. 81  
vaina vn. vði vlgvn. 65:555; 69:145  
vainuhunt 81:35-36  
vainukindad 81:35-36  
vainukägu 81:35  
vainuköis 81:35  
vaist sm. 43:281  
vakar rts. 10:34,113  
vakma 27  
valka vn. 65:556; 69:146  
vall 'purje tösteköis' rts. ja asks. 10:114  
vallama rts. vði asks. 10:114  
valsk asks. 29:31; 32:110; 67:108,116,117; 100:92  
valsk(us) asks. 89:2  
vandrema asks. 29:31  
vandre(mees) asks. 29:31  
vang 'vangistatu' asks. 29:31-32; 67:108,117  
vangi (panema) germ. 10:12  
vangima asks. 67:108  
vannas blt. 44:200  
vanskröön asks. 10:64  
vargan vlgvn. 65:553-554; 69:143  
varganist vlgvn. 65:554; 69:143  
variser asks. 29:32; 67:108  
variseisk asks. 67:108  
varp asks. 80:76  
varpima asks. 67:116; 80:76; 100:98  
vart 44:197  
varv 'värv' asks. 67:108,115,116  
varvima asks. 67:108-109; 115  
vasar ieur. 95:253; 98:6; 99:7

vašo guu rts. 10:125  
 vau sks. 30:14  
 vedru asks. 10:12  
 veerima asks. 53:688; 88:82  
 velling rts. 96  
 vend 10:13  
 vende 22  
 vene (keel) 41:700  
 verna vn. vði vlgvn. 69:145  
 verst vn. 51:26,33  
 verukas vn. 10:41  
 verv pr. 104:24  
 vesigara 24:102  
 vesik 68:59  
 vesiklvi 68  
 vesiko sm. 62:16  
 veski 68  
 vest 'sõnum' vn. 65:556;  
 69:146  
 vest(köis) 'ankruköis'  
 rts. 10:114  
 vigel vn. 51:27,33  
 viigi(puu) asks. 29:32;  
 67:109,117; 100:94  
 viigar rts. 10:114-115  
 viiger rts. 10:18,114-115  
 viik rts. ja asks. 4;  
 10:18,115; asks. 29:32; rts.  
 96  
 viilar rts. 10:115  
 viimandi 57:147  
 viin vn. 51:26,33  
 viir 'viiger' 10:115  
 viirama rts. ja asks.  
 10:18,115-116  
 viirge 'viiger' 10:115  
 viirpann asks. 100:97  
 viiruk asks. 67:109  
 viisi asks. 32:110  
 viisika sks. 67:116  
 vikk 'nädal' rts. 10:26,116

villan lt. 84:9  
 villand 57:147  
 villima asks. 29:51; 100:97  
 vilt asks. 32:109  
 vint 'teatav lind' rts.  
 10:31,116  
 virb vvn. 41:705; 51:26  
 virst vn. 51:26  
 virulane 48:118; 86:604  
 visla(mari) vn. 51:28,33  
 viss rts. ja asks. 9:10-11;  
 10:18,116-117; asks. 29:32;  
 67:109; rts. 96  
 vohe 92  
 vohu 92  
 vohupaaks 92  
 vohupaats 92  
 vohumõõk 92  
 voit pl. vði vlgvn. 65:553;  
 69:142  
 vokk (voka) 'esipuri' rts.  
 10:26,117  
 vokk (voki) 'esipuri' sks.  
 10:117  
 volok vn. 69:146  
 volt asks. 100:98  
 vultima asks. 100:98  
 vooder asks. 12:131; 67:114;  
 100:96  
 voolatama lt. 65:552; 69:141  
 voorreiter sks. 29:49  
 voorshuu sks. 29:49  
 voort asks. ja rts. 10:117;  
 26:8  
 vooster sks. 29:49  
 vorp asks. 80:77  
 vorpima 80:77  
 vorst asks. 67:109  
 vosmos rts. 10:32,85  
 vzdor vn. 69:146  
 vzdoritama vn. 65:556;  
 69:146

vuks(saag) sks. 30:8  
 vunn asks. 29:32,43  
 vuotkus rts. 10:31,118  
 vurhv sks. 80:77  
 vðhu 92  
 vðhumððk 92  
 vðll asks. 100:96  
 vðlv asks. 67:115; 100:96  
 vðlvima asks. 67:109,115  
 vðtli 66:214  
 vðtr vn. vðl vlgvn. 65:555;  
 69:145  
 vähä 'väike' 25:60-61  
 vähänä 'väike' 25:61  
 vände 22  
 vändrik rts. 17:194  
 värav vvn. 41:703-704;  
 51:26,33  
 värk asks. 67:115, 80:76;  
 100:97  
 värksteede asks. 29:32  
 värks(tuba) asks. 29:43  
 värške asks. 29:32; 67:115;  
 80:76; 100:97  
 värss asks. 29:33  
 värtten vvn. 41:704; 51:26  
 värv asks. 67:108,116;  
 100:95  
 värväl sks 25:61  
 värvima asks. 67:115  
 väterkakk rts. 10:118  
 vääpla lt. 65:552; 69:141  
 väärd rts. 9:11; 17:190  
 väärt sks. 9:11; asks.  
 29:33; 32:110; 67:109,115;  
 100:98  
 väävel asks. 29:33, 38,51;  
 67:109,115,117; 100:97  
 völling blt. sks. 10:10  
 vörpel asks. 100:96  
 vörst asks. 24:123; 29:33,  
 43; 67:109  
 vörstendoom asks. 67:109,116

vörteenima asks. 3:601  
 vööder asks. 67:114; 100:96  
 vöölmönder asks. 3:600  
 vöörama 3  
 vöörima 3  
 vööritsema 3  
 vöörr(kaubitseja) asks. 3  
 vöörr(kaup) asks. 3; 29:49;  
 56:340; 100:96  
 vöörr(kaupmees) asks. 3  
 vöörr(koda) asks. 3; 29:49;  
 56:339  
 vöörr(kott) sks. 3  
 vöörmast asks. 3; 29:49;  
 56:339  
 vöörmölder asks. 3:600  
 vöörmönder asks. 3:600;  
 100:96  
 vöörmünder asks. 3:600;  
 29:49; 67:109,115,116; 100:96  
 vöörrüütel asks. 3; 29:49;  
 56:339; 100:96  
 vöörus asks. 3:600; 29:49;  
 100:96  
 vöörr(värvad) asks. 3; 29:49;  
 56:339  
 vüllima asks. 29:33,51;  
 100:97  
 vürst asks. 29:33  
 vüürpann asks. 100:96,97  
 ðde 34  
 ðel 70  
 ðli asks. 29:51; 67:109,115;  
 100:96,97  
 ðmber asks. 30:23  
 ðrel asks. 29:49,51; 100:94  
 ðu 52  
 ðueraha 52  
 ðun 66:214  
 ðusker rts. 10:22,46  
 äke blt. 44:200  
 äks asks. 21:139; 100:97  
 äll rts. 10:43

ämber rts. ja asks. 10:118; 30:22;  
67:109,115; 100:96,97

änd 22; 26:10

ärtu asks. 21:139

ärvima asks. 29:33; 100:98

äädikas asks. 29:51; 67:109,115;  
100:97

ääs asks. 21:139; 29:51; 67:116;  
100:97

ðhvem 24:243

olvet rts. 24:123

ömber asks. 30:22-23; 100:96

örel asks. 29:49; 100:94

öud-asi 25:61

öuskar rts. 10:22,46

öö 'öösel' 24:211

ööder asks. 12:131

öödär asks. 24:132

ööster rts. 10:22,118

ühteluhku 103:8

üksinda 57:147

ülevalkäija 'kodikäija' rts. tl.  
10:128

ümbrik 'seelik' asks. 7:11; 84:9

üpris 63

üttelema 79:82

üüskui lt. tl. 91



## V i i d a t u d   k i r j a n d u s .

1. Lepus, Pri kelkaj natursciencaj terminoj. (Responde al demandoj 5.kaj 6.). - Informoj de Esperanto-Asocio de Estonio, 1924, nr. 2, p. 14.
2. Ano de Vo-Ko, Päevakoer-arktio. - Informoj de Esperanto-Asocio de Estonio, 1925, nr. 42/43, p. 56.
3. P. Ariste, Üks alamsaksa prepositsioon eesti keeles. - Eesti Kirjandus, 1928, nr. 11, lk. 598-601.
4. P. Ariste, Mõningaid sõnaseletusi. - Eesti Kirjandus, 1929, nr. 4, lk. 164-167.
5. P. Ariste, Mõningaid eesti-rootsist laenatud murdesõnu. - Eesti Keel, 1929, nr. 3/4, lk. 75-80.
6. P. Ariste, Nooremaid rootsi lainsõnu. Etümologiseerimiskatseid. - Keelekultuur. I. Tartu, 1928-1929, lk. 40-47.
7. P. Ariste, Mõnedest alamsaksa ja rootsi laenudest. - Eesti Keel, 1930, nr. 1, lk. 7-12.
8. P. Ariste, Nook. - Eesti Kirjandus, 1930, nr. 2, lk. 49-60; nr. 3, lk. 112-126.
9. P. Ariste, Rootsi mõjust vanimas eesti kirjakeeles. - Eesti Keel, 1931, nr. 1, lk. 1-11.
10. P. Ariste, Eesti-rootsi laensõnad eesti keeles. - Acta et Commentationes Universitatis Tartuensis B 29:3, 1933, 148 lk.
11. P. Ariste, Kahi. - Suomi 5:16, 1933, s. 46-55.
12. P. Ariste, Alamsaksa keel ja eesti keele uurimine. - Eesti Keel, 1933, nr. 4/5, lk. 129-133.
13. P. Ariste, Haruldane sõnatüvi eesti keeles. - Eesti Keel, 1933, nr. 4/5, lk. 136.

14. P. Ariste, Hiiu penik~pennik. - Eesti Rahva Muuseumi Aastaraamat, 9/10, 1933/1934, Tartu, 1934, lk.75-90.
15. P. Ariste, Mustlas-sõnu eesti keeles.- Eesti Keel, 1934, nr. 6, lk.161-169.
16. P. Ariste, Paar Hiiu kodukäija nimetust.- Eesti Kirjandus, 1935, nr.4, lk.176-178.
17. P. Ariste, Svenska länord från svensktiden i estniska språket.- Svio-Estonica, 1936, Tartu, 1936, lk.185-200
18. P. Ariste, Eesti müütnik.- Virittäjä, 1936, 3. v., s. 242-243.
19. P. Ariste, Sunnik.- Eesti Keel, 1936, nr.4, lk.115-116.
20. P. Ariste, Ahikotus.- Eesti Keel, 1937, nr.1/2, lk.34-38
21. P. Ariste, Mõningaid alamsaksa laensõnu.- Eesti Keel, 1937, nr.5, lk.132-140.
22. P. Ariste, Saartemurrete end jne. - Eesti Keel, 1937, nr.7/8, lk.224-227.
23. P. Ariste, Etümoloogiaid.- Eesti Keel, 1938, nr.3/5, lk.92-97.
24. P. Ariste, Hiiu murrete häälikud.- Acta et Commentationes Universitatis Tartuensis B 47:1. 1939, 294 lk.
25. P. Ariste, Murdenäiteid Pühalepa kihelkonnast.- Acta et Commentationes Universitatis Tartuensis B 47:2. 1939, 62 lk.
26. P. Ariste, Eesti-rootsi laensõnadest.- Acta et Commentationes Universitatis Tartuensis B 46:33. 1940, 23 lk.
27. P. Ariste, Lõuna-eesti villavakmine.- Eesti Rahva Muuseumi Aastaraamat, 14. Tartu, 1939, lk.57-68.
28. P. Ariste, Sõnaseletusi.- Eesti Keel, 1939, nr.3/4, lk. 81-84.
29. P. Ariste, Georg Mülleri saksa laensõnad.- Acta et Commentationes Universitatis Tartuensis B 46:1. 1940, 62 lk.

30. P. Ariste, Etümoloogilisi märkmeid. I. - Acta et Commentationes Universitatis Tartuensis B 49:1. 1942, 26 lk.
31. P. Ariste, Etümoloogilisi märkmeid. II. - Acta et Commentationes Universitatis Tartuensis B 42 : 2. 1940, 8 lk.
32. P. Ariste, Saksa laensõnadest 16. sajandi eesti kirja-keeles.- Eesti Keel, 1940, nr.3/4, lk.108-112.
33. P. Ariste, Töök.- Eesti Keel, 1940, nr.1/2, lk.31-33.
34. P. Ariste, Õde ja sõts.- Eesti Keel, 1940, nr.6, lk. 189-190.
35. P. Ariste, Lastekeele semasioloogiast.- Eesti Keel ja Kirjandus, 1941, nr.3, lk.200-206.
36. P. Ariste, Etümoloogilisi märkmeid liivi keelest.- Virittäjä, 1943, l. v., s.97-98.
37. P. Ariste, Mõningaid vadja sõnaseletusi.- Virittäjä, 1943, 3.v., s.310-314.
38. P. Ariste, Vadja lemmüz.- Virittäjä, 1943, 3.v., s.302-310.
39. P. Ariste, Kalevist.- Looming, 1946, nr.7/8, lk.922-925.
40. P. Ariste, Kuidas käsi käib? Keeleühiskondlik vahemärkus.- Looming, nr. 9, lk. 1071-1073.
41. P. Ariste, Slaavlaste ja läänemerelaste vanimaist keelelisist kokkupuuteist.- Looming, 1952, nr. 6, lk. 698-706.
42. П. Аристе, Примечания.- В кн. Л. Хакулинен, Развитие и структура финского языка. I. Москва, 1953, стр. 290-306.
43. П. Аристе, Примечания.- В кн. Л. Хакулинен, Развитие и структура финского языка. II. Москва, 1955, стр. 278-286.
44. P. Ariste, Vanimast läänemerelaste põllundusest keeleliste andmete põhjal.- Tartu Riikliku Ülikooli Toimetised, nr.38, 1955. Ajaloo-Keeleteaduskonna töid, lk.193-203.

45. P. Ariste, Läänemere keelte kujunemine ja vanem arene-  
misjärk.- Eesti rahva etnilisest ajaloost. Artiklite  
kogumik. Toimetanud H. Moora. Tallinn, 1956, lk.5-23.
46. P. Ariste, Eesti asesõnade me, te ja meie, teie suh-  
teist.- Keele ja Kirjanduse Instituudi Uurimused, I,  
Tallinn, 1956, lk. 53-59.
47. P. Ariste, Eesti sõnade etümoloogiaid.- Emakeele Seltsi  
Aastaraamat, 2, 1956, lk. 146-149.
48. P. Ariste, Maakeel ja eesti keel.- Eesti NSV Teaduste  
Akadeemia Toimetised. Ühiskonnateaduste seeria, 1956,  
nr.2, lk. 117-127.
49. P. Ariste, Pandivere, Pandja ja Pandju.- Emakeele Seltsi  
Aastaraamat, 3, 1957, lk. 130-133.
50. P. Ariste, Kohanimest Mahtra.- Eesti NSV Teaduste Aka-  
deemia Toimetised. Ühiskonnateaduste seeria, 1957,  
nr.2, lk.163-165.
51. P. Ariste, Vene laensõnadest vanemas eesti kirjakeeles.-  
Keel ja Kirjandus, 1958, nr.1, lk.25-33.
52. P. Ariste, Öueraha.- Keel ja Kirjandus, 1958, nr.2,  
lk.103-104.
53. P. Ariste, Metanalüüsi osa eesti keele arengus.- Keel  
ja Kirjandus, 1958, nr.11, lk. 681-688.
54. P. Ariste, Läänemerelaste vanast merevaigu nimetusest.-  
Etnograafia Muuseumi Aastaraamat, 16, 1959, lk.211-218.
55. P. Ariste, Tuudaimimarjad.- Keel ja Kirjandus, 1959, nr.  
7, lk. 422.
56. P. Ariste, Indoeuropäische Präfixe in den ostseefinni-  
schen Sprachen.- Studii și cercetări lingvistice, 1960,  
n. 3. Omagiu lui Al. Graur cu prilejul împlinirii a 60  
de ani, p. 337-340.
57. P. Ariste, Ekstsessiivist läänemere keeltes.- Emakeele  
Seltsi Aastaraamat, 6, 1960, lk. 145-161.

58. P. Ariste, Ületaotlusest (eriti vadja keeles).- Emakeele Seltsi Aastaraamat, 7, 1961, lk. 3-10.
59. P. Ariste, koveripuu.- Keel ja Kirjandus, 1961, nr.2, lk.101.
60. P. Ariste, Natuke tarvast.- Eesti Loodus, 1961, nr.4, lk. 253-254.
61. P. Ariste, Wotisch JappoJain.- Commentationes Fenno-ugricae in honorem Paavo Ravila. Helsinki, 1962 (Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia 125), p. 5-9.
62. P. Ariste, Teiste läänemere keelte elemente Vaivara murrakus.- Emakeele Seltsi Aastaraamat, 1962, lk.11-18.
63. P. Ariste, Kust on pärit sõna üpris? - Keel ja Kirjandus, 1962, nr.5, lk.294-295.
64. P. Ariste, Mõnda substraadist.- Keel ja Kirjandus, 1962, nr.1, lk. 13-17.
65. P. Ariste, Ühest keelekontakti juhust.- Keel ja Kirjandus, 1962, nr.9, lk. 550- 556.
66. P. Ariste, Die Beziehungen des Wotischen zu den estnischen Mundarten.- Congressus internationalis fenno-ugristarum Budapestini habitus 20-24. IX 1960. Budapest, 1963, p. 212-215.
67. P. Ariste, Saksa laensõnad Heinrich Stahli eesti keeles.- Emakeele Seltsi Aastaraamat, 9, 1963, lk. 85-119.
68. P. Ariste, Ühest perekonnanimest ja sellega liituvast küsimustest.- Nonaginta. Johannes Voldemar Veski 90. sünnipäevaks 27. juunil 1963. Tallinn, 1963 (ENSV TA Emakeele Seltsi Toimetised, nr.6.), lk. 58-62.
69. П. Аристе, Случай языкового контакта в Латгалии.- Lietuvių kalbotyros klausimai, 6. Vilnius, 1963, 137-148 psl.
70. P. Ariste, Sõna õel etümoloogiast.- Keel ja Kirjandus, 1963, nr. 2, lk. 106.



71. P. Ariste, Veelgi vere- lõpulistest kohanimedest.-Keel ja Kirjandus, 1963, nr.8, lk. 474-475.
72. P. Ariste, Ühest ületaotluse juhust.- Kirjakeel, 1964. (ENSV TA Emakeele Selts.), lk. 93-94.
73. P. Ariste, Veidi rüüst~rüijust.- Keel ja Kirjandus, 1964, nr.7, lk.426.
74. P. Ariste, Moo ja mõis.- Emakeele Seltsi Aastaraamat, 11, 1965, lk. 105-111.
75. P. Ariste, Vadja kohanimedest.- Slaavi-läänemeresoome suhete ajaloo. Tallinn, 1965, lk.91-106.
76. P. Ariste, A case of language contact in the East Baltic Area.- Советское финно-угроведение, 1965, №1, стр. 21-25.
77. P. Ariste, Ein ostseefinnisches Wort im Rumänischen.- Советское финно-угроведение, 1965, №2, стр. 69-70.
78. P. Ariste, Hebräische Wörter in Estnischen.- Beiträge zur Sprachwissenschaft, Volkskunde und Literaturforschung (Steinitz-Festschrift), Berlin, 1965, lk.31-38.
79. P. Ariste, Eesti keele foneetika. Tallinn, 1953, 132 lk.
80. P. Ariste, Mõningaid sõnaseletusi.- Emakeele Seltsi Aastaraamat, 12, 1966, lk.73-78.
81. P. Ariste, "Vainu vettä vaeldama".- Keel ja Kirjandus, 1966, nr.1, lk. 34-36.
82. P. Ariste, Russisch лѣньгас 'Faulpelz' und estnisch lõngus 'Halbstarker'.- Советское финно-угроведение, 1966, №2, стр. 89-90.
83. P. Ariste, Le mot estonien ait est-il un emprunt? - Советское финно-угроведение, 1967, №3, стр. 169-170.
84. P. Ariste, Südestnisch kõrik.- Советское финно-угроведение, 1967, №1, стр. 7-9.
85. P. Ariste, Wie der Este Litauen und den Litauer nennt.- Baltistica, Bd.3, H.2, 1967, lk. 205-207.

86. P. Ariste, Kuidas eestlast on nimetatud.- Keel ja Kirjandus 1968, nr.10, lk. 603-606.
87. P. Ariste, Lisamärkusi eesti keeles olevatest hebreaismidest.- Emakeele Seltsi Aastaraamat, 13, 1968, lk. 71-74.
88. P. Ariste, Kas ism võib olla sõna? - Emakeele Seltsi Aastaraamat, 14/15, 1969, lk. 79-86.
89. P. Ariste, Estnisch Kose, deutsch Kosch.- Советское финно-угроведение, 1969, №1, стр. 1-2.
90. P. Ariste, Etwas über den Kontakt zwischen dem Wotischen und dem Schwedischen.- Советское финно-угроведение, 1969, №2, стр. 103-104.
91. P. Ariste, Die Expansion einer lettischen Konjunktion in den ostseefinnischen Sprachen.- Советское финно-угроведение, 1969, №3, стр. 167-169.
92. P. Ariste, Kas kabrist ei võiks velmata?- Eesti Loodus, 1970, nr.8, lk. 459-460.
93. P. Ariste, Rootsi vājsta 'nuga'.- Emakeele Seltsi Aastaraamat 16, 1970, lk. 115-120.
94. P. Ariste, Karts ja kärts.- Emakeele Seltsi Aastaraamat 17, 1971, lk. 67-70.
95. P. Ariste, Die ältesten Substrate in den ostseefinnischen Sprachen.- Советское финно-угроведение, 1971, №4, стр. 251-258.
96. P. Ariste, Rootsi keele mõjust eesti keelde.- Päevaleht, 1929, 27. juuni, nr.169, lk.6.
97. P. Ariste, Päka suguvõsa.- Emakeele Seltsi Aastaraamat, 18, 1972, lk. 109-124.
98. П. Аристе, Вопрос обалтийских заимствований в финно-угорских языках.- Вопросы марийского языковедения. Сборник статей. Выпуск III, Йошкар-Ола, 1973, стр.3-7.
99. P. Ariste, The earliest substrata in the Balto-Finnic languages.- Néprajz és Nyelvtudomány, 15-16, 1971-1972,

old. 5-11.

100. P. Ariste, Das Niederdeutsche im Estnischen.- Советское финно-угроведение, 1972, №2, стр. 91-99.
101. P. Ariste, Eesti foneetika. Tartu, 1946, 128 lk.
102. P. Ariste, Eesti rõhumäärsõna ep.- Suomalais-Ugrilaisen Seuran Aikakauskirja, 72, 1973, s. 33-37.
103. P. Ariste, Sõna sealt, teine tealt.- Sõnasõel 1, Tartu, 1972, lk. 5-11.
104. P. Ariste, Meile tulnud või meilt läinud.- Sõnasõel 2, Tartu, 1973, lk.16-28.
105. P. Ariste, Paarist vadja sõnast.- Commentationes fennougricae in honorem Erkki Itkonen. Helsinki, 1973, (Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia 150), s.30-35.

Vana kirjakeele emmik ~ immik

Paul Alvre

Tähenä 'võib-olla' leidub eesti keele vanimais grammatikais sõnapaar emmik ~ immik. H. Stahl esitab selle kahtlust märkivate adverbide rühmas (Adverbia ... Dubitandi) kujul vielleicht / Immick (AES, lk. 30). H. Göseken seab grammatikaosas esikohale e-algulise variandi: emmick / immick vielleicht (MLO, lk. 50), sõnastikus jätab aga paralleelkuju hoopis mainimata: vielleicht / (forsan) emmick (MLO, lk. 456).

Hilisemaisse grammatikaisse pole emmik ~ immik küündinud. Samuti pole õnnestunud teda fikseerida XVI ja XVII sajandi kirjasõnas, millest võib järeldada, et see kahtlust väljendav adverb oli juba tollal rahvakeelest taandumas. Kui mitmed vana kirjakeele väljendid said endale möödunud sajandil koha Wiedemanni sõnaraamatus (1869), pole vaadeldav sõnapaar arvatavasti F.J. Wiedemanni vaatevälja ulatunud, sest varasema kirjakeele leksika ammutas ta peamiselt A. W. Hupeli ja J. Hornungi grammatikate sõnastikuosast.

Tänapäeva murded ei tunne emmik ~ immik vorme ega ka mingit muud neile häälikuliselt lähedast kuju.

Asudes selgitama emmik ~ immik vormide algupära, kons-tateerigem, et ka sugulaskeeltes puudub neil otsene vaste. Ilmselt on tegemist mingi eesti keele eriarengu järgus sündinud uusmoodustisega, mille e- ja i-algulised kujud viitavad murdeerinevustele.

Teatavasti on e põhjaeesti murdealal säilinud niisugus-tel juhtudel, kui Lõuna-Eestis on m-i ees toimunud muutus e > i (ema ~ imä). Lõunaeeetiliste vormide kandumine Põhja-Eestis töötnud H. Stahlini ja H. Gösekenini võis toimuda ennekõike lõunaeeetiliste käsikirjade vahendusel. Kuna H. Göseken seab esikohale emmik-vormi, siis on põhjust arvata, et

ta ise on seda elavas keelepruugis kuulnud või kasutanud ja et i-line kuju on kopeeritud H. Stahli grammatikast.

Ent sõnaalgulist e- ~ i- vaheldust võib vaadeldavas sõnapaaris seletada ka teisiti, eriti siis, kui peame silmas emmik ~ immik vormide pronominaalset algupära. Eesti keeles lähtuvad näitava asesõna e-tüvest keelendid e-t, murd. e-Gä 'iga', vana kirjak. e-dagit 'midagi', e-s 'kui' jt. Seevastu i-lised on i-ga, i-gati jt. Niisugune asesõnatüvede häälikuline vaheldus (eesti e- ~ i-, soome e- ~ jo-, vadja e- ~ je- jt.) on läänemeresoome keeltes küllaltki vana ja see ei sega meid vaatlemast emmik ~ immik vorme samasse sarja kuuluvate asesõnatüveliste moodustistena.

Nagu teisedki noomeniliigid on ka asesõnad olnud arvestatavaks baasiks uute määrsõnade loomisel. Tõsi, emmik-moodustise puhul saame küll põhitüve ehk sõnajuure taandada näitavale e-asesõnale, kuid määrsõna vahetuks eelkäijaks on olnud ikkagi emb-pronoomen.

Tänapäeva kirjakeel kasutab emb-sõna ainult liitpronomeneis emb-kumb. Murdeis on aga vastavad sõnad veel eraldigi (sidesõna abil) kasutusel, näit. Muhu naGu kana jaIguS takkuD, ei s'õä emmale eGa kummale, Kodavere lapseD nennaviisi mägiD, ühen pihon o asi, emp eñk kump, kummas pihos veñtaD. Pole kahtlust, et varem on emb-sõna nagu ka selle häälikuline variant \*imb olnud veelgi iseseisvamad ja et nende baasil on erinevate liidete abil moodustatud partikleid. Sõna emb on muide olnud lähtekohaks ka vana kirja keele terminatiivse partikli emmis 'kuni' moodustamisel.<sup>1</sup>

Peale emb- ja \*imb-tuletiste tunneb eesti keel \*mpi-sufiksit veel kumb-sõnas, kuid selliste nn. komparatiivsete asesõnamoodustiste arv on soome keeles mõneti suurem, kus esitatute vasteile jompi, kumpi lisandub veel sempi ja

---

<sup>1</sup> P. Alvre, Eesti terminatiivse emmis-konstruktsiooni päritolust. - Commentationes fennougricae in honorem Erkki Itkonen sexagenarii die XXVI mensis aprilis anno MCMLXXIII (= SUST 150), Helsinki 1973, lk. 21 jj.



H. Ojansuu järgi ka vaieldav \*ompi (Lõnnroti sõnar. ompanen 'gyckelord').<sup>2</sup> Asesõnad sempi ja jompi olid kasutusel vana kirjakeeles, näit. Nytt eroittaa pijspa kihlan, maxakan sembi heistä pijspan 3 m'ka, iombi sen wallitzi <sup>3</sup> 'Nüüd lahutab piiskop kihluse, maksu see neist 3 marka, kes selle [lahutuse] valis'. Lisatagu, et \*mpi-sufiksiga pronoomeneid tunnevad kõik teisedki läänemeresoome keeled, näiteks liivi kumbi 'einer von beiden', kumbiD 'jeder von beiden', vadjä kumpa 'kes, mis, kumb', isuri jomBakumBa 'emb-kumb', kumBaineykki 'kumbki', karjala kumbaŋe 'kes, mis, missugune, kumb', vepsa kudamb 'kes, mis, kumb' jt.

Tegelikult ulatub selliste pronominaalsete (\*mpi : ) \*mpa, \*mpä-tuletiste kasutamine väljapoole läänemeresoome keelte piire. Sama printsiibi järgi on moodustatud mokša e-mbē 'siis, siis kui' (vrd. eesti e-mb), mokša o-mbā, ersa o-mbo 'teine' ja ilmselt ka mokša to-mbal'ē, ersa to-mbal'e 'teiselt pool' <sup>4</sup>; edasi võrreldagu mari ku-mbal- 'welche Seite', te-mbal- 'näher von hier', tu-mbal- 'weiter weg', u-mbal- 'weiter weg'. <sup>5</sup>

Kõiki neid pronominaalseid \*mp-tuletisi on iseloomustanud determineeriv või rõhutav võrdlusemoment <sup>6</sup>, nagu seda veel tänapäeval kohtame kumb-sõnas; vrd. ka soome sempi. mis on tähendanud 'see kahest'.<sup>7</sup> Kõrvalepõikena märgitagu,

<sup>2</sup> H. Ojansuu, Itämerensuomalaisten kielten pronominioppia. - Turun Suomalaisen Yliopiston julkaisuja B 13, Turku 1923, lk. 24.

<sup>3</sup> Suomen kielen muistomerkkejä II. Kristoffer kuninkaana maanlaki, Helsinki 1905, lk. 21.

<sup>4</sup> К. Е. Майтинская, Местоимения в мордовских и марийских языках, Москва 1964, lk. 28, 8.

<sup>5</sup> A. Alhoniemi, Über die Funktionen der wohin-Kasus im Tscheremissischen. - SUST 142, Helsinki 1967, lk. 30 jj.

<sup>6</sup> Vrd. E. Itkonen, Kieli ja sen tutkimus, Helsinki 1966, lk. 270.

<sup>7</sup> H. Ojansuu, op. cit., lk. 25.

et hiljem on \*mpa, \*mpä siirdunud asesõnadest adjektiividesse ja substantiividesse, kujunedes otseseks keskvärdetunnuseks alles lää<sup>aa</sup>nemeresoome aluskeeles.

Käsitletavate eesti vana kirjakeele sõnade emmik ~ immik seisukohast on oluline teada, et ka emb-vormi paari-meest interrogatiiv- (resp. relatiiv-) pronoomenit kumb on kasutatud partiklite tuletamisel: kummatigi (vanas kirjaj. J. Rossihniusel ektsessiivne kummandaki, kummandakit. SULK, lk. 107, 94). Sama näeme soome keeles, kus muide emmik ~ immik vormide kuulumist \*mpi-tüveliste partiklite rühma toetavad ka mitmed muud nõrgaastmelise i-lõpulise tüvega adverbimoodustised. Näiteks (jompi :) Lõnnroti sõnar. jommin (kummin) 'på endera sätt'; (kumpi :) kummin, kummin-kin, -kaan; (sempi :) semminkin (murd. semmenkin) K. Renvalli sõnar. 'praesertim, praecipue', semminkään (M. Agri-colal semmengen), Nykysuomen sanak. semmitenkin (= semmi-kin). Loetletud adverbid on põhiliselt mitmuse instruktii-vid.

Esitatust selgub, et kuigi emmik ~ immik vormidel leidub nii tüve sõnaliigilise tüübi kui ka nõrgaastmelisuse kohta lähedasi paralleele lää<sup>aa</sup>nemeresoome keeltes, on konkreetsel juhul ikkagi tegemist morfeemide põimumise kombinatsiooniga, mis on omane ainult eesti keelele. Ülduga ei taheta väita, nagu vastavaid partiklite tuletuselemente teistes sugulaskeeltes üldse ei tuntaks. Otse vastupidi: emmik ~ immik on saanud sufiksiste abil, mida kasutatakse ka teistes lää<sup>aa</sup>nemeresoome keeltes: emb-tüvi + latiivne -k + rõhutav -ka, -kä = \*emþikkä > emmik (vrd. eesti murd. ammak < \*amma-k-ka, soome saa-k-ka, ammoni-k-ka jt.). Väärrib lisamist, et vanade latiivsete sufiksiste hulka kuulub ka i-element ise, nagu osutavad eesti läbi, rikki, soome auki, irti 'lahti' jt. Ometi ei pruugi see olla ik-lõpu vokaali ainuke seletus, sest partikli \*emþä-tüves on teatud tingimustel võinud toimuda muutus ä > e > i või i on tunginud sellesse teiste i-elementi sisaldavate partiklite mõjul.

Mis puutub lõpuks sõnapaari emmik ~ immik tähendus-  
 'võib-olla', siis on see veel vahetult seotud emb-pronoome-  
 ni esialgse tähendusega 'teine (üks kahest)'. Kahtlusega  
 kaasneb paratamatult võrdlusmoment ja üks mõlemat tähendus-  
 funktsiooni olegi püüdnud emmik ~ immik keelend täita.  
 Nende eesti keele vormide vahendusel saab ühtlasi paremini  
 mõistetakse, miks asesõna \*empi baasil kujundatud soome  
 verb empia tähendab 'kahelda, kõhelda' (arvatav esialg-  
 ne tähendus 'valida v. otsustada üks kahest').

#### L ü h e n d i d :

**AES** = H. S t a h l , **Anführung** zu der Ehstnischen  
 Sprach, Reval 1637; **MLO** = H. G ö s e k e n , **Manuductio**  
**ad Linguam Oesthonicam**, Reval 1660; **SULK** = J. R o s -  
 s i h n i u s , **Südestnische Uebersetzung des Lutherischen**  
**Katechismus, der Sonntags-Evangelien und -Episteln und der**  
**Leidengeschichte Jesu** (= Verh. GEG XIX), Jurjew (Dorpat )  
 1898.

## LEIVU KEELESAARE jeñniga ~ jeñiga

Paul Alvre

Leivu keelenäidete kommentaarides on V. Niilus seostanud jeñiga eesti ühiskeelee väljendiga enne kui ("jeñiga 'l'avant que' dans est. commun enne kui id."<sup>1</sup>). Selle sõna ligem analüüs ei näi aga esitatud seletust kinnitavat.

Vormi jeñiga lõpposise -ga taandamine kui-sõnale on küsitav, sest viimase vasteks on Leivus ikkagi y-line ku, aga mitte a-line ka. Samuti on adverbi enne teise silbi vokaal e säilinud liitsõnus, muutumata i-ks (vrd. jeñemuštu 'enemuiste'). Seepärast on otstarbekam lähtuda uue seletuse ot-singul sõna jeñiga vokaalainese muutumatusest ja püüda en- nekõike välja selgitada selle keelendi täpne tähendus ja funktsioon lauses.

Nagu näitavad Keele ja Kirjanduse Instituudi murdekar- toteegi andmed, kasutatakse Leivu keelesaarel jeñiga ~ jeñniga vorme paarisväljendi seni ... kuni teise kompo- nendi asemel, kusjuures mõlemale keelendile on liitunud kaua sõnast lühenenud ga-element. Näit. tü veidaw š<sup>i</sup>enñiga tas- fi jeñniga küždaw 'too võivat seni jutustada, kuni sure- vat', š<sup>i</sup>enñiga-jeñiga šáva äijä 'seni kuni saavad pulmad'. Põhimõtteliselt samasugust Ga-lõpuga liitpartiklite kujune- mist võib täheldada eesti teistelgi murdealadel, näit. Koda- veres piäs jumal anma et senniGa kunniGa silmäd on lahti ise suäd likku ja eijenDatta. Siin on terminatiivne kuni tõrjunud kui-sõna välja ühendist kui kaua, andes keelendi- le senikaua paarimeheks kunikaua.<sup>2</sup>

<sup>1</sup> V. Niilus. Valimik leivu murdetekste, Tartu 1937, lk. 69.

<sup>2</sup> P. Alvre, Terminatiivseist konstruksioonidest ter- minatiivini. Teel terminatiivile I. - Keel ja Kirjandus 1974, nr. 1, lk. 11.

V. Niiluse kogutud murdetekstides on lause, kus jeniga esineb näiliselt iseseisvalt, ilma seni-paariliseta: zēs ei 'oizēw t'uohfinu mattada ... jēniga' dōudas 'oizēw dau-zinu 'on n'osait pas 'l'enterrer ... avant que le diable (l')eut battu' (lk. 24). Kolm punkti viitavad lauses mingile väljajättele, mille taga peitub arvatavasti jeniga-konjunktsiooni seni-tüüpi paarimees.

Mis puutub juba läänemeresoome aluskeeles alguse saanud terminatiivsuskonstruktsioonisse seni ... kuni, siis just asesõnal see baseeruv alguskomponent on sageli osutunud püsivamaks kui selle järelosa. Nii on Eestis terve rida murrakuid, kus kuni-sõna enam ei tunta (A. Saareste järgi Hi, Pha, VII, Loode-Läänemaa, Ris, Kuu, Kos, Ann, JJn, Kad, Hlj, Lüg, Pal, TMr, Vôn<sup>3</sup>) või selle kasutamine on piiratum. Nii-sugustel juhtudel toetutakse seni-sõna kordusele, mistõttu ühes lauses võib olla isegi kuni kolm seni-vormi, näit. seni ta oīs au / seni seniGu sai āBuDassi kätte; seni ei-jenttev / seni seniGu läve kaklem; seni seni ke-nele / ku mine tulli; seni nāp iikki / seniGu nina kārnan (Krk); seni? ku sa nakkat ennāst ilastēmme, seni? sa jāt ilDaš (Har); vrd. ka senniGu tulen aittaB senniš (VJg).

Leivu s<sup>i</sup>eniga ... jeniga konstruktsioonile on siiski lähemad need juhud, kus kuni-sõna on asendatud mingil teisel pronoomenitüvel baseeruva terminatiivse partikliga. Kagu-Eestis toetutakse keelendeile mēni, mēni?, mēni?, mēni?, näit. mēni ma lātsi, sēni temā tuflī (Rōu), mēni? ma sinna lātsi, sēni? ol' jo ar lānnū? (Vas), seniš om kožilanē, mēni, pułmarahvas kūH om ja mērža. Esineb ka Wiedemanni sõnaraamat: mēni (d) 'während (correl. zu sēni)', mēni ma lātsi, sēni temā tulli 'während ich ging, da kam er', sēni ... mēni 'so lange ... bis'.<sup>4</sup> Lähtekujuks olev \*mi-nnik on andnud

<sup>3</sup> A. Saareste, Eesti keele mõisteline sõnaraamat, Stockholm 1958-, II vg. 132.

<sup>4</sup> F.J. Wiedemann, Eesti-saksa sõnaraamat. 4.tr., Tallinn 1973, vg. 599.



soome keeles kuju mini, mille tähendus 'milleni, mis määra-ni' on samuti terminatiivne.<sup>5</sup>

Vormi kuni (< \*ku-nnik) asendamine mi-ni-tüübiga on võinud saada meil tuge tarindist seda ... mida, mille järelkomponendi mi-tüvele vastab soome keeles algupärasem ku- (sitā ... kuta 'seda ... mida').

Nagu näeme, ilmneb vaadeldavas leivu š<sup>i</sup>eniga...jeniga konstruktsioonis eespool käsitletud partiklite kuni (kunni-Ga) ja mini (mēni jt.) asemel terminatiivne jeni-ga, mis kõigi eelduste kohaselt tohiks samuti olla pronominaalse päritoluga.

Teades, et sõnaalguline e on Leivu keelesaarel muutunud je-ks, võime vormide jen<sup>n</sup>niga ~ jeniga lähtekujuks pidada e-tüvelise pronomeni terminatiivi \*e-nnik. Seega lisandub käsitletav keelend teistele meil tuntud samatüvelise pronomeni vormidele (e-t, e-hk, murd. e-Gā 'iga', e-mb, vanas kirjak. e-dagit 'midagi', e-s 'kui', e-mmis 'kuni', e-mmick 'võib-olla'), millede üldarv küünib nüüd üheksani. Et eesti e-pronomeni tüvele vastab soome keeles mõnikord jo-line variant (vrd. jompikumpi 'emb-kumb'), siis lisatõendina Leivu jen<sup>n</sup>niga ~ jeniga keelendi \*e-nnik-päritolu kohta esitatagu lõpuks selle soomekeelne vaste jonni 'nii kaua kui, kuni', mis on samuti terminatiivne ja tuletatud samasuguse \*nnik-sufiksiga (\*jo-nnik).

---

<sup>5</sup> H. Ojansuu, Itämerensuomalaisten kielten pronominioppia, Turku 1922, lk. 136; A. Genetz, Suomen partikkeli-muodot, Helsingissa 1890, lk. 63.

manner JA merevaik

Uku Masing

1.

Y. H. Toivonen ja E. Itkonen, Suomen kielen etymologinen sanakirja II, Helsinki 1958, lk. 333 järgi soome manner, mantere (-ra, -ri), krjA manner, lüüdi mander, eesti manner (gen. -dri, -dra; selles tähenduses esineb ka lpT mandir, muis lapi murdeis aga umbes 'tüve alumine laiem osa; algus (ka esivanemate kohta)'. Selle sõna lähtetüveks peetakse siin manta (mis esineb ainult lapi murdeis) ja selle deminutiivi mantu. Kõrvalkujuna esineb lapi murdeis mandek. Põhitüve manta vasted lapi murdeis jällegi tähendavad 'tüvi, juur jt.', ainult lpN mad'de ja lpl mäddi 'etelä, sisämaa'. Samuti ka mantu vasted, milledest ainult lpKo madd, lpA mant 'maa, mantu' ja see soome sõna ise 'maa; kuiva, kova maa'. Nõnda siis on põhitüvi manta ainult lapi keeles, samuti tuletis mandek; soome keelest lapi keelde on laenatud mantu ja manner. Lugu on mõeldav tähenduslikult, kui arvata kosmost maailmapuuks, mille tüvikuks ja aluseks on maa. Kuid sõnakimbu areng on üsna keerukas ega ilmselt vajadust k- ja r- tuletiste moodustamiseks, mis ju vaid kohati tüvest erinevad tähenduselt.

E. N. Setälä FUF XII (1912), lk. 209, märkus 1 lähtudes just lapi madderakka'st ühendas sõnaga "wotj SM midor, K mudor 'mythischer name, aller wahrschheinlichkeit nach synonym mit Vorsud; altarsäule des Vorsud in der kwa-hütte,

die heilige gebets- und opferhütte des dorfes; heiligen-  
bild'" ja "syrj. mudör 'boden, hausboden'" ning nende va-  
ral tõlgendas lapi madderakka 'gottheit des hausbodens'.  
Näib aga võimalik siit astuda veel edasi. Manside duaalne  
väljend törmiy māy on tõlgitud "Himmel (und) Erde" (Sos-  
va murdes: A. Kannisto ja M. Liimola, Wogulische Volks-  
dichtung VI (SUST 134), Helsinki 1963, lk. 137, 141), kuid  
esineb ka mātor<sup>um</sup> "Welt" (Ülem-Lozva murdes: m.t., lk.150).  
Ja viimane sõna ometi peaks kuuluma kokku komi-udmur-  
di sõnaga, mille kujunemiskäik näikse olnuvat üsna mõis-  
tetav: pühamuna kasutatud koda oli miniatuuris 'maa-tae-  
vas'. Ehk võib kõrvutada sellega ka ersamordva (Paasonen)  
mastor, mastur, mastir, mokša mastör 'erde, (welt)', kuigi  
s-i jaoks ei näi olevat ühtki analoogiat mordva keeles.  
ehk ei ole võimatu koguni, et siia kuulub ka harilikult  
käändesufiksitega esinev mari mündür 'kauge koht' (Ö. Beke,  
Tscheremissische Texte I, Budapest 1957: Jaranski murre lk.  
11, 19 j., 317 j., 320, 322; Joškar Oia murre lk. 369; III,  
Budapest 1961: Uržumi murre lk. 34, 409), kuigi m(ü)lande  
'maa' - kui see on mü- ja (soome) lansi (-ten). Liidis -  
teeb kaheldavaks n-l säilimise võimaluse.

Sessesamasse sõnaperre kuuluks siis ka mantere (? man-  
tara, sest on olemas vene laen mandara ja lapi murdeis tei-  
ses silbis harilikult a, ainult lpR e), ehkki selleski n  
võiks puududa. Sõna tähendus oleks siis enamikus läänemere-  
soome keelis ahenenud umbes samuti nagu mordva keeles.  
Kuid lapi tähendustest tundub ilmnev, et nõnda nimetati  
ka hõimkonna pühamut, koda, mille 'pidajaiks' olid selle kõi-  
ge vanemad liikmed, vaarvanemad. Sõna teise poole tähendus  
on nähtavasti ununenud varakult, kui taevast hakati nimeta-  
ma teisiti ja siis ka 'maa-ilm' moodustati ümber. Lapi  
\*manta ja \*mandek ning soome \*mantoi, mantu võiksid olla  
arendused tüvest maa, kuid ka tuletised sõnast mantere  
(vrd. sisar - \*sisoi > siso; sisko(o)).

1. Balti sõna merevaigu nimetamiseks arvati muiste olevat "dunkles Wort", sest tal puudus rahuldav indogermaani etümoloogia (H. Brunnhofer, Arische Urzeit, Bern 1910, lk. 101-105; E. Berneker, Slavisches etymologisches Wörterbuch, Heidelberg 1908-1913, lk. 445). Hiljem talle postuleeriti tüveks \*g<sup>u</sup>et-, millest \*g<sup>u</sup>etu, \*g<sup>u</sup>etnēs 'vaik' (A. Waldes Vergleichendes Wörterbuch der indogermanischen Sprachen, herausgegeben und bearbeitet von J. Pokorny, Berlin-Leipzig 1927-1930 I, lk. 672), kuigi see oletus sõna häämarust küll eriti ei valgusta.

Leedu ge/i/ntāras (F. Miklosich (Etymologisches Wörterbuch der slavischen Sprachen, Wien 1886, lk. 99) ja B. Munkacsi (Keleti Szemle XII (1911), 353-355) kirjutavad alles j-) vasteks on läti (Kura sääre) dzintāre, dzintārs (ka dzinteris BW 13282, 5 var), pärisläti dzitars (K. Mühlentbach ja J. Endzelin, Lettisch-deutsches Wörterbuch, Riga 1923-1931, lk. 552) ja muinaspreisi gentar (mainib B. Munkacsi), millest keskladina gentarum ja keskülemsaksa kentner. Teiselt poolt pärineb neist enamik slaavi nimetusi, nimelt vene jantar. (В.И. Даль, Толковый словарь живого великорусского языка, СПб-Москва 1912, lk. 1576); ukraina, tšehhi, serbohorvaadi jantar; slovaki jantar R. Trautmann, Baltisch-slavisches Wörterbuch, Göttingen 1923, lk. 53). F. Miklosich ja V. I. Dal mainivad juba slaavi sõnast pärinevaks ungari sõnu, mille kohta aga B. Munkacsi on teisel arvamusel. Need on gynta, gyánta, jánta, gyénta 'Harz' (Miklosich 'resina') ja gyantár, gyéntar, gyontar 'Firn' (Miklosich 'electrum, resina'). Esimene ei saa tema meelest olla laen slaavlasilt, sest r-i puudumine jääks seletamata ja slaavi j- ei andvat ungari d'-, seepärast olevat lähteks türki-osmani jandık, tsagatai jandag(-) 'Alhagi camelorum ja selle vaik'; teise lähteks keskladina gentarum, ehkki ge- pidanuks andma ung. d'e-. Kui saaks

olla kindel, et slaavlased ja ungarlased tollal merevaigus nägid esmalt vaiku, oleks slaavi laen loomulik, kuid just see eeldus on kaheldav ja seepärast just B. Munkacsi vaade võiks olla õige. Liiatigi näikse kuuluvat siia tšuvaši ja mari sõnadki (M. Räsänen FUF Anzeiger XXIV (1937), lk. 54), mis näitavad, et olluse koosseis ei olnud tähtis inimestele. Tšuvaši (Ašmarin, Thesaurus IV, 199 "(Pškr. V. Olg.) janDar 'glasgefäss' (SEVV) 'glas (z.b.flasche)', Kzd./V.S. 'bernstein'/? janDal 'name kostbarer glasperlen'; nach einer angabe 'bernstein'" ning mari "KB.Ram. jam<sup>n</sup>dar 'flasche', Vassiljev MM jamdar 'fläschchen'; U.Wichm. jandar 'rein, klar, hell', Vassiljev MM jandar, jamdar 'klar rein, durchsichtig'". Siia võib lisada, et Permi venelasil on jant/d/ari 'helmed', mis võivad olla kullastki (Д.К. Зеленин, Великоорусские сказки Пермской губернии, Петроград 1914, lk. 85). Nähtavasti tohib arvata, et merevaigu kogujad ja müüjad arvasid ta vaiguks, kuid kasutajaile (peale jõukate ja uudishimulike roomlaste) ta oli juba enam-vähem salapärane vääriskivi, mille loomus ei huvitanud. Seepärast on ka äärmiselt kahtlane, kas indogermaanlased – kes ju esialgu olid ainult kasutajad – kunagi võtnuks nimetamiseks sõna, mis tähendas 'vaik'.

2. Ühist indogermaani nimetust pole nähtavasti ial olnud. Kõik muudki nimetused on piiratud levikuga. Kreeka elektron (lad. electrum) on ilmselt antud värvuse järgi, mis on samanimelisel sulamil (20% kulda, 80% hõbedat). Ladina succinum, mis on seoses sõnaga sucus 'mahl', viitab, et ollust peeti vaiguks, kuid see näib olnud teaduslik sõna, sest ta pole säilinud üheski romaani keeles. Need kasutavad keskladina ambarum (sanskrit ambhra > araabia 'anbarun) tuletisi (it. ambro, hisp.-port. ambar, pr. ambre, holl. am(m)er; ka kõmri ambr, ambyr, goid. ômar, kuigi see sõna algusest tähendab 'ambra' ja on seega ühtlasi näiteks, kui vähe teati või huvituti ainese päritolust. Sedasama tõestab pärsia kāh-i-rubā 'öl(ged)e haaraja' (araabiastatud kahrabā /-bu/, mis juba keskajal ladinastatud (ca(t)rabe). Keskaaja



suhtes on huvitavad Albertus Magnuse andmed, kelle järgi 'suetus lapis' on vaik (De mineralibus et rebus metallicis, Coloniae 1569, lib. II, tract. II, cap. 17) ning gagates ehk catabre arvatavasti seesama (cap.7). Viimane on Saksamaal nähtavasti olnud üsna tuttav, sest sellest on tekkinud merevaigu nimetus Agtstein > A(u)gstein.

Saksa normaalseks sõnaks on praegu Bernstein (olnud ka bornstein, brusten), mille lähteks arvatakse alamsaksa bernen 'põlema'. Ilmselt on seesama sõna ka poola bursztyn, ukraina burštyn, valgevene bruštyn (F. Miklosich m.t.).

Vaieldav on sõna päritolu, mida Tacituse Germania 45 järgi kohalikud aestii, Pliniuse Naturalis historia 37,11 (J. Silligi väljaanne, Hamburg-Gotha 1851, k.V. lk. 393) järgi germaanlased kasutanud, nimelt glessum (acc., Pliniuse käsikiri B: glaesum . Muistsete ja paljude moodsamate järgi see on saksa glas, kuid S. Feist ütleb selle olevat leedu glisis 'Bernstein' ja lisab "ein an der Ostsee beheimatetes Wort ohne sichere Beziehungen in anderen idg. Sprachen" (Donum natalicium Schrijnen, Nijmegen-Utrecht 1929, lk. 481, märkus 2). Asja suhtes pole Tacitusel selgust: kuigi "ipsi glessum vocant", aine kohta lausub ta ometi, et "diu guinetiam inter caetera electamenta maris iacebat, donec luxuria nostra dedit nomen". Seepärast glessu- ei tarvitse tähendada merevaiku, vaid midagi kaubitsemis- tehinguga seostatavat. Pliniuse tekstis on edasine veelgi segasem: "itague ob id unam insularum Glessariam appellatam ab nostris, Germanico Caesare ibi gerente classibus, Austraviam (?) a barbaris dictam".

Veelgi ähmasem on Pliniuse HN 37,11 tsiteeritud Philemon, kelle järgi merevaiku kaevatakse Scythias kahes kohas: valget ja helekollast nimetatavat electrum, tõmmut sualiternicum (B; sualter, nicum: C, subalternicum: Pdh<sup>3</sup>γ). Moonutatud sõna (võiks lugeda koguni "su, aliter, nicum") kõla meenutab ometi serbia celibar, mille päritolu mulle teadmata.

Kas leiukohti peale Läänemere (ja Põhjamere?) ranniku

muid oli, jääb küsitavaks juba seepärast, et kaupmehed luis-  
kasid sageli ja perioodidel, mil merevaik Roomas oli moes,  
võidi tööpoolest teda otsida mujaltki või pakkuda isesu-  
guste 'väärtustega' mujalt (Britannia, Liguuria, India)  
saadud aseaineid.

Enam-vähem üldiselt arvasid kreeklased ja roomlased,  
et on tegemist puuvaiguga. Phaetoni müüdi järgi ta õed  
heeliaadid itkenud teda nõnda, et muutusid hõbepapleiks  
(leukai, küllap ka'haavad') Eridanose (Rhone, Poo, Rein  
jt.) ääres, millest nende pisarad nõrguvat merre vaiguks.  
Mitmed parandasid puud taolisiks seedreile, sest paplid  
või haavad ei tooda sobivat vaiku. Kuid juba tollal esines  
muidki vaateid. Pliniuse järgi Sotacus väitnud, et Britan-  
nias merevaik nõrgub kaljudest, ja Pytheas öelnud, et see  
"esse 'concreti maris' purgamentum", kui Plinius ise ei omis-  
ta seda arvamust Pytheasele. Alles renessansi aegu mindi  
palju "targemaks" (nagu meteoriitidegi suhtes): Hieronymus  
Cardanus (lib. V de subtilitate) väitnud esimesena, et mere-  
vaik on "maris seu phocarum spuma vel sperma" või vaalade  
"pingüedo, vel semen". Teiste arvates merevaik on tingimata  
mineraalne "naphta flava", mis maaaluseid teid pidi nõr-  
gub mägedest merre ja siis "maris vertigine, frigiditate ac  
salsugine, temporisgue diurnitate durescit" (J. Dalecham-  
pius, Historia generalis plantarum, Lugduni 1587; A. Kircher  
De mundo subterraneo, Amstelodami 1665, lib. 8, cap. 13,  
p. 75). Ja sellised vaated püsisid kaunis kaua, veel  
P. F. A. Nitzsch (Neues mythologisches Wörterbuch, Leip-  
zig 1793, lk. 953) eitab, et on tegemist puuvaiguga. Argu-  
mendiks oli harilikult, et rannikuil, kus leitakse merevai-  
ku, ei ole kohaseid vaigupuid. Teised väitsid vastu, et maa  
all või meres pole selliseid putukaid, mida leidub merevai-  
gus. Pole siis imestada, et A. B. de Boot (Gemmarum et la-  
pidum historia (1609) <sup>3</sup>Lugduni Batavorum 1647, lib. II, cap.  
158-159, p. 321-326) arutleb küll üpris kainelt, et keegi  
pole näinud juba hästi tuttavail Taani, Rootsi, Liivi ja  
Soome rannikuil maaaluseid "fontes et scaturigines" kandvat

vaiku merre, kuid Brügge lähedal mere kuivendamisel leitud mullast puid aastasüüde ja lehtedega, seega olnud mere asemel kunagi laas, mille laaetanud läänemaru - ometi peab ta võimalikuks kõiki kolme teooriat ning lahutab vastavalt kolm liiki merevaiku.

3. Peamiseks leiukohaks oli muistegi praegune leiupiirkond (Oderi suudmest umbes Palangani), kust kaubitsejad jõgesid pidi merevaigu toimetasid läbi Tšehhimaa ja Austria Aadria põhjarannikule. Läänemere läänepoolsem rannik ja Põhjamererannik ei tootnud merevaiku kaubitsemiseks piisaval määral. Igatahes ei maini roomlased, kes võinuksid hankida merevaiku Elbe suudmepiirkonnast, kuskil seda võimalust. Ja see tõik on komistuskiviks mitmele teooriale. Nimelt väidab massalioot Pytheas (u.350-320 e.m.a.), kelle teosest on säilinud ainult tsitaate, et ta on käinud merevaigu leiupaigul. Arvesse võivad tulla ainult Elbe või Oderi-Visla-Nemunase piirkond. Harilikult eeldatakse, et ta ei võinud sattuda kaugemale itta ja seepärast peaks ta kirjeldama Elbe piirkonda, mis muidugi tollal olnud hoopis vähem uppunud ja seega ühtlasi rikkam merevaigult. Kuid isegi sellel teel on ees üks üsna ületamatu takistus. Gibraltari väin oli kartaagolaste meelevaldas ja seetõttu on arusaamatu, kuidas kreeklane võis pääseda Atlandile olemata kartaagolaste teenistuses. Seda aga uskuda ei tahetud ja siis lasti tal Rhone'i-Reini veeteed pidi - kus kohati tuleks laevu vedada üle maa - jõuda põhjamere rannikule (Р. Генниг, Неизвестное земли, Москва 1961, lk. 175-202), kus tollal elanud germaanlased, nagu näitavat Pythease mainitud kohanimed. Edasi kujuneb siis rängaks probleemiks, kuis neli sajandit hiljem roomlased, kellele Pytheas polnud tundmata, ei teadnud neist rikkalikest leiukohast midagi. R. Henningu ja teiste seletused (m.t., lk. 364-373), et need kohad, kaubitsemine ja kaubateed olevat ununenud, lähtub kahest eeldusest: meri on selle aja vältel tunginud tublisti kaugemale maale ning endine merkaantiilne elanikkond asendunud sellise primitiivsega, kes ei vaja midagi peale kalatoidu. Kuitahes ükskõiksed aga ol-

nuksidki friisid roomlaste toodete vastu, kulda teatavasti on himustanud kõik germaanlased. XIX s-l andis piirkond lääne pool Rügenit ühtekokku umbes 3% merevaigu üldtoodangust ja I-II s-l võinuks see olla ometi tunduvalt suurem. Ainus mõistlik järeldus näib ometi, et roomlased ei teadnud midagi merevaigust oma üleaedsete rannikul, ei tõlgendanud Pytheast nõnda nagu XVIII-XX s. sakslased ja üleaedsed friisid ei pidanud merevaigu kogumist tasuvaks tööks.

Seepärast tundub loomulikum arvata, et Pytheaski kõneles Oderi-Visla-Nemunase rannikust. Ta saabumine sinna ei ole palju rängem probleem kui need, mida põhjustab esimene vaade. Ei ole alust uskuda, et Pytheas on säilinud enam-vähem terveni tsitaatides ja restaureeritav. Seda ei tsiteerita in extenso, keda säärased autoriteedid nagu Strabon nimetavad luiskajaks. Luiskajaks peeti Marco Polotki ja iseteadlikul antiikajal oli seda kuulsust omandada teatavasti kerge, kui keegi teatas midagi üldarvamusele vastupidist. Lucretius Carus ja teised "pop-härrased" julgesisid naeruvääristada Aristarchost, Eratosthenest ja teisi, kes maad pidasid keraks ja seepärast eeldasid antipoodide olemasolu jne. Konspekteerides ja ajakohastades Pytheast kirjutab Plinius NH 37,11, et merevaigu saar on ühepäevase mereteede kaugusel kohast, mida ta nimetab:

B: aestuarium oceani Mentonomon nomine spatium stadiorum VI milium

C: aestuarium Oeconomon nomine ab oceano spatium dici s.VI m.

Prag: aestuarium Metonomon nomine ab oceani spatium s.VI m.

P: aestuarium ab oceano spatium stadiorum VI milium Meconomon nomine

d: statuarum Metonidis nomine ab oceano spatium s.VI m.

h: statuarium ab oceano Metonidis nomine spatium s. VI m.

Õigeks nimetuseks peavad sakslased harilikult vormi Metuonis ja väidavad, et see on 'Matte', seega 'Heuland', küsimata, miks just lahte peaks nimetama maaks. D. Stichtenoth (Pytheas von Marseille, Weimar 1959, lk.91), viitsimata

vaadata sõnastikku, väidab veelgi, et ladina aestuarium on õigupoolest germaani sõna, millest olevat tuletatud ka rahvanimetus Aestii 'Haffanwohner'. Selle leiule kinnituseks lisab ta, et "da selbst der Estenname nur im Germanischen auftritt und erst nach 1917 von den Esten als Bezeichnung für ihren Staat übernommen wurde"! Koht ise olnuvat kuskil Oderi-Rügeni kandis (m.t., lk.33) ja põhiliselt "Das frische Haff", kuigi kaugemal põhjapoolgi eksisteerinud mõningasel määral germaani aestuarium iga ühendatavaid nimetusi. Ladina ossuarium võiks nõnda anda rahvalegi nime Ossii.

Juba J. Dalechampius ütleb, et "aestuarium Mentonomon Curienne litus, quod Germanis appellatur der Curische Strand. Eo namque fluctibus Oceani magna succini copia eiicitur, sicut et ad Dantiscum Prussiae". Kuigi ma ei tea ühtki katset määrata sealset rannajoont u.350 e.m.a., mil ta ehk tunduvalt erines praegusest, ei taha ilmselt sobida kuidagi 6000 staadioni (=umbes 1110 km). Selle andmega ei oska teisedki tõlgendajad toime tulla, sest see võiks pigemini olla kogu Läänemere (mida Pytheas võinuks pidada Ookeani laheks) pikkus kui midagi Elbe või Visla kandis. Kuid milia sugeneb väga hõlpsalt lisaks: Plinius NH 4,95; 37,43 mainib suurima merevaigutüki kaaluks 13 naela, kuid Solinus on sellest teinud 13000. Siin ei tarvitse 6 staadioni (u. 1,1, km) olla lahe pikkus, vaid see võib olla ka lahe enda või selle maasääre laius, mis teda lahutab ookeanist. On loomulikum, et Pytheas pidas Läänemerd maad ümbritseva ookeani lõunarannikuks. Nime suhtes võiks arvata, et -ono-mon on ehk kreeka onoma 'nimi' diftograafia ja kohanimi seega Ment-, Met-, Mec-, (Oec-), kuid endisenagi on ta seletatav mingi läänemeresoome keele varal maastikule täiesti sobivaks. See võiks olla umbes Mäntüneemen või Mäntünummon (laht). Pole kaugel edasi oletada, et Nemunas jõe nimena pärineb siit.

Päevateekonna kaugusel asuva püha merevaigusaare nimi on Pliniuse Pythease tsitaadis (akusatiivis) Abalum (BP),



Obalum (C), Nabulum (d), Nabalum (h). Järgnevas Timaiose tsitaadis nimi on kreekapärasstatud Basiliam (BPdhr), Basilisiam (C), Balysiam (Prag), Baltheam (K), Baltiam (ß) ja Lampsakose Xenophoni tsitaadis (Plinius NH 4,94.95) Balcia. Kunagi on selleks saareks peetud koguni Saaremaad (K. Zeuss, Die Deutschen und ihre Nachbarstämme, München 1837, lk.270), mis asendi tõttu juba kuidagi ei sobi. Kuid sama vähe alust on arvata, et ta oleks "Swantewustrow" ehk "Greifswalder Oie" (D. Stichtenoth, m.t., lk.37,75,86)ega ole nimetusel ilmtingimata tegemist õunapuudega, mis üldse väga harva esinevad kohanimedes. Sõna võiks olla haab-tuletisi, kas Haab-(u)oi)la või Haaþanpalu, nagu ka hilisem Kura linnus Apulia. On mõeldav, et see saar oli viirastuslik, pärineb rannarahva merevaigu teket seletavast saagast. Kuid ta säärane nimetus seletaks ometi ka, miks heeliaadid muutusid just hõbepapleiks või haabadeks, kuigi merevaigu suhtes olnuksid oodatavad okaspuud.

Kuitahes väändunultki võivad kohanimed püsida ainult siis, kui tulnukad assimileerivad endised elanikud; kaovad endiste asukate hävitamisel või taandumisel. Seepärast võib teatava reservatsiooniga arvata, et Nemunase suudmes u.350 e.m.a. elas alles mingi läänemeresoomne rahvas, kes ehk oli seoses liivlastega. K. Buga (Die Vorgeschichte der aistischen (baltischen) Stämme im Lichte der Ortsnamenforschung, Streitberg Festgabe, Leipzig 1924,22-35) laseb "soomlased" elada natukene lõuna pool Nemunastki veel u. 500 e.m.a. Poleks võimatu, et üksikuid asulaid leidis veel kaugemal lõunas. See sobiks arheoloogiliseltki, kuigi mõned tõigad tuleksid siis tõlgendada tavalisemaist vaateist erinevalt. K. Buga arust on preislased jõudnud rannikule alles umbes meie ajaarvamise algusel. Preisi-Leedu alade rannikukultuur enne seda erineb tublisti sisemaisest riipekeraamika linnuste kultuurist. Praegu on enam-vähem üldiseks kombeks pidada rannikukultuuri venekirve-nöörkeraamika kultuuri otseseks jätkuks. Seepärast ei saa õigupoolest midagi öelda

F. G. Gurevitsi (Древности Белорусского Понеманья, Ленин-

град 1965, lk. 35) väite vastu, et säärasel korral ei saa riipekeraamika olla baltlaste oma. Pealegi küünib see kaugele põhja Soome edelarannikulegi. P. N. Tretjakov (Финно-угро, балты и славяне на Днепре и Волге, Москва, Ленинград 1966, lk. 161 j., 174-177), kelle arust tõeliselt balti kultuurid on kaugemad Milogradi, Juhnovo ja Smolenski kultuurid, ei saa ka midagi olulist öelda selle väite vastu ja arvab, et riipekeraamika inimesed on ürgasukad, kes on jäänud koguni puutumata nöörikeramika kultuurist, kuid olnud juba u. 1000 e.m.a. ümbritsetud baltlasist, kes nad aegamisi assimileerinud. Umbes meie ajaarvamise algusel olnud nad baltlased. Minu meelest selles suhtes tuleks olla vähem kategooriline, sest needki inimesed võisid taanduda ka põhja poole, viies kaasa siis 'venelaste' nimetuse, olgu need illüürlased, protogermaanlased või lääneslaavlased, kes olid nende naabreiks edelas. Aga siis on muidugi veel kahtlasem, kas rannikul tollal sai olla balti asustust, kuigi seal võis leiduda üksikuid balti, germaani ehk koguni slaavi asulaid, mis sinna rajati tulusa merevaigu pärast. Kultuurkonnad ei tarvitse ju kattuda teatava keelega ja vastupidi. Seepärast tundub võimalik, et vähemalt osa nöörikeramika-venekirve kultuuri esindajaid olid läänemeresoomlased (kuigi ainult T. Sulimirski on nad öelnud soome-ugrilaste eellasiks), eriti liivlased ja lõuna-eestlased, ehk ka vepslased. Võiks mõelda koguni, et Ligyoi (Apollonios Rhodios), Ligii, Lugii, Lygii (Tacitus), kellest on teada, et nad on keltide poolt tõrjutud rannikult mägedesse, kus nad viimati hävitati täiesti, ei olnud päritolult vandaalid, vaid üks hõim liivlasi. Ei ole ju mingit alust arvata läänemeresoomlasi iidsest ajast alates vaguralt taanduvaiaks ja tapetavaiaks tallekesteks. Üksikute külade ja linnasulate kaupa võis jäänukaid püsida üsna kaua, nagu hiljem slaavilasi Mecklenburgis ja Pommeris. On ju ka Arkona Rügenil ilma slaavi ja germaani etümoloogiata nimi, mis mõnes ürikus esinevat Or(e)cond kujul. Liivlaste või saarlaste keelsena sobiks (V)oorekond hästi sinna maas-

tikku. Liiatigi austati sellel saarel slaavi jumaluste kõrval ka üht slaavi nimeks seletamatut Turupit'i (kes ehk saarlaste Tara-pitha, vaevalt Tar-apitha).

4. Nende eelduste tulemuseks ja ühtlasi nende kinnitamiseks ei oleks eriti imelik arvata, et balti-vene 'merevaik' võib olla laenatud neilt kadunud läänemeresoomlasilt, kelle kaudu merevaik jõudis nende kätte. Teatavasti j->d'- on karjala, vepsa ja mari murdeis üsna harilik, vepsa keskmurdes kohati ka j->g'-, ning d'>dz on tavaline valgevene keeles ja vene läänemurdeis. Sõna on siis väliselt võrreldav esialgu ersamordva jondol, mokša jondəl 'välk' ('taevatuli'), vrd. mari Uržumi murde jūmān-kū 'Donnerkeil, Blitz; Meteoritstein' (Ö. Beke, m.t., III, lk. 179, 302), Joškar Ola murde d'ūmān kū 'Donnerkeil' (m.t., I, lk. 547).

Merevaigu teine pool võiks olla soome-karjala-aunuse-vepsa-vadja-eesti terv(a)-tõrv(a), mis on liivi keeles Kettuneni järgi tāra (part. sg. tārrā), lš tira (<tūra), millest on ka mõningaid tuletisi. Kuigi sõna esineb kõigis läänemeresoome keeltes, on teda juba V. Thomsenist alates peetud laenuks. Ühed väidavad, et ta on saadud germaani keelist, kuhu postuleeritakse lähtekujuks \*tre'wa 'Baum' F. Kluge, Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache, Leipzig 1921, lk. 154, \*terwōn (R. Trautmann m.t., lk. 53; W. Wiget, Streitberg Festgabe lk. 406) või \*tjorwa (Walde-Pokorny m.t., lk. 805), muinasskand. tjara 'Teer', tyrvi, tyri 'Kienholz' tyrr 'Föhre'; raidkirjust Tervingi, Matribus Alatervis; anglosaksi teoru (n.), tierwe (f.), tierwa (m.) 'Teer, Harz'; inglise tar; keskalamsaksa tere (ülemsaksa Teer on laenatud sellest!); goid. teārr, kõmri tar, bretooni ter. Muidugi võinuksid läänemeresoomlased suhelda germaanlastega, kellel selles sõnas oli säilinud v. Kuid sellel sõnal peaks siis olema ka indogermaani etümoloogia. Selleks on Walde-Pokorny (m.t., I, lk. 804-806) järgi \*dereu(o)-, millel on kaks varianti. Esimene tähendanud "'Eiche (verallgemeinert 'Baum'); Holzgeräte', sowie 'kernholzartig, hart, fest, treu'" eeldusel, et puu kõvadusest abstrahes-

riti eetiline kõvadus (mis veel ilmselgelt avalduvat slaavi vormis sb-dravъ, zdorov-). Siia kuuluksid siis sanskriti, muinaspärsia j.t. puud tähendavad sõnad, nende seas ka leedu-läti darvā, vene derevo, kreeka-kreeta dorua/dora 'palk'. Ainult kreeka drûs (gen. druos) ja kõmri derwen (pl. derw) ja muinasiiri daur (gen. darv) säilitanud algse tähenduse 'tamm'. Tüve teisel variandil on kaks tähendust: leedu dervā, darvā 'Kienholz' ja leedu darvā, läti darva 'Pech, Teer' ning nendega ühendatavad germaani sõnad.

Võimalik, et see kaunis suur segadus sõnaperes tingiski oletuse, et läänemeresoome sõna on balti laen (J. Kalima, Itämerensuomalaisten kielten balttilaist lainasanat, Helsinki 1936, lk. 168), sest siis pole vaja arutella, millisest germaani keelest ta pärineb. Lool näikse lihtsam nägu, kuigi vist harilikult läänemeresoome rv-le vastab balti ur.

Indogermaani pinnal on lugu üsna halb. Ei ole ju loomulik, et 'tamm, puu ('kõva')' ja 'vaik, tõrv' tuleneksid ühestsamast tüvest - ka siis mitte, kui puude ainsaks kasutamiseviisiks oluks tõrvaajamine; samuti on veider, et germaani ja balti keelis peaaegu täiesti puudub dereu(o) 'puu' ning slaavi keelis on jälle täiesti 'tõrv'. Siin on E. Benveniste (Общая лингвистика, Москва 1974, lk. 340-343) pakkunud natukene lihtsama lahenduse. Tema arust primaarne on tüvi dreu- oli 'kõva, terve'. Selle tüve kõrvalkuju \*deru- kasutati kõvade puude (lõunas loomulikult tamme) nimetamiseks ning sellesse rühma tulevat lisada hetidi taru, gooti triu, inglise tré, tree. Ta ei maini üldse germaani 'tõrva' tähendavaid sõnu ja leedu dervā tähendab tal 'männik'. Ilmselt jääb ikkagi seletamata, millise assotsiatsiooni varal neostusid 'puu' ja 'tõrv'.

Tõrv võiks olla selline Läänemere ranniku käibesõna nagu meie kauss (K. Vilks, Acta Ethnologica I (1936), lk. 31), mis vene, poola, soome, eesti, liivi, alamsaksa, rootsi ja taani keeles on olemas ning vastab minu meelest ehk kultuuritoote nimetusena samatähenduslikule semi sõnale kaus(un/m). Igatahes on võimatu kindlaks teha, milliseid

teid pidi on sõna liikunud Läänemere rannikul. Siis saaks arvata, et 'tõrv' meenutas baltlasile nende oma 'puu' sõna ja tõrjus selle tähenduse kõrvale. Võimalik on aga samuti, et \*taru- oli sellesama kadunud liivilaadse rannikurahva sõna ja selle omandasid nende asemele asunud baltlased ning germaanlased, kes säilitasid ta seepärast vanemal kujul, et neid ei seganud nii palju \*dereu(o) algne tähendus. Slaavlasteni jõudis see sõna siis ainult liitsõna osana.

5. Arutluse tulemuseks oleks siis väide, et balti-slaavi merevaigu nimetuse lähteks oli mingi läänemeresoome keele \*jan-tar(u) ehk d'antar 'pikse/taeva vaik)tõrv', mis on ju merevaigu nimetuseks üsnagi sobiv. Peaaegu endastmõistetavalt kõlaks seletussaga: pikselöök merre toodab või lööb lahti merevaigu. Ehk on selliseid arvamusi küslik kirjaski. Üsna tuttav oli muiste üks analoogiline seletus. Eeldati, et pärlikarbid neelavad teatavail aastaagadel ja päevil vihma või kastet nagu rasestumiseks, kuid kõue aegu (Marbodaesus, Carmen de gemmis r.51-55):

Quod si celsa micent tonitru convexa corusco,  
conchae diffugiunt subita formidine clausae.

Sic intercepto conceptio deperit haustu,

et fit abortivum, quod coeperat inde creari,

mida mainib ka Albertus Magnus (m.t., lib.II, tract.2, cap. 11) arvamusena pärlidest, et "in tonitru quasi abortiendo eas ostreae evomunt". Ei ole võimatu, et kõue arvati puistavat merevaiku merre, sest meil on ju olemas ka pilve-tükid 'Tremella Nostoc' ning koguni pilve-tükid, mis taevast merese maha sadavad (Wiedemann v.1235) tähendusega 'millimallikad'.



LIITSÕNALISED POEETILISED SÜNONÜÜMID  
SÕNALE neiu EESTI REGIVÄRSSIDES

Juhan Peegel

Alljärgnevalt avaldatud sõnaloendis on esitatud neiu liitsõnalised poeetilised sünonüümid eesti regivärssides, kusjuures on märgitud nende geograafiline esinemus. Sisse ei ole võetud halvustava varjundiga sünonüüme, liitsõnalistest tegijanimedest on toodud mõned näited, eeskätt need, mis otseselt tööga seotud ei ole (näit. on loendis sees põllekandja).

- |                                      |                                  |
|--------------------------------------|----------------------------------|
| 1. <u>aiasärk</u> - Tür              | 11. <u>harjapea</u> - Kad        |
| 2. <u>angervaks</u> - Kuu, Kad, Hlj, | 12. <u>Harju kask</u> -VJg       |
| <u>-kene</u> VNg, Jõh, Vi,           | 13. <u>heinaling</u> -Kad        |
| VMr, Rak, VJg,                       | 14. <u>heinaniitija</u> - KJn    |
| Pal, Trt                             | 15. <u>hele leht</u> - Jõh       |
| 3. <u>arukask</u> - Vi               | 16. <u>hele lind</u> - Jõh       |
| 4. <u>eide kannetu</u> - Jõh         | 17. <u>hell lind</u> - KJn       |
| 5. <u>ehatäht</u> - Jõh              | 18. <u>helmekael</u> (helmikaul, |
| 6. <u>elderkael</u> -LNg             | helmes-, helmiskaal)             |
| 7. <u>ema kana(ne)</u> - Põi, Trm,   | - Jõe, Kuu, Kad, Hlj,            |
| Hls, Ráp, Se                         | Lüg, Jõh, Vai, Kär,              |
| vaesl. - imeta kana-                 | Kaa, Põi, Muh, Phl,              |
| ne - Se                              | Khñ, Noa, Kul, Mär,              |
| 8. <u>emalaps</u> - Ksi              | Vig, Lih, Kse, Han,              |
| 9. <u>emalepp</u> - Har              | Tõs, Pär, Vän, Saa,              |
| 10. <u>haavaleht</u> - Jõe, HJn,     | Ris, HJn, Tür, Pai,              |
| Kos, VJg (kiigelaul)                 | MMg, Plt, Vil, Krk,              |
|                                      | Hls, Se                          |

19. helimekaelats(-kaalats) -Se
20. helimekandja - Kos, Ráp
21. helmerind - (helses-, hel-  
mis-) - Kuu, Kod, Vil,  
Krk, Hls
22. helmitskael (-kaal) - Ran
23. hernekaun - Kos
24. herneterakene - Kan
25. hernevars - KJn
26. herneõieke - Tõs
27. hoitud hobune - Ris
28. hooleta hobune - Se
29. hõbeehte - Vig
30. hõbehelm - Kuu, Jõh, Pai,  
MMg, SJn, Vil, Krk,  
Se, Lut
31. hõbe-helmepael - Jür
32. hõbekana(ne) - Põi, Jaa,  
Mär
33. hõbekannu õrrekene - Plt
34. hõbekett - Vän
35. hõbeleht - Tor
36. hõbelind - Amb
37. hõbenupp - Khn
38. hõbepea - Pär, Krk
39. hõbepärg - Kad, Hlj, Jõh,  
Pär, JMd (?)
40. hõberind - Hlj, Hää, Krk,  
Ran
41. hõbesõrm - VNg
42. hõbesõrmus - Kad, Ote, Urv
43. hõbetihane - Koe
44. hõbe(dane) õieke - Tõs, Koe
45. hõbeõun(akene) - Hää, Saa
46. hõõribänd (üüri-, üru-,  
hiiri-, üüru-, hõõ-  
ris-) - Kad, Ans, Põi,  
Muh; Vän; Kod; Lai,  
Pal, Sjn, Ksi, TMr,  
San, Plv
47. ilulind - Krk
48. ilus lill - KJn
49. ilus lind - Sa
50. ilustukk - VNg, Lüg
51. jaanilill - Trt
52. jassini-lill - PJg
53. juukspea - Koe
54. juustukk - Kuu, Kad, Vai,  
VJg, Pal, TMr
55. juustutükk - Khn
56. kaabukäpp - Krl
57. kaalipõll - Krk, Hel
58. kaelakirjaline - Puh
59. kaelapaiuke - Kaa
60. kaeraseeme - Jõe, Koe,  
Kos
61. kaeratera(ke) - Saa, Krk
62. kahejalgne kassike - Kad,  
Ris, Kod, Pst, TMr,  
San
63. kalasilmakene - Se
64. kammipea - ('linnaneiu')-  
VJg
65. kammitpea - Hls
66. kanamuna(ke) - Kuu, Koe  
Trv
67. kanapoeg - Kuu, JJn, Trm,  
MMg
68. kanepiseeme - Jõh

69. kanepkõrrekene - Ráp  
 70. kannukaaneke - Plt  
 71. karrakael ~ kardkael - HJn  
 72. kardking - Hää, Äks, Hls,  
     Krk, Hel  
 73. kardlakk - MMg, Pal  
 74. kardlind - Amb  
 75. kardpärg - Tür, Pai  
 76. kardpõll - Pöi, PJg, Vän  
 77. kardsukk - Rõu  
 78. karravanik ~ kardvanik - Se  
 79. karikakker - Plt  
 80. karilavitsake - Ksi, Pär, Sjn, Trv, Hls, Krk,  
     Hel, Puh, Vön, Kam,  
     Urv, Krl, Har, Ráp, Se  
 81. kaseleht - HJn, Jür, VJg  
 82. kasopää - Se  
 83. kastekõrreke - Vi  
 84. katsekook - Pär  
 85. kaunis lill - KJn  
 86. keedikael - Jõe, Kuu, Kad,  
     Hlj, Jõh, HJn, Tür  
     (kidinakael), MMg  
     keekael - Pär, Tor  
 87. keerukand - Kad, Muh, Vän,  
     Pal, Ksi, Lai, TMr,  
     Kod (käärrikand)  
 88. keeruking - Sjn, San, Plv  
 89. keerulõnguline - Vän  
 90. kenakael - HJn, Pal, KJn  
 91. kenakand - KJn  
 92. kenapea - San  
 93. ketikael - Vi, Pal  
 94. kibuselill - Khn  
 95. kirju lilleke - Khn  
 96. kirjupiht ~ kirjapiht -  
     Kuu, Kad, Hlj, Lüg,  
     Jõh, Vai, Vi, Var,  
     Vän, Hag, HJn, Koe,  
     VMr, Rak, JMd, JJn,  
     VJg, Sim, Iis, Pal,  
     SJn, Vil, Vön, Ote,  
     Har, Ráp  
 97. klaasikiri - Krk (laasi-  
     kirje)  
 98. kodukana - Koe  
 99. kodutütar - Kuu  
 100. koidutäht - Jõh  
 101. kollased juuksed - Krk  
     (kõllatse juuse)  
 102. kolnepea - Muh;  
     kõllapää Pst  
 103. kolme kopli roosike - Tõs  
 104. koorekaste - MMg  
 105. koorekäpp - Ksi  
 106. kudruskael - Jõe, Kuu,  
     Kad, Hlj, VNg, Jõh,  
     Pöi, Muh, Khn, Kul,  
     Mär, Vig, Kse, Han,  
     Tor, Hää, Saa, Ris,  
     Juu, Kos, HJn, Amb,  
     Pai, Koe, VMr, Iis,  
     Kod, Äks, Plt, Pil,  
     SJn, Vil, Trv, Pst,  
     Krk, Hls  
 107. kudruskuub - Pöi  
 108. kudruspea - HJn  
 109. kukulind - Kär, Pöi  
 110. kuldasnokk - Sim  
 111. kuldasõun - Sa

112. kuldkael ~ kuldne kael -  
Kaa, Vig
113. kuldkee ~ kullakee - Jõh,  
Äka, Kod, Plt
114. kuldkett - Vig
115. kuldking - Vig, PJg,  
Vän, SJn, Pst, Krk,  
Puh, Lut
116. kuldkägi - Kaa
117. kuldlind - Jõh, Mär,  
Koe, Pai (hil.)
118. kuldnukk - Amb
119. kuldnupp - Khk, Kaa, Jaa,  
Muh
120. kuldpea - Plv
121. kuldpärg - Se
122. kuldpärgpea - Ráp
123. kuldrind ~ kullarind -  
Hlj, Krk
124. kuldsõrmne - Jür
125. kuldtah - Vig
126. kuldtokk - Vän
127. kuldtutt - Hää, Saa
128. kuldtükk - Vän
129. kullatud juuksed (kulla-  
du hiuse) - San, Plv,  
Ráp
130. kullatilk - Kod
131. kullatükk - Khn, Pär, Amb,  
Koe, KJn, SJn, vrd.  
kuldtükk - Vän
132. kullerkupp - Kad, Hlj,  
Jaa, Pöi, Muh, Rid,  
Vig, Kos, Amb, Rak,  
VMr, MMg, Pal, Plt,  
KJn, Vil, Trt
133. kullerkupu kannikene -  
Vig, Kod
134. kullerkupu nupukene -  
Sim
135. kuremari - Jõh, Ráp
136. kõle kõiv - Plv, Ráp
137. kõre kuusk - Vi? Vil,  
Krk
138. käbiking - Se (kübü-  
kängä)
139. käbilind - SJn
140. käharjuuksed - Tõs
141. käharpea - Kuu, Kad,  
Jõh, Vi, Tür, Koe,  
VJg, Krk
142. käsikannel - Mih, Kod,  
Hls, Se
143. kääriking ~ käärisking-  
Pöi, Ans (kööri-  
king)
144. laanetsirk - Vas
145. laanevästrik - Mär, Koe
146. lauapühe - Kuu
147. laugulilleke - Plv
148. lauguseeme - KJn
149. laululind - Kad
150. laihänd - San
151. laglelind - Kad, Amb
152. lairind - Hag
153. laileht - Vil
154. lailint - Vai, Amb
155. laiaristiline - Kad, Pai
156. tehrind - Hää
157. leinalinnuke - Se
158. lepaleht - Kos, Jür,
159. lepalind - HJn, Amb, Se

160. lihesäär - Kuu  
 161. lilleoksukene - Sim  
 162. linajuus - Kuu, Lih,  
     Räp, Vas, Se (lina-  
     hius)  
 163. linalakk - Kuu, Kad,  
     Jöh, Pär, Vän, Kos,  
     VJg, Pil, SJn, Krk  
 164. linaluine - Plt  
 165. linapea - Kuu, Kad, Muh,  
     Vig, Kse, Koe, VJg,  
     Krk  
 166. linapeane - Pal  
 167. linapeoke - Lih  
 168. linapiht - Jöh  
 169. linapöll - Kod, Ote, San  
 170. linaseeme - Kuu, Jöh,  
     Kos, JJn, KJn  
 171. linasärk - Tür  
 172. linatukk - Kuu, Jöh, JJn,  
     Koe, VJg  
 173. lindipea - Kod  
 174. liniklipp - Vas  
 175. linikpea - Se  
 176. litterpiht - HJn  
 177. litterkuub - Pöi  
 178. lumipea - KJn, Krk  
 179. luikpea - Se  
 180. lõhemari - Kad  
 181. lõhmusluukene - Se  
 182. läätsekaun - Kos  
 183. läätsetuum - Pee  
 184. maaniking - Rõu  
 185. maasikmari - Krk, Se  
 186. madalkael - Kad, VJg  
 187. margakael - Hlj, Jöh,  
     Vai, Pee, Koe, VMr  
 188. margelind - Krk  
 189. marjasalk - Khn  
 190. marjasuurukene - Krk  
 191. marjavars - Äks, Se  
 192. meelimari ~ meelemari -  
     Krl, Har-Mõn, Se  
 193. meemarjakene - Nis  
 194. meepütt - Urv  
 195. meevahane - Hlj  
 196. memma kasa - Äks  
 197. merehelm - Jöh, Kos  
 198. meretera - Se  
 199. mesileib - Kuu  
 200. mesilill - Urv  
 201. mesimari - Muh (mesine  
     mari), Var, Kod, KJn  
 202. mesimarja tsäugakene -  
     Se  
 203. munakoor - Kuu, Kad, Mär,  
     Vig, Kod, Trm, MMg,  
     Pal, Krk  
 204. munarebu - Kuu, Khn, VJg,  
     SJn  
 205. munasora - Krk, Rõn  
 206. murulauk - Muh  
 207. murumuna - Ote, Krk, Urv,  
     Räp  
 208. mustakingaline - San  
 209. mustkuub - Han, HJn, Amb,  
     MMg, Pal  
 210. mustpea - Hlj, Ans, Jaa,  
     Muh, MMg, Pst  
 211. männikäbi - Vil



212. mürgitükk - Hls  
 213. naastukael - HJn, Koe  
 214. nallernaast - Muh  
 215. niidiring - Krk  
 216. niidikiri - HJn  
 217. niidipõll - Trv  
 (niitipõlle)  
 218. niidirind - Krk  
 219. niidisukk - PJg, Vil,  
 Trv, Hel, Rõu  
 220. niidunirk - San  
 221. ninnipõll - Vil, Hel,  
 Rõu  
 222. ninnisnokka - Krk  
 223. nimekirja - Muh  
 224. nisuiva - Jõe, Kos, Koe,  
 Pee  
 225. nisutera - SJn  
 226. nitse nõõl - Plv, Röp  
 227. nurmekann - Kõp  
 228. nõmmeladvake - Rak, Hls  
 229. nõmmelinnuke - Kaa  
 230. nõmmeoksakene - Ran  
 231. oakaun ~ ubakaun - Kuu,  
 Muh, Kos, Trm, Sim  
 232. oaõis - Khn, Trm, Åke,  
 KJn  
 233. ohjuta hobune - Rõu, Se  
 234. paaterkael - Kuu, Vi,  
 Saa, Vil  
 235. pajuleht - Jür  
 236. pajulind - SJn  
 237. palmispea - Jõh, TÜR  
 238. pauakael - TÜR, Pai  
 239. peenikene pihakene - Trt  
 240. peen lind - Vai  
 241. peostukk - Rak  
 242. peaslinnake - Jõh  
 243. pesapõhi - Põl  
 244. piiratpea (piiri-, pii-  
 ra-, piirit-, piiris-,  
 piirik-, piirtud) -  
 Jõh, Vai, Kär, Põl,  
 Sim, Krk, Hls  
 245. piirilind - Krl  
 246. piimapüti koorukene -  
 VNg  
 247. piiripartsikene - Se  
 248. piiripääsukene - Röp  
 249. pikk-kael - Hag  
 250. pikk- põll - VNg  
 251. pilliroog - Põl  
 252. pilupidaja - Krk  
 253. pilupiht - Krk, Võn  
 254. pilupõll - Krk, Võn  
 255. pletipea - VJg  
 256. pohlaleheke - Kod  
 257. pohlaõieke - Nis  
 258. poisi silmavesi - Rõu  
 259. poisi kukumuna - Rõu  
 260. poslamasla - Var  
 261. preesirind - Sim, JJn  
 262. puhrupott - MMg  
 263. punakael - Ran  
 264. punakivi - Pee  
 265. punane kuub - Jõh  
 266. punapael - Koe  
 267. punapalg (punapale, pu-  
 nane palg, pale puna-  
 ne) - Kuu, Hlj, Var,  
 Pär, PJg, Saa, HJn,  
 MMg

268. punapea - Ans, SJn  
 269. punapõll - Hlj, HJn, Krk  
 270. punapõsk - Kuu, Vai, Vll, Põi, Muh, Khn, Han, Vän, Saa, VMr, KJn, Ote, Ráp  
 271. punapärg - Kuu, Hlj, VNg, Mär, Vän, MMg, Pal, Äks, Ksi, Plt, Pil, Nõo  
 272. punarind - VNg  
 273. punaroos - Pal  
 274. puru suus - Tõs  
 275. puuõun - HJn  
 276. põllekandja - Kuu, Hlj, Vai, MMg, Pal, Krk, Saa, Puh, TMr  
 277. põllepidaja - San, Plv, Vas, Se  
 278. põllupõder - San  
 279. põlleruuduline - San  
 280. põllevöö - Kuu  
 281. pärgpea (pärgja-, pärg-) - Kuu, Kad, Hlj, VNg, Jõh, Vai, Jaa, Kul, Kse, Tõs, Pär, Vän, Häa, Kos, Jür, HJn, Amb, JJn, Pee, Koe, VMr, VJg, Sim, Rak, MMg, Plt, Pil, KJn, Vil, Krk, TMr, Ráp (pergipää)  
 282. pärliskael - VNg, Kul  
 283. pääskopää - Se  
 284. raamirind - Vön  
 285. rahakael - HJn  
 286. raharind - Kuu, Saa, HJn  
 287. rammjalg - Muh  
 288. rattarasv - Tõs  
 289. rauakangi tükk - Hls  
 290. rauanaelake - Jõh  
 291. raudjalg - Vig, PJg, Vän  
 292. raudkael - Vän  
 293. riia ristik - Urv  
 294. ribasäär - Krk  
 295. ristirind - Kad, Pal  
 296. roheline roosike - Koe  
 297. rohipeõll - Kuu  
 298. rohuaia roosikene - Nis  
 299. rohutips - Tõs, Aud, PJg, Vän, Tor  
 300. rohutirts - Krk  
 301. roosilill - Urv  
 302. rõdurind - HJn  
 303. rõõsa piima koorukene - Var  
 304. saarelill - MMg  
 305. saiakakk - Kuu, Kad, HJn, KJn  
 306. saialilleke - Plv  
 307. saiataigen - Pal  
 308. saiatükk - Khn, Aud, KJn  
 309. saevihk - Tõs  
 310. sakerpää - Krk  
 311. saksamaa sibulikene - Nis  
 312. saksa mari - Jõh, Pai  
 313. saksa pähkel - Kos  
 314. saksa sigur - Amb  
 315. saksa õun - Khn, Kär,

- Kaa, Jaa, Pöi, Muh, Sim
316. salgupea - Vai, VMr, Sim
317. seatud sälg - Ris
318. sibulaseeme - KJn
319. siidilind - Koe, Hel, Krl
320. siidilint - Vän, VMr, Nõo
321. siidipea - Se
322. siidipidaia - Se
323. siidipõll - Kuu, KJn, Kan, Se
324. siidirind - Han, Pst, Krk, San
325. siidisukk - Krk
326. siidisõrm - Kuu
327. silmatera - Kaa
328. sini(h)õll - Muh
329. sinihänd - Pöi
330. sinilill - Kuu, Kad, Hlj, Vig, Pär, Saa, Kos, Kod, MMg, Pal, Plt, Vil, Trt, Ote
331. sinilint - Kad, Khn, Hää, Krk
332. sinine sõba - Krk
333. sinipea - SJn
334. sinipõll - Kse, KJn, Krk, Puh, Plv, Ráp, Vas, Se
335. sinirind - VNg, Kse, Rid, Hls, Krk
336. sinirüü - Se
337. sinisaba - Kad
338. sinisilm - Pil, Se
339. sinisilma silguke - Kär
340. sinisirk - Hlj
341. sinisukk - Kuu, HJn
342. sinisõrm - Ksi
343. sinisärk - Vas
344. sinisäär - Vi, Pöi, Muh, Khn, Pal, KJn, Ran
345. sinisääris - Äks
346. sinitaim - Pal, Ksi, Pil
347. sinitiib-pääsuke - Rap
348. sinitiib-tsirguke - Urv
349. siniõör - Pöi
350. soolatera - Se
351. sulavõi - MMg, SJn
352. sukermunt - Phl
353. sulgsukk - Hls, Krk
354. sulgsuu - Vai
355. suvilind (sui-, suve-) - Trm, Krk, Ote, Rõu, Se
356. suvinisu - Ráp
357. suur sõlg - Vil, Urv
358. sõbapea - Plv
359. sõbaseadja - Urv
360. sõlekandja - Se
361. sõlgrind (sõle-, sõlgu-, sõlge-) - Hlj; Khn, Vig, Ris, HJn, Tür, Sim, MMg, KJn, Vil
362. sõrik.salg - Lüg, Jõh, Vai
363. süleätse - Kaa
364. taadi hiir - Äks
365. taalerkael (talder-, taa-der-, taldres-, taler-, tander-, taaldris-) - Jõe, Kär, Kaa, Muh, Phl, Khn, Noa, LNg, Mar, Kul, Mär, Vig,

- Lih, Kse, Han, Tõs,  
 Vän, Pär, Tor, Saa,  
 Ris, HJn, Tür, Pai,  
 KJn, Vil
366. taalerrind (taader-,  
 taalder-) - Kuu, Hlj,  
 Vil, Krk
367. tammeleht - Jõe, Kos,  
 Jür, HJn, VJg
368. tammetõhv(-ake) - Hls,  
 Krk, Hel, Ote, Urv,  
 Rõu, Plv, Se
369. tammetõrukene - Pär, SJn
370. tanguraas - Pöi
371. tangutera - Pee
372. tanupea - Kuu, Kad, Koe,  
 VJg
373. taputilk - Kse, Pal, KJn
374. taretibu - Krl
375. tarnhius - Plv
376. tillertipp - Amb
377. timpjalg - Koe
378. tinakannu kaanekene -  
 MMg
379. tinakannu tipukene - Plt
380. tinaneitsi - JJn
381. tinapea - Kod
382. tinarind - Kuu, Hlj, VNg,  
 Jõh, Vai, Muh, Mär, Han,  
 Tor, Saa, Kos, Amb,  
 Tür, Viljn, VMr, Trv,  
 Krk, KJ, SJn, Urv,  
 Röp, Se
383. tinarist - Röp
384. tinatukk - Jõh, Amb
385. toomeoksuke - Kuu
386. tudraseeme - Jõh
387. tukapea - Vi
388. turutaim - Kse
389. tsibirind - Se
390. tsibripää - Se
391. tsibripää pääso - Se
392. tsõõrisarn - Röp, Se
393. tsõõrisõrmus - Se
394. tõrutuum - Khk, Jaa,  
 Pöi, Muh, Lih
395. ubahuul - Krk, Hls,  
 Röp
396. ubasuu - Võn, Plv, Röp,  
 Vas, Se
397. udusärk - Krk
398. uiboupin - Se
399. ujualune - Jõh, Vai
400. ummisking - VNg, Vän,  
 HJn, MMg, Pil, Krk
401. vainulillekene - Mär,  
 Tõs
402. vaga hing - Muh, HJn,  
 Pee, Äks, Har-Mõn
403. vahajuuksed - Plv, Röp,  
 Se (vahahiusse)
404. vahajalga vaimukene -  
 Urv
405. vahalatv - San, Plv,  
 Urv, Se
406. vahapea - Krk, San
407. valge lillike - Võn
408. valge lind - Vil
409. valgepea - Kuu, Hlj,  
 Jõh, Vai, Ans, Kaa,  
 Jaa, Pöi, Muh, Khn,  
 Mär, Lih, Kse, Han,

- Jür, HJn, Koe, VMr,  
Rak, Sim, Trv, Hls,  
Krk
410. valgepea juuksed - Kuu  
411. valgepõll - Kuu  
412. valge roos - Kos  
413. valge vainulillekene -  
Pär  
414. valimita varsakene - Rõu, Se (valimilda v.)  
415. vallaline varsakene -  
Rõu, Se  
416. vanikpea - Kan, Se  
417. varvasjalg - Ksi  
418. varvaslind - Kär  
419. varsakabi - Kos  
420. vasetilk - Kod  
421. vaskai - Tür, Plt  
422. vaskhari - Kad, Plt  
423. vaskkael - VMr  
424. vaskrind - Kuu, Kad, Han,  
Saa, Krk  
425. vaskvirb - Pal  
426. vastramari - Kos  
427. verev muna - Ote  
428. vesilind - Khk  
429. veskivaras - VJg  
430. vihaleht - Jõe, Saa, Kos,  
Jür, HJn, JMd, VJg,  
Krk, Hls, Urv, Krl  
431. vikelsukk - Muh  
432. villapael - Vi  
433. virelispaiu - Muh  
434. visa kuusk - Vi  
435. vitsaladvakene - Räp  
436. võilill - Ote  
437. vähikoor - Kuu, Kad, Vig,  
Trm  
438. välja välk - Kõp  
439. õlekõrs - Kad, Põi, Mär  
440. õlevihk - Tõs  
441. õllepoolik - VJg  
442. õuekana - Muh  
443. õunapuu - VJg  
444. äänikiri - Krk  
445. üsamust - Sjn



O.W.MASINGU "MARAHWA NÄDDALA-LEHHE" SÖNASTIK

(MA - POOD)

Valve Kingisepp

Käesolevaga jätkatakse O.W.Masingu "Marahwa Näddala-Lehhe" sõnastiku avaldamist. Algas aa - ketramine vt. "Sõnasõel" 1., selle järg ketramisenõu - lüksma vt. "Sõnasõel" 2.

Koostaja

M

ma 1.'mina'...et ma kiusaja mõttele...maad ei anna.../21, 413/(Hup.).

2.(häämitsus) Kolm heält kuuldi temma suust, need ollid: a, ma, ja pa./21,32/.

maa1.'maakera, Maa' ...näme selgeste, et ma nisamma ümmargune, kuidas ku issigi.../21,77/; Oh inimesed! jätke kõik selle holeks, kes taewad ja maad rajanud, kes meile meie ossa arwanud.../21,1/(Hup.).

2.'maailmajagu, riik, maa-ala' Üks Inglis-maa laewamees...tõi tedda essimesest Amerika maalt Europa male.../21,383/; ...räkis, mis ta ilmas näinud, mitmed maad ta läbbikäinud; kuidas Pohla karro suggu, kennest wägga

petaks luggu.../21,26/; Sesamma willi ei olle perrite meie,waid wägga kauge ma willi./21,383/; Hanoowri maalt, Saksamaal./21,201/; Ma on wägga perrekas, ja nähtakse kõigis paigus mõisaid ollewad./21,133/;Kui tük maad ollid näinud, tõmbas tundmata mõeka tuppest wälja.../21,381/(Hup.).

3.'pinnas, muld' Karjapoisikesed korjasid pu okse,ja kiskusid wanna pu juri maast, et tuld tehha.../21,373/; Kui ränka kiwwi ma sisse matta.../21,324/;... ehk muido üks ehk tõine wäljastpiddine wigga tulnud, mis ütlewad maast hakkand, ehk maast hingand ollewad .../22,187/(Hup.).

maa-alune...et maa süddames ja temma sissikondades suurt likumist olnud, mis maallune wessi ja tulluke teinud. /25,66/(Hup.).

maad andma 'millelegi voli e. võimust andma'...et ma kiu-saja mõttele, kui ta süddames hakkab, maad ei anna, egga tedda jäe kulama.../21,413/(Hup.).

maad leidma'levima, pinda leidma'...egga olle seal weel ammustki Jesuse armosõnna maad leidnud innimeste süddametes./21,204/;...ning et rummala ja teadmata rahwa keskes lorrisejate jorro ikka ennam maad leiab, kui mõistlikute kõnne.../21,354/(Hup.).

maadlema...ja mängisid kaks poisikest tõine teisega madeldes; agga olli wähhemal pupea nugga ihho põues.../21,218/(Hup.).

maad olema'võimust, ruumi olema' On siis sest nähha, et äbbaussul seal agga maad wõib olla, kus innimesed tedmatad.../21,350/; Tõllas on kuel innimesel asset; ja pukki peäl on kahhel innimesel maad./21,266/.

maad pärima'levima' Wannal ajal, kui ristiusk ilmas wast hakkas maad perrima innimeste keskes, juhtusid.../21,403/.

maaelamine 'majapidamine, põllumajandus'...nenda siis ka põllo- ja maa-ellamise polest targemaks minnemas ja suremad hinda ja kassu samas./25,258/; Andwad selle seltsi ramatud põlloharrija innimesele paljo õppetust kõigist neist asjust, mis maa-ellamisse putuwad./25,258/.

maaelamise selts 'põllumajanduse selts' Lihwlandi-maal on jo ammust üks selts, mis ennast Maa-ellamise seltsiks (Oekonomische Societät) nimmetab, ja mis sedda kulab, mis meie maale põlloharrimise ja maa-ellamise polest siggiwaks heaks wõiks tulla./25,257/.

maagevesi 'roostene, rauda sisaldav vesi' Nenda tehko ka need, kes wirtsa ehk mage wee sees käiwad, omma jalga-dega; siis ei söe wirtsa - egga magewessi nende jallad katki.../21,103/.

maaharija 'põllumees'...Jummal on maharrija seisust tõiste seisuste toitjaks seädnud./23,348/.

maailm Kõik, mis Jummal lonud; taewa-lautust tähtede, ku ja päikesega; maad, merred, kõik lomad ja lodud asjad ma peäl, nimmetakse ühhe nimmega mailmaks./22,334/; Mingo nüüd innimene kõige mailmasse; käigo kõik kun-ningrigid ja wallad läbbi.../22,308/(Hup.).

maailmamaa [tark] 'maailmatu [tark]' Kes nüüd se maailmamaa tark, et sedda jõuaks moista, ehk sest arwu sada, kui-da ellawhõbbe.../23,250/.

maanimene Peame teile ka selle lotuse kinnituseks ütlema, et mõnda tarka mainnimest tunneme, kes süddamest Jum-malale tänno andwad, et teie kirjad nende kätte juhtu-nud.../22,199/.

maajagu 'maailmajagu' Krimma-maa on Eüropa maa jaus, was-to lõunat, Wenne-Rigi wiimsemaks õtsaks./25,396/.

maajutus 'maakeelne jutlus' Linnas on hea kirrik, kus kaks kirrikissandad peäl; ja petakse seäl saksa-, ja ma jut-lust sees./21,135/(Hup.).

maakeel'eesti keel' Selle weikese kihhelkonna rahwas on muist Poolwernikud, se on makele: poleusso rahwas. /21,12/;...rägiwad kangeste ma-, ja parremaste wenne keelt.../21,12/; Kes umbrummal, ehk kes kui wõera keele mees, makele põhja weel polle jõudnud kättesada, se ei mõista kül mittokõrd ei kumbagi kirja.../22, 383/;...agga mitmed seggadused trükkijate polest, ja issiärranis se luggu, et neid pohkstawisid polnud sada, mis kõhhendud makele-kirri tarwitab, wiitsid temma ilmumist seie ajani./23,223/(Hup.).

maakirik'eestikeelse jumalateenistusega kirik'...läks wäl- ja asset wallitsema, kuhhu uut ma kirrikud Tarto kihhelkonnale ehhitada./22,311/.

maakirp Kui puttukad, mardikad, ehk makirbud kapsataimi ärrasõwad.../21,58/(Hup.).

maakler 'kaubawahendaja' Maaklerisid on: 123./23,16/.

maakoht Meie ma kõht on sesuggune, kuhhu suisel ajal wägga saggedaste wägga rängad mürristamised langewad... /22,359/.

maakohus...kui ma kohhut senna assutati, ja temmale temma makond anti./21,94/; Makohto polest on nüüd käsku antud.../23,306/(Hup.).

maakond On siis Tarto ja Wõrro makonnast 28 innimest en- nast lastiõstnud./21,33/.

maakondade kogudus'maapäev' ...olli ka selsammal aastal makondade koggodust (Landstände) Dresdna linna kokko kutsutud, et selle ma asjade pärrast üht ja tõist nõu piddada./22,322/.

maakonnalinn Orela kubbernemangus, Wenne-maal, on 12 ma- konda, ja nisamma palju makonna linne ja on neis... /22,211/.

maakonnatohter On meile uus makonna tohter tulnud, nim- mega Illisch./23,217/.

maakord'maakiht' ...ja kui ma alt õneks sanud; siis lähheb peälmine ma kõrd kõigega, mis temma peäl on alla, ja nelab tedda ma ärra./21,302/.

maakorsten'tuldpuksav mägi' Antko siis Jummal! et need-sinnatsed mäed, mis maa korstnaiks tulleb nimmetada, peagi töele kema, purskama, üllekäima ja lawad wälja-keetma hakkasid!.../25,68/.

maaköster...ehk ta lähheb Tarto linna ma köstri Perdo jure .../21,146/.

maalaatsaret Ma-laatsaret (Landhospital). Se olli jo wannal ennemuinatsel ajal assutud, ja temmale maid ja walda antud, et nisuggused õnnetumaid üllespidada, kes parandamata többes ollid.../22,206/.

maalammas 'maatõugu lammas' Õlleme ommal maal tännini kaht suggu lambaid tundnud, mis on Saksa- ja maa-lammas. Wimane suggu on põhja-maa lammas ja on wägga hea.../25,146/.

maalapike...et seäl ehk teäl, sesuggust meest wõiks olla, kes ma lappikest...õigeaks tappoaijaks tabhaks tehha .../23,339/.

maalauluraamat'maakeelne lauluraamat'...ja köstri pingist üht Saksa- ja üht Ma-lauluraamatud wõtnud ja ärrawinud./22,316/.

maalima...ja laski(s) ka Waiwaro kirrikud omma kullo peäle seest malida, ja wäljast lubjata./21,308/(Hup.).

maalmeister'maalikunstnik, maaler' On neile kaks maalmeistrid; mõnned welskärid, ja üks tohter...kasaantud.../23,169/(Hup.).

maamaks...et ma-maksudega mis mõisa pealt anda, tassa sada.../23,10/.

maamees Need siis pallusid mamehhi, nende hobbosid jota.../21,9/; Et need mõllemad nimmed ühhe ausa mamehhe suust meie kätte on tulnud.../22,177/(Hup.).



maamõõtja Sesamma purskab igga päew...weesammast ülles, mis mamõetja selge arwo järrele, kahheksakümne sülla kõrguseks tõuseb./22,181/(Hup.).

maamõõtja-kohus...ja on siis sellepärast igga wallale mamõetja-kohto polest awwalikult wakko-ramat antud, mis wallitsuse polest tõeks ja õigeks kinnitud.../23,9/.

maanaisterahvas'eesti soost naine' Nende hulgas olli 3 Läti- ja 11 Ma-naesterahwast./23,198/.

maanina'poolsaar' Sörwe-ma (Sworben) on üks pitk ja kitsas ma-ninna, mis Sarema lõunepoolt otsast kaugele merresse lähheb./22,110/.

maantee Wata! seal al kõib maante peäl innimenne, mantel seljas.../21,7/(Hup.).

maanurk Sel suwwel on Jani päwani siin manurgas 28 wäejooksjaid kinniwoetud.../21,277/.

maapaik Selle hinna eest ei olle ei ühhegi, ehk pool laggedagi ma paigas, mitte talwe peäle peergu sada./21,373/.

maaparandamine Peäle sedda saiwad Krono tallopojad ning ka tõisedki käsku...selle pärrast, et nisuggune ma parrandamine kõikide kassuks saab ollema./23,23/.

maapealne'maa peal elutsev, olev' Maast, mis Jummalast kõige maapealiste elloassemeks lodud./25,74/; Waim ons, kes meie sees arwab, mõtleb, mällestab...ihho on agga temma mapealne warri./22,336/(Hup.).

maapind Torn olli ennemuiste ma pinnast ammak nuppuni,84 sülda.../21,5/;...et sedda kõrgemale maapinnast üllespidi minna, sedda surem willu ehk külm wasto tulleb.../25,96/.

maapolitsei Kiusatid neid kül wallitsuse ja mapollitseid polest kangeste tagga, agga ei juhtund mitte, neid kättesada./22,1/.

maapõrumine...agga olli ka mõllemis paigus, kahhele kõrra-  
le pärrastiko, kanget mapõrrumist tunda./23,87/.

maapõrutamine...tõl...sõnnumid, et...jälle tõine kange ma  
põrrutamine seälsammas olnud./21,107/.

maapõrutus...ja tulli jälle äkkine ja walli mapõrrutus...  
/21,107/.

maarahvas'eestlased'...ja siis hakkas marahwas tedda Tatra  
linnaks hüüdma.../21,41/; Rahwas, mis siin ellab, on  
marahwas, mis selged Tallina keelt rägib.../21,133/  
(Hup.).

maaraja'maapind'...et üks mõistlik innimene terrawaks ihhu-  
tud lambarauaga tappo aeda lähheb; marajalt hakkab,  
ja ni kaugele kuidas ullatab, kõik lehked ärraleikab,  
ja nimmetakse sedda tappo laastamiseks./23,342/.

maarjajäävesi ...kissub suud kokko kui kange maarjajäe wes-  
si./21,300/

maarjapäev vt. heinamaarjapäev.

maasikas...kirsid walmis samas, ja masikaid södud.../22,  
82/(Hup.).

maas olema 1.'maa peal, selili' Kui nenda maas olli und  
otamas ja ülleswatamas.../21,120/;...agga kui temma  
weel alles selliti maas olli.../21,21/.

2.'hävitatud, rikutud olema (metsa kohta)'...kasik  
olli maas, egga polnud muud, kui suremad ja wannemad  
puud...seisma jänud./25,229/.

3.'haige olema, voodis olema'...juhtus...Lantraat  
Wrangel, paasto kuul, raskestes kanges rinnatõbbes  
maas ollema./22,10/(Hup.).

4.'seisma, mitte edenema'...agga kus kaubaajamine  
maas on, seal on ka kõik assi maas, ja lähheb üks  
lin ehk ma kolledaks./23,244/.

5.'vaikne, madal olema'...mis sest tunda, et sigga  
ei söe; et ta heäl maas ja korre; ja kui wigga jo  
sureks läinud.../21,37/.

maas sündivad asjad 'mineraalid' Siis näidatakse, et kõik lodud asjad kolme liki arwatawad on: 1. lomad (Thierreich); 2. maast kaswawad (Pflanzenreich), ja 3. maas sündiwad (Mineralreich)./23,366/.

maast kaewatavad asjad 'maavarad' Kuld, hõbbe, wask, raud, tinna ja nende sarnatsed maast kaewatawad asjad, selle ühhe nimme alla koggutakse, et neid metal öldakse ollewad./21,18/.

maast kaswavad asjad 'taimeriiik' vt. üleelmine näide.

maast-madalast Selle rummalusega rikkuwad siis lapsi jo maast maddalast; ei sa pärrast...neist mitte ennam jaggu.../21,203/(Hup.).

maatasa [tegeme]...ja on nende kirrikud ja pühhad kojad kõik ma tassa tehtud./21,402/.

maawaik...waid olli must kiwwisüssi turbaks (Torff), ja prunsüssi puuks lodud: ma al wõtsid mõllemad aega möda mawaiku, weäwliid, ja muud ennese sisse, ja kiwwitasid nenda ärra.../23,126/.

maavaim Need ollid: koddo ehk maja waimud, õue waimud, wälja waimud, ma waimud, metsa ehk raja Jummalad, kedda hallijaiks hüüdsid.../22,26/;...tenisid nemmad ka ma-waimusid, kedda ütliid tiggedad ollewad, ja innimestele kahju saatwad.../22,187/.

maawalitseja 'kuberner' Agga 1786 aastal juhtus wägga tubli ja õiglane mawallitseja (Baron Campenhausen) Saare-male tulles.../22,207/(Hup.).

maawalitsus Riga on kubbernemango pealin; seal on mawalitsus, ja kõik üllemad kohtud.../21,92/(Hup.).

maaviin 'tavaline, harilik, lihtne viin' I toop ma wina [peab maksma] 60 [Kop.] /21,96/(Hup.).

maavägi Siis läks sõnna kõige Wenne-ma kubbernemangudesse, et iggast kubbernemangust mawägge wäljasata...

/22,307/; Kui Prantsuse sõa ajal ka Preissis mawägge ehk millitsaid wäljawõeti.../23,30/.

maavärisemine...ning ka pissut mawärrisemist tunda olnud. /21,5/;...hakkas allamal Itali maal...nisuggune mawerrisemine, mis wiis aastad aega wöttis.../21,108/(Hup.).

maaväristamine...tunti Mahknohwkas, Kiewi kubbernemangus ...kaunist mawärristamist.../22,67/; Wastla päwal käisid meil järsko mitmed mawärristamise ood; essi-mene pörrutus olli ni kange.../22,156/.

maavöö'ekvaator' Kui mawöe kõhta ollid sanud, kaddus tuul kahhest nädalast sutumata ärra.../22,367/;...külma põhjama põhjas, ja kuma leitsewa mawöe kõhhal.../21,250/.

madal 1. Torn olli ennemuiste...84 sülda kõrge; nüüd olli kümme sülda maddalam/21,5/;...et peapatja pea alt ärratömmata, ja peaallust maddalamale lasta./22,10/(Hup.).

2.'alam, lihtne, madalamast seisusest' Et nisuggused kõrged, ja wallitseja suggo innimesed, targemad on, kui et maddala põlwe rahwas sedda ommas rummaluses mõistaks arwata.../21,62/(Hup.).

madalalt Temma on meie maast wägga kaugel; käib maddalalt, ja näitab ennast...laewalautuse al./23,414/(Beitr. XVII, 147).

madalus'madalik, madalam koht'...ajasid merrest wet ülles, mis Newa jõe le wastas, et wessi linna tulli, ja maddalustes koddanikutele mõnda kahju teggi./22,193/(Hup.).

madam'proua' Olli Rias üks kulus roateggi ja Madam, nimme-ga Sommer.../25,118/.

madisepäev Nädal enne Maddise päwa.../25,247/.

madrus...nähti üht wõerama matrosi ühhe purida õtsas istuwad, kässi murdwad, ja halleda nuttoheälega kaebawad.../21,405/;...ja wisid matrosid kolm Torgo meest kolmandama laewa peäle./22,108/.

madu Boa on kõigesurem mao suggu maa peäl.../25,279/(Hup.)

magama...läksid temma silmad...kinni, ja ta uinus maggama./21,21/;...mees issi olli koorma õtsas ja magas, kui wanker krawi ja ümber läks.../21,218/(Hup.).

magamine Jehowa!...sinna tead mo maggamist ja mo üllestõusmist; sinna mõistad mo mõtted kaugelt ärra./22,357/(Hup.).

magamisase...kui neid ummuses laudas petakse, ja kui neil kuiwa maggamisse asset ep olle./21,37/.

magamiskamber...läks kammerneitsit maggamise kambri watama, kas ehk jo olleks ärkand./25,329/(Hup. maggades kamber'Schlafkammer').

magamisriie...põlles peerg õtsa: tukkikene kukkus temma maggamise riete peäle; panni neid põllema.../21,82/.

magamisvoodi...ja ütles mees temmale õhtu maggamise wodi peäl: ellakene! minne wanna Pujalla jure.../21,109/.

magas'tagavaravilja ait'...et tallorahwal omma wallaaidad ehk maggasid on, kust leiwakitsuse ajal ni palju saada.../21,184/.

magasi ait...põllesid...karjalaudad ja walla maggasi-ait ärra./22,71/; Maggasi aidas olli kaks sadda tündrid wilja.../22,72/.

magasin' suur kauplus' Kaks märka suurt kirrikut; mitmed sured magasinid, ja uhked sure rahwa kojad langesid kokko.../23,231/.

mage...et sool talw õtsa magge olli.../21,34/(Hup.).

magister Magister Grenzien, Niggula õppetaja.../25,410/.



magneesium Kui sadda topi parrajat merre wet on, siis on seäl nelli ja pool naela sola; üks ja üks werand naela magnesiat; pooltõist naela weäwel-piritust .../23,271/.

magu 1. 'seedimiselund'...ja õeruti temma rindeallusid, ja tühjama-u kõhte kange wina, ja soja kätega./21,53/(Hup.).

2. 'maitse, maik'...armastawad ka seäl maal, temma maggu ja haisu omma rogades.../21,207//;...wessi mit-te kõigeparrem tahha olla, waid solase mauga: agga weesoned ja hallikad, mis mägedest tulles, on selge mauga ja head./25,397/(Hup.).

magus 1. ...õhhukese korega ja maggusaid kalikaid iggatseb sada.../21,116/(Hup.).

2. 'maitsev'...et tallorahwas kartuhwliid kül wägga maggusad kiitsid ollewad, agga koggoniste neid ei tahtnud maas piddada.../21,387/(Hup.).

magusa suuga 'isukalt'...ja tõisele üht waagnat olli pakkutud; temma ka sest rohkeste ettewõtnud, ja maggusa suga sõnud.../25,417/.

maha ajama Tuul ajas kattused mahha, ja korstnad ümber.../21,4/(Hup.).

maha heitma ...tundis ennast unnise ja wässinud ollewad, läks tee peält ärra; heitis mahha, ja surri külma kätte./21,227//; Jootsid siis hobboised ärra; panniwad neid rehhe alla...ja tullid tuppa, ennast mahhaheitma./21,71/(Hup.).

maha hõikama 'kuulutama, teatama' Ei olle mul heält, waid nähtaks mo peält, mis head ehk pahha, ma õikan mahha./21,168//;...et ta purida õtsa piddi minnema istuma, ja sedda wallet seält mahha hõikama, mis ennest olleme nimmetand./21,408/(Hup.).

maha istuma...istusin siis selle kannu otsa mahha, kus  
praego weel istun.../21,74/.

maha jätma...siis jätwad nemmad neid mahha, ja hakkawad  
tõises kõhhas...uut kaewu teggema.../21,181/;...  
siis ei jätta inimesed õmmetige wanna wisi mitte  
mahha, waid...siis weel peälegi ütlewad.../21,228/  
(Hup.).

maha jääma 1. Olleks praego kürwitsad ehk pumbud tamme ot-  
sas olnud, ja sinno peäle mahhatulnud, eks sa siis  
sennasamma paika mahha olleks jänud?/21,22/;...läks  
ta siiski weel amist wina immema, ja andis ka Krist-  
janile jua, nenda et se kui surnud mahha jäi./21,  
410/;...käib nende tagga, kuidas warri inimese tag-  
ga, egga jäe mahha./21,278/(Hup.).

2.'ära jääma, unustusse jääma'...agga jäi nüüd kõik  
hool ja murrepiddamine, mis enne ellamise pärrast  
olli olnud, hopis mahha./22,125/(Hup.).

maha kiskuma Ei ma sedda mitte tahha, sõõrmed minna kissun  
mahha: koddomaile tahhan jõuda, omma suggowõssa nõu-  
da./21,23/; Tark naene ehhitap omma koja ülles; ag-  
ga meletõ naene kissub sedda mahha./21,332/;  
Ja ma tahhan sedda seina mahhakiskuda... /22,268(Hup)

maha langema...ja tõised mehed kõik...mahha ollid lange-  
nud, ja uimased maas ollid./21,10/;...langes temma  
omma raskuse pärrast üllewelt mahha, ja läks katki.  
/22,99/.

maha laskma 1.'alla laskma' Kui rehhealluse wärrawa ette  
sai, laskis ennast koorma otsast wallates mahha, eg-  
ga mõttelnud selle peäle, et kahhearuline raud ang  
.../21,375/(Hup.).

2.'tulistama, tapma' Wendre metsas Perno maal lasti  
wanna karru mahha.../21,22/(Hup.).

maha libisema ...hobbone ajas wees ennast püsti; mees...  
libbises seljast mahha, ja sai otsa./22,310/.

maha liuguma...et kui laud- ehk kiwwi kattuse peäl paljo lund olli, ja ilma ehk päwa sulla tulli, et ta siis kui lastud mahhaliugus./25,99/.

maha lõikama Kõit tulleb kõhhe mahhaleigata, ja kaela ümber kõik ärrawõtta./21,212/.

maha lööma 1.' maa sisse lööma' Teiwast nemmad mahha ei löe, et kiwwi aidu tewad.../21,136/(Hup.).  
2.'tapma'...ja igga kõrd risuti, arrapõlletati, ja temma mehed, naesed ja lapsed temma sees mahhalödi, ehk wangi widi./21,43/.

maha matma...et innimessi...mahhamaeti, kui hing weel alles sees olli.../21,170/(Hup.).

maha minema'maha kukkuma'...waid torn läks põigiti ülle laiaulitsa mahha; löi ühhe koddaniko kõrge maja wiilo purruks.../21,5/;...ja kattusekiwwid peält mahhaläinud./21,304/.

maha murdma Wata...puid, mis sa mahhamurdnud./21,6/.

maha painutama...raiuwad parrast kaswu-kaske nenda, et ta kannu külge jäeb, agga, et tedda murdes mahha sawad painutada.../25,228/.

maha paiskama...ja innimessi, kes surma eest ulitsate peäle paggenesid, mahha paiskas./21,4/.

maha panema 1. Senna pandi kaup mahha; ja tõised lodjad, wisit tedda seält ülle Peipse.../21,42/(Hup.).  
2.'mulda panema, istutama'...sis ärgo istutago temma kalika taimi mitte nenda, et ta neid püsti mahhapaneks, waid ta pango neid küllakille mahha.../21,311/.

maha popsutama...kõigutas tuul tamme õkse, ja popsotasid siis tõrrukessed mahha.../21,21/.

maha pudema'maha pudenema'...olli...sõnnikut koorma peält mahhapuddenud .../25,50/(Hup. mahha puddenema 'ab-reifen, abfallen').

maha pörutama...essimene pörrutus olli ni kange, et meie uhke ja sure Andrese kirrikule suurt wigga teggi, ka kassermute korstnad mahhapörrutas./22,156/.

maha rabama...ja kõrraga kargas karru ülles ja Hanso peäle, ja rabbas tedda mahha./21,147/.

maha raputama...ja mo kassukas paksu lund täis olli; aitas sedda mahharapputada, ja piddas nõu.../22,57/.

maha rõhuma...kui paljo aedu ümberajand, ja uksi lahti- ja wärrawaid mahharõhkund./25,40/.

maha saama'sünnitama'...et temma praua mahha sanud, ja Jummal temmale nore poja andnud./21,79/(Hup.).

maha sadama...näggid sure musta klombi, pool waggu maad, enneste ette mahha saddawad./21,16/(Hup.).

maha sõeluma...et mõnnikõrd jo kahhest tunnist kül, et ummala-jahhu ennast mahha sõelub./23,343/.

maha tegema'külvama'...kui sedda siis sulla ma peäle mahha tehakse, ja kuiw aeg juhtub ollema, siis touseb tuttar, ja hakkab kaswu ajama.../21,50/(Hup.).

mahategemine'külvamine'...nendasammoti ka talwvilja mahhateggemine, mis mõnnes kõhhas, sure wihma pärrast, hopis hiljaks wibis./22,50/.

maha tilkuma...ja sedda pigistada, nenda, et tilk tilgalt, sured tilgad, rinte peäle ja süddame kohta mahha tilguwad.../21,192/.

maha tooma'maha matma, mulda panema'...ja läksid ükskõrd kahhe päwaga kolm suppleja meest surma kätte, kedda ka kõik ühe päwaga kirriko jure mahhatodi./21,27/.

maha tulema 1.'maha kukkuma, langema' Kolmtõistkümmend wers-  
ta meist, Ria pole, olli suur kiwwi tule käest mahhatulnud, mis peäle nellikümmend naela kalub.../21,4/.  
2.'sünnitama'...tulli Perno kihhelkonnas...Pede Jago sullase Madise naene Madli mahha, ...ja tõi immelo-  
dust...ilmale./21,278/

mahatulemine'sünnitamine'...ja naesterahwal siis, kui mahatullemine raske olnud.../21,173/.

maha varisema Sest kui neid mullatakse, siis tõmmatakse mulda, wõsso ümber kuhja; mis, kui ilmad põualised on, mahha wärriseb, ja juurt...paljaks jättab.../22,117/.

maha viskama Külwawad meie maal innimesed ernid ja ubbe kuidagi muudki wilja, ja wiskawad tedda pihhuga mahha; pärrast künnawad semet alla.../21,326/(Hup.).

maha võtma 1.'alla võtma'...sesamma waewas omma wirwendawa hiilgamisega Prantsuse silmi, ja käskis Napoleon Bonaparte tedda mahha wõtta.../22,99/.

2.'haigeks tegema, suretama, voodisse sundima'... need siis tullid ka peagi senna tallusse, kus ialgi weel rõugid olnud; wõtsid kõik perret mahha, ja surriwad muist kõik lapsed ärra.../21,140/;...ja siis ka sellepärrast wannad rõuged sel kewwadel lapsi kui logu mahhawõtsid./23,183/.

maha ütlema'kuulutama'...ja peawad seddasinnast kulutust kõrd aastas kantsli peält mahhaütlemä./22,14/.

mahl Kui mahla hakkatakse joma, siis minnakse mind metsast toma./21,38/(Hup.).

mahlakuu 'aprill' Jürri- ehk mahla-ku 12.päwal./22,113/(Hup.).

mahtuma...kuhhu innimesed kõik mahhuwad, ehk kus nemmad asset ja peatoidust sawad leidma, kui neid nüüd igagal aastal wähhemine sureb.../23,244/(Hup.).

mai Tarto linnas lõi pikne, sel 1mal Mail, keskhommiko ajal kirriko torni./21,17/.

maias Kilgid on wägga maijad erne pudro peäle./21,132/(Hup.).



maikuu Kaks tüdrukukest, kes Mai kuul, perre mehhe ella-  
jaid ollid hoidmas.../21,67/.

maim...halle sedda nähha, kui wakka kaupa pissikesi mai-  
musid noda pärrast jäe peäle puistawad.../23,68/  
(Hup.).

maius...meie raiskame rahha ja terwist selle maiusega, ja  
arwame sedda häbbiks, kui jõudu polle sedda sada.  
/25,371/(Hup.).

maiuselake...kui tühja kohwiga, mis ei rammo anna, egga  
jannu kustuta, et ta üks maiuse lake on.../25,372/.

maja...Serebrenikowi maja korteriks walmistud.../21,3/;  
Meie linnas on praego majast majasse üks kirri käi-  
mas.../25,28/(Hup.).

majaelamine'majapidamine' Majaellamise asjust. [Pealkiri.]  
/21,58/.

majaelu'majapidamine, igapäevane elu'...et needsinnatsed  
siinsammas wiimsest nimmetud asjad, et neid maja-  
ellus mittokõrd prugitakse.../25,326/.

majahoidja Koer on üks kallis maja hoidja, ja kõige julgem  
koddo ellajatest.../22,46/.

majahoone Muist ikka iedesse omma maja-honed ehitavad,  
sest et seal kange merre tule eest warju leidwad.  
/21,135/.

majake Kerred on pissikesed kuse ko(r)est, ehk kasse toh-  
hust ehitud majakesed, mis kahhe ree peäle pannak-  
se.../21,118/(Hup.).

majaline'majaelanik, kodakondne,üüriline' Kui teie tedda  
issaks hüate, kes ilma innimese luggupiddamata  
kohhut mõistab iggaühhe teo järrele; siis ellage  
kartuses, ni kaua kui siin majalised ollete./22,  
354/;...kes sedda meistrile olli kaeband, et maja-  
line süttepanniga...howis olli käinud./23,85/(Hup.).

majamees'peremees'...agga oppib nüüd sest asjast tark majamees sedda, et linna, mis tutra seggane.../21, 50/.

majapidaja...nenda kui targa majapidaja käe alla, on heitnud, et se meid wäggiselt sunnib sedda teggema, mis meile heaks tulleb.../21,145/(Hup.).

majapidamine...ajas omma ellamist ja majapidamist kõhhe essiõtsast tarkusega õige jone peäle.../21,290/(Hup.).

majariist Katlad, padda, ehk potti arwast nähti, ja arwati sedda rikka mehhe majariistaks./22,29/.

majauss...mõnnes talludes ja wannast sedda wisiks wõetud, et koddõ- ehk maja ussa petakse.../22,3/.

majavaim Need ollid: koddõ ehk maja waimud, õue waimud, wälja waimud, ma waimud, metsa ehk raja Jummalad, kedda hallijaiks hüüdsid.../22,26/.

maks,-a...agga temma maksast petakse suurt luggu, et ta wägga paljo raswa annab.../22,364/(Hup.).

maks,-u 1. ...kus kõiki, kes senna tulliwad, ehk senna todi, maksota pagiti.../21,138/;...miks siis tõine tõisele makso pärrast õigust ehk head tahhaksime tehha?/21,341/; Se kül hirmus raske ja hopis asjata maks; egga saaks sedda tarwis ollema, kui Jürrikuul õiete hundi pessasid peaks õtsitama./23,413/(Hup.).

2.'trahv, trahvimaks' ...ja ni paljo maksu nende käest wäljasunnitakse, kuidas kahjo kõhhendamine tarwitab./21,395/(Hup.).

maksatõbi ...ja ellajate kopso- ja maksa-tõbbi hakkab./22, 186/.

maksma 1. Errel olli wägga kulus ja kallis wärk - maksis kümme tuhat rubla hõbbe rahha./21,6/(Hup.)

2.'tarvitusel olema, kehtima'...et se sõnna, mis ühhes kihhelkonnas maksab, tõises ei tunta egga

prugita.../25,3/(Hup.).

3.'aitama, mõjuma' Soldatid ei tahtnud sedda; agga ei maksnud nende wastopannemine./21,52/(Hup.).

4.'tasuma, väärt olema, tähendama'...sest et kolid ühtigi ei maksa, kui õigid koolmeistrid polle.../22,394/;...arwame siis, et se tekäimine...ehk weel ennamki innimeste kassuks maksaks, kui.../21,222/(Hup.).

5.'kõlbama'...hopis tõistwisi õppetakse, nenda kuidas kellegi meel ja tujo tahhab, mis koggoniste ei maksa egga kõlba.../25,351/(Hup.).

maksukiri Et mitmed priinnimesed, kes Tarto-linnas pea- ehk hinge-rahha-makso-kirjas seiswad.../23,240/.

malkama...karrud ollid paljo käinud, küllalte ka tantsitud, ja tantsitajast malgatud.../21,23/.

mammon'rikkus, raha' Eks olle se üks immestamise wäert asi, sedda nähha ja kuulda, kuidas tühja Mammona orjamine innimese süddant rikkub.../21,319/.

mamsel'naisterahwas'...ja jäime üksi, ühhe wanna mamselli, ja kokka Petri Lenoga.../22,10/.

mandel Seält tulleswad Sitronid, Appelsinid, wigid, mandlid, rossinad.../23,228/(Hup.).

mandlipuu...ei ka mandli-puid polle wilja kandmas.../23,352/.

manitsema...neid weel mõnne muu armsa sõnnaga manitsedes. /21,261/(Hup.).

manitsus...ei wõtnud ka manitsust wasto, kui sellepärast manitseti... /21,262/(Hup.).

manitsusesõna...ehk muido õppetuse ja maenitsuse sõnna polest, tõistele kassuks tulleswad./21,255/; Manitsuse-sõnna, mis Perno kirrikus.../23,153/.

manna Arwas tallorahwas sedda mannad olleswad.../23,132/.

manrihtrikohus'meeskohus' 1640 aastal, Mai-kuu teisel päwal, tulli Manrihtri kohhus härradega, kedda weel jure kästüd wotta, kubberneri kasso peäle, Padda mõisa .../25,408/.

mantel...kissu mantlid temma seljast ärra!/21,7/(Hup.).

maosugu Boa on kõigesurem mao suggu maa peäl.../25,279/.

maotu'maitsetu'...et kartuhwliid, mis on sündimas, ma peäle jäwad ja rohkeliseks ja mautumaks kaswawad./22,117/(Hup.).

mardikas Kui puttukad, mardikad, ehk makirbud kapsataimi ärrasöwad.../21,58/(Hup.).

mardikuu'november'...mis wessi Peterpurris Mardi kuul teggi.../25,35/(Hup.).

mardipäev Olli siis Martipäwal juhtund.../22,51/(Hup.).

mardisant...tullid mardisandid, mütsid ja kassukad, pahhempiddi peas ja seljas.../22,51/.

margapuu Margapuud temmal arwast on; ei olle temmal ka mitte õiged küllimittu.../21,390/(Hup.).

mari 1. ...ehk siis noppime weel näri ja kolme kunninga päwal walmist marju omma tikkkelberi wössudest./22,50/(Hup.).

2.'kalamari'...ning on nisaga kalla iggakõrd marjaga kallast surem./22,362/(Hup.).

mark (teat. rahaühik)...et temmal jo 1602 aastal seäl linnas asset, ja 6,912 Marki rahha olnud, mis meie tännise rahha arwo järrel nisamma palju teeb, kui 6,912 rubla paberrahha./22,243/(Hup.).

markitant...ja kuidas kül uskuda sünnib ja arwata, monne wenne kõrtsmiko ehk markitandiga kokko hoidwad, kes warrastud ehk risutud asju sennist warjawad.../25,363/.

markii ...mis minnewal talwel, meie auuliko Kindralkubber-  
neri, Marki Paulucci, kasso peäle, ma kele sai ümber- . .  
pantud.../21,169/.

marmorikivi...ja kelle mürid ja seinad hallist poleritud  
marmori kiwist tehtud.../22,62/(Hup.).

mart'mardipäev' Tulli kunningas nelli päwa enne Marti Per-  
no kaudo Rakwerresse.../21,239/.

maru Kui sesinnane hirmus marro ja rajjo liggi pooltundi  
kõik hingad kokkumas olli piddanud.../21,4/.

maruelajas'marutõbine loom'...et hullud koerad, ehk muud  
marru ellajad innimesi purrewad ehk hammustawad...  
/25,58/.

marukoer'marutõbine koer'...teggi üks mõrru ehk hul koer,  
siin manurgas mõnda kahju.../23,179/.

massakas'putukas' Massakate nimme alla koggutakse kõik  
needsinnatsed loma suggud, mis, kui wähhemad ella-  
jad, Jummalast ligetega ehhitud.../23,371/(Hup.mas-  
sakad 'kleine Mücken od.Schnaken').

mast Sadame ka igga aasta palju linnu, kannepid, linna ja  
kannepi semet, saelaudu, palka, mastisid, ja muud  
seddasuggust asju, wõerale male.../21,91/;...üks  
suur kolme mastiga laew.../22,222/(Hup.).

mastikorv...kukkus üks Inglisma laewamees omma masti kor-  
wist laewa lae peäle surnuks.../23,262/.

mastipuu...kuhhu Riast masti puid, ja Pernost, Narwast...  
meie tahhutud palgid, meie plangud ja saelauad läh-  
hewad.../25,223/.

mastitrepp...ja üks saksama matros, kes masti treppist  
ülles olli minnemas, kukkus üllewelt Düna jõkke...  
/23,262/.

matja Jah! ütlesid matjad, jah! auus õppetaja.../21,27/.



matma...nähti, et willets ellawald olli maetud.../21,175/;  
...tahtis perremees, Kolli Mihkel, üht suurt kiwwi...  
ma sisse matta./21,323/(Hup.).

matmine...et warratse matmise pärrast innimest mulda pandi,  
enne kui hing weel temmast olli lahkund.../21,175/  
(Hup.).

matmispaik...et ma omma lomokest nende matmise paika olleks  
wõinud matta.../25,246/.

matsutama...ja kui suga matsutan, siis mo jure tullewad...  
/22,4/(Hup.).

matt'viljamoot, mootmishnõu' Mõllemad mõetsid ühheskous,üh-  
he ja sellesamma mattiga, ühhewõrt wilja omma kotti-  
desse.../21,122/; Meie maalt lähewad kül igga aasta  
mitto tuhhat sällitust wilja wõerale maile, agga ei  
toda seält meile ilmas ei mattigi./21,279/(Hup.).

matus Pojad matsid tedda...ja hakkasid pärrast mattusid  
issa suurt rahha õtsima.../25,196/(Hup.).

meel 1.'meeleorgan' Meled on õtse waimo ukсед ja haknad,  
et meelte läbbi innimene kõige asjade tundmist saab.  
/22,335/(Hup.).

2.'aru,mõistus'...agga Mats olli selle wähhе ajaga jo  
melest ärra ja hopis hulluks sanud.../21,10/;...kui  
ta meelt,mõistust ja tarkust ei prugi.../21,228/(Hup)

3.'süda, hing, tunne' Kui siis wannemitel mõnnikõrd  
meel sellepärrast pahhaks lähheb, ja nemmad wihhaseks  
sawad.../21,203/; Olli siis sel heal rahwal wägga hal-  
le meel, selle willetsa innimesse loma pärrast.../21,  
31/(Hup.).

meelde tulema...ja tulli temmale siis wimaks kõik mele./22,  
55/(Hup.).

meelde tuletama Wimsest tulleb selle asja pärrast weel sed-  
da meletulletada, mis.../21,84/(Hup.).

meelehea...ja pakkus innimesele kümme imperiali...selle eest meleheaks, kui sedda ütleks.../21,223/(Hup.).

meeleheadus...anti temmale kolm sadda, ja temma wennale sadda rubla meleheadust temma julguse ja temma töö pärrast./25,142/.

meelehaigus...ehk, et murred, waewad, leinamised, melehai-gused, wihha, kaddedus, kurbdus ja kanged himmud (Leidenschaften) sedda wähhendawad.../25,381/(Hup.).

meelel'meeleldi, meelega'...et teie walletate mo rahwa ees, mis meel wallet kuleb./22,268/(Hup.).

meeleline vt. kurvameeleline

meelemõistja'mõistusega, mõistlik' Egga sa üksigi, kui pis-sutki meelemõistja innimene, tõist wisi omma hinge head tulleva peäle murretseda.../21,348/(Hup.).

meelemõtteleja'mõistusega, mõtlew' Wõib siis peagi igga me-lemõtteleja sedda issi ärraarwada, et sel pimmedusse ajal.../21,44/.

meelemõtlemine...kihhelkonna-kolis õppetakse ja õppitak-se...kirriko laulowisid laulma, ja katekismuse õp-petust meelemõtlemisega mõistma.../25,177/.

meelenõtrus...tedda eksitawad; saggedaste tedda kiusatus-  
se ja melenõtrussegi sadawad.../22,247/.

meelepael'närw'...et näggemise mele- ehk tundmise pael,  
(Schnerwe) mis silmast peaajusse lähheb, wiggaseks sanud.../23,82/.

meelepahandamine'tüli, riid, pahandus' Olli meistril ühhe innimesega, kes temma majas ellas, üht ja tõist mele-  
pahandamist ja wähhendamist olnud.../23,85/.

meelepäraline'meelepärane'...ja omma Jummalale meelepäralise elloga kõigile...õppetuse tähte andmas olnud.../21, 129/(Hup.).

meelepärast [olema] meeltmööda' Agga Barklai ei olnud mitte wenne, waid meie ma mõisnikute suggust: se ei tahtnud Wenne Rigi suremate meelepärast olla.../22,297/(Hup.).

meeles pidama...olge terve tullemast ja meid meles piddamast!/21,13/(Hup.).

meelest Räkis siis mõnda immet ommast koerast, mis tõise melest uskmata näitis ollewad./22,146/;...ja kõikide melest omma lahke süddame...pärrast kallis ja armas olnud./25,384/.

meeletu Tark naene ehhitap omma koja ülles; agga meleto naene kissub sedda mahha./21,332/ (Hup.).

meeletult Wiin on küll üks kallis ja sure tänno wäärt Jum-mala and...agga kui tedda meletumalt wõetakse, innimest meletumaks teeb.../25,382/(Hup.).

meelevald...agga käed, mis ärrasurremas ollid, ei andnud melewalda.../21,51/;...et kui lapsed weel alles pissikesed on, et nemmad [vanemad] neile siis liga melewalda andwad, ja kõik salliwad.../21,203/(Hup.).

meelitama...et wihha äggeduses lapsele liga teggid, ja hakkawad tedda melitama, pead sillitama, ja witsa soimama.../21,203/; Allamad Jummalad ollid mitmesuggused, kedda ka tenisid ja annetega püidsid melitada./22,26/(Hup.).

meelt pahandama'vihastama, vihaseks saama' Need siis pahandasid meelt, prukisid ka omma keelt.../21,27/(Hup.).

meelt pöörama'ennast parandama, seisukohta muutma'...et rummalad eksijad ja eksitajad ommast uimusest ülesärkawad, meelt pöörwad, ja parremad nõud wõt-wad.../23,13/.

meemaias...paljo karrusid, mis, kuidas kõik teadwad,wägga meemaiad on./25,21/.

mees 1.'meesterahvas' Sesinnane kulutus tulli sellepärast: tagga Tarto mehhed, Sangaste wallast, nimme-ga: Kusso Juhhan, Sälitse Peter.../21,9/(Hup.).  
2.'abielumees'...üht waest leske, kel palju lapsi, ja kes sures waesuse ommast mehhest olli mahhajänu.../21,56/(Hup.).

meesterahvas 1.'meessoost isik'...et se üks priske kehaga noor meesterahwas olli.../21,30/.  
2.'abielumees'...kas teie meesterahwas teid tüdrukult kossis, wai ollite lessed?/21,158/.

mehele panema...Landrati-Praua...panni ühte toatüdrukud mehhele, kes pärrast omma õntsa issa surma waese-lapse põlwesse jänu.../21,260/(Hup.).

mehemeleline'mehemeelne'...waid siis wast, kui kahheküm-ne wie aasta ealise, ja õige mehemelelise ennast tead ja näed ollewad./21,286/.

mehine...kus perremees omma tuggewa ja mehhiste poegade-ga koddo olli./22,203/(Hup.).

meie...kes meile meie ossa arwanud, enne kui meil weel ellawate seas asset olli.../21,1/;...kül siis aega-möda meiegi maal...ö hakkab mödaminne.../21,48/(Hup.).

meiepoolne...meiepoolne tallorahwas on, Jummal parrako! weel liastegi abbausso ja rummaluse pimmeduses./21,103/.

meister...sellid nurrisesid; pärrast hakkasid meistriga suurt tülli./21,333/(Hup.).

mekkima'maitsma'...agga temma ei tahtnud; õmmetige mekkis temma au-u pärrast, ja rüpas sellest agga nattukest.../21,10/(Hup.).

merejanes 'vesipüks'...merre ja laewa rahwas nimmetawad sedda merre ehk tule jänneseks, kui tulispask merre peäl wet sambas ülleskeritab, kuidas maal põrmo,prüg-

gi, tolmo ja liwaga nähtakse sündiwad./21,276/.

merekael' laht'...juhtus lõune pool Amerika-ma wiimses soppis, ühe merre kaela kitsusse, nimmega Maggelani merre kitsus.../22,40/.

merekala...ja nimmetasime sest ellajast, ja weel ühest teisest kardetawast merrekallast paljogi.../23,192/ (Hup.).

merekallas Merre kaldad on aina laggedad heinamaad.../21, 135/;...paar härgi kaewlesid kõrge merre kalda peäl.../23,251/.

merekitsus...juhtus lõune pool Amerika-ma wiimses soppis, ühe merre kaela kitsusse, nimmega Maggelani merre kitsus; egga peäsnud sealt koggoniste wälja.../22, 40/.

merekäija 'meresõitja' Sest Tiruse rahwas...olli wägga kulus kaupleja ja merrekäija rahwas.../22,86/.

merelahing...olli jälle suur merrelahhing, se on: üks suur taplemine merre peäl.../22,35/.

merelaine...peksid merrelaened uut saddamat, purruks.../25,66/.

merelima 'meremuda, ravimuda'...se on se merre limma, mis ses lahhes (Einwieck, Bucht), mis Haapsalo linna al, merre põhjast sada.../23,269/.

merelind...ehk merre linnud, mis püssidega tulest kätte-saiwad, juhhatas Jummal neile leiwa jätkuks./22,40/.

mereloom...et toistel merre lomadel hea olleks hingata, ja rojastamata wee sees ellada./22,364/.

meremadu...agga temma olli üks neist merremaddudest, mis jo wannastki hiidra nimme al tuntud, ja tuntawad on. /23,29/.

meremees On selle ma rahwas...merremehhed olnud.../21,134/.



mererahvas'meremehed'...merre ja laewa rahwas nimmetawad  
sedda merre ehk tule jänneseks.../21,276/.

mererand...mis neile heaks tulleb, kes merre rannast kau-  
gel ellawad./21,91/.

merereis...kui kolmandamal merre-reiso aastal koddo pole  
olli tõttamas.../22,40/.

mererügement Sesinnane wäe jooksik olli neljandama merre  
rüggemendi soldat.../22,201/.

meretuul...sest et seäl kange merre tule eest warju leid-  
wad./21,135/; Õnnetuseks olli jo kõhhe warra hommi-  
ko kange merre tuul tõusnud.../22,222/.

meretöö...ja on ta weel alles laewa ja merre töe peäle üks  
wägga õppind rahwas./21,134/.

merevaik Agga Bernstein on üks kollane, wägga selge ja kõw-  
wa merre waik, kennest kõiksuggust kallist riistu  
tehhakse, ja tedda mitmele wisile lihwitakse./22,87/.

merevesi...ajab wähhemki tuul ja laenetamine, solast merre-  
wet jõkke./21,95/.

merevoog...ja olli laenetamine sesammasuggune, kuidas merre-  
woud kange tormi kõrral nähtakse ollewad./25,7/.

merewägi...et tedda ärrawõita, ja temma merrewäele õtsa teh-  
ha.../22,34/.

mereäärne Perno lin ei olle kül mitte suur, agga kindel, ja  
merreäärne kaubalin./21,95/;...et linna, mis merre-  
äärne kaubalin on.../21,238/(Hup.).

meri...ja seält jälle ülle merre wõerale maile ärratoimita-  
da./21,42/;...et merri peäle sadda ja kahheksakümmend  
tündrid, mis raswa rattastega ollid täidetud, Talli-  
na randa ajas./21,415/ (Hup.).

meriino...kuidas sedda Spanja-maa lamba suggu, kedda Merinoks  
nimmetakse, piddada.../25,143/; Kes siis ehk Sure-  
mõisast Merino-lambaid suggo pärrast iggatseks sada

mesi...met ja wahha...ja muud wasto todi.../21,42/(Hup.).

mesilind...nenda, kuidas sedda liblikatest, messilindudest  
...ja muist nähha.../23,371/.

mesipuu Kui aeg tulleb, et karrud messipuid nõudwad õt-  
sida.../25,21/(Hup.).

metall Kuld, hõbbe, wask, raud, tinna ja nende sarnatsed  
maast kaewatawad asjad, selle ühhe nimme alla koggu-  
takse, et neid metal öldakse ollewad./21,18/.

mets 1. Wendre metsas Perno maal.../21,22/(Hup.).  
2. 'metsaelanikud, metsalised' Et nüüd kül mets seäl  
kõhhas ni palju rikkund, siis ep olle õmmetige ei  
seälgi, Mai kuul...ei üht ainustki hundi poega lei-  
tud.../23,67/(Hup.).

metsaalune Kui pennikoormad kaks olli käinud, ja metsaal-  
luse kõrtsi jõudnud, istus puhkama.../21,380/.

metsaelajas...sest et needsinnatsed metsaellajad liig jul-  
geks ollid läinud.../22,6/.

metsaharimine Ühtaego, kui sedda metsa harrimise ja mõet-  
mise töed sure kulluga tehti.../23,24/.

metsajumal Need ollid...metsa ehk raja Jummalad, kedda  
hallijaks hüüdsid.../22,26/.

metsakohus...ja annab sedda, mis metsakohto, metsa wah-  
tide ja nende üllewataja ülespidamine...tarwita-  
wad.../23,24/.

metsaküla...28 wäejooksjaid kinniwõetud, kedda...metskül-  
la perredes tallorahwas...olli warjanud./21,277/.

metsalinnuke Orrawat tunneme kõik, ja teame, et ta üks  
illus ja lõbbus metsalinnuke on.../23,245/

metsaline 'metsas elav loom' Et hunt kui kiskjas metsali-  
ne, meie maal palju kahju teeb.../21,85/;...kes ig-  
ga pühapäwal...jahhi peäle läks, lindu ja ka muid

metsalissi püüdma.../21,261/; Arwas innimene metsalist koertega kimbus ollewad.../21,214/(Hup.).

metsamaa...kui ta wimast kõrda omma lahjaks prugitud metsamaa peäle semet panneb.../25,259/.

metsamari...ja ka suwwel metsmarju, peälegi weel maggusaid õune söme./23,352/.

metsamöötmine Ühtaego, kui sedda metsa harrimise ja mõetmise töed sure kulluga tehti.../23,24/.

metsane...Lihwlandi male, mis sel aja<sup>l</sup> aine metsane, täis hunta ja karrusid olli./21,42/(Hup.).

metsanurk...et hulgusid julgeste omma warjulistes metsa nurkades piddasid.../22,318/.

metsapere...need, kedda metsperredes kui hulkujaid jumala kartmatalt seäl ma nurgas, warjatakse.../21,34/(Hup.).

metsapuu On sedda ellajat iggal ajal ja kõigis paigus wana metsapuites leida.../25,314/.

metsaraiskaja...et see tühhi ja asjata assi, mis meie rahwas kui sauna wihta ni wägga tarwis arwab ollewad, üks metsaraiskaja assi on.../25,229/.

metsasalguke ...kel mitte omma iis, ehk metsasalgukene peaks ollema./21,135/.

metsasalk...tenisid tedda iedes, se on: metsasalkudes, kedda harrisid, ja pühhaks piddasid.../22,25/.

metsatalumees...wimaks Lokko Kaarli, ühhe Kaiawerre metsatallomehhe wälja peäle...mahhalanges.../21,257/.

metsawaht...metsast lõmmo ehk peropakko wargil käid, ja metsawaht sind tabbab.../21,372/;...ja seädeti Kubberneeri polest üks metsawahtide üllewataja kes selle peäle õppind mees, kuidä metsa kaswatada.../23,23/.

metsawaras...kes kül siin meie ma kõhhas need kõigesuremad metsawargad peaksid ollema?/23,50/.

metsavargus...eks siis metsa-, pu- ja palgi wargus, eks ta ka pat peaks ollema?/23,50/.

metsavarjuline...ja weddas tedda metsawarjulise paika.../21,382/.

metселajas...agga metsellajate polest on põdrad wägga kahanud.../22,30/(Hup.).

metshaldjas...arwas tedda metsahalli ja ollewad, ja ajas koera temma peäle.../21,30/.

metshani...et kurred, tone-kurred (Storche) ja metshanned sedda tewad.../25,61/.

metshumal...et kõigis paigus metsummalad metsades harrimata, issiennesest siggiwad.../23,335/(Hup.).

metsinimene...ja selle wisiga metsinimesseks sanud./21,30/.

metsis...läks...metsa metsisid laskma.../21,336/(Hup.).

metslind...agga mõnnest metslindudest on teada sadud, et nemmad kauagi ellawad./25,13/.

metsmesi...temma roog olli rohhotirtsud ja metsmessi./23,334/(Hup.).

metsmesipuu...metsades palju metsmessipuid, agga ka palju karrusid.../25,21/.

metsõun...ka numatakse seal sammu metsõuntega./21,136/.

metsõunapuu Leitakse Muhhu-maal tamme, pihlakad, kaske, leppa, sarrapuud ja metsõunapuid.../21,135/.

meurama'müristama, möirgama' Ei olnud...mäggi weel mitte rahhule jänud, waid meuras ja mürristas ikka weel oma sissikondades.../22,162/;...hakkas Juli kuul meurama, mürristama, kiwwa wälja paiskama, tuhka ja tuld purskama.../22,360/.

mihkel'mihklipäev'...tulli Keiser Peter I, näddal enne Mihklid, Narwa alla.../21,238/.

mihklikuu'september'...saab eddespidi essimese Mihkli, ehk Septembri ku päwaga, iggal aastal hobbose laat

hakkama.../21,217/(Hup.).

mihklilaat Eile ja tunnaeile olli meie linnas Mihkli laat:  
ilm olli kuiw.../21,328/.

mihkclipäev...ja surri tõisel redel enne Mihkli päwa ärra.  
/21,174/(Hup.).

miil...ja tewad mili ma peäle, wie, ehk ka kümne sülla pit-  
kuseks, ja pole sülla kõrguseks./21,396/;...et tullo-  
kene saaks hingata, ja milist läbbi käima; ning kui  
ta mili on hakkand.../21,397/(Hup.).

millits'maakaitse sõdur'...ja olli ka Kindral Markow Mosk-  
wa kubbernemango millitsatega sinna jõudnud./22,298/.

misuke'kassike'...sinna ja tänna jooksid, nenda sammoti  
kuida meie misokesed tewad, kui mängiwad./25,38/.

miks...ja küssis: miks sa minnewal ösel nenda hirmsaste  
möllasid?/21,6/(Hup.).

mikski [panema]...kes Jummal ja liggimese armastuse pär-  
rast, kõik waewa näggemist mikski pannid, et meile  
õiget Jummal tundmist ja sellega siggiwat ihho ja  
hinge head sata./23,299/(Hup.).

mispärrast...sedda üttelda, mis, ja mikspärrast ta on; ning  
mis, ja kel temmast head on./22,206/;...waid tarkus  
kulab ja küssib, mikspärrast üht wisi piddada, ehk  
mikspärrast tedda mahhajätta./21,228/(Hup.).

mil'millal' Mil sawad meie r(a)hwale need päwad tulles, et  
püsside ja sesugguste asjadega, mis senna putu-  
wad arremad wõtwad olla./21,277/;...kuida sedda sest  
surest hobbose surremisest mällestakse, mil Tallina  
maal, kahhe kuga, liggi kuus tuhhat hobbost ärralõp-  
pes./21,82/(Hup.).

mil ajal'millal'...küssin: mil ajal se olli, et mehhed,  
kedda nüüd mahha tote, suplema läksid?/21,28/(Hup.).



miljon Kaup, mis wõerale male widi, maksis...I Miljon, 402 tuhat.../21,189/;...ni palju maksis kui : 32 miljoni ja 40 tuhat rubla./21,416/;...et mitme miljoni eest elli wõerale maile müksime.../25,274/.

mina...minna teen kõik!/21,6/; Kui mind ei olleks, mis tuleweskid siis teeksid?/21,6/(Hup.).

mine ja...ja on sild laewakäimise ajal...hommikust õhtuni rahwast, woriwankrid, tullijaid ja minnijaid täis.../21,92/(Hup.).

minema 1.'liikuma, tõusma, sõitma' Ueaasta essimessel päwal ni mitmed ohkamised Issanda pole lähewad../21,1/;...mis kui tullelege sammast taewa nähti minnewad./22,155/; Kes selle tollaga lähheb, woib 20 naela ommandust kasa wõtta.../21,266/;...siit koddo omma korteri minnemas, ja tullineil pitki Narowa jõe kallast minna./25,142/(Hup.).

2.'muutuma'...egga suutnud mees sedda keelda, et heinama päwast päwani künklikumaks läks./21,126/(Hup.).

3.'hakkama, ka naiseks hakkama' Willi, mis kaua hakkis seisnud, iddaneb kül, agga, kel sedda aega ei antud, ei lähhe mitte kõik./21,383/;...üks mees...olli ühhe hea naesega laulatud, kes, enne kui temmale läks, linnas mitto aastad ausaste olli teninud.../21,90/(Hup.).

minemine...rakis kuhhu temmal minnemist, ja mis temmal sena wimist./21,181/(Hup.).

minestama...sest et neist, kes minnestanud, kedda külm ärarawõtnud.../21,172/(Hup.).

minestus...ja mis siis tehha, kui temma pitkas minnestuses on, et ta jälle toibuks./21,169/(Hup.).

minev'möödunud'...kui meie armolinne Keisri Härä, minnewal Augusti kuul.../21,3/(Hup.).

mingisugune...agga ei anta mingisuggust asja kauba peäle, ei sutäit winagi.../21,121/(Hup.).

minia...ja olli omma minnijaga wägga rahhul./21,109/(Hup.).

minister Anti sedda asja Piiskoppi kohto polest Peterpurri teada, ja palluti Ministrid, sedda Keisri ette nimmetada.../21,130/;Barklai olli wägga mõistlik ja tark wäewallitseja, kes sel ajal Ministriks olli.../22,297/

minu Minno küssimiste peäle on temma nenda kostnud.../21,221/(Hup.).

minut ...ja liguta sedda kümme minnutit ühtepuhku keppikese.../23,303/.

mis Mis immet Jürripäwal nähha, kui karja wälja saadetakse?/22,15/; Mis innimeste siggiwaks heaks on, sedda ei wõi ükski wanne kulutamast keelda.../21,223/;Selle mõeduga, miska teie mõedate.../22,355/;...sedda Issanda käest palludes iggatseb, mis temma südda so-witawaks arwab./21,1/(Hup.).

miski...sest et ta innimest kartis, egga kellegi käest midagi tahtnud wõtta./21,31/.

missugune Neidsinnatsid lehti wõib Tartust...sada, ja ööldakse eddespiddi,missuguse hinna eest./21,60/(Hup.).

mitmekorruline Temma surus, purruks läinud tükkidega ühtekokko arwata, olli kui ühe sure mehhe pea; mitmekorroline ja walwakad suhkro karwa./21,257/.

mitmesugune...siis wõib neile sest mitmesuggust wigga tulla.../21,58/(Hup.).

mitte Meie kubbernemangus polle tänni weel mitte wallakolisid olnud.../21,323/; Meie ei kiusa siis mitte sedda etteteada.../21,2/;...meeste ja naeste rahwast ühte arwatud, mitte ennam kui kahheksa tuhat hinge./21,43/(Hup.).

mitte ükspäinis ....vaid ka'mitte ainult...,vaid ka'...kedda mitte ükspäinis Sare mõisa- ja wallarahwaswaid ka mitmed muudki innimesed jo ammustki hästi tundwad.../21,260/.

mitu Selle märato ma rahwas on mitmed usku, mitmed karwa ja keelt./21,353/;...ni mitmed ohkamissed Issanda pole lähewad.../21,1/;...üks tallopoeg olli, kes mitmid...kahhe päwaga paelussist päästis./21,223/;...hunta mitmes kõhhas, ja mitmele ja mitmele kõrale näinud.../22,8/(Hup.).

mitu korda'tihti, sageli'...juhtus sedda mittokõrd, et pissikesed lapsed laiali saiwad.../21,29/(Hup.).

mitukümmend...kuiwatas kelm! kes teab, mitto kümmend wakka lund igga päew ahjus.../21,34/.

mitusada...siis on nemmad õmmetige tihti peälegi mitto sadda pennikoormad meist ärra.../21,15/.

mokk'huul' Kui ühhes ehk teises kõhhas weel wähhe likumist tunnukse ollewad, olgo nüüd et silmi pilgutakse, mokke tõmmatakse, ehk silmnäggo tõmmutaks.../21,178/(Hup.).

moldawi [keel] 'moldaavia'...need on: Slawoni-...Krusini-, Moldawi-,Litwani...ja Wenne rahwa kele.../21,252/.

monaster'klooster' Newski monaster - 20 tuhat - /22,310/.

mongoli [keel] ...need on: Slawoni-...Armeni-, Mongoli-, Kalmuki-...ja Wenne rahwa kele.../21,252/.

mood 'formaat, kuju, väljanägemine' Temma mood (von Büchern; Format) on pool kõrd surem, kui wanna kalendrite mood.../22,377/;...et ta mitte kui üks weike laste ramatukene, waid ausama modiga ausa rahwa kätte piddi minnema./25,74/ ; Et riist wana modi olli, tohtis ta tedda ümber tehha.../21,55/(Hup.).

moon...jättis kõik omma sõawarrandust ja mona senna kusta olli.../21,240/;...temma wäggi olli jõutumaks sanud, et kustkipoolt mona olnud leida.../22,93/(Hup.).

moonaait...ning käskis kõik Rakwerresse kogguda, kuhhu suurt monaaita olli murretsend./21,239/.

moonavaev'moonapuudus'...selle wisiga palju rahwast kautas, ja allati sures mona waewas olli seismas./22,295/.

moonavanker...wõeti...paljo mona-wankrid waenlase käest ärra./22,294/.

moor 1.'vana naine, eit'...ja hakkas waene ennast kõrwal hoidma, egga tahtnud ennam omma tubli moriga, kellega peale nellikümmend aastad abbiellus olli ellanud, ei sõnnagi räkida.../22,128/(Hup.).  
2.'neeger'...läkkitas ühhel päwal oma murjani, ehk mori, kirjaga linna./21,73/(Hup.).

mooripuu'mooruspuu' Siggib seal ka moori-pu (Maulbeerbaum), kelle leht sidiussa toidab.../25,373/.

mu 'minu' Noh!mo pojad, ütles õppetaja.../21,28/; Pallun siis: et koh(h)us mo peäle hallastaks.../21,234/(Hup.).

muda Selle muddaga õeruwad haiged neid liikmid, kel jookseja sees ja tundwad neid parremaks sawad./23,270/(Hup.).

mudajärv On mõnned kooldojõed ja muddajärwed, kust tallo-rahwas head kalla kül saab.../21,311/.

mudamagu 'mudamaitse' Kuida kalla keta, kel mudda maggu on./21,311/.

mudasammas Wimaks nähti soomaal...suurt ja kõrget muddasammast soost tõuswad.../25,395/.

mugeldamine'salakaubavedamine'...et muggeldamist, se on: keeldud kauba ajamist keelda./22,391/.

muhamedi[usk]...agga selle sure rigi ja temma perris Turgi rahwa usk on, Muhamedani usk./21,353/.

muhamediusuline...ellab seal ka siin ja seal mõnni Muhamedani usuline.../22,170/.

muhk Nipea, kui muhku hobbosel nähtakse tõuswad.../21,83/;  
Kui lojose seljas tõuka näwad, siis seggawad, tõrwa  
ülge raswaga, ja märiwad sellega muhkusid.../22,116/  
(Hup.).

muhutõbi Hobbosel muhho- tõbbest./21,82/.

muidu Sellepärast olle wait, egga ärra hakkagi minnoga  
jaggelema, muido ma sind weel ennastki ärrapuhhun.  
/21,7/(Hup.).

muidugi Nisuggused wannemad, kes omma perre sõnnakuulmist  
(mis jo muidugi kül perre kohhus õigusse polest  
wannemate wasto peab ollema), wägga hästi on meles-  
pidanud.../21,260/.

muist 1.'osaliselt, osalt, enamasti' Selle weike kihhel-  
konna rahwas on muist Poolwernikud.../21,12/;...  
sepärrast on neil, muist kõigil, ka Rotsi keel sel-  
ge./21,134/;...kiwwi rahhet, mis muist sõmmera, muist  
erne ja oa suruselt mahha tulli./21,16/;...agga las-  
tele, kes muist sängis, muist ahjo peäl maggamast  
üllesärkasid.../21,234/(Hup.).  
2.'täiesti, ainult'...ja tulli pari nädala pärrast  
jalla, ja muist särgiwäel koddo.../21,99/;...ehk üh-  
he ni raske hopi, ehk omma pea peäle sanud, et ta  
muist kui rummal on.../21,35/(Hup.).

muiste vt. ennemuiste

muistne vt. ennemuistne

mujal...mis temma ajoti taewa al tule käes, ehk majal kui  
immet näeb sündiwad.../21,14/(Hup.).

mujale...wisit tedda seält jälle ülle Peipse, Pihkwa, Oh-  
towa, ja majale, kust tedda jälle kõige süggawama  
Wennema põhja tallitati.../21,42/(Hup.).

mujalt...ehk kissuwad neid ka räästastki, kui mõnnikõrd  
neid majalt polle sada.../22,9/(Hup.).



mul 1. 'minul'...oh! mul on suur hirm süddames.../21,381/.  
2. 'mulle'...antke mul kärmeste mo penikesed näp-  
pitsad.../22,135/.

muld Sest kui neid mullatakse, siis tõmmatakse mulda, wõs-  
so ümber kuhja.../22,117/;...lähheb mitto kõrd in-  
nimesega mulda, ja ka-ub hopis ärra./21,222/(Hup.).

muldahi...ehk muldahju sinna tewad, ja tuld sisse panne-  
wad.../25,303/.

muldama Sest kui neid mullatakse, siis.../22,117/(Hup.).

muldamine Kartuhwli muldamist arwatakse kül wägga tarwis  
ollewad.../22,117/.

mulda panema'matma'...et warratse matmise pärrast inni-  
mest mulda pandi, enne kui hing weel temmast olli  
lahkund.../21,175/.

mullahunnik...panneb mulda, mis krawist wõttab, rutude  
peäle, mis siis mulla hunnikuks sawad.../23,340/.

mullamaa...mõnnikõrd tedda ka mulla maas leppa pösaste  
warjus...nähtakse kaswawad./21,100/; Ma on aina  
selge ja must ja süggaw mullama.../25,373/(Hup.).

mullamutt Kuida mullamutti ärrahäwwitada./21,126/.

mulle...mis praua, olge terve! mulle andis.../21,268/.

mullikas Mullikaid, sälgu, kitsi, lambaid ja seddasuggust  
keskmist ellaja suggu.../25,280/(Hup.).

mullu...kas need, kes mullo ja tunnamullo, uppusid.../21,  
28/(Hup.).

mullune Kuuldi siis...et muldusel Mihkililadal seddasamma  
ühhe mehhele...tehtud./22,37/; Kel tännawodune  
tähtramat käes, agga muldust ja tunnamuldust...  
mitte polle.../25,74/(Hup.).

muna...te sennest kanged lehkelist, et ta munna kannab...  
/21,364/(Hup.).

munake...et kiil nende selga, selja roo kõhta nahha alla,  
omma munnakesed heidab.../22,116/.

munakivi Wimaks leidsime, et ta siin ja seal pae, munna-  
kiwwi, ehk ka pallude al ennast rõnga olli wedda-  
mas./21,369/(Hup.).

munamägi...et üks kõrge terrawa otsaga munnamägi...kange  
raksumise, paukumise, mürristamise ja wälgolõmise-  
ga tuld hakkas ülesuhkama./22,154/.

munarebu...sedda ühe munna-röbboga seggamiste seggama...  
/21,83/(Hup.).

munaroog Kahheksas jaggu: Puddingid, jahho- ja munnaroad.  
/25,119/.

munavalge...et ta otse kui munnawalge ümber röbbo, ma üm-  
ber seisab./22,173/(Hup.).

munder Mundrid ja ehted ellendasid ja hülgasid... /21,188/.

munema...et üks wärblane temma pea sees olli pessa teinud;  
senna munnenu, ja omma poegi seal wäljaaudunud.  
/22,132/(Hup.).

mungamaja 'klooster'...ka on seal üks Klooster, se on:üks  
suur mugamaja. /23,16/.

munk...siis häwwis ka katoliki usk meie maal ärra, nenda  
kui muggad ning nunnud.../21,43/(Hup.).

munsterdama'relvi kätte andma; wälja õpetama' Kindral Mi-  
loradowitsš tõi mõnnikümmend tuhat uut wägge, mis  
wast olli wõetud; õppetud, ja munstertud, ka sin-  
na.../22,298/(Hup.).

murd...kallaks wihma ni kui pangest, kes sest holib? -  
lumme angest, tuisust, marrust, murrust ka, pead  
läbbi minnema.../21,110/;...agga olli jae ni wäg-  
ga murrus, et mõnnel päwal waewalt seitse wersta  
saiwad ärrakäia.../23,174/(Hup.).

murdja...senni kunni wimaks sure waewaga selle wibhase  
murdja [karu] käest hinge peästis./21,262/(Hup.).

murdlik'kergesti murduv, habras' Kandsid sullased innimest  
murdliko jalgade pärrast, kui kõige õrnemad riista  
tõlda.../22,139/(Hup.).

murdma ...ja nenda, kuidas meie ommal maal jäid murrame,  
nenda innimesed seal, kus nisuggused järwed on, sola  
murdwad, ja sola koormatega järwe peält tulleswad./21,  
301/; Wata laewo, mis sa olled murdnud; kattusid, mis  
sa mahha ajanud, ja puid, mis sa mahhamurdnud./21,6/  
(Hup.).

murduma...sesamma [oks] murdus temma al.../21,30/;...mur-  
dus sild, ja uppus mitto tuhhat meest ärra./21,  
240/(Hup.).

mure...murre on süddames, murre keles.../22,45/(Hup.).

muret kandma, pidama 'hoolitsema, vaeva nägema'...se siis  
hakkas kindla nõuga innimeste walgustamise eest  
murret kandma.../21,44/;Selle Keisri wallitsuse  
ajal hakkati kõwwaste selle eest murret piddama,  
et ommast käest ni palju kallewid sada.../23,147/  
(Hup.).

murepidamine...agga jäi nüüd kõik hool ja murrepidamine,  
mis enne ellamise pärrast olli olnud, hopis mahha.  
/22,125/.

muretsema 1.'andma, tooma'...kes seggaseks läinud usso  
õppetust pühast kirjast selgeste innimeste kätte  
pidi muretsema.../21,43/(Hup.).  
2.'soetama, rajama'...ning käskis kõik Rakwerresse  
kogguda, kuhhu suurt monaaita olli murretsend./21,  
239/(Hup.).

muretsimine...et ue rõuge pakimine hakkas, ja Üllema wallit-  
seja armsa muretsimise pärrast, aastast aastani  
laiemale läks.../21,145/(Hup.).

murjan'neeger'...läkkitas ühhel päwal omma murjani, ehk mori, kirjaga linna./21,73/.

murjanipoisike 'neegripoisike'...agga olli Keisril ka üks murjani poisikene, kes tedda passis./25,285/.

murjanipoiss'neegripoiss'...ja juhtus temmale murjani pois ette.../25,285/.

murre'dialekt' Mõllemites ellab marahwas, agga sest, et temma kahhe murde peäl on, ning et...üks, mis Tarto-, tõine, mis Tallinna murde pra-ustikond peab ollema.../21,94/(Hup.).

must 1....seäl on pari tunniga ma mustaks, ja kõik puud walgeks södud./23,331/;...tullid mustad rängad pilwed.../21,4/; Päew enne surma olli ta weel sure tarkusega ühe naesterahwa rinda leikand, mis must (Brand) olnud, ja tedda surma käest päästnud.../25,383/(Hup.).  
2.'trükimust, tint'...siis kruib temma pohkstawid ramis kinni; panneb musta peäle, ja hakkab trükkima./22,163/;...ja prukisid sedda kauagi pabteri assemel, et temma peäle mustaga kirjutada./23,300/(Hup.).  
3.'mustanahaline'...nimmega Naddagaskar, kus aina musta rahwast peäl ellab, mis kõik pagganad on.../22,170/.

mustakas Kui ta tükki kuuwand, siis on ta mustakaks sanud.../21,208/(Hup.).

mustana'mustana, tumedana paistma'...näggi middagi rohho seest ühe pu al mustawad, arwas sedda metsist ollewad.../21,336/;...lõin koggemata silmi lõune pole; näggin taewas mustawad, ja hirmus ränka pilwet üllestullewad./23,333/.

mustlane Praego ellab seal...ka paljo mustlasi.../22,396/(Hup.).

mutihirmutis...need on mutti hirmutused. Tulge! ma näitan teile, kuidas neid seädetakse./21,126/.

mutihunnik...et kül igga päew mutti hunnikuid käidi reh-hitsemas, ja tassandamas.../21,126/.

mutt'mullamutt'...kui sedda kahju näggi, mis muttid tegid, head nõu andis.../21,126/(Hup.).

mutukas...egga olnud temmal muud seltsimehhi, kui mõned ämblikud, kes temmaga ollid õppind, ja...tullid, kärblaisi, sääski, ehk muttukaid temma käest sama, mis nende heaks olli kinniwõtnud./22,121/(Hup.mut-tikas'die kleine Wasser-Mücke').

mutuke 'väike putukas, elusolevus' Se wähhem rohho tai-mekene; se kõige wähhem muttukene, mis põrmus ligub, kulutawad nisamma hästi loja tarkust...kuida märato wallaskalla.../22,343/(Hup. muttokesed'Stöckerlinge (Fische)').

muu...egga jänud muud, kui agga mürid seisma./21,5/;... et pikne raua, wasse ja mu metalli peäle...lähheb./21,18/; Meie ämblikud ei sa muitest, kui agga kärblaestest jaggu.../22,120/;...ei mitte muile kui ühhe ainsale sedda õppetada.../21,223/...nenda kuida... mitmed muudki asjad.../22,323/(Hup.).

muudkui...temma tahtminne sünnib ilma meie palweta; muud kui et agga sedda pallume: õppeta meid Issand õigust ja sinno riki nõudma./21,2/;...söeb ja joob kui no-redki innimesed; hambad weel kõik terwed suus; muud kui et agga sedda wähhemadki asja ei jõua tõsta./21,226/.

muugamaja vt. mungamaja

muuk vt. munk

muundama'moondama, petma' Wäljastpiddisid asjad muundawad silmi, ja petwad saggedaste innimest./25,123/.

muusugune'teistsugune'...egga sedda wõtmega üksi tehta, waid ka mõega-, kõrge jailla winaklasi, ja mitme mu-sugguse asjaga./25,312/.



muutma ...seälane ma sai hopis tõiseks maaks lodud ja mn-  
detud mäed, ja mäe kingud kaddusid ärra.../21,108/;  
Kuida mawärristamised maad mudawad, ja hopis tõiseks  
tewad.../22,155/(Hup.).

mödu Kalja, öllut ja möddu mõistsid wägga hästi tehha...  
/22,29/(Hup.).

mõis ...tagga Riga, Likena mõisas, mis selle tee ärres on,  
mis Riast Tünapurri linna lähheb.../21,15/(Hup.).

mõisakohtumees Üks mõisakohtumees, kes ma innimene, olli  
6 Rubl. hõbbe, ja 15 Rub. papper rahha...wõtnud...  
/23,215/.

mõisalaut...ja läksid käest 4 kõrtsi; 5 mõisa reht; I nuu-  
härja laut; 2 suurt mõisa lauta, ja I weski.../25,299/.

mõisarehi Kerrewere mõisas panni sesamma mürristamine uut  
mõisa reht põllema./22,231/.

mõisavalitsus...Põltsama- ehk Pajusi mõisawallitsusele  
teab näidata/22,397/;...et sedda mõisa wallitsusele  
teada antud.../21,186/.

mõisavanem Üks hea mõisawannem läkkitas.../21,46/(Hup.  
moisa wannemad (wannambad)'Hofsherrschaft').

mõisnik Agga Barklai ei olnud mitte wenne, waid meie ma  
mõisnikute suggust.../22,297/(Hup.).

mõistatus Mõistatus Nr. 26. aun,kaun,paun,saun./22,224/  
(Hup.).

mõistja...kes omma issamaa kassust ja temma kahjust kui  
mõistjad ja mõistlikud mehed, oskawad arwata./25,  
275/(Beitr.X,143).

mõistlik 1.'tark, arukas, arusaaja' Kõik mõistlikkud in-  
nimessed tännawad mailma otsani Jummalad.../21,20/;  
Barklai olli wägga mõistlik ja tark wäewallitseja...  
/22,297/(Hup.).

2. Nähtawad lomad on kaht seltsi, tõised on mõistlikud; tõised mõistmatad...agga innimene on kõigist muist nähtawaist lomadest üllem .../22,335/(Hup.).  
mõistlikult ...kuida sedda mõistlikult kohhus prukida./25,386/(Hup.).

mõistma 1.'aru saama, taipama' Ütles...õppetaja: lapsed! minna ei mõista, kuidas se tulleb, et teil igga aasta heina ajal sedda uppumist ni palju on./21,27/;...et innimesed saaksid mõistma, et nisuggused töed ja tegemised wägga kahjulised.../22,13/(Hup.).

2.'oskama'...sinna agga ellendad; muud sa ei mõista egga sa teha./21,6/(Hup.).

3.'määrama, otsustama'...siis mõistis kohhus teenrid wiest, ja Heimkest kümnest aastast, tuhthone wangiks. /21,66/; Kui kohtokulamises innimese sü awwalikuks sanud...mõisteti temmale 40 pari witsu kolmel pühhal anda, ja tedda Sibberi wia./22, 168/(Hup.).

mõistmata'arusaamatu, rumal, taipamatu' Oh sinna mõistmata ja rummal!/21,21/; Üks mõistmata wennelaene, kes omma hobboselle liig suurt kormad teinud.../21,228/(Hup.).

mõistmine...sel ajal weel ei sedda tarkust egga sedda hoolijat mõistmist polnud, et õiete järrelewadata...kuidas selle asja luggu piddi ollema.../25,63/(Hup.).

mõistujutt Üks ennemuinatse Kreka rahwa mõistojut, mis seie ommane./25,212/;Üks mõistejut./21,20/.

mõistukõne...nenda sammoti ka mõnned mõistukõnned ehk tähhendamise sõnnad...ka seks wägga tullusad on,innimesse mõistusse walgustamiseks ja ello parrandamiseks./21,166/(Hup.).

mõistus vt. eelmine näide.(Hup.).

mõjuma Agga hirmoandmine, nomimine ja õppetamine ei mõju palju, kui wannemad omma ello wisiga õiged tähte lastele ei mõista anda./21,205/(Hup.).

mõla Ka tunned sa, kui labbidad ehk mõlla kättewõttad, ja temmaga lappiti rattast ennese ümber teed, et tuul ei wasta, waid, et labbida serw tulest nendasammoti kui weestki läbbileikab.../22,174/(Hup.).

mõlemad...õppi Issandad, temma wägge ja armo mõllemist tundma./21,20/;...ja katsus kahhele kõrrale tuld temma kattusse panna, mis mõllemad puhko ärrakustus./22,210/(Hup.).

mõmisema...ja kui kuulsid, se on Päts, mõmmises kõik Wendre mets.../21,24/

mõnesugune ...ja püüdwad nemmad seal mõndasuggust wägga suurt kalla.../23,172/(Hup.).

mõni Ilmas sünnib mõnda./23,81/; Mõnne aja perrast tuli perremees tohtri jure.../21,140/;...nimmega Liwa Marti poeg Tõma; kedda mõnni aasta teed, rekrutiks olli antud.../21,10/;...kui tõisi paika lähewad kül mõn-negi hea hobbose wõtwad.../21,34/(Hup.).

mõnikord Kui nemmad mõnnikõrd, kül liggi näitwad ollewad .../21,15/(Hup.).

mõni kümnekond 'monikümmend' Mõnni kümnekond aastad pärrast sedda.../21,307/.

mõningane Agga küssib mõningane:mis...sikko...karwust tehha.../23,304/.

mõnisada...waid tedda todi, mõnni sadda aastad teed, Asia-ma põhjast Europa-male.../21,137/.

mõnus Tulleb Üllema-wallitsejale suurt tänno kõigest südamest selle armo eest anda, et sedda mõnnusat käsku hulguste ja nende warjamise pärrast antud.../22,372/; ...on Haapsalo kõhhas merre wessi meie rannas kõige mõnnusam, et seal ei ühtki jõgge liggimail polle.../23,269/(Hup.).

mõnusasti Öppeta ehk kui targaste ja mõnnusaste, ja kui so ennese teud ja wisid.../21,205/(Hup.).

mõnusamasti...ja, sedda mõnnusamaste tedda eest sadetakse ärraminnema, sedda suremat hopi taggasi tulles ärra saatjale külge panneb.../25,21/.

mörd Pärrast jäeminnemistki weel...püti neid mördade,rüs-  
sade ja torbikutega ilmõtsata paljo./22,213/(Hup.).  
mõrtsukas...et warjatud hulgused wiimseks mõrtsukaks sa-  
wad?/21,236/(Hup.).

mõrtsukaselts' mõrtsukajõuk,-kamp' Üks neist kurjateggija-  
test, kes hirmus ja kulus tapja ja mõrtsukas... olli  
selle mõrtsuka seltsi peamees.../22,2/.

mõru ...agga merre wessi on mõrru, et innimene tedda häd-  
da pärrastki wõi jõua, ilma et temmale mitte wigga  
...peaks tullesma./23,268/(Hup.).

mõte...sest, et mõttid agga laiale peawad saatma, ja Jum-  
mala sõnna jurest ärra juhhatama./21,163/(Hup.).

mõtteleja...kes sedda mõistlikult, kui mõtlejad ja järrele-  
arwajad innimesed, omma melega mõistwad wastowõtta...  
/22,19/(Hup.).

mõtlemä ...õed ja päwa tüddimata murrega arwas, mõtles,  
lugges ja kirjutas.../22,132/(Hup.).

mõtlemine...et teie mõnnel nädalal...ei ühhegi töe peäle  
pea hakkama, kuhu kanged mõtlemist jure tarwis läh-  
heb.../22,134/;...sest et sa nüüd omma ja ommaksid  
põlgad; ja mõtlemise warju nõuad./21,334/(Hup.).

mõtlus'mõte' Et nüüd mõnni sedda raskeks sundimiseks ar-  
waks, tahhame näidata, et se temmal üks tühi mõtlus  
on: sest kui sedda kahju, mis mets aastati teeb...  
/23,100/.

mööduma'saaki andma' Ellinaeri külw mõedub wägga rohkes-  
te, et kui ilmad wähegi parrajad, ja ma hea ja häs-  
ti on harritud, mat semet, mis mahhapannakse, 60 ja  
wahhest 80 matti kirstu annab panna.../25,308/(Hup.).

möögakala...ning et ma innimesed tedda mõega-mehheks ja  
wenne kallamehhed mõega-kallaks kutsusid, mis siis  
ka temma saksakele nimmi on (Schwertfisch)./22,361/;

Sedda ellajat nimmetakse mõega-kallaks, et temma su peälmise luust üks polesüllane lu wäljalähheb, mis kui üks lai, kahheterraga ja terrawa ötsaga mõek.../22,361/.

mõogamees vt. eelmine näide.

möök...saiwad kohto polest mõegaga ärrahukkatud./21,110/(Hup.).

mööt...towad mõetu, mis ütlewad küllimitu ehk polewakka ollewad.../21,274/; Wimaks olli mõet täis sanud, et kõik [kurjategijad] kõrraga saiwad kinniwoetud.../22,1/(Hup.).

möötja Mõetmise waewa mõetjatele peab koppikas küllimitto peält antama.../25,240/.

möötma Mõllemad mõetsid ühheskous, ühe ja sellesamma mat-tiga.../21,122/; Selle mõeduga, miska teie mõedate; sellesammaga peab teile jälle mõedetama./22,355/(Hup.).

möötmine vt. mõötja näide.

mäda 1.(subst.)...et nende rikides ja waldades, iggal aastal hea mädaga rõugid pandi.../21,138/(Hup.).

2.(adj.) Tedda on kõigeennamiste wirtsast, ja seiswast sooweest, ehk tikidest, kelle põhhi mädda, lei-da.../22,185/;...sest et temma siis haisew, mädda, tulliauru, ja muud pahha asja täis on./21,83/(Hup.).

mädahaav...ja teeb suurt waewa, ja mõnnikõrd weel mädda hawu./21,102/(Hup.).

mädal pidama...ja hawu lehhelise ehk soolwega puhtaks pes-ta; ja nenda olleme neid tännapawani mädal piddanud, ja neid keelnud koggoniste kinniminnemast.../23,207/.

mädale minema...kust need tõugad selga tulleswad, mis kew-wadesel ajal mädale lähewad, ja kui puhkewad, ussi-kesi wäljaajawad./22,116/.



mädamuna...ja nisuggust haisu tewad, kui olleks seäl püssi-  
rauda puhhastud, ehk üks mädda munna katki tehtud.  
/23,124/.

mädandamine'määndamine' Kui õppind plekijad sedda näeksid;  
siis ütleksid sedda ehk kanga raiskamist, ehk kanga  
mäddandamist ollewad./25,267/.

mädanema...sest et ta neist asjust sünnib, mis mäddanemas  
on.../22,185/(Hup.).

mädapõhi...mõnnikõrd mäddapõhjaga tikides; sõnniko hunni-  
kute peäl...õtse kui tulle kelekesi wahhest nähtak-  
se ülleslekiwad, ja seälsammas paigas jälle kustu-  
wad./25,206/.

mädarõigas...riwitud mäddarõigast, ehk sennepid temma nin-  
na alla pannema./21,179/(Hup.).

mäekink...mäed, ja mäe kingud kaddusid ärra; wa-usid ma  
alla.../21,108/(Hup.).

mäemees'kaevur' Mäemehhiks hütakse neid, kes lapse põlwest  
selle raske töö peäle õppind, mäggede sissikonde läb-  
bituhnima, ja rauda, waske, kulda ja hõbbedad ma al  
kaewama, ja ma alt wäljatoma./21,180/.

mäerind'mäeseljak, mäeahelik'...et need plekkid muud ep  
olle, kui kõrged ja pitkad mäerinnad, kelle tõine  
külj warjus on.../21,76/(Hup.).

mäevahene'mägedevaheline' Sesamma Sidimi org...olli üks  
suur ja pitk mäewahhene ma.../21,298/.

mäewaik'õli, nafta' Mäe-waik, on üks tõrw, mis ma sees  
sünnib, mis algmisest weddel on kui tõkka, pärrast  
tule käes kuiwab ja tükki lähheb./21,300/; On ka üks  
tõine mäewaigo suggu, mis mäe-elliks ehk nahwtaks  
nimmetakse./21,301/(Hup.).

mäeõli 'nafta' vt. eelmine näide.

mägar'pistkärbes' Mägar. (Die Furie, Furia infernalis) [peal-  
kiri] /25,77/; ...et seal üks weike lomokene, mis mäg-  
garaks nimmetawad, innimestele ja ellajatele suurt  
waewa peab teggema./25,79/.

mägaraseltsilised 'imepisikesed putukad' 6. romajad  
(Gewürme) 7. Mäggara selsilised (Mikroskopthiere).  
/23,367/.

mägi...agga kui seäl mäggesid, küllap siis ka weel muudki  
seäl wõib olla.../21,76/(Hup.).

mägin Nähtakse siis selgeste kiikride läbbi kuud wägga  
maggise ollewad.../21,76/; ...kes kui karjalised sel-  
le ma mäggis paigus pead toitwad ja priskeste ella-  
wad./22,396/(Hup.).

mähe...kui last wadderi kätte annawad pidda, et siis enne-  
sedda wätuma käekesed mähkmist wäljakissuwad.../21,  
357/(Hup.).

mäherdune Tuntkem ja õppigem ka sennestki, mähherdune se  
kassu on, kui.../21,19/(Hup.).

mähk'puu koorealune kude'...egga jätta...noort kaske mit-  
te narrimata, waid koriwad tedda paljaks, et mähke  
saa, ja tewad nenda puule otsa, mis kui koor ringüm-  
bert ärrawõetud, ärrakuiwab.../25,231/(Hup.).

mähkima...ehk tedda hopis soja linnade sisse mähkima./21,  
179/(Hup.).

mähkmevöö Kui tüttarlast ristile towad, siis tewad mähkme  
wöed lahti.../21,358/.

mälestama 'mäletama, meelde tuletama'...kuida meie kõhhas  
kõige wannemad innimesed ei teadnud mällestada./21,  
4/; ...tahhame sedda räkida, mis kõik Tartoma rahwas  
weel mällestab, ja sedda teab tõe ollewad./22,6/;  
Weel praego kippub jällestus meie peäle, kui sedda  
kõik mällestame, mis nähha saime./22,4/(Hup.).

mälestus' meenutus, [ka] mälestusmärk'...egga polle temmast  
muud jänud, kui agga haisev ja teotaw mällestus...  
/22,256/;...omma kaddunud wäewendade mällestuseks  
sinna kõhta, kus Jummal neid wõtnud, mällestust  
(Denkmal) ehhitada, ja seisma panna.../25,398/  
(Hup.).

mäletsema...nisamma rummal kui weiks ollema, mis ...rohho-  
ma peäl omma kõhtu täissanud, mahhaheidab mället-  
sema./23,171/(Hup.).

mänd,-a...mänd on paddas,- mänd metsas.../22,45/(Hup.).

mänd.-i vt. eelmine näide.

mäng 1...wõtke üks üsna uus ja puhhas mäng kaarta, mis  
weel kättewahhel polle käinud.../22,149/(Hup.).

2.'pill'...pimmedad...mängiwad wiolid, klawwerid, ja  
muid mängu, mis hingega aetakse.../22,152/ (Hup.).

mängima...egga tulnud kellelegi lapsi mele, kes õue peäl  
naburi lastega mängimas ollid./22,156/;...pimme-  
dad...mängiwad wiolid, klawwerid.../22,152/.(Hup.).

mängimine...kui nemmad mõnnikörd sõnna peält ommas mängi-  
mises ehk wallatsemises ei tahha seista.../22,51/  
(Hup.).

mängumees 'pillimees'Willandis surri üks wäe mängumees...  
/23,152/(Hup.).

mänguriist'mänguasi'...läks üks soldati poeg õtseti wee  
tõrde, kui omma mänguriista, mis sisse olli kuk-  
kund, wälja tahtis wõtta.../23,276/.

männilõhandik Arwast juhtus mõnni sare ja männi lõhhandik  
hulgas ollema./21,373/.

männisugu'männiliik' Libanoni seedri pu on üks männi sug-  
gu, ja üks wägga kallis pu.../23,267/.

männivõsuke ...muud kui arwaste mõnnes kõhhas, seäl ehk  
teäl ükslaesed männi. võssukesed, mis waaksa ehk

pole küinra kõrgused.../25,224/.

mära Märrade ja kammelite pimast ajawad nemmad wina.../25, 151/(Hup.).

märg 1.(subst.)'vesi, vedelik, niiskus'...ja panne tedda paddaga tullele kema, sennist, kunni kõik märg är-rakeeb, ja kuiw põhhi katla põhja jäeb.../21,364/; ...ei wõtnud temma, ei kuiwa, egga märga suhhu... /21,31/;...et ma...ötse kui klasitand on, et ta mitte märga surest sisse wõtta./21,397/(Hup.).  
2.(adj.) Sest et märjad külmad süggise ilmad ol-lid.../21,99/(Hup.).

märga wõtma'jooma' Mõistatus. Pitk ma ollen kui üks laew, agga on mo sees üks kaew; kes seält liast märga wõttab, rummal koddo pole tõttab./21,360/.

märjalt...kui neid niiskelt ehk märjalt kokkopannakse ja kinnirõhhutakse, pallawaks sawad.../25,322/.

märk.-i 1.'tähis,signaal,märguanne'...ajasime kaelakotti ühhe airo otsa märgiks, et meid piddid näggema... /22,108/(Hup.).  
2.'kirjamärk'...et meie mõnned ued kirjatähhed ja märgid olleme prugitawaks wõtnud.../25,2/(Hup.).

märk.-u'täendus, arusaam' Näggijad need, kes ühhest ehk teisest asjast tähhendust ehk märki arwawad sawad, et etteteada ja üttelda.../23,416/(Hup.).

märka 'kaunis, päris,üsna,väga'...ja leitsid märka sure musta kiwwi, mis polest ma sisse olli läinud./21, 16/;...ja põlles seäl märka sures küllas, peäle 90 kattust ärra./21,115/(Hup.).

märkama...kaunistest mawärrisemist tunda;mis ka selsammal kõrral mitmist innimestest Mahhu rannas...tundi ja märgati./21,108/;Praua kulas siis naese käest, kust, ja kuidas se tülli sel hommikul nende wahhel tõusnud; märkas peagi kus sü olli.../21,267/; Ag-ga kui wäewallitseja Barklai märkas, et Bonaparte

omma wäega kõrwalt Moskwa hakkas kallama.../22,295/;  
Mõnni äbbausuline ja teadmata siis weel peälegi, sed-  
da nisugguse õnnetuse tähhest, tahtis märkada ja rä-  
kida, et sesama willets koddokäijaks käinud.../21,  
175/(Hup.).

märkima Kus üht põhkstawi nenda märgitud, seal antakse lug-  
gijale tähhendust.../22,45/;...sest et heäl õtse  
selle polesõnna peäle rõhhub, mis temmaga märgitud  
on./22,45/(Hup.).

märkus' arusaamine, taip'...ei siis kegi, egga se kõigemõist-  
likumki meie seast sest asjast...olleks õskand õiged  
arru ehk märkust sadda./21,259/(Hup.).

märss Nenda õstab temma pu waagnaid; wanna märssi, ja mis  
muud tarwis lähheb./21,275/(Hup.).

märts Petterpurrist sel 8mal Martsil./22,193/.

märtsikuu...12nemal Martsil ku päwal 1820.../21,60/.

mässaja...waid õtsekõhhe mässaja tiggedus, kui pöratsed  
innimesed sedda rägiwad.../23,12/(Hup.).

mässama Kui terwe pooltundi nenda waenlaesega olli mäs-  
saud ja möllanud, nõrkus tõine ärra./22,368/(Hup.).

mässamine...se on õtsekõhhe nuhheldaw mässamise teggi-  
ja, kes meletumalt Keisri wasto rägib ja hukkamõiste-  
tawaks saab./23,11/(Hup.).

mätas...ja tulliste kiwwide ja mättastega pealt kinnimat-  
sid.../22,29/(Hup.).

mätlik Selle kõrge ja pitka mäerinda möda wennib üks mät-  
lik org, kelle pealmine kõrd ehk pind häid turbaid  
(Torff) annab leigata.../25,115/(Hup.).

mättakingas...ehk kui õige kõrgeks arwata, siis tulleb  
neid mätta künkaiks, ehk kingukesiks nimmetada.  
/25,95/.



määramata'määratu'...ja taewa otsata ja määramata la-utu-  
ses, Jummalä suri teggusid...omma silmi ette to-  
wad./21,75/.

määratu'väga suur'...nisuggust määratumad ehhitust katsu-  
da, ehk selle peäle hakkada./21,5/;...mis olli üks  
määrato, ja wägga kõrk ehhitus.../21,45/(Hup.).

määrima'voidma'...egga olle neil tarwis, terwise sureks  
kahjuks, omma jalgu tõrwaga märida.../21,103/(Hup.).

määrkass'ahv'...mitmet suggu lõwwisid, ahwisid, kedda meie  
rahwas määrkassiks nimmetab.../25,278/(Hup.).

mölder...ja on möldril sesuggust ellajad rottide ja hiirte  
pärrast ka tarwis./22,141/(Hup.).

möldripoiss Üks möldri pois läks kedderwart märima../21,218/.

möll või möla ...pagganad...hakkawad suurt kissa tõstma,  
hirmsad mölla teggema; trummi löma.../21,70/.

möllama ...miks sa minnewal ösel nenda hirmsaste möllasid?  
/21,6/(Hup.).

mööda 1.(postpos.) ...se siis ka sedda tõe möda teab räki-  
da.../22,18/(Hup.).

2.(prepos.) Kõrwitsad, kelle wädid möda maad jookswad  
.../21,21/(Hup.).

möödamineja'mööduja' Selle kissa ja kaebamise peale jäi-  
wad kõik mödaminnijad seisma.../21,405/.

mööda minema...ö hakkab mödaminnema, ja päew liggi tulles-  
ma./21,48/;...üks püssi kuul, mis temma pallet tri-  
kis, temmast mödaläks./22,294/(Hup.).

mööda pääsema...ehk kaks suurt wennet tõine teisest möda  
peäswad./21,88/.

mööda saama Sai se päew möda; siis ollid jälle prisked...  
/21,141/.

mööda sõitma...teggi kui ep olleks ta tedda näinud egga  
tähhele pannud, ja tahtis möda sõita.../22,140/.

mööser'müüser, metallist v. portselanist uhmer' Wõttab pissut tullisid süssi, ja tõukab neid möösis, ehk puhtas kuiwas paddas penikesseks tolmuks... /21,57/(Hup.).

müllama...agga on ka neil päwil, mil marru müllas, mitmil mail mawärristamist tuntud./22,155/(Hup.).

mürin...siis teggi ridw tühja wadi peäl, nisuggust urrinad ja mürrinad, et ma õiete müttas.../21, 127/(Hup.).

müristama...muud kui hakkas kõhhe wallide peält suretük-kidega mürristama./21,241/(Hup.).

müristamine...tulli kange mürristamine, ja lõi wälk sellesse majasse.../21,3/(Hup.).

müristamiseepily'äikesepily'...tulli lõunest ränk mürristamise pilwe, kange ja sure wälgolõmisega. /22, 231/.

müristamisewihm'äikesewihm' Pärrast mürristamise wihma, kui ilm mitte jahhedamaks polle läinud... /23, 139/.

müts...tullid mardisandid, mütsid ja kassukad, pahhem-piddi peas ja seljas.../22,51/(Hup.).

mütsike...ehk lapse mütsikese sisse pannakse, et kurjad silmad...ei pea kahju teggema.../21,207/.

müttama...teggi...nisuggust urrinad ja mürrinad, et ma õiete müttas: muttid kardawad sedda.../21, 127/(Hup. mütma 'Erde auftreiben (Maulwurf); Fische mit der Störetange treiben').

müüja...pango siis õstja omma wiljale ja müja omma kaudale rahha hinda.../21,275/(Hup.).

müüma...nahk jo ammust nüllitud ja nahkurile müetud;/21, 24/;...ja müwad Sare- ja ranna mehed werand silku nenda.../21,275/(Hup.).

müür ...egga jänud muud, kui agga mürid seisma./21,5/  
(Hup.).

müürima vt. ära müürima

müürsepasell ... juhtus sesamma müürseppa sel sest majast  
möda minnema ... /21,318/.

müürsepp ... ja müürsep minnewal suwwel korstnad holetu-  
malt olli teinud .../21,73/; ... sadab ta omma abbi-  
mehhi müürseppaga tallust tallusse watama, kuidas ahjud  
ja korstnad on ... /25,304/ (Hup.).

müüser vt. mööser

#### N

naaber Kui tõsel hommikul tedda naabritega läksid watama...  
/21,31/; Mõnne aja perrast tulli perremees tohtri jure,  
ja ütles omma nauris lehma ollewad, kel näppikud udda-  
rasse tulnud. /21,141/ (Hup.).

naabermäa Some-ma on meil naburi-maaks, egga polle kuigi  
kaugel Tallinnast ... /25,161/.

naabrirahvas 'naabrid' Öhto eel tulli naburi rahwas, ja  
haugutas tedda temma armota süddame. ja temma waljuse  
pärrast./21,201/.

nael 1.'kinnitusvahend' ... kui mees magama jänud, tulli  
sel, ja ajas aamriga naela temma pealaest sisse ... 21,  
159/ (Hup.).

2.(teat. kaaluühik) ... mis peäle nellikümmend naela  
kalub ... /21,4/ (Hup.).

naelakaupa ... ja et tedda kuiwalt naelakaupa müakse ...  
/25,163/.

naelama 'naelutama' ... egga teadnud sedda, et se tempa  
mantli pitkast käddisest läbbi olli läinud, ja sedda  
pusärgi külge naeland ... /23,111/.

naelapea Naela pea olli pissikene, ja mehhel paksud kähharad juuksed peas ... /21,159/.

naer ... tulleb tihti naeroga, kui kis(k)jas omma sagiga... /21,111/ (Hup.).

naeratama Päike watas siis lahkeste naerates tule silmi ... /21,8/ (Hup.).

naerimaa ... ehk naerismaal, kui naerid tõusnud, kahju tewad ... /21,58/.

naeripeenar ... olli siis innimene sedda... omma naeri penarte peäl katsunud, ja kõhhe sest abbi sanud. /22,158/.

naeris Juda-sitta tehakse ühhest naerist, mis Persia maal harrimata kaswab ... /21,207/ (Hup.).

naerma Tähheturundjad ja taewakatsujad sedda tühjaks naerawad ja selle assemel meile hopis, tõist õppetust andwad. /21,69/; Naerawad siis weel peälegi rummalad wannemad, ja ütlewad .../21,203/ (Hup.).

naermine ... siis olleks sesinnane narripea töe kõigesurema naero ja naermise wäärt. /22,236/ (Hup.).

naeruks panema 'välja naerma, pilkama' Kõik kes seal ollid ... pahhandasid meelt, ja tõised pannid härra tahtmist naeruks. 21,210/; ... waid pannewad tedda naeruks, et kül teadmatad innimessed tedda kardetawa ütlewad ollewad./21,28/ (Hup.).

naeruks tegema 'naerualuseks, naeruväärseks tegema' ... et mitte kõige mailma ees ennast, ja omma sugguwõssa auu naeruks tehha ... /22,280/.

naeruwäärt Äbbaussoline innimene teeb mittokõrd sedda, mis mõistliko innimese silmist ja melest naerowäärt ... 21, 350/; ... ja mu naerowäärt tühja kunstidega ... /21,61/ (Hup. naro oder naru assi od. wäärt 'lächerlich, lachenswerth').

nafta On ka üks tõine mäewaigo suggu, mis mäe-elliks ehk

Nahwtaks nimmetakse./21,301/; Tewad siis innimesed sen-  
na kohta omma ellomajad, nenda, et põllew nahwta hauk  
kesk tuppa jäeb .../21, 301/.

naha peale sugema 'peksma, karistama' Laskis kohtohärra  
koera kinni võtta; temmale head kassukad nahha peäle  
suggeda; satis tedda omma perrispaika ... /23,39/.

nahk ... nahk jo ammust nullitud ... /21,24/; Osje kaswab  
igga jões ... korja neid õigel ajal; lasse lapsokesi  
nahka peält ärratõmmata .../25,309/ (Hup.).

nahkkinnas ... ja nahk kinnast kahhest ehk kolmest silma-  
pilgast sees peti, silmud sures kobbaras kinda külge  
ennast kinniimesid ... /22,213/.

nahkkotik 'väike nahast rahakott' Ühhel neist olli põues  
nahk kottikus, mis kaelast rippund, weel alles liggi  
kolm rubla penikest hõbbe-rahha olnud. /25,245/.

nahkkukkur ... ja näggi Köhler üht nahkkukkrud õlgist wälja,  
ja põrranda peäle kukkuwad ... /21,339/.

nahkpüksid ... 7 kirju põlle; paar nahk püksa ... /23,248/.

nahkselg 'nahast raamatuselg, raamatutagune' Ilma eest-  
sõnnata ja juhatajata 454 lehhekülge, walmis nahkselja  
ja nurkadega köidetud, maksab 5 Rubla. /25,118/.

nahksild Nahksilda temma ei salli; ei ka mitte puu silda...  
/25,282/.

nahkur 'nahaparkal' ... nahk jo ammust nullitud, ja nahku-  
rile müetud! /21,24/ (Hup.).

naine 1. 'naisterahvas' ... ja temma mehhed, naesed ja lap-  
sed temma sees mahhalödi, ehk wangi widi. /21,43/ (Hup.)  
2. 'abielunaine, abikaasa' ... sind armas naene! ollen  
abbikasaks wõtnud ... /21,334/ (Hup.).

naisemees Üks sullasinnimene, kes naisemees, olli .../21,98/  
(Hup.).



- naisterahvas 1. 'naissoost isik' ... kui naesterahwas, kes raske jalla peäl on ... /21,36/ (Hup.).
2. 'abikaasa, abielunaine' Pallus siis mees, kes wägga hea innimene, omma naesterahwast, ja ütles ... /21,333/ (Hup.).
- naist võtma ... wõttis üks mõistlik tallorahwa lesknaene omma pojale ühe priske naese, ja olli omma minnijaga wägga rahhul. /21,198/.
- najale ... panni püssi õue, kõrtsi ukse ette seina najale seisma. /21,198/.
- nalja ajama 'naljatama' Rummalad, kes sedda kuulsid, naersid tedda, ja ajasid nalja sellepärast. /22,132/.
- naljalt ... ei tahha tedda naljalt mahhajätta .../22,68/ (Hup.).
- naljaltki ... siis ep olle naljaltki kurgotaudi karta. /21,37/; ... sellepärast, et tallorahwas naljaltki saksa ramatopoest makele ramatuid ei tea otsida, egga sinna õska neid nõdma. /25,77/.
- naljama 'nalja tegema, naljatama' ... läks temma jõkke uju-ma, ja naljas weest tõistega, kes kalda peäl ollid istumas ... /21,67/; ... ja jäiwad nored tüttarlapsed istuma kus olliwad, ja juttu ajama ja naljama. /21,139/.
- naljamine ... ja tähhendakse mõllema sõnnaga ka surma, kui naljamise wisi rägitakse. /21,112/.
- nappake 'väike kauss' ... ei siiski mitte, kui lapsed põr-randa peäl omma nappakest on sömas ... /22,3/ (Hup. nappikenne 'Näpfchen').
- napp 'vähene, kasin' Kallasamine on seddapuhku ka wäga nap ja waene sure merre rannas ... /21,332/ (Hup.).
- narmas ... hakkasid ämbliko wõrgo narmad põllema ... /25,184/ (Hup.).
- narr ... egga tedda mitte ... narriks sõimand, kui wärb-laisi peas kaebas ollewad. /22,136/ (Hup.).

narriks tegema ... et wannemad agga omma rahha kautawad, ja omma lapsi narriks tewad, ehk neid hukka saatwad. /25, 103/.

narrima ... mis teie walletate, ja miks teie mind narrite. /21, 216/;

... egga jätta ka karjalapsed ehk wannemadki innimesed noort kaske mitte narrimata, waid koriwad tedda paljaks ... /25, 231/;

... et puid, sildu ja silla kässipuid ... nende walla ma peäl ei narrita egga rikkuta. /21, 395/ (Hup.).

narripea töö 'möttetu, rumal tegevus' ... siis olleks seisinnane narripea töe kõigesurema naero ja naermise wäärt. /22, 236/.

natuke ... ja rüpas sellest agga nattukest ... /21, 10/;

... ja pallusid siis Pätsikest, et tantsiks, ehk ka nattikest. /21, 26/; Nattukese aja pärrast tulli taggasi ... /21, 268/ (Hup.).

need Need ap need on, kes wargil käiwad ... /22, 70/; Neid, kedda arstis, käskis ... /21, 221/; Kust sa need kaks pari härgi, ehk kust sa need kolm hobbust wõttad? ... kuidas edda nüüd neil päwil Turgi maalt kuleme ja teame. /22, 19/; ... ja needap need on, mis neile ... kõige suremat hinda saatwad. /25, 162/ (Hup.).

needmine ... et pettiste kutsumist, ähwardamist, needmist, ja nende õnneandmise tõutust tühjaks põlgama ... /22, 270/ (Hup.).

needsinatsed Sawad needsinnatsed lehhed nüüd ... prugitawaks ollema ... /22, 16/; Neidsinnatsid luggemise lehti prugitakse ... /22, 16/.

neelama ... ja kui jo saab nelada, tulleb lussikaga soja wet ... suhhu lasta ... /21, 180/ (Hup. neelma, neelmä 'schlingen, schlucken').

neelamine ... kurk on märato, et innimest ühhe nelamisega allanelab ... /22, 364/.

neitsi vt. kammerneitsi

nekrut vt. rekrut

neli ... sai nelja tunniga õtsa .... /21,5/ (Hup.).

nelikümmend ... mis peäle nellikümmend naela kalub ... /21,4/ (Hup.).

nelinurk verst 'ruutverst' Sedda maad, mis ta ärrawõttab, ja kus ta peäl seisab, on pitki ja risti 22. neljanurke wersta, (Quadratwerst) ... /23,15/.

nelisada ... ja põllesid nelli sadda ellomaja ... sutumata ärra. /21,46/.

neliteistkümmend Minnewal aastal on nellitõistkümmend naesterahwast sure kohto alla sanud ... /23,198/ (Hup.).

nelja-aastane ... ja hawasid temma nelja aastast poega ... wägga rängaste. /22,82/.

neljahobusetõld Üks suur-praua tulli nelja hobbose tõllaga podidest ... /25,37/.

neljak 'nelik' ... ollen teid tänna warrule pallunud; Jummal on mulle neljakuid andnud ... kaks poega, ja kaks tuttart ... /21,293/.

neljakandiline Wälja sadetakse: saelaudu, neljakandiliseks tahhutud palka ... /21,245/ (Hup.).

neljakordne 'neljakorruseline' ... ja hüris ... kambrid, odawuse pärrast, nelja kõrdses majas üllewel kattuse al. /21,317/; ... nelja-, wie-, kue-, ehk ka seitsme kõrdsid honid ollewad. /25,335/ (Hup.).

neljanurgeline ... siis pannewad neid ühte nelja nurgelise kasti ... /23,344/ (Hup.).

neljapäev Minne laps! tullewa neljapä õhtu lehmälüpsmise ajal lauta ... /21,109/; Tulli siis neljapäew ... /21,110/ (Hup.).

neljas ... kolmas Tartus; neljas Wilnas ... /21,119; ... agga olli se nüüd jo neljas päew ... /21,210/ (Hup.).

nemad ... egga ükski mõistnud üttelda, kust nemmad piddi(d) tulles, ehk kuidas sündima ... /21,269/ (Hup.).

nihud~nihused 'ninded'..siis ussaldasid maddalast weest ...  
jalla läbbi minna, ja käisid nihhudeneni wee sees. /25,  
316/ ... mis nihuste ümber seuwad ... /22,166/ (Hup.  
niue 'Lende, Hüfte, Rückenkreutz').

nii ... ja jo ni wannaks sanud ... /21,27/; ... wõtko kär-  
när nodaniti, ni pitkalt kui penar on ... /21,231/ (Hup.)

nii hästi ... kui Mõllemad, ni hästi Lätti- kui Marahwas, ei  
teadnud ellawast Jummalast ei ühtigi ... /22,25/ (Hup.).

nii hästi ... kui ka Heal perrenaesel majas ikka potassi  
tarwis, ni hästi wärwimise kui ka mugi naesterahwa teg-  
gemise jures ... /21,364/.

niikaua 'seni' Nüüd on seal pühhapäwiti hobbosewaht kirriko  
mail wahtimas, nikaua kui rahwas kirrikus on. /21,34/  
(Hup.).

niikauast 'niikauaks, seniks' ... olli püssi kasawõtnud, ja  
ni kauast kui wilja mõedeti, aita seisma pannud. /21,  
161/; ... ja istus issi nikauast weike järrikese peäle  
... /21,277/.

niin 'koorealune kiht' ... egg muud ihhowarju prugi, muud  
kui üht penikest ninist tekki, mis nihuste ümber seuwad,  
ja mis pole reiest sadik ullatab. /22,166/ (Hup.).

niinepuu 'pärnepuu' ... kes se olnud, kes senna wasto müri,  
ninepu alla maetud ... /21,157/ (Hup.).

niinepuulaud ... ja leikas terrawõtsa sullenoaga pabberist,  
pissikese ninepu laua peäl, innimeste, hobbooste ja kõi-  
ge asjade kujud, nende illusaste ... /25,17/.

niinepuusüsi ... häid kustutud ja puhtaid kasse, leppa, ehk  
ninepu süssi wõttab ... /21, 312/.

niipalju Sesamma imme luggu andis kõigile, kes seal ollid,  
nipaljo küssida, arwata ja mõttelda, et hommikuni pead  
murdsid. /23,76/ (Hup.).

niipea kui Mi pea kui walge olli tulnud ... /23,76/; Nipea, kui muhku hobbosel nähtakse tõuswad, peab kõhhe ... /21,83/.

niisama Se kirri, nimmega Koran, petakse Turgi rahwast niisama pühhaks, ning nisamoti auus, kuidas meie Piibli-ramatud ... /21,354/ (Hup.).

niisamasugune Sesammal päwal teggi nisammasuggune rahhe sadu Kuramaal ... /21,367/ (Hup.).

niisamnti ... petakse Turgi rahwast nisama pühhaks, ning nisamoti auus, kuidas meie Piibli-ramatud ... /21,354/ (Hup.).

niisk ... ning on nisaga kalla igga kõrd marjaga kallast eurem. /22,362/(Hup.).

niiske Kõik seinad, riistad, kardinaad ... ollid niisket musta nõgge täis ... /25,329/ (Hup.).

niiskelt ... kui neid niiskelt ehk märjalt kokkopannakse... /23,322/.

niiskus ... kuiwa wilja sisse matta, et willi niiskust pididi ärratõmbama ... /25,323/ (Hup. niiskedus 'Feuchtigkeit').

niisugune ... ja tuli nisuggune mürristaminne ... /21,4 (Hup.).

niisutama ... wõtawad wiimsest sea raku; nisotawad sedda soja wega pehmeks ... /23,131/ (Hup.).

niit, -i ... et Kamtsatka-ma nõggestest niti, lõnga, kangast ja wõrku teeb... /21,351/(Hup.).

niit, -u ... et meil kül wiis on, sedda nelli kõrd aastas tehha; mis targad perremehhed ärralaidawad, et kahhest nidust ennam ja parremat willa ütlewad sawad, kui neljast. /25,147/ (Hup.).

niitma ... kes kõrwo omma karete peäl heina ollid niitmas... /21,16/; ... et ei sa nita; ja kus neid nideti, seal



wiis wessi logu ärra ... /21,332/ (Hup.).

nikerdama Kui aeg iggawaks tahtis minna, siie läks mõnni-körd hea ilmaga merrele, wõrku wälja wõtma; ehk nikker-das ajawiteks üht ja tõist tühja paljast ... /22,126/ (Hup.).

nikutama 'painutama' ... et sedda Issandad, kes kõikide wallitsejaks on, põlwe nikkutes tännada ... /22,104/ (Hup.).

nimega ~ nimeta number vt. nimi ja number

nimekas ... muud kui sedda agga teame, et Lätti-maal Ropo kihhelkonnas wägga nimmekas abbiselts on, mis palju head Jumala sõnna jäggamissega teeb. /21,253/.

nimekaupa 'nimepidi' ... kõik ärrakaddunute suggowõssa hin-ged piddule tarwitasid, ja neid nimme kaupa tuppa kut-susid. /22,31/.

nimelt 'nimeliselt' Kuis nenda, siis on üllewägga tarwis, et kirrikooppetajale nimmelt teada antakse, kes rekrutiks läinud ... /21,154/; ... et meile kirjaga teadaandwad, mis ühe ehk tõise käest nimmelt teada sawad. /25,62/ (Hup.).

nimetama 1. 'kutsuma, mainima' ... mis mäe-elliks ehk Nahw-taks nimmetakse. /21,301/; ... ning on siis rummalus emmaks, ja äbbausk temma tütreks nimmetada ... /21,363/; ... agga kui nisuggust wigga, mis siinsammas nimmetati, mitte ei olle ... /21,36/ (Hup.).

2. 'määrama' ... tulli Kindral Kutusow, kedda Keisri härä omma wäe üllemaks nimmetand ... /22,95/ (Hup.).

nimetamata 'palju, hulgaliselt, arvamata' ... peab ikka met-sast teibaid, roikaid ja aiawitsu toma, et sellega kül iggal aastal nimmetamata metsa kullutakse, ja palju töed ja waewa nähtakse. /25,234/.

nimetissõrm ... pannewad wõtme pärra kahhe nimmetuse sõrme (Goldfinger) peäle, et ramat al wõtme külles rippumas

on ... /25,311/ (Hup.).

nimi ... Sangaste wallast, nimmega Knssu Jnhhan ... /21,9/; eseimeses tükkis õppetakse nihästi nimmeta, kui ka nimmega numrite luggemist ... /23,194/; To neid Jumala nimmega mil tahhad! /21,292/; ... agga mitmes kihhelkonnas sedda ramatukest nimmegi kaupa ei tunta ... /25,278/; ... et peält nähhes, kui õiguse nimmel meie peäle tulla ... /22,288/; Seitsammast nimmeist sündis pärrast ee nimmi, mis sel linnal weel praego on ... /22,22/ (Hup.).

nina ... ja tundis kippitawad wallu omma ninna peäl. /21,210/; Nieuuggused maad need, mis Kamsatkast ammak Lappoma ninnasse ... pitki Jäemerre randa wenniwad. /23,170/ (Hup.).

ninakas ... agga üks ninnakas teopois ... tulli kotta; näggi püssi; wõttis sedda kätte, ja hakkas sellega halpima. /21,197/ (Hup.).

ninaäärre ... rõngad ninna sõõrme pantud ... /21,22/ (Hup. ninna sõõrm 'Nasenloch').

ninatubakas ... ehk kui kallis ninna-tubbakas jälle sure hinna eest omma maale taggasi tulli. /25,254/(Hup.).

ning ... siis sadaksid nemmad meie male palju head, ning ennestele aega möda rohked kassu ... /21,282/; ... temma on armust meid kõ(i)kipiddi õnnistand, ning iggal ajal meid ja meie maja kalli rahhuga rõmustand. /21,291/ ... nenda kui muggad ja nunnud ... /21,43/ (Hup.).

nirk Kus temma asset peab, seal ei sa hired, rottid egga nirgid koggoniste siggida. /25,280/ (Hup.).

nisu ... rukki olli täies peas, ja nisso täieste putkel. /21,209/; ... kaks tuhhat sällitust nisso ... /21,49/ (Hup.).

nisukõrs ... kel need peälekirjad ... 6. Nissokõrs. /22,80/.

niue vt. nihud.

njuufaundlandi koer Laeti siie Amerika maalt enne minne-  
wa suwwel hulk neid koeri tua, mis üllemal olleme nim-  
metanud, ja kedda Funtlandi koeriks kutsutakse ... /21,  
131/.

noeke ... ja leikas pissikese terrawa noakesega kele paelu-  
kesest läbbi ... /21,215/.

noaots Wöttis mees neid noa otsaga wälja ... /23,202/.(Hup.)

noatsatäis ... peab kõhhe üks tuggew noa otsatäis tõugatud  
Krüünspanni wõtma ... /21,83/.

noatera ... hambad, mis kui noa terra otsad lodud ... /22,  
364/ (Hup. noa tärä 'die Schneide des Messers').

nobe ... olli wägga nobbe kuulmas, ja terrane tähhelepanne-  
mas ... /22,169/ (Hup.).

noh Noh! mo pojad ... /21,28/ (Hup.).

nohu Tännini arwati, et hobbone, kellele nohho tulnud ...  
/21,57/ (Hup.).

nohutöbi ... ja näitab nenda, kui olleks temmal kange nohho  
többi ... /23,186/ (Hup.).

nokk ... wiskas sedda kalkuni ette, kes sedda nokka wöttis  
... /21,66/ (Hup.).

nokkima ... ja otse kui olleksid pissikese linnud ehk wärb-  
lased seal siblimas, nokkimas ja kissendamas sees olnud.  
/22, 132/ (Hup.).

noodaline Nodalised lähhewad, kui järw kinniläinud, kerre-  
dega järwele ... /21,118/ (Hup.).

noodal käima ... sest mullo ei sanud kallamehhed ei paljo  
egga kaua järwel ehk nodal käia ... /23,128/.

noodaniit ... wõtko kärnär nodaniti, ni pitkalt kui penar  
on, ja sölmigo ... sulgi senna külge ... /21,231/.

noodapära ... sest kolmkümmend aastad ... taggasi, ollid  
nodapärrad paljo arwemad ... /23,68/ (Hup.).

noodasilm ... et se järrelewatab, kas noda ja wõrgu silmad sesuggused, kuidas seaduse järrele peawad ollema .../23, 69/.

nool ... ja kui nool hommiko pole lendwad. /21,15/ (Hup.).

noomima Sest et se waidlemata tõssi, on meie ma kubberne-mangude wallitsused kunninga kasso peäle allamad mit-mele kõrrale nomind, et nemmad ... ommasid koerakutsi-kaid ei pea ärraupputama ... /21,347/ (Hup.).

noomimine ... egga holi wallitsuse õppetusest, egga temma nomimisest./21,348/; Agga hirmoandmine, nomimine ja õp-petamine ei mõju paljo ... /21,205/ (Hup.).

noor ... ja alwas üht noord preilnad, kes akna peäl istus. /21,3/; ... olliwad puud weel kõik nores lehhes, ja no-res kaswopõlwes prisked seismas./25,229/; ... et siggi-wa ja nähtawa kassuga noort suggu, mis on ülleskaswamas, õskaks juhhatada ja õppetada. /22,192/; ... ei norele egga wannale armu ei anna; waid kõik hallastamata mahha-lõeb. /22,14/ (Hup.).

noorelt Norelt käin nelja, keskeal kahhe, ja wannal päwil kolme jallaga. /21,136/; ... ning et ta neid jo norelt omma rahwa perritud äbbaussust ... mõistaks lahti peäs-ta. /22,393/ (Hup.).

noorik Norik ei lausunud sõnnagi, sest et tark tedda olli keelnud, sedda kellelegi räkimast. /21,109/ (Hup.).

noormees Kui weel Allutagguse-maal ellasime, ja Niggula- ja Lüganduse kihhelkonnas kui noormees kõiki paiku, kõrd ratsa, kõrd jalla ollime likumas ja käimas ... /25,229/.

noorrahvas 'noored leerilapsed' Laual käisid, 12 tuhhat 185 hinge; ja õppetuse al olli 572 noort rahwast. /21,100/.

nooruke Se olli weel alles norokene, egga weel mitte omma täit kaswu kätte sanud ... /25,334/.

noot ... kui noot mitte nenda saggedaks polleks koutud, kas-wama olleksid jänud, ja aasta, ehk kahhe pärrast, kui

sured kallad nota tulnud. /23,68/ (Hup.).

noppima Sulled ja nahka noppis suust wälja ... /21,32/;  
... et kõigis paigus metsummalad metsades ... siggiwad,  
ja nenda, kuidas issigi olleme leidnud ja noppind ...  
/23,335/ (Hup.).

noppimine ... ja kui noppimise aeg tulli, saiwad kümmewõrt  
ennam marju ja wina ... /25,213/.

norskama ... ja kuuldi tedda hingawad ja wimati norskawad.  
/21,54/ (Hup.).

norus olema, seisma ... ollid lapsed norros; kaebasid pead  
ja luid-konta ... /21,141/; ... et ta siin ilmas kui üks  
kurwanäoline norros peaks seisma ... /23,400/ (Hup.).

nott 'ront, puutomp' Tullewad siis innimesed ja tapwad tedda  
nottidega ärra. /25,22/.

november Jäärja mõisas, sel 15 nemal Nowembril 1822. /22,  
403/.

novembrikuu November ku 2. päwal 1821. /21,337/; Nowembri ku  
8. päwal. /22,342/.

nuga ... olli juhtunud noaga, omma kahhe sõrmele nattikest  
wigga teggema ... /21,139/ (Hup.).

nuhtlema ... nuhheldi Eekse kirriko jures Tärna Tõnnud ...  
/21,33/ (Hup.).

nuhtlemine ... on neil päwil mitme kirriko jures awwalikku  
nuhtlemist olnud. /22,372/ (Hup.).

nuhtlus 'karistus' ... et ta sabaga täht Jummal witsa,  
ja ränka nuhtlust peab ähwardama, ja ettekulutama. /21,  
68/; Kui omma nuhtlust Jakobi kirriko jures olli sanud,  
pandi tedda ... /22,105/ (Hup.).

nui ... tampisid neid sure nuijadega uhmriks peneks ... /22,  
29/ (Hup.).

number Kuidas targad warrast teadwad näidata. (mis Nummer 8  
polele jäi). /21,65/; ... essimeses tükis õppetakse



nihääti nimmeta, kui ka nimmega numrite luggemist, kokko-  
arvamist, vähhendamist, kasvatamist ja jautamist. /23,  
194/ (Hup.).

nunn ... siis häwwis ka katoliki usk meie maal ärra, nenda  
kui muggad ning nunnud ... /21,43/ (Hup. nunna 'Nonne').

nupp Torn olli ennemuiste ma pinnast ammak nuppuni, 84 sül-  
da kõrge ... /21,5/ (Hup.).

nupuke ... kelle otsas oasurused nuppukesed on ... /21,117/.

nurganaine 'lapsevoodis olev naine' Läks härra ka kambri  
nurganaest watama ... /21,294/ (Hup.).

nurgeline vt. neljanurgeline.

nurisema ... ja nurrisesid rummalad innimessed, et neid ühhe  
surno pärrast, asjata ni palju waewati. /21,52/ (Hup.).

nurjatu Ellitud lapsed, ikka sandiks ja nurjatumaks rahwaks  
üllekaswawad. /21,204/ (Hup.).

nurk 1. 'nukk, vinkel' ... sesugguse risti wisi, kelle arud  
ja nurgad ümmarnürrid on nenda, et kirrik ... otse üm-  
margune näitab ollewad. /22,62/ (Hup.). ... et ta nurgas  
mõnda pobbiseb ja pommiseb ... /23,152/.

2. 'maakoht, paik' Hobbose wargust on seäl nurgas paljo-  
gi ... /21,33/ (Hup.).

nutja On ... nutjate nuttopissaraid kül püüdnud kuiwatada...  
/22,225/ (Hup.).

nutma ... jubba pojad kaua nutwad ... /21,24/ (Hup.).

nutmine ... kuuldi kõrraga seäl kambriks ... suurt kissa ja  
nutmist. /21,155/ (Hup.).

nutu ... mõistatuse keel, mis naerole ehk nuttule sunnib ...  
/22,60/ (Hup.); Kui senna saime, olli kõik kodda nuttu  
täis. /22,10/.

nutuhääl ... nähti üht wõerama matrosi ... halleda nutto-  
heälega kaebawad ... /21,405/.

nutupisar Jummal sinno nutto pissaraid ei tahha ... /21, 334/; On ... nutjate nuttopissaraid kül püüdnud kuiwatada ... /22,225/.

nuumama ... ka numatakse seal siggu metsõuntega. /21,135/ (Hup.).

nuuma peal olema ... Serkasid, mis numa peäl olliwad, punnase többese surriwad. /21,102/ (Hup.).

nuuma peale panema ... olleks ta pörsas, siis ma panneksin tedda numa peäle ... /21,284/ (Hup.).

nuumhärj ... et üht kindlad numhärja lauta, mis puust ehhitud ... hopis ümberajas. /22,209/ (Hup.).

nuumsiga Suwwel wiin nuumwassikad, ja talwel head nuumsiga ... /21,124/.

nuumvasikas vt. eelmine näide.

nuuskama ... olgo et nemmad tedda tubakat põlletawad, ehk nuuskawad ... /22,68/ (Hup.).

nuust vt. õlenuust

nuustik vt. õlenuustik

nuusutama ... näggi temma üht suurt rotti ... üht leiwatükikest, mis senna olli kukkunud, nusutawad ... /22,40/ (Hup.).

nöder ... issiennast nõddraks ja nõrgaks teeb. /21,36/; ... nõdder innimene sedda mitte wõi teada, kuidas Jummal pörab ... /22,12/ (Hup.).

nõdrausuline Se räkis, et üks neist ... nõddraussoliseks saanud /22,106/ (Hup.).

nõdruke ... agga tõised kaks ollid näri laupäwal weel hinges, et kül wägga kehwad ja nõddrokesed. /25,139/ (Hup.).

nõel 1. 'õmblusnõel' ... to nõel, ja pista need rakkukesed lahti ... /21,139/ (Hup.).

2. 'astel' ... olgo et neil siwad, jallad, sarwed (Fühlhörner); nokkad (Rüssel), putked (Saugrüssel), nõelad

(Stachel), ehk muud seddasarnast olleks antud ... /23, 371/ (Hup.).

nõelama ... olli us kueaastast tüdrukukest nõeland, ja sur-  
ri laps tõisel päwal ärra. /25,377/ (Hup.).

nõelaots ... wõetakse lantsetti, ehk ka nõela otsaga natti-  
kest uerõuge limma ... /25,25/.

nõeluke Wõtta nõelukene, kasta temma otsa limma sisse ...  
/21,142/.

nõges Nõggesid tunneme kõik ... /21,351/ (Hup.).

nõgesemari ... et ta suisel ajal mitto tündrid nõggese mar-  
ju laskis korjata ... /21,352/.

nõgeseriie ... ning teame sedda om-  
malgi maal, et se klaar ja penikene walge rie, mis sak-  
sakele Nesseltuch (se on: nõggeserie) kutsutakse, wõe-  
ral maal nõggesist tehakse ... /21,351/.

nõgi Kõik seinad, riistad, kardinad ... ollid niisket musta  
nõgge täis ... /25,329/ (Hup.).

nõiaprotsess ... ramat, selle pealekirjaga: Nõia-protsessi-  
-protokollid, kelle seest immet luggeda ... /25,407/.

nõid ... kurja waimo ehk nõia tö ollewad. /21,14/ (Hup.).

nõidus ... et nõiad kärnase konna tuhka innimeste kahjuks  
omma nõiuse jures peawad prukima ... /23,129/; ... in-  
nimest, nimmega Kongla An, nõiuse pärrast ärrakulama...  
/25,408/ (Hup.).

nõmm Elme kihhelkonnas (Helmet), Kõrkülla ja Assuma mõisa  
wahhel, on üks mägginen nõm, ja mäggede wahhel üks järw  
... /21,302/ (Hup.).

nõmmemaa ... kaswab ... issiärranis nõmme- ja raadikmaal...  
/23,411/ (Hup.).

nõmmik (teat. madu) Nõmmik (Die Feuerschlange. Coluber Cher-  
sea). Nõmmik, on meie ma maddude kõige wihhasem suggu,  
ja paljo wihhasem kui waskmaddu (die Blindschleiche).

/23,360/.

nõnda Nenda sündis siis ka jalla peält. /21,3/; ... palluti kulamist, kas kõik nenda tõssi, kuidas sesamma õnnetu rākinud ja tunnistanud. /21,235/; Sesamma olli nenda, et ta alt kaksik tüttarlaste loom olli, agga rinnust üheks olli lodud, nenda, et kui ta alt kül kaksik olli, üllewel õmmetige agga üks kael ja üks pea nähti ollewad. /21,278/; On sedda ka ennegi meie maal, nenda kuidas majalgi nähtud, et kaksikuid, mis ühtelodud, ilmale sündinud ... /21,279/; Kui mõnni aeg nenda aastati sena ollid tulnud; selle rahwaga tutwamaks sanud ... /22,23/ (Hup.).

nõndaks Nendaks se ikka on ... /21,29/ (Hup.).

nõndasamuti 'niisamuti' Nendasammoti on se liig kahjulik töe, kui naesterahwas ... /21,36/; Karja lapsed ...ning nendasammoti üks wanna ellatand mees, nimmega Mart, kohkusid ... /21,258/ (Hup.).

nõrk ... aadrilaskmisega omma rammu ja wõimu liaste wāhhen-dab, ja issiennast nõddraks ja nõrgaks teeb. /21,36/ (Hup.).

nõrga aruga 'rumal' ... nurrisesid nemmad nenda kui rummalad, ja nõrga arwoga lapsed, omma targema, ja nende head nõudwa wannemaga ... /21,346/.

nõrguke ... lapsehoidja, kes issi weel alles nõrgukene olli, seisis Boobri jõe silla peäl, kassipu liggedal ... /23,61/.

nõrkuja Taewakāijatest ehk nõrkujaist. /22,255/; ... ja kedda taewakāijaks nõrkuja lapsiks, ja Önnisteggija lapsiks kutsusid ... /22,253/.

nõrkuma vt. ära nõrkuma

nõrkumine ... sest, et waim ommas nõrkumises ja haiguses neid ennese ette nähtawaks walletab. /22,141/ (Hup.).

nõtkuma ... talla palgid nõ(u)tkusid ja mõnned wennisid

asemeIt. /21,107/(Hup.).

nõtkutama 'kohalt liigutama' ... et ta kivi wimaks auku werib, kui tedda pissut nõtkutakse, ehk wähe kangutakse /21,324/ (Hup.).

nõtrus ... siis ta õmmetige kõige omma wäe ja mõistmise nõddrusega immestamise wäärt asju jõuab teha ... /22, 172/; ... et peäle hakkates teada, kus ta nõddrus, ehk ta rammu piddi ollema. /22,177/ (Hup.).

nõu 1. 'kavatsus, plaan' ... kuidas Jummal meiega sel uel aastal saab teggema, sest, et kegi temma nõud ei wõi etteteada ... /21,2/; ... agga märkas kawwal peagi, mis nõu neil olli ... /22,203/ (Hup.).

2. 'nõuanne' ... ning ütliid sennest abbi sawad; agga ei olle se nõu ennast tõeks kiitnud. /21,365/ (Hup.).

3. 'riist, vahend' ... suur tähtkatsja-hone ehhitud, kus paljogi nõusid, ja ka sesuggusid kiikrid sees, miska taewa wäggesid katsuwad ... /21,76/ (Hup.).

4. 'vara, varandus' Temma ellas kui nõuta innimene wägga waest wisi ja käis ... soja suppi kerjamas. /21,317/ (Hup.).

5. 'aru, arukus' ... siis lotame sest polest omma wanast ustawa Moskwa linna peäle, mis meie essiwannemite ajal igga kõrd omma nõu ja jõuga Issa-male appi tõtand ... /22,306/.

nõuandja ... ja kes ka meile eddespiddigi armolikkuks nõuandjaks sawad ollema ... /21,167/ (Hup.).

nõu andma ... kes ... head nõu andis, kuidas neid ärrahäwitada, ja ütles ... /21,126/(Hup.).

nõuandmine ... kas Inglismaa mehed meie nõuandmist tarwita-wad ... /25,351/.

nõudjas 'nõudlik, töökas' Üks auus meie ma härra, kes wägga õppetud, tähhelepanni ja nõudjas mees ... wägga arm-sat õppetust andnud ... /23,394/.



nõudma 1. 'paluma, soovima, igatsema' ... nõudke agga esmalt riki ja temma õigust ... /21,1/; Tõisel hommikul olli mees läinud wõlga nõudma ... /25,242/; Õtsiwad siis ennast senna ehk tänna, kui poepoisid podi, ehk nõudwad aidamehhi, ehk kirjutajaks sada ... /22,61/; Mis talorahwas ommast käest ladale towad ... selle eest ei pea platsirahha nõutama ... /25,296/ (Hup.).

2. 'sõandama, julgema, arvama, otsustama' ... saab siis eddespidi teada, miks temma sesuggust hirmsad asja melega nõudnud teha. /22,71/; On sedda arwamise ramatud sellepärast tükki kaupa nõutud wälja anda, et innimesed tedda haawhawalt wähhese kulluga jõuaksid sada. /23,194/ (Hup.).

nõudmine ... sellepärast on temma nõud ja nõudmised kõik awwalikut; temma tahtmine õige. /23,4/ (Hup.).

nõukas 'varakas, jõukas' ... ja ollid mõllemad nõukad perremehhed. /21,122/; Meie wallas põlles üks nõukas tallo-maja ja temma kaks aita ärra. /21,375/ (Hup.).

nõuks võtma ... ja wõeti 1811 aastal nõuks, neid ... ommakste jure sata ... /22,224/; ... mis sinna kui hea ja mõistlik mees nõuks olled wõtnud. /21,292/.

nõumees J. Dü Hamel, Kubberneer. W.v. Bluhmen, kubbernem. nõumees. Fässing, Sikkertar. /21,187/ (Hup. nou mehhed 'die in einem Complot sind; Urheber').

nõu pidama Piddasid siis mõllemad nõu, ja ütlesid; lähme ommetige ... /21,122/; ... agga sel wahhe ajal, kui sedda nõud peti, peäsis temma koggemata lahti ... /21,32/ (Hup.).

nõutamine 'nõuandmine, nõuanne' ... ja nenda temmaga tehakse, kuidas siinsammas tohtrite nõutamist möda olleme õppetand ... /23,188/; ... waid heitis ennast, tohtri nõutamist möda, temma kõrwa ... /22,280/.

nõu võtma 'otsustama, nõuks võtma' ... sedda tõiste teenritele olli näitnud, ja nemmad siis ühheskous nõu wõtnud,

sõrmust enesele piddada. /21,65/; Wõtsid siis ka sel-  
sammal päwal linna wannemad ühhomeleliselt sedda nõu,  
piknewarrast torni õtsa panna ... /21,17/.

nädal ... nädal enne Jani, tulli ... /21,5/; ... et wõlga  
kolme nädala pärrast kättetua. /21,181/; Päwast päwa,  
ja nädalast nädala, olli armastaja emma ... tütre  
üllesärkamist ... otamas ja lotamas ... /22,281/ (Hup.);  
Nädal õtsa on nemmad päwa ajal järwe peäl töed tegge-  
mas ... /21,118/.

nädalakaupa ... juhtus mittokõrd õppijate kahjuks nädala  
kaupa Anatomis surnokehhadest pudust ollema ... /21,  
114/.

nädalaleht ... sellepärast wõttame sedda, mis ommal ajal ol-  
li kirjutud, targema rahwa õppetuseks, sellesinnatse  
nädala lehte panna. /21,69/; Marahwa Nädala-Leht.No.I.  
/21,1/. Hakkasime 1823 aasta nädalalehhe kolmandamas  
numris huntidele sõdda teggema ... /25,217/.

nädalane vt. kaheksanädalane.

nädalasõnum ... igga kolmapäwal üks pool bogen, selle nimme  
al: Turun Wiikko-Sanomat se on: Abo Nädala-Sõnnumed.  
/23,87/.

nädaliti Hakkas se assi essimesest marahwa keskes, et näd-  
dalite üht trükkitud lehhekest katsuti wäljaanda ...  
/23,87/;

nägema 1. 'silmama, märkama' Kaks meest ... näggid sure musta  
klombi, pool waggu maad, enneste ette mahha saddawad.  
/21,16/; ... ja näewad siiski suurt kassu ennestele eest  
tullewad. /25,264/; ... ja harritakse linnu ja kannepid,  
ilma, et sedda kahju tulle polest peaks nähtama, mis  
meie maad ni kuulsaks teeb. /25,303/ (Hup.).  
2. 'arvama, mõtlema' ... ja ni kauast meie käes kestab,  
kuida temma sedda sallib, ja meile siggiwaks heaks näeb  
ollewad. /21,2/ (Hup.).

nägemata 'nähtamatu' ... et pärrast, kui tütre jurest ärratunud, ennast näggemata urdaks teinud; kui näggemata koer jälle sinna taggasi läinud ... /25,408/.

nägemine 1. 'vaatamine' ... mingu nemmad Schotlandi mäggiist makonda üllewatama, ja näggemisest sedda mõistma ... /23,350/ (Hup.).

2. 'nägemismeel' Kullidel on jälle näggemine wägga ter-raw ... /22,147/ (Hup.).

3. 'erakordne nähtus, nägemus' Eile õhto, kello wie ajal, näidati meile üht kallist näggemist taewa lautuses: il-mus kõrraga üks suur tulle pal põhjatähhe liggidal ... /22,81/ (Hup.).

nägi 1. 'nägemisvõimeline' ja nenda pimmedat jälle näggi-jaks aitawad ... /23,82/ (Hup.).

2. 'ennustaja, prohvet' Näggijad need, kes ühhest ehk tõi-sest asjast tähhendust ehk märki arwawad sawad, et ette-teada ja üttelda, kuidas luggu saab minnema ... /23,416/; ... ja kirjutasid sedda pühhad mehhed, kedda Prohwetiks, se on: Näggi jaoks nimmetakse, et Jummal neile tullewaid asju ette andis nähha, ja neid käskis ettekulutada. /22,346/ (Hup.).

nägu ... kedda Jummal innimese palle ja näoga lonud ... /21,403/ (Hup.).

nägu ... et sest ärrapõllenud linnast, se näggus lin ülles-tõusis, mis seal praego on. /21,47/; .honed on näg-gusad, ja toad muist saksa wisi tehtud ... /21,133/ (Hup.).

nähtawalt ... sellepärrast peame sedda kõikide nähtawalt nimmelt tõeks näitama, et tühhi ja asjata assi ... /25,229/.

näima Nähhikse sedda neist, et se ... muud ep olle, kui üks waimo haigus ... /22,131/.

näitaja Minnewa aasta Näddala-lehhe eestleht, juhhataja ja trükkiwiggade näitaja on nüüd walmis sanud ... /22,88/.

näitama 1. 'demonstreerima, juhatama' ... kus neid nore tohtrite õppetuseks sures klasides pirituse sees hoi-  
takse, ja iggaühhele näidatakse. /21,279/; ... mis sed-  
da tõeks arwab, se solapuhkujad ... omma tempudega  
jõuaksid warga jälgi näidata ... /21,61/ (Hup.).

2. 'näima, paistma' Se assi ärgo näitko teadmata inni-  
messe melest usk~~mata~~. /22,77/; ... ja mis meile ...kes  
kõik waaksa, küünra, sülla, wersta ja pennikoorma kaupa  
arwame, ilmõtsata näitab ... /22,39/.

näitamine 1. ... ehk, mis maksaks üllesarwamine, näitamine  
ja tähhendamine, ni kaua, kui innimesed omma holetust  
tulles hoidmise polest, sellega wabbandawad ... /25,302/  
(Hup.).

2. 'näide' Wimaks on weel üks näitamine tagga õtsas,  
kuida lapsi kõige wähhema kulluga ... kirjutama õppe-  
tada. /21,59/.

näitus 'näide' Olgo näituseks need sõnnad: kõrt mis paddas  
keda, ja kõrt mis wäljal künnan ... /22,44/ (Hup.).

näkk ... meie jões on wannast kurri näk, kes iggal suwwel  
omma õigust küssib ... /21,27/ (Hup.).

näkkama 'näkkima, vähehaawal hävitama, kiusama' Agga wäggi  
... ei sanud mitte wõitlemata sinna minna; et waenlane  
tedda allati kahhelt poolt näkkas ja kiusas, et temma  
minnemist jõutumaks teha ... /22,292/ (Hup.).

nälg ... egga ka mitte sesuggust nälga olnud, mis ülle ma  
olleks käinud. /22,14/; ... agga kui nalg waewa teeb;  
siis hobbose, härja, ehk wäggewa lõukoera peäle hakkab.  
/25,280/ (Hup.).

nälga surema ... meil sedda polnud karta, et nälga piddime  
surema. /22,15/ (Hup.).

näljaviili ... mõnned nisuggused rummalad ollid sedda räki-  
nud ja üttelnud, et kartuhwel nälja willi piddi olleme,  
ning, et kus tedda harritakse, et seäl wilja põllud äp-  
pardawad ... /21,387/.

näljas olema Mõtles innimene tedda näljas ollewadi; andis temmale süa ... /22,247/.

näpik 'käs'n, vistrik' ... ja ollid ühhel lehmal sel kõrral nisuggused wistrikad uddarates, mis meie ma rahwas leh-ma käs'naks, ehk ka lehma näppikuiks nimmetab ... /21, 139/.

näpistama vt. ära näpistama

näpits Wait! ütles tohter ... antke mul kärmeste mo penike-sed näppitsad ... /22,135/ (Hup.).

näpp ... põlletasid omma näppud ärra, sest et ta kuum ja kuum ja tülline olli. /21,16/; ... egga ei tahha nemmad siis ei ühhegi töö peäle hakkata, egga sedda wähhemadki näppo wahhele wõtta ... /22,123/ (Hup.).

näpu tundmine 'kompimine' ... et pimmedaid näppo tundmise kaupa, meie päwil kirja õppetakse luggema. /22,150/.

näputöö Naesterahwas ellab tassaselt koddomail; tallitab omma maja teggemisi, ja teeb omma näppotöed ... /22,219/ (Hup.).

närüma 1. 'sööma, järema' Olli ... üks teadmata wiet aastat lapsokenne, surma-putke-rohto (Schierling) närrinud, ja sellega ennast surmand./23,92/ (Hup.).

2. 'tülitsema, purelema, vaevama' ... minna ei sa omma naesterahwaga kõrda; se purreb ja närrib mind igga päew hommikust õhtuni ... /25,286/; Us on öed ja päwa mo süd-dant närrimas, ja kui mo silmad kinni tahtwad minna, siis tullewad nenda warjud mo ette ... /21,234/ (Hup.).

närtsitama Närtsitasid need ilmad oa ja erne õilmed .../22, 237/.

närw 'nõrganärviline, neurasteeniline! Preilen, kellest sed-da immet rägitaakse, olli wägga närw (Nerwenschwach) ja allati haigesegane, kunni wimaks ärrasurri /22,279/ (Hup. närw 'welk').



nääl 'naisevend' ... tuli Keisri nääl, Prints Oranien, kes  
Hollandi maale taggasi on minnemas. /25,153/ (Hup.).

näärid Sel talwel ei sanud meie enne lund nähha kui Jõulo  
ja näri wahhel ... /22,211/; ... surno kirjadest, mis  
Närist kirrikoramatuid wälja kirjutakse ... /21,143/  
(Hup.).

näärikuu Tännawode, Näri ku 13nemal päwal ... /21,51/.

näärinädal Näri nädalal sundisid mind mitme asja tallita-  
mised Perno minnema ... /22,57/.

nääripäew Näripäwal. Olleme uut aastad algamas ja Näripäwa  
pühhitsemas. /23,1/.

nööp ... ja warrastati: 1. naeste kassukas, 1 naeste ja 1  
musta nöpidega meeste kuub ... /23,248/ (Hup.).

nööpnöel ... et nööpnöela pea surune werre tilgakene wälja  
tulli ... /21,140/ (Hup.).

nöör ... waid tõusewad erned ja oad, kui olleksid nöri jär-  
rele istunud ... /21,327/ (Hup.).

nühkima ... tedda hobust õllenuustikuga ülleültse nühkis  
... /21,83/ (Hup.).

nülgima ... nahk jo ammust nullitud, ja nahkurile müetud!  
/21,24/ (Hup.).

nüri vt. ümarnüri

nüüd Murra nüüd kõhhe puid mahha! /21,6/; Kui nüüd jo mõn-  
nel aastal jäersko sedda olleme nähha sanud ... /21,  
145/; ... kuhhu Riast masti puud, ja Pernost, Narwast  
ja Wibburist, nüüd weel peälegi Rakwerre-maalt Kunda  
saddamast, meie tahhutud palgid ... lähewad ... /25,  
223/ (Hup.).

nüüdki Ellomajad ollid neil pea seddasamma wisi ehitud,  
kuida nüüdki ... /22,28/.

oamaa Ou-maga sedda ei tehta ... /21,327/.

oaseeme Hea perremees pango ikka ülleaastast oa semet mah-  
ha ... /22,199/.

oasuurune ... kelle õtsas oasurused nuppukesed on ... /21,  
117/.

oavars ... siis tulleb oa warre ladwa õtsast nattikest ärra-  
näppistada, et allumesed õilmed ärra ei kuiwa ... /22,  
200/ (Hup.).

oaõile Närtsitasid need ilmad oa ja erne õilmed ... /22,237/

oberst 'kolonel' Oberst Russel, Inglisma wäepealik armastas  
omma prauad ellaste ... /21,210/; ... wõttis Kindral  
Klenggid, 3 owerstid, 57 pealikud 2,234 allamad wangi...  
/22,293/.

obosivanker 'voorivanker' ... temma wäggi olli jõutumaks sa-  
nud, et kuskipoolt mona olnud leida; hobboseid ja innime-  
sed nõrkusid ärra; igga päew jäid mitmed obosi-wankrid,  
rohhokirstud ja sured tükkid mahha ... /22,93/.

oda Tõised tähhed, mis wirwendawad, seisawad likumata tõine  
tõise wasto ommas paigas, nenda kui wanna wanker, rootsi  
odda ehk warras, sõeluke ja n.t. /22,78/ (Hup.).

odav Ei olle ellamine kallis seal linnas, waid kõrd, ehk  
kaks odawam kui Tartus ... /21,247/ (Hup.).

odavalt ... kes omma wähhese jõuga, seal odawalt iggatsewad  
ellada. /21,94/.

odavamalt Et nüüd Piiblid ehk Uut Testamenti oddawamalt an-  
da, on Piibliseltsi ülleamad nõuks wõtnud ... /22,164/.

odavus ... ja hüris kui waene innimene ennesele üht pissi-  
kest kambrid, odawuse pärraast, nelja kõrdses majas ülle-  
wel kattuse al. /21,317/.

odekolonn 'lõhnavesi' Teggi temma sennest piritust; kõik suggust penikest wina; ning ka sedda armsaste lehkawad piritust, mis sel ajal Ungriwasser, agga nüid O-kolon-giks nimmetawad. /25,250/.

oder ... ja widi tännawode siit wõerale male: kaks tuhat sällitust nisso ... seitse tuhat sällitust oddre ... /21,94/; Ei leieta majal naljaltki sesuggust oddre kui Kurremal; egga olle süggise oddral seäl külma karta... /21,133/ (Hup.).

odrajahu ... on neil kartuhwliid, kapstaid, kalikaid, õdra jahhu ja tangu ... /25,113/.

odrajahukook ... arwast sedda, et õddra jahhu koki sawad nähha. /23,351/.

odraleib ... ja meie issi ka tännapäwani ilma kartuhwlita ja õdra leiwata kõrda sanud ... /25,112/.

odraseeme Õddra seemne polest on suurt pudust ... /22,112/.

odrategemine 'odrakülv' Õddra teggemine olli liggi, ja maad weel alles ligutamata ... /22,65/.

odravakk Rukki wak ... maksab praego Tarto linnas 7; kaera wak 4, ja õddra wak 5 rubla ... /22,228/.

oh Oh innimessed! jätke kõik selle holeks ... /21,1/; Oh! eks tunnista segi luggu sedda wägga tõeks ... /21,54/ (Hup.).

ohakas Wiljapea ja ohhakas. /22,80/ (Hup.).

ohelik ... andis õhheliku poisikese kätte, kes sedda omma wõe külge sõlmis ... /22,328/ (Hup.).

ohkama ... agga omma wallo ja waewa pärrast ohkas ja õigas, kuidas kõik muudki innimessed. /21,31/ (Hup.).

ohkamine Ueaasta essimessel päwal ni mitmed ohkamissed Is-sanda pole lähnewad ... /21,1/; ... kulis üks suurhär-ra ... oigamist ja ohkamist metsast tulnewad ... /25,167/ (Hup.).

ohtu 'asemel, moodi' ... õtsata kalla, mis solawad, kuiwatawad ehk suitsetawad, ja leiwa ohto prugiwad. /25,111/; Jõulo ja näri wahhel tuli pissut lund ärmatuse ohto; agga kaddus segi pissut peagi ärra. /22,212/.

ohver ... ohwri-tenistusele õtsa teggema; issiennast wiimseks ohwriks andma, ja sellepärast ristisurma surrema. /22,346/ (Hup.).

ohverdama ... kolm noort poismeest, kedda tapsid, ja Torole ohwerdasid. /22,27/ (Hup.).

ohverdamine ... ja tullid siis kauge ma rahwas nende käest wilja wasto tappi ja ohwerdamise innimesi õstma ... /22,27/.

ohvriteenistus ... et Jesus Kristus ilmale piddi sündima; täiemat õppetust Jummalast andma; ohwritenistusele õtsa teggema ... /23,309/.

oigama ... agga omma wallo ja waewa pärrast ohkas ja õi - gas ... /21,31/ (Hup.).

oigamine ... kulis ... oigamist ja ohkamist metsast tulleswad ... /25,167/ (Hup.).

oinas ... siis annab emma lammast kuus ehk seitse, oinas ja kohhi kahheksa ehk kümme naela willa ... /25,146/ (Hup.).

oja Mitmed jõed ja ojad lähewad Peipsi ... /21,116/ (Hup.).

ojake Leiti neil päwil ojakeses ... üht surnud uesündinud lapsokest. /22,157/ (Hup.).

okas ... et männid ja kused okkaid ärrakautawad ... /25,313/ (Hup.).

okkaline Saddas aina jäe tukkisid, mis okkalised ja kannamunna surused olliwad ... /21,367/ (Hup.).

oks ... näggi temma ilmõtsata tõrrukessi ... õkste küljes ollewad ... /21,21/ (Hup.).

oksendama ... ja seitsmendamal päwal ollid lapsed wähe rammad; üks oksendas, teine kaebas pead... /21,141/ (Hup.).

oksendamine ... et pöritused, uimandused ja õksendamised  
peäle tulliwad. /22,68/ (Hup.).

oksjon Üks tislar õstis auksioni pealt ühe pulpeti ...  
/21,55/; ... taskoramat, kus muud sees polnud kui Kolo-  
wini auksjoni Kwitungit. /22,397/.

oktoober ... essimessest Oktobrist kunni essimesest Detsemb-  
rist ... /21,321/.

oktoobrikuu Oktobri ku 9.päwal 1821. /21,321/.

oldermann 'esinik, ülem, vana' ... agga aldermannidele, kes  
selle järrele peawad watama, et leib ja sai omma hinna  
wäriline peab ollema, pandi iggaühhele 25 Rublad trahwi  
peäle... /22,63/.

olema Olawe kirrik olli Tallinnas kõigewannem kirrik ...  
/21,5/; Wata laewo, mis sa olled murdnud ... /21,6/;  
... panne need tuleweskid käima, mis seäl näed ollewad!  
/21,7/; Sellepärrast olle wait, egga ärra hakkagi min-  
noga jaggelema ... /21,7/; Meie maal ... on üks suur  
kiwwi ... /21,11/; ... terre! terre! olge terwe tulle-  
mast! /21,13/; ... ötse kui olleks kõrgel kõigekangemad  
tule puhkumist olnud ... /21,16/; ... auras ja tossas  
(t), sest et kiwwi tulline olli. /21,16/; Praego ep ol-  
le seäl linnas ... /21,42/; Kui pörsastel ja siggadel  
mitte kuiwa lauta polle ... /21,58/; Ei olle weel teada  
antud, kui kange temma olnud ... /21,69/; Olgo nüüd sel-  
lega kuidas on; agga kahju ja õnnetus olli wägga suur.  
/21,72/; Olgo tuult ehk ollemata; ehk olgo tuul ötse-  
kõhhe wasto... /22,190/ (Hup.).

olemine Targad tohtrid, kes innimest temma ihho ja waimo  
ollemise polest hästi tundwad ... /22,131/; ... mis mõl-  
lemite ajaliku ollemist pinaliseks teeb ... /25,42/  
(Hup.).

olonetsi rahvas 'karjala-aunuse, olonetsi rahvas ' Sed-  
dasamma wiimsest nimmetud, kutsutakse Olontsi-rahwaks,  
et ta Olonetsi kubbernemangus, Petersawotski makonnas



... ellab. /22,386/.

olv 'ungas' ... ja temmale tõise hea rahwa taggant warra kokkokandma, ja temma olwist sisse toma. /21,14/.

oma ... siis omma murred temma peäle heidame ... /21,2/;  
... ja läksid ruttuste Judi käest sõrmust ärratoma;  
... agga se olli jo omma teed läinud. /21,66/; Agga jäta-  
tame need tühjad asjad omma paika ... /21,70/; ... ja  
tõi wanna innimsele temma omma taggasi, ja weel peäle  
sedda, hea hulk kuld rahha ... /21,75/; ... ja on kõik  
meie ellamine taggu pärrri minnemas; sest et sa nüüd om-  
ma ja ommaksid põlgad ... /21,334/; ... et arwasid, ted-  
da ei kuhhugi omma jalla wäel pääsewad ... /22,389/;  
... Lätti-rahwas ommalt poolt jälle seddasamma teggi-  
wad ... /22,24/.

omadus 'omand' ... kui siis nüüd teie kül priiks sate, siis  
õmmetige maad, kui temma mõisavanema rahhaga lunnastud  
ommadus, temma perriseks jäwad ... /23,11/; ... nende  
kohhus, selle järrele wadata, et koggokonna ommadust au-  
saste wallitsetakse ... /23,155/.

omandus 'vara' Kes selle tõllaga lähheb, woib 20 naela om-  
mandust kasa wõtta ... /21,266/ (Hup.).

oma käe peal 'iseseisvalt, omaette' Wimaks wõttis tõine  
nõuks ommast ühhismehhest lahkuda, et omma käe peal õl-  
la, ja omma ennese nõu järrele omma asja ajada. /23,74/;  
... ja sedda omma käe peäl ärrajonud. /21,54/.

omane 'sobiv, kohane, hea' ... et meie ommas Näddala-lehhes  
muud põlle õppetand, muud kui sedda, mis tallopoja rah-  
wale ommane, ja mis temmal häddast tarwis teada ja mõis-  
ta ... /25,2/; Hein olli tännawode heaste kasnud, ja ol-  
li teggemise aeg ommane ja kõrrapärraline ... /25,378/  
(Hup.).

omas ... ja kui ennam ussaldust polnud, kaueminne ommaste  
jure jäda: siis läks ärra ... /21,11/; ... surno

haudade peäl kõige perrekonnaga ärrakaddunud ommaksid käisid nutmas. /22,31/; ... neid kel parrandamata wigga külles, ommakste jure saata ... /22,224/ (Hup.).

oma silmaga nägema Kui nüüd issi kõik omma silmaga olin näinud, siis pannin sedda wägga immeks ... /21,306/; ... ning olleme sedda issi ommas lapsepõlwes omma silmiga ommas sündimise kõhhas näinud./22,3/.

omast käest ... 600 rublad, ülepea omma waewa, kui ka roh- tude eest mis ommast käest peab andma. /22,224/; ... siis on temmal leiwapallukene ommast käest, ning sedda ka weel tõiselegi anda. /22,226/; Ommast käest sesuggu- sid mehhi weel ei olnud, kes õppetajaiks olleks kõlband ... /21,44/.

omasugune Ämblik on wägga kartlik loom, mis ka omma suggust- ki kardab ... /22,120/.

oma tarbele minema ... olli jalgse seddasamma teed ... kod- do pole tõttamas olnud, ja omma tarbele põsa tahha läi- nud. Kui seal kükkitamas olli, juhtus ... /22,147/.

oma teed minema 'lahkuma' ... et temma sure wingumisse ja hullumisega omma teed läks; agga temma issi jäi kus ta olli ... /21,30/; ... tõi ühhe rahha tükki wälja; andis watamata poisikesele, ja läks omma teed./22,54/.

ometi ... siis õmmeti seddagi tarwis polle murretseda./25, 309/; Kust lapsed õmmete rahha peaksid wõtma, et tubba- kad osta? /22,69/ (Hup.).

ometigi ... ollid nemmad tedda õmmetige ikka jälle weel uh- kemaste ülesehhitand. /21,5/; Agga on nüüd õmmetige need päwad kätte tulnud ... /25,226/ (Hup.).

ons 'on see' Werri ons, mis innimesse kehha kossutab.../21, 36/.

onu ... täddid, onnod, lelled, tutwad, need kõik minno was- to rutwad. /21,23/ (Hup.).

ootama ... siis sure iggatsemisega mürristamist omma kõhta otas tulles ... /21,19/ (Hup.); ... et se sel ajal veel odataw walgus ... /23,316/.

ootamine On nüüd selsinnatsel priuse otuse ja otamise ajal sedda kõigil pool nähha ja kuulda ... /21,295/. (Hup.).

ootus 1. 'dividend, kaswik' Sare-maal on palju Krono mõisaid, ning olli nende pärrast se seädus tehtud, et Krono polest Kronomõisa rentnikutele 4 wakka otust arwati, kui nemmad sadda wakka kronowalla rahwale leiba ollid laenuks andnud. /22,319/; ... sest et igga aasta otusest palju warra jure kaswis. /22,320/ (Hup.).

2. 'ootamine' On nüüd selsinnatsel priuse otuse ja otamise ajal sedda kõigil pool nähha ja kuulda ... /21,295/ (Hup.).

ootusewili 1773 aastast kunni 1814 aastani, olli otuse-wilja polest ni palju korjatud, kui: 1,500 Setwertit rukkid, ja 800 Setwertit öddre ... /22,321/; ... sest, et mitte muud, kui agga kapitali rentisid ja otuse wilja lubba on antud ärrakullutada ... /23,24/.

opman ... et kui pealik opmanniga jännesid olli käinud ajamas, ja mõllemad koddod pole ollid minnemas ... /22,89/.

ora ... et linn sedda, kui waaksa pitkust orra, keele õtsas üks pissikene terraw kisk ehk wastus (Wiederhaaken) on, nokkast wälja ajab ... /25,314/ (Hup.).

oras ... agga teggi raud jääd õrraste peäle; sesamma rikkus kõige ma sees rukki põldu, ja wõttis õrrast ärra ... /21,183/ (Hup.).

orasehukkaja Ehk, kui ka tõssi olleks, et ellaw-hõbbe selle õrrasse hukkaja wasto jõuaks, kust tallopojal sedda wõtta ... /21,366/.

orasewäli ... mis sahka pandi, ja waggu etteaeti, kui us rinnas õrraswälja sömas ja raiskamas olli. /21,365/; et süggisel ajal õrraswäljad mustaks söeb, et sesamma us tule käest pididi tulles ja mahhaseddama ... /23,140/.

orav Orraw (das Eichhörnchen). Orrawat tunneme kõik, ja teame, et ta üks illus ja lõbbus metsalinnuke on ... /23, 245/ (Hup.).

orel ... wanna ja uhke Olawe kirrik omma ilmõtsata torni, omma wie sure kella, ja omma kalli orreliga, sai nelja tunniga õtsa ... /21,5/ (Hup.).

org Sesamma Siddimi org, kus praego weel Sola-merri tänna-päwani alles on ... /21,298/; ... mis kui üks suur tulle-jõggi alla orgu, ja seält merde jooksis ... /22,162/ (Hup.).

ori ... agga põlgas töed raskeks, ja arwas kõik liaks, mis orja kohhus teha. /22,105/; Ihho omma ligete ja meeluga on waimo orri ... /22,336/ (Hup.).

orikas Spanja-maal, Majorka ja Minorka sarel, panneb tallo-poeg orrikat ehk emmist sikkuga addra ette, kui põldu lähheb kündma ... /23,350/ (Hup.).

orjama ... kes kurja waimo abbiga innimest olleks orjamas, ja temmale kandmas ... /22,234/; Kui sind waenlaest korjanud, siis, kes sind on orjanud, (2) minna paigale ei jäta, et ta ennam mind ei petta. /21,111/ (Hup.).

orjamine ... egga õnnisteggija sedda tahha, et sa omma koli orjamisega meest ja maja pead hukka saatma. /21,334/ (Hup.).

orjavitš 'kibuvits' ... ehk kui ühhest ajast omma ihhu wae-wasid; ehk et issi ennast orjawitstega (Dornen) werrisiks peksid ... /25,420/ (Hup.).

orjus ... et agga wäljastpiddise tenistuse, õtse kui orjuse teoga, Jummalat püab auustada ... /22,34/ (Hup.).

ormus 'uim' ... et ta säga mitte ei ormustki sa ligutada ... /21,117/; Selja ormused on prunid... /22,362/.

osa ... kes meile meie ossa arwanud, enne kui meil weel ellawate seas asset olli ... /21,1/; Wõeti wanna jõutumad ja waest marahwast sisse, ja olli iggaühhele omma ossa teh-

tud, seddamöda, kuidas arm sedda näggi ja tundis õige ja parraja ollewad: ning nenda sai siis mõnni täit, tõine poolt-, ehk ka werandki ossa. /22,243/ (Hup.).

osaarvamine 'murdarvutus' ... numrite jao- ehk ossa-arwamist (Bruchrechnung). /23,194/.

osaline ... et temma rahwast ellawa Jummal pole pöördä, ja neid ristiarmo ossaliseks aidata. /22,169/ (Hup.).

osamaa ... siis mõedeti Serwema (Sworben) metsa, mis suur Krono mets on; jautati tedda kolme jausse, ja iggaüht neistsinnatsist kolmest jautati jälle wiekümne ossamaaks, kennest agga ühtainust iggal aastal laggedaks piddi tehtama ... /23,23/.

osamees 'liige' nenda et liggi tuhhat ossamehhi olli, kes ennast Piibliseltsi luggesid ... /21,249/; ... ossamees- te käest olli kokkotulnud 237 rubl. ... /25,147/ (Hup.).

osa saama ...kes neid warjasid, ja nende rōwimise sagist ossa saiwad. /21,235/.

osav ... Wōttis hea kiwwi kätte, ja wiska(s) koera nenda ossawa käega, et temma ... omma teed läks ... /21,30/ (Hup.).

osawalt ... ja laskis nenda ossawalt, et karru kolmele ja neljale kõrrale kukkerpalli löi ... /21, 147/.

osawõtja 'liige' ... peäle kahheksa sadda selle seltsi ossawõtjaid loetakse. /23,362/; ... ja antakse sellega piibliseltsi ossawõtjatele mõnda teada, nenda kui ... /22, 381/.

osi Osje kaswab igga jões, weesones ja sooloigus ... /25, 309/; ... egga prugita Rootsisis, muist ka Saksamaal, muud lambitahhiks, kui osja sissu (Binsemark). /25,309/(Hup.).

oskama 1. 'leidma, mõistma' ... leidis temma ta seest ühhe salla suhwladika, mis ükski polleks õskand leida, muud kui agga se ... /21,55/ (Hup.).



2. 'tabama, pihta saama' ... wõtwad nugga, ehk muud riista; wištawad sellega tulispaska, ja kui nemmad teda õskand, arwawad siis nõida hawawad ... /23,133/; Põletaw wäik se, mis põllema panneb, kui ta õskand. /22, 330/ (Hup.).

3. 'sattuma, jõudma, juhtuma' ... agga Tarto ja Willandi makond maksis Pihkwa surewürstile maksu, ammust enne sedda kui Saksama rahwas meie male olli õskand; mis nenda sündis. /22,23/.

oskamine 'teadmine, mõistmine' ... sest, et ta sennest ei mõista kassu sada, et õskamist polle. /25,173/.

oam 'aiamaja, lehtla; onn, hütt' ... mitto tuhhat noort kaske ... koddo wetakse, et päwast ehk kahhest toas, ehk majal, et ... olgo wärrawate peäl, ukse ees ehk ka oamis (Laube) seiswad ... /25,231/ (Hup.).

ostja ... pango siis õstja omma wiljale, ja müja omma kaubale rahha hinda ... /21,275/ (Hup.).

ostjaki rahwas ... kõik need Eestirahwa sugguseltsi, nenda kui: ... Woguli-, Tshuwassi-, Ostiagi- ja Karela rahwas. /22,386/.

ostma Läks mõisa omma wannemad palluma, et aitaks paar hobust osta. /22,65/; Temma on marahwa lapsi; õsteti nore innimesse eal priiks ... /21,48/ (Hup.).

ostmine ... ni kaua kui weel surremist on, ei maksa õstmine; talleb ni kauast kannatada, kunni taud saab ärralõpma. /22,65/(Hup.).

ots 1. 'tipp, hari' On seäl paiguti kõrged mäed ... nähtud lõhkewad; ehk nende otse üllewel katkewad ja orgudesse langewad ... /25,67/ (Hup.).

2. 'lõpp' ... et kui pea-asset ehk wähhegi sel kõrral olleks ligutud, siis olleks hingamisel ots olnud ... /22, 11/; ... ja meie wäggi kõik koue on, siis ennam ei peäse kuhhugi, waid on temmal ots peäl. /22,97/; Näggime ... hilbo aita, mis otsani täis olli. /23,301/ (Hup.).

3. 'terav, väljaulatuv oea tööriistal v.m.' ... waid tulleb üks terrawa otsaga nugga terrawaks tehha ... /21,37/; Wotta nöelukene, kasta temma otsa limma sisse ... /21,142/; Schottlandi-ma on Inglis-ma põhjapoolne jaggu, ja ullatab temma wiimne ots kaunist kaugele wasto põhja. /23,197/ (Hup.).

4. 'otsmik' ... ja nähtakse neid essite silmnäms ninna kõrwas, otsa ees ja kõrwide tagga wäljalöwad. /23,186/.

otsa (postpos.) ... eks sa tea wennikenne, et sool talv otsa magge olli... /21,34/; ... ja seisab sesamma leib, pühhad otsa, laual. /23,250/; ... läks kribbinal, kui kas, tamme otsa ... /21,30/.

otsaesine ... ja sellega temma otsaeddist, temma silma- ja kõrwataggusid ... öeruda. /21,192/ (Hup.).

otsa minema 'lõppema' Kui mõnnikord jut ühhes lehhes polele jänud, siis polle kannatust, tõist odata, et teada sada, kuidas luggu otsa läinud. /22,58/.

otsa põlema 'ära põlema' Kui olli uinunud, põlles peerg otsa: tukkikene kukkus temma maggamise riete peäle ... /21,82/.

otsas 1. (postpos.) Olleks praego kürwitsad ehk pumbud tamme otsas olnud, ja sinno peäle mahhatulnud ... /21,21/.

2. (adv.)... agga kui üks kanna, kas ehk tuikenne ladusse juhtus, siis ollid nemmad otsas: temma sai neid kõhhe kätte, ja söi neid ärra. /21,32/.

otsa saama 1. 'häwima, hukkuma' ... wanna ja uhke Olawe kirrik ...sai nelja tunniga otsa ... /21,5/ (Hup.).

2. 'lõppema' ... egga ka surnokella mitte enne lödama, kui siis wast, kui Jummalatenistus otsa sanud. /21,305/ ... metsa kaswab ikka järrele, temma ei sa otsa. /25,230/ (Hup.).

3. 'surema' Olli siis issa pühhapä käekambri õppetajat tulnud palluma, et last kantsli peält kulutada, ehk, kui jo olleks otsa sanud, temma hinge üllendada. /25,315/.

otsasaamina ... agga meesterahwas ligub kõigis paigus maa ja merre peäl, ja sattub saggedaste sinna, kus ello-kartust ja otsaeamist on ... /25,56/.

otsast (postpos.) ... tõises kõhhas kukkus üks noor naene heina koorma otsast, ja jäi surnuks. /23,276/.

otsast otsani ... et laewamehhed, kes temma ümber tedda otsast otsani omma laewadega ärrakäinud ... /21,77/; ... kes, kui kõrtsi kattus jo otsast otsani lama tulles seisis, rahwast olleks ülesajanud. /25,277/; ... mitte kõik Epistlid otsast otsani õiete mõista ... /23,320/.

otsata 'lõputult, väga palju' Wähka on otsata. /21,119/; Rikkust ja warra ... olli seal otsata. /22,396/ (Hup.).

otsa tegema ' lõpetama, surmama' ... egga jõudnud omma palwetega taplusele otsa teha. /21,113/; Sesamma taud on pahha, ja teeb peagi seale otsa. /21,36/; ... et kohhus mo peäle hallastaks, mind surma mõistaks, ja mulle otsa teeks. /21,234/.

otsategemine 'enesetapp, tapmine' ... ning siis ihho ja hinge haigus tõeste wägga ränk ja suur, et nõrk meel, ja kõigewiimsest otsateggeminegi taggajärrele tulleb. /22,123/; ... sest et mõllemil mõnda kõhhendamist, ja tõisite õiendamist olli: et 26 damal otsateggemise wisi tõine tõise peäle minna. /22,299/.

otse ... sest et heäl otse selle polesõnna peäle rõhhub, mis temmaga märgitud on. /22,45/ (Hup.).

otsekohe ... läks otsekõhhe jõe su peäle ... ja läks jõkke. /21,51/; ... ehk olgo tuul otsekõhhe wasto, sennest laew ei holi ... /22,190/ (Hup.).

otsekui ... mis otse kui kanged lumme tuisku, tulest kaugele wiidi. /22,180/;

otseti ... se olli tahtnud joobnud peast wet winnata, ja olli otseti ülle rakke kaewu läinud, ja ärrauppunud. /21,80/.

otsija Et mõisawallitsuse polest junkrut, ehk muud inimest  
kasta, kes otsijaid juhataks ja wallitseks ... /23,  
307/; ... agga sedda ei sa peropu otsija enne teada,  
kui siis wast ... /25,309/.

otsima ... ja tulli pollitsejallapeält tedda otsima, ja  
wäljatõmbama. /21,67/; ... kes ommas rummaluses tõiste  
ehmatusest lusti otsivad. /22,52/; ... mitte kaupawaid  
sesuggusid asju läkkitakse otsima, watama ja kulama, mis  
meid wõiksid targemaks ... teha. /22,3/.

otsimine ... waid et kõik otsimine waikse wisiga sünniks.  
/23,308/ (Hup.).

otsus Noor mees ei olnud selle otsusega rahhul ... /23,82/  
(Hup.).

## P

pa (teat. häälightsus) Kolm heält kuuldi temma suust, ja need  
ollid: a, ma ja pa. /21,32/.

paakima vt. pookima

paar 1. 'kaks' ... ja lödi temmale kümme pari witsu, et ...  
hobkost olli warrastanud. /21,33/ (Hup.).

2. 'abielupaar' Laulatud on 1507 pari. /21,98/ (Hup.).

paarimees ... olleme siis mõllemad parimehhed: sinna waene  
hakkaja kaupmees, ja minna waene hakkaja tallopoeg...  
/21,341/ (Beitr. IX,73).

paari minema, saatma 'abielluma' ... et inimesed ikka süd-  
dameliko armastuse pärrast ... pari saaksid minnema...  
/25,30/; ... ja sest, et naesterahwas tedda jälle ar-  
mastas, pallus ta wannameest neid pari eata. /25,46/  
(Hup.).

paariminemine 'abiellumine' ... polle temmal siis ei õigust  
egga lubba pariminnemist ei keelda egga kasta ... /25,  
29/.

paaris käima Jani kuul on temma kuddemise aeg, siis hakkab ennast kalda hoidma, ja nähtakse tedda siia ikka kaks ja kaks paris käiwad ... /22,362/.

paarkond 1. 'paar, kaks' Et targad wallitsejad ja wallitsused, nüüd jo paarkond sadda aastad ... /22,39/.

2. 'abielupaar' ... Schotlandi-maasl weel praego üks paarkond on, mis 90 aastat abbiellus elland ... /25,384/

paas Merre kaldad on aina laggedad heinamaad, ja mõnnes paiselge paas./21,135/ (Hup.).

paast ... ning on neil ka mitmed sured paastud; agga need kõigesuremad on meie rukkil(e)iko ajal ... /21,355/(Hup.).

paastukuu 'märtsikuu' ... juhtus Maidli mõisa härra ...pae-to kuul, raskestes kanges rinnatõbbes maas ollema. /22, 10/ (Hup.).

paastuma ... paastuwad kakskõrd nädalas ... /21,355/(Hup.).

paastu-maarja 'paastu-maarjapäev' ... egga sanud meie enne, kui wast wiis päwa enne Paasto-Maarjad lund nähha. /22, 212/ (Hup.).

paastumine Paastumist on palju; paastuwad kakskõrd nädalas ... /21,355/ (Hup.).

paastupüha Essimesel paasto pühhal läks üks Kalawere walla mees, Puhta Karel, Marja kirriku ... /21,80/; ... ja lau-latati tedda essimesel Paasto-pühhal ... /25,154/ (Hup.).

paasturoog ... mis rikkad wenna usso rahwas ... Astrakani linna sure rahhaga omma paasto rogade tarbeks ennestele murretsewad. /23,268/.

paat ... muist meie randa patidega peästeti. /21,276/ (Hup.).

paber 1. Egiptuse maal kaswab üks pilliro suggu, Niluse jõe kaldas, mis Papiiriks nimmetakse, ning kennest meie pabber omma nimme sanud. /23,300/ (Hup.).

2. 'paberraha' Ria linnast 185 rbl. 20 kp. hõbbedad, ja 5045 rbl. 2 kp. pabberid. /22,221/.



paberitrull 'paberirull' ... ja wata immet! seal olli ühheksa pabberi trullikest sees, mis wägga rasked olliwad... /21,55/.

paberivabrik Alla piddi joad sai mõnni aasta teed, pabberi wabrik omma tampweski ehitud ... /21,246/.

paberraha ... ei maksa mitte ennam, kui 5 Rbl. paberrahha. /21,281/.

pada 1. ... ja tõukab neid möösis, ehk puhtas kuiwas padas penikesseks tolmuks ... /21,57/ (Hup.).

2. 'sepapada' ... kui iggatsete terweks sada, siis minge omma pajasse, ligutage tubliste kät allasipakku taga; tõmmake lõotsa ... /23,107/.

padi Tedda peab sojendud tekkide ehk patjadega kinnikatma... /21,191/ (Hup.).

padrik Kui tük maad ollid käinud, kaddusid jäljed padrikus ärra ... /21,147/; ... ja leiti tedda teisil hommikul seälsamas paddrikus ... surnud ollewad ... /21,147/(Hup.).

padrikmas ... waid ka metse kaswatada ja kõlbmatad paddrik- ja soomaid, rokimise ja krawileikamise abbiga kõlbawaks maaks tehha ... /23,22/.

padrunitasku ... mees issi olli täies mundris, ja paun ja patrontask seljas. /22,389/ (Hup. padron, i 'Patrontasche; lederne Posttasche').

pael 1. 'lint, nööri' ... kül siis pannen omma paela wimaks sinno enda kaela! /21,111/ (Hup.).

2. 'soon, künnap, side' ... kui ta ükskord kui mehhe naene, lapsewaewas on, siis ei saa mahha tullemine mitte raske, waid arrunemine kerge ollema; sest et paelad heaste arrunewad. /21,358/ (Hup.).

paelust pääsema 'kellegi võimu, mõju alt vabanema' ... ja peäsis siis ka ilma tohtri arstimata, ja mu trööstimata, arwatud kuradi paelust ja temmawõrgutamisest. /22,125/.

paeluse ... kes mitmeid ... kahhe päwaga paelussist peästis.  
/21,223/.

paemurd Üks wenne sullane, kes paemurrust suurt kiwvi kahhe  
hobbosega linna olli weddamas ... /21,226/. (Hup.).

pagan Amerika ma pagganad, kui päikest ehk kuud näwad warju-  
tatawad, hakkawad suurt kissa tõstma ... /21,70/ (Hup.).

paganate pööraja 'misjonär' Nisuggused mehed ... nimmetakse  
pagganate walgustajaks, ka ööldakse neid pagganate pöör-  
jaid ollewad (saksakele: Missionär)./22,167/; ... et, kui  
pagganapöörjaid kuhugi läkkitada tarwis peaks arwatama,  
wallitsus sedda omma ennese nõust ja jõust teaks teh-  
ha ... /23,363/; Sesuggune nõu ja tallitamine tarwitab  
paljogi jõudu; sepärrast nõuab pagganapöörja selts, pal-  
jo seltsimehhi sada ... /23,362/.

paganate walgustaja 'misjonär' vt. paganate pööraja

pagar ... et holetumad ollid olnud järrelewatamas, missugust  
leiba paggarid tewad ja müwad. /22,63/ (Hup.).

pagarimeister ... et kaks paggari meistrid, kes pissewad lei-  
wad ja saiad teinud ... nenda on trahwitud ... /22,63/.

pagenema 'pögenema' ... ja innimeäsi, kes surma eest ulitsa-  
te peäle paggenesid, mahha paiskas. /21,4/ (Beitr. V,60).

paha Sesamma taud on pahha, ja teeb peagi seale õtsa./21,36/;  
... ja olleme meie waased, kes süta mehed olleme, kõik  
pahha nimme alla ... sanud. /21,63/; ... agga ollid kõi-  
gis armotumad ja weel waljumad ja pahhemad kui pagga-  
nad ... /25,402/ (Hup.).

pahaks panema Agga, ütlesid mehed, ärge pange pahhaks auus  
õppetaja! /21,28/ (Hup.).

pahameeleline 'pahane' Weel tõised on sellepärrast pahhamele-  
lised, et meie mõnned ued kirjatähhed ja märgid olleme  
prugitawaks wõtnud ... /25,2/.

pahandama meelt Need siis pahhandasid meelt, prukisid ka om-  
ma keelt; teggid hirmus sure kärra ... /21,27/(Hup.).

pahandamine Lihwlandi-ma Kubbernemango wallitsas on omma pahhandamiseks teada sanud ... /21,393/ (Hup.).

pahasti ... agga kui wallemõtlemised innimest seggawad, ja tedda ni pahhaste pettawad ... /22,340/ (Hup. pahhast 'schlimm').

pahategiija ... et teie ... nende heamelelised kaitsijad pahhateggiate eest ... peate ollema. /23,158/.

paha tegema Ollema sedda siis ka Hootsis hakkand prukima, kui muttid aedades, ehk heinamade peäl pahha tewad ... /21,127/.

pahem 'vasak' ... pahhema käe pissikesest sõrmest werd wäl- ja leigata; kolm tilka tondi peäle tilgutada ... /22, 236/; ... ma käin so ees, ja so tagga; seisan parremal ja pahhemal käel ... /22,96/; Meie wäggi seisis sure laggeda peäl: parremad kät olli jõggi kõrge kallastega; ja pahhemad kät laskis Kutusow kantsid tehha ... /22,299/ (Hup.).

pahempidi ... tullid mardisandid, mütsid ja kassukad, pahhempiddi peas ja seljas ... /22,51/ (Hup.).

pahk 'mõhn, kühm puul, pahkpähkel' Wõtta aptegi peält ... 6 1/2 loti tammelehhe-pahka (Galläpfel) 4 loti Arabia Gummi tõuka pahku katki, nenda, et nemmad ei peneks jahhuks lähhe, waid agga tükkiks sawad ... /23,303/ (Beitr. IX, 55).

pahmaa 'peksmiseks mahalaotatud suwivilja lade' ... peksis tallorahwas perotullega reht; pahmas hakkas põllema... /23,390/ (Hup.).

paigale jätma 'rahule jätma' Kui sind waenlaest korjanud, siis, kes sind on orjanud, (2) minna paigale ei jätta, et ta ennam mind ei petta. /21,111/.

paigal seisma 'kohal olema, viibima' Süddasuwwel tulli Keiser issi Tallinna ... ning seisis seal mõnni nädal paigal. /25,284/.

paiguti ... et kül paiguti monned kõhhad, omma wilja andi polest, lahjemad om. /21,90/ (Hup.).

paik ... need siis, kui tõisi paika lähhed kül mõnnegi hea hobboee wõtwad ... /21,34/; Tulli siis eenna paika innimene Rootel-maalt ... /21,126/; ... olli ta neid näinud sisse jalgawad, egga paigastki pääsewad, waid ikka süggawamale maa sisse wauwad. /25,68/ (Hup.).

paika 'jooksul, paiku' Kui sedda nenda näddala paika olli tähhele pannud, käskis ühhel päwal rotta kinniwõtta. /22,41/.

painuma 'painduma' ... sest et keel suus temma järrele ei painu ... /22,60/; ... egga painund ka mitte keel täies- te saksa kele järrele. /25,133/ (Hup.).

painutama Siis wõtkem põlwi painota! Mis tõest meil kanged kül ... /21,168/ (Hup.).

paise ... siis peab sinna kõhta, kuhhu tulli, wallutawad paistetust, kärna ehk paiset teggema. /25,78/ (Hup.).

paiseleht ... se on paisolehhe suggu, agga neid on kolm seltsi, ning ei olle teada, kuidas marahwas sedda siin nimmetud suggu nimmetab. /22,118/ (Hup.).

paistetama 'paistetama' Kui külm ennemisse käed, jallad, ehk silmad ärrawõtnud, ja nemmad paisetanud on ... /21,35/ (Hup.).

paisetus 'paistetetus' Kes süggelikus, paisetusses ehk, sojas tõbbes on ... /21,36/ (Hup.).

paiskama ... ja märka suri kiwwa wäljalopinud, monned neist on ta peäle pennikoorma maad paiskand. /22,179/ (Hup.).

paistekala 'küpsetatud kala' ... ja anti Jani päwal tuhhat paistekalla. Neid wiimseid nüüd ennam ei anta, waid sawad nende assemele rahha. /22,243/.

paistlik vt. päewapaistlik

paistma 1. ... päike paistis armsaste ja elledaste tekäija  
peäle ... /21,8/ (Hup.).

2. 'näime' Need lomad, kel ehha-tähhe peäl asset on,  
neile paistab meie ma nenda sammoti üks täht ... /22,  
78/.

pajaahel 'kett paja hoidmiseks lee kohal' ... tuppä , kus  
ahjo assemel keskpaigas tullesse, ja temma kõhhal pad-  
da ahhelad rippumas. /23,350/.

paju Lõhmust, paju ja rämmelgat ei tahha meie nimmetata-  
gi ... /25,231/ (Hup.).

pajukepike Pilda on üks küinrapitkune pajo keppikene ...  
/25,210/.

pajupill Mõistatus No.5, on pajopil. /21,88/.

pakane Agga külm olli hirmus pakkane, tõmbas tedda kan-  
geks ... /21,51/; ... on talw hirmus karre ja pakkane;  
agga kõige pakkasem on temma seäl maal Dauria makon-  
nas ... /23,88/ (Hup.).

pakil ... siis peawad kele soned, ja kele paelokene paisu-  
ma, ja werri nende sees pakkil seisama. /21,221/; Kui  
ühhel päwal liaste rahwast olli koggunud, ja tubba pak-  
kil täis olli, kargas Jaan kui meletu kambrist wälja...  
/22,259/ (Hup.).

pakitus 'vaev, häda' Seepse on, mis selle hea rahwa kõige  
surem kahju on, sest et seältap temma kõige suremad pak-  
kitused temmale tullesse. /21, 104/; ... ei tahha tedda  
naljalt mahhajätta, waid on sures pakkituses ja waewas,  
kui temmast pudust juhtub ollema. /22,68/.

pakk,i 'häda, vaev' ... kui teil ei pakki egga hädda piddand  
ollema ... /23,7/.

pakk,u 1.'nott, puurent' Kui metsaline tükaega pakkuga nen-  
da tüllitsend, saab ta wägga wihhaseks ... /25,22/;  
... tõisel hommikul olli kehha ültse paistetand kui  
pak ... /21,85/ (Hup.).



2. 'rull' ... 1200 pakku purje kangast ... ja veel muud kaupa ... /21,416/.

pakki tegema 'vaeva, häda, tüli tegema' ... et siis ennes-tele ja tõistele hädda ja pakki teme. /21,162/ (Beitr. IV, 98).

pakkuma Janusse Mats ei prukind wina, sellele pakkusid soja öllut rüpada ... /21,9/ (Hup.).

pakku minema Et minnewal aastal paljo rahwast Wenne-maalt taggasi tulnud, mis Lihwlandi-maalt sinna pakku ollid läinud ... /23, 274/ (Hup.).

- paks 1. 'jäme'... nenda, et jäme ja paks raudtrat warda tüwwist ammak mani ullatas. /21,19/; ... ja mantlid, ehk muud paksu riet ülle pea kattab. /21,303/ (Hup.).  
2. 'tihe, rohke' Kui tük aega nenda sure tuskamisega paksu rahwa wahhel olli likumas ja omma kartust kaemas olnud ... /22,36/; ... agga ellas se paks rahwas seäl önnistud maal peatoiduse murreta ... /22,166/(Hup.).  
3. 'poolvedel' Piim on paks, raske, raswane ja wänge... /25,152/(Hup.).  
4. 'lihav, raswane' ... nende reied on lihhawad ja paksud ... /23,331/ (Hup.).

paksemalt ... kelle al liwa, ei ka mitte paksemalt, kui agga kaks, paiguti kolm, ehk poolkolmat jalga leitakse ollewad. /25,115/. (Hup.).

paksune ... waid neist, mis peäle sülla pitkused, ja tugge-  
wa pihhapu paksused ... on ... /21,75/ (Hup.).

paksus ... laewamehhed on nende paksust mõetnud ... /23, 173/; ... agga kõrgust on kõigil 9 süllda, ja on neil tüwwi ötsas 7 jalga paksust. /22,63/ (Hup.).

paksusti Sedda tulli nenda paksuste mahha, et mõnnes kõhhas liggi jalla kõrguselt ma peäl olli ... /21,367/; Saar on wägga önnistud ... ning on seäl siis ka paksuste rahwast peäl ... /22,369/ (Hup.).

palang 'voodilina' ... ja warrastati ... 2 pallangud ehk linna; 25 kübart musta willa kangast ... /23,248/.

palev 1. 'palavus' Meie kõhhas on kõik enneaegse ruttoga selle sure pallawa pärrast, mis Aprili kuul olli, ette jõudnud. /21,209/; Jürri kuul ollid liig äggeda pallawa päwad ... /22,50/ (Hup.).

2. 'kuum, soe' ... ehk ka taignaga ärramäriwad ja pallawa leiwaahju pannewad ... /23,130/ (Hup.).

palavatusk 'palavik; palavikukuumus' ... agga jäwad lapsed ikka kõhhima, egga tahha silmad walgust kannatada, et neil kül pallawa tuska (Fieberhitze) ennem ei olle./23,187/.

palavatuskane 'palavikuline' Kui leted tullemas, siis kaebab laps kolm ehk nelli päwa ennesedda pead; on pallawa tuskane, ja näitab nenda, kui olleks temmal kange nohho tööbi ... /23,186/.

palavus Egiptuse-ma, mis wägga pallaw ma on, ei tunne suremad pallawust. /22,237/ (Hup.).

pale 'põsk, nägu' Kui palled hakkawad ello karwa sama, ja werd hakkab tullesma ... /21,178/; ... ning, et iggameest, kedda Jummal innimese palle ja näoga lonud, wanaks mõistame arwata ... /21,403/; Se sõnna, et Jummalat teisese ilmas pallest pallese peame nähha sama ... /22,351/ (Hup.).

palehigi ... põllutööd teeb iggamees omma pallehiggi sees. /21,232/; ... nenda kui segi, mis sa armas wannukene, omma ello eal, omma pallehiggiga korjanud, ja perritud usso pärrast, wissiste temma kätte ka olled winud ... /21,125/.

palgaraha ... ja sullasmehhed töiwad rõmuga omma palgarahha meie kätte, et Piiblit sada. /23,50/.

palgimets ... siis saaks meil ... wähhemat murret ja waewa ollema, ja meie tarwipuu- ja palgi-mets aega siggida. /25,240/.

palgivargus ... eks siie metsa-, pu- ja palgi wargus, eks ta ka pat peaks ollema? /23,50/.

paljajalu ... ja kus weikste pärrast ka innimesed sagedaste liguwad, peälegi weel paljajallu? /23,360/.

paljas Mo südda mo seest wänetud, ja paljas nahk mul jäetud ... /21, 38/; ... wangide pead polest paljaks ajada. /25,154/; ... waid koriwad tedda kaske paljaks, et mähke süa ... /25,231/; ... innimest, kes rahha hädas, waaseks tewad, ja tedda paljaks nülliwad ... /25, 201/; ... tüdrukud käiwad palja peaga ... /21,134/; Eile nähti tedda jo palja silmaga. /21,68/; ... mis tühhi, ja aina paljas, innimeste seadus ehk walle oli ... /22,20/ (Hup.).

paljastama 'paljaks, waaseks tegema' ... et meie ennest käest sedda saaks ollema, mis eest wõerale maile ellisewad rahha sadame minnema ja issiennast rahhawaaseks paljastame. /25,371/.

palju ... et sel pimmedusse ajal, Jummalal rigil meie jures paljo maad ei wõinud olla. /21,44/; ... ja weel paljo muud kaupa ... /21,49/ ... neid olli ennemuiste siin maal märka paljo ... /22,30/ (Hup.).

paljugi ... tean kül, et sul jõudu ja rammo paljogi .../21, 7/. Rägiwad kül innimesed paljogi wanna põlwe ... kituseks ... /22,18/.

paljus 1. 'rohkus' Agga sesamma kelemurde paljus, ühhes ja sammas keles ... /22,384/; Näitis weiste paljus, mis ladal nähti, mõnne mõistliko innimese melest õtse kui imme ... /23,347/ (Hup.).

2. 'kui palju' Aidamees ütles: kül kaal õigust teeb, ja näitab paljus sul kaupa on. /21,388/; ... waid ta panneb omma wilja umselt kotti ... ilma et issi teaks, paljus müetawad koddunt wiib. /21,390/.

palk.a ... palka saab orri - palka wean metsast ... /22,45/;

Jummal olgo tännatud, et nisuggused koerad omma palka sawad! /21,34/ (Hup.).

palk,1 ... ja weel paljo muud kaupa, nenda kui: laudu, pal-  
ka, rauda ... /21,49/ (Hup.).

palkama ... ja on seäl ujujad ja tuukrid, kes kubberneman-  
gust palgatud, et kõhhe appi ruttawad ... /21,131/;  
... palgati laatsareti tallitajad; kaks welskeri sel-  
li ... /22,207/ (Hup.).

pall ... õmblesid sidi riet kokko, ja wirnitsesid tedda, et  
ta ühheks sureks ümmarguseks palliks ehk kuliks sai, kui  
tulliaur tedda täitis ja üllespuhkus. /22,175/ (Hup.).

pallike Sedda neist pallikestest nähha, mis saddulseppad  
laste mänguks tewad ... /23,305/.

palmipuu ... ja kuidas kõige kõrgem palmipu jõe kalda peäl,  
kelle latv pilwesse ullatab. /22,343/ (Hup.).

palmipuuleht India rahwas kirjutab palmi pu lehtede peä-  
le ... /23,300/.

palu Wimaks leidsime, et ta siin ja seäl pae, munnakiwwi  
ehk ka pallude al ennast rõnga olli weddamas. /21,369/  
(Hup.).

paluke vt. leivapaluke

paluma ... muud kui et agga sedda pallume: õppeta meid ...  
/21,2/; Läks mõisa omma wannemad palluma, et aitaks  
hobkost osta. /22,65/; ... mis ... ennestele pallusime  
sata. /23,191/ (Hup.).

palumine ... ja temma kõrwad kuulwad nende pallumisi; agga  
temma palle on wasto neid, kes kurja tewad. /22,357/  
(Hup.).

palve ... agga ei wõetud palwid kuulda. /21,242/; Lubbas  
mõisawannem kül temma palwe järrele teha ... /22, 65/;  
... et ühhel ösel illestõusis; tuld käskis ülles wõtta,  
je kõik perret palwele tulla. /22,129/; Wõttis ülleanne-  
to siis palwet kuulda, ja teggi nenda.../21,183/(Hup.).

palvekoda Kirrikuid on Rias paljogi: 5 saksa ... peäle sedda weel 2 wenne wanna usso rahwa; ja 1 Judide palwe kodda. /21,92/.

palveraamat ... andis ... üht prantsuskele kirjutut palwe-ramatut kätte ... /25,18/.

palvet pidama, tegema 'palvetama' Muhamedani ussorahwas peab igga päew nelli kõrd palwet piddama, ja palwet tehhes, omma silmad päwatõuso pole pöräma. /21,355/ (Hup.).

panema ... ja pannid tedda tühja wiljaladdusse ... /21,31/; ... ja nõutakse tedda, ni pea kui jõud annab ja sedda sallib, trükki panna. /23,224/; ... ja panni weel kaks maja, ja ühhe kaupmehhe kaubaaita põllema. /21,5/; Wi-maks tulli tühja käega koddo; läks lauda lakka, ja panni köit kaela. /21,218/; ... waid salgab, kui usi rõugid tulleb panna, lapsi ärra ... /23, 182/; ... ja neid siiski soldatiks pandi. /23,215/ (Hup.).

panemine ... et usi rõugid kättesadud, ja nende pannemisega sedda õnnetust ja katku keeldud ... /23,182/; ... ning kui tõine kõrd seddasamma jälle tulleks trükkida, ei pannijad, ei pannemise kullutust, egga ajawiitmist seäl jures saaks ollema ... /22,164/ (Hup.).

pang ... kallaks wihma ni kui pangest ... /21,110/ (Hup.).

pangetäis ... kolm ehk nelli pange täit wet, omma hobbose peäle kallas ... /21,83/.

panija 'trükiladuja' ... tähti, mis panni ja rami on pannud, kokkojota ... /22,164/.

pank 'klomp, känk, tükk' ... ja põlles peäle kolmsadda rublat waskrahha sisse: sedda wimast on pärrast muist jälle kättesadud, agga olli kõik ühte panka sullanud. /23, 200/ (Hup.).

2. 'finantsasutus' ... ja tõiwad 172 tuhhat 433 rubla temma kätte, mis nimmetud banki rendi peäle läks ... /25,199/.



pankrot 'maksujõuetus' Üks tubli mees, kingseppa meister  
Kerel Kotlieb Wonner, sai minnewal aastal pankrotiks.  
/21,332/.

pann Et neil ei panni egga padda olnud ... /22,29/ (Hup.).

pannal Se tru ellajas olli omma perremehhe pauna näinud  
rippakile ollewad, et pandle rihmad lahti ollid läi-  
nud ... /23,58/ (Hup.).

pant ... on ... kõige wõeramaa rikide suremis linnades  
laenomajad, kus kõlbawa pandi, ehk mu täielise ussutu-  
se (Sicherheit) peäle ... rahha iggaühhel tingitud  
ajast rendi peäle sada ... /25,201/; ... ja weel nelli  
wõllakirja, mis iggaüks tuhhat rubla hõbbe rahha eest  
pandiks olli seismas. /25,362/ (Hup.).

papp vt. rehepapp

papüürus Egiptuse maal kaswab üks pilliro suggu, Niluse jõe  
kaldas, mis Papiriks nimmetakse, ning kennest meie pab-  
ber omma nimme sanud. /23,300/.

paradiisiaed ... kuidas se õnnis mees sedda kolledat kõhta  
õtse parradisi aijaks ehhitand. /23,60/.

parajasti ... ja juhtus ka weel parrajaste muid tekäija  
rahwast senna kõrtsi tulles. /21,10/ (Hup.).

paraku ... meiepoolne tallorahwas on, Jummal parrako! weel  
liastegi äbbausso ja rummaluse pimmeduses. /21,103/  
(Hup.).

parandama Ma-rahwa põlwe sowib ... kül heldussega parranda  
Ja awwitada weel. /21,168/; ... ja wõia sellega hawa,se  
parrandab tedda ... /22,191/ (Hup.).

parandamata 'ravimatu' Wõeti siis 12 parrandamata tõbbega  
koormatuid sisse ja peäle neid weel liggi 30 innimest,  
kes kurjas tõbbes ollid. /22,208/ (Hup.).

parandamine ... ka seks wägga tullusad on, innimesse mõis-  
tusse walgustamiseks, ja ello parrandamiseks. /21,  
166/ (Hup.).

parandamise ait 'melioratsioonimagasi' Parrandamise ait(das Meliorationsmagazin) ... Nenda sai siis ühheainsa targa hea mehhe nõu läbbi Sare-ma wägga parrandud, ja willi ja rahha, mis selle asja tallitamiseks Krono polest sinna anti, nimmetakse parrandamise aidaks. /23,24/.

paranema ...seäl parraneb rahwas; seäl kauwad pimmeduse teud ... /22,19/ (Hup.).

paras 1. 'õige, tavaline' Temma on parraja karja koera surune ... /21,130/ (Hup.).

2. 'hea, sobiv, vajalik, kohane' Agga mis aitawad kõige parrajamad kässud, kui sedda õiged kässotäitmist ep olle? /21,85/; ... agga ütliwad Ohdowa makonnas lund kül, ja õige parrajad talwteed ollewad. /22,38/(Hup.).

parata Agga kes seäl wõib parrata ehk aidata? /21,236/(Hup.).

pard ... kui nemmad mehhel ollid, siis ta süllitas nende parra peäle, käskis neid, kes temma koerust teadsid... /22,276/.

parem ... ja rummalus ikka parrema nõu wasto on tötetamas. /22,13/; ... tedda nähhikse ... madalal õhtopolse tae-  
wa, parremal käel põhja pol seiswad. /21,68/ (Hup.).

paremast 'paremini' ... rägiwad kangeste ma- ja parremaste wenne keelt ... /21,12/; ... mõisad hürrib, et seäl parremast hingata, kui ummuses linna paigas ... /21,73/ (Hup.).

paremini ... kes Jummalal lodud asju parreminne tundwad ... /21,28/ (Hup.).

parisnik vt. hobuseparisnik

parker 'nahaparkal, nahkur' Sedda wimast sawad nemmad parkerite (Lohgerber) käest wägga alwa hinna eest. /23,306/ (Hup.).

parkima ... nende nahku pargiwad, ja tewad neist ennestele ridid, kingi ja muud. /23,172/ (Hup.).

parlament ... Waid läks Parlementi, mis Prentsuse-maal ees-  
sammassuggune rigi üllem kohhus on, kuidas Senat Peter-  
purris Wenne-ma üllemaks kohtuks on. /23,82/.  
pars ... ja seal parsile maggama läinud.../25,347/(Hup.).  
part ... ka jõudwad kewwadesel ajal, metshanned, kurred, ja  
pardid sures parwetes sinna ... /23,172/ (Hup.).

parun ... et Sure-mõisa härä, Baron Ungern ... /25,143/.

parutsik 'porutsik, leitnant' On seal ka ... üks ellatand  
parrutsik wallitsemas, kedda õtse kubberneriks arwa-  
wad ... /23,175/.

parv 1. 'sõiduk, praam' Wessi ajas sured laewad, lodjad ja  
parwid linna ulitsatesse ... /25,7/.  
2. 'suur hulk' ... same Moskwad ka jälle kätte: sest et  
nalg waenlaest temma parwega seält saab ärrasundima...  
/22,97/; ... ka jõudwad kewwadesel ajal metshanned, kur-  
red ja pardid sures parwetes sinna ... /23,172/(Beitr.  
IX, 74).

parvsild Perno jõggi on kõhhe linna al, Tallina wärrawa ees,  
ja käib parwsild üle ... /21,95/.

pass 1. 'isikutunnistus' ... ja tappis tedda ärra, et tem-  
ma passi ennesele sada ... /21,11/. (Beitr.X, 137).  
2. 'seadeldis veskis' ... ja teggid temma pea seälsam-  
mas paigas purruks, et kül mölder passi jonelt mahha  
laskis. /22,232/.

passima 'teenima, ümmardama' ... agga olli Keisril ka üks  
murjani poisikene, kes tedda passis. /25,285/; Olli  
suurwürst tedda wägga armsaks piddand, ja olli ta alla-  
ti temma liggi tedda passimas olnud. /25,359/ (Hup.).  
pasteet Seitsmes jaggu: Wõitaignad ja pastetid. /25,119/.

pastel ... paslid seal ei peta, waid armastawad parremad  
jallawarju ... /21,133/ (Hup.).

patseerima 'jalutama' ... käis keskhommiko ajal, omma  
lustaias patseerimas ... /21,61/ (Hup. patsirma 'spa-  
zieren').

- patt ... ja Jummal tedda läkkitanud pattustpöörmist ja pattude andeksandmist kõigile kulutama ... /22,275/(Hup.).
- patuelu ... sattun patto ello, häbbi ja teotuse sisse, ja hukkan wimaks hinge ärra. /22,345/.
- patune ... et temma pühha nimmi pattustest, kes iggal ajal temma witsa wäärt on, sureks saaks kidetud. /21,46/(Hup.).
- patusüü ... ning ka temma rängast ja surest patto süüst sedda tähhendust wõtta ... /21,412/; ... et ennesele ja omma ihhule waewa peawad teggema, et omma pattosüid kustutada. /25,421/.
- patutunnistus ... tulge pattotunnistusele, et ma teile wõin andeksanda ... /22,276/.
- patutöö ... peäle sedda on igga wanne, mis kegi mu kui kochtowannema kätte wannub, üks patto töö ... /21,223/.
- paugutama 'paukuma' kõrraga paugutas üks neist raudadest, ja laeng ... läks seppa kubbemest läbbi ... /21,196/(Hup.).
- paukuma ... et maad kangeste tuntsid pörrutawad, ja reht ja rehhe seinu raksuwad ja paukuwad. /21,107/ (Hup.).
- paukumine ... lõhkewad wimaks ikka sure raksumisse ja paukumisega tule käes ... /21,15/ (Hup.).
- paun Se tru ellajas olli omma perremehhe pauna näinud ripakile ollewad ... /23,58/; ... mees issi olli täies mundrys, ja paun ja patrontask seljas. /22,389/ (Hup.).
- pea 1. (subst.) ... ehk ühhe ni raske hopi, ehk omma pea peäle sanud ... /21,35/; ... sest et siis silmad peast piddi kadduma, käed ärrakuiwama ... /22,25/ (Hup.).
2. (adv.) 'pea-aegu' Näitab pea nenda, kui olleks sessamma tühhi usk, ennemuistsel ajal, ka meiegi maal olnud ... /21,70/; Ellomajad ollid neil pea seddasamma wiisi ehhitud ... /22,28/ (Hup.).
3. (adv.) 'varsti, peagi' Pea sellejärrele trükkiti ka essimenne laulo-ramat. /21,45/ (Hup.).

peaaju ... tundis ta ühhel hommikul ... kriibisemist ommas  
peas ja peaajus ... /22,132/ (Hup.).

peaalune ... näggime, et kässi sirrutas, et peapatja pea  
alt ärratõmmata, ja peaallust maddalamale lasta. /22,  
10/.

peaarv 'üldarv, kogu arv' ... ja kõik sündinute summad same  
kokkoarwama: siis ehk wahhest jo peaarwust sedda arwa-  
me nähha ja näidatawaks sawad, et se tõssi, mis surre-  
miste ja sündimiste seädukest olleme tähhendand. /25,  
172/.

peaase 'residents, asukoht' Sarepta linnas, Saratowi kub-  
bernemangus, on Wenne-ma wennakste-seltsi pea- ehk pes-  
sa asse, kust muid wennakste rahwast ... wallitsetakse.  
/23,274/.

pead murdma 'mõtlemä, nuputama' Sesamma imme luggu andis  
kõigile, kes seal ollid nipaljo küssida, arwata ja mõt-  
telda, et hommikuni pead murdsid. /23,76/.

pead parandama 'wiinauima lahutama' ... ja pärrast pühhi  
jälle pulma kutsutud, ning nenda järsko nädalad wiis  
ehk kuus, ühtepuhko peaparrandamata rängaste Jummalä  
wiljaga ennesele ligä teinud. /22,125/.

pead toitma 'elatuma' ... kes kalla püüdmisega pead toida-  
wad. /21,116/.

peagi ... sest peagi pärrast, kui armolinne Üllem wallitse-  
jä sömalaua tahha olli istunud, tulli kange mürrista-  
minne ... /21,3/.

peakoda 'walitsus, peahoone' Need kaks wägga uhket ja kol-  
mekõrdsed wennakste peakoja, wannemate ja koggoduse  
üllewatajate honed ... põllesid ärra ... /23,274/.

peakoht ... temmä alla tulleb lund panna, nenda et pea-koht  
kõrgem on kui mu asse ... /21,194/.

peakott ... ja mis ta peneks tõukand, panneb temmä peakot-  
ti, ja sedda hobbose pähhe ... /21,58/.



peal 1. (postpos.) ... kes akna peäl istus. /21,3/; ...Tüna jõggi, kelle kalda peäl nüüd Riia lin seisab./22,23/ (Hup.).

2. (adv.) Kui üllesaatud ja kinniköidetud rakku wee peäle panned, siis temma ujub peäl, egga lähhe alla ... /22,173/ (Hup.).

pealagi Wimaks tulli ka paljas pea lu wälja, ja näggid mehed kesk pealae kohhal üht pitka ja penikest raud naela, pealaest läbbi ta-utud ollewad. /21,156/ (Hup.).

peale 1. (postpos.) ... siis omma murred temma peäle heidame ... /21,2/; ... ja läks koeraga kuulnud heäle peäle. /25,156/; ... ja mõnne aja peäle leppitust teggid ... /22,24/; ... et makele kirri weel mitte omma täie kõrra peäle polle jõudnud. /22,16/ (Hup.).

2. (prepos.) 'üle' ... mis peäle nellikümmend naela kaalub ... /21,4/; ... kus peäle 50 tuhhat hinge sees ellab. /22,24/ (Hup.).

peale ajama 'kerima'... kuidas mitto tuhhat wärtnat ... lõnga, ehk kahhe-, peälegi weel kolme keerme niti, mis penem kui juukse karw, peäleajawad. /25,265/.

pealeastumine ... waid peäleastumisega kõhhe jalga ärrapõlletas ... /25,414/.

peale asuma Sedda möda kuidas ühhe pilliroo peäle ennam päsokesi peäle assus, läks temma ka ikka ennam ja ennam langakülle ... /25,63/.

pealegi 1. 'enam, rohkem' ... on kaunis, tammik, kus paljogi puid leitakse kelle jämmedus 12 jalga, ja peälegi annab mõeta. /23,397/.

2. ... 'isegi' kuidas mitto tuhhat wärtnat innimese käe ligutamata, lõnga, ehk kahhe-, peälegi weel kolme keerme niti, mis penem kui juuksekarw, peäleajawad. /25,265/(Hup.).

peale hakkama 'alustama' ... mis teie wahhite ja seisate, et hakkake peäle, ja aawitage! /25,292/.

pealehakkamine 'alustamine' ... ja otas nüüd Prantsuse peäle hakkamist. /22,299/.

peale kallama ... ja üks korteer leiged wet peäle kallama ... /21,83/.

peale kargama 'kallale tungima' ... mul on suur hirm süddames, egga ühtigi käes, miska woiksin wasto hakkata, kui rōwel ja risuja peäle kargab. /21,381/.

peale kasvatama 'juurde kasvatama, suurendama' Neid Mihkel- ... Johhansonisid ... ja muid sonisid on mailm jo ammustki ülleliastegi täis, et neid kül mitte ennam tarwis olleks pealekaswatada, et seggadust weel suremaks tehha ... /22,402/.

peale kippuma Et sedda wägge nüüd ka küllalte igga mu peälekippuwa waenlaese wasto olleks olnud ... /22,290/.

pealekiri 'pealkiri' Sel on tagga õtsas seitse juttokest, kel need pealekirjad ... /22,80/ (Hup.).

peale käima ... käidi kõwwaste peäle, ja tunnistas siis, et kõik temma töe olnud ... /23,85/.

peale laotama ... weawad põhku ernemale, et sedda peäle la-utada, et terrakesi, mis wihm ma peäle peksab, lindre eest warjata. /21,327/.

peale lisama 1. 'juurde tulema, kasvama' ... teab siis ka wallitsus selgeste, kui palju aasta õtsa perret pealelissanud ehk ärrakaddunud ... /25,55/.

2. 'täiendama, juurde lisama' Kui sedda olli tunnistan, siis lissas weel peäle, ja ütles ... /23,86/.

pealelisamine ... nenda, et kahhelt poolt upputuse hädda tulli, alt poolt merrest, ja ülemalt jõewee peälelissamisest. /25,35/.

peale lõunat Peäle lõunat jõudis Keiser senna ... /21,3/.

peale märkima ... ja siis pinsli ja musta elliwärwiga igga kimbo peäle nummer tehti, ning ka peäle märgiti, kui mitto puda ollid kalund. /25,326/.

peale panema ... mie Jummal kõige Europa male ... kui kar-  
ristawad witsa peäle olli pannud ... /21,29/ (Hup.).

pealepidi 'ülespidi' ... siis toob tappo juri, panneb neid  
kahheksa tükki tikko ümber, tehtud krawikese sisse, nen-  
da et iddud, mis on wäljatullemas, pealepidi sawad...  
/23,341/.

peale rajama ... ja kranati (rammen) palka jõkke, kuhhu  
sillasalwi peäle rajada ... /25,393/.

peale seda Peäle sedda, kui meie nüüd kõik wõerast ja wõe-  
rama innimest lahke wisiga wastowõttame ... /22,21/.

peale sigima 'juurde tulema, peale kasvama' ... et nüüd en-  
neste käest ennestel mitmesuggusid wabrikuid näme olle-  
wad, ja neid aastast aastani peälesiggib ... /25,253/.

pealesigimine 'kasvamine, kasv' ... ja nore metsa peälesig-  
gimist sellega keeldakse ... /25,227/.

pealetuli ja 'kallaletungija' ... ja laskis pealetulleja  
waenlane sedda wanna kallist linna põllema ... /22,296/.

peale tulema ... kui surma tundis peäle tullemad ... /21,  
51/; Kui siis parrajaste koerale püüdsid otsa teha,  
juhtus üks noor tenija naesterahwas peäle tullemas, ja  
sedda näggema ... /22,47/ (Hup.).

pealetulemine 'pealetung' ... ning näitwad weel alles temma  
mürid ja wõikjad ... et ta kõige kangema peäletullemise  
wasto olleks jõudnud seista ... /21,97/.

peale täitma 'juurde tulema, lisanduma, lisama' ... egga  
polnud tohtrilgi mitte silmapilk aega treppi peäle jä-  
da, et wessi laenetes peäle täitis ja tedda üllema kõr-  
da sundis rututama. /25,37/; Püs olli haawlitega täide-  
tud; agga olli mehhel paar kuli kasas; täitis neid kõh-  
he peäle ja laskis ... /21,147/.

pealetükkija Kunninga wäggi olli kõik laiali ... sures hul-  
gas tõiste peäletükkijate wasto sõddimas ... /21,239/.

peale tükki ... sinna kõhhe äggedaks saad, ja peäle tük-  
kid. /21,7/.

peale vajutama ... ja kui sõrmega peäle wa-utakse, jäwad  
hauku ja kortso. /21,171/.

pealik ... agga tulli se pealik, kes ikka Keisri eel, kui  
temma kortermeister käib ... /21,3/.

pealinn Riga on kubbernemango pealin ... /21,91/.

pealishnahk ... nahk lähheb weddelaks, ja ... pealishnahk  
hestale. /21,171/.

pealistikku Taldrikko-kappis olli paar tossinad taldrikuid  
pealistiko seismas ... /21,107/. (Beitr. IX, 75).

pealkiri vt. pealekiri

pealmine ... ja kui ma alt õneks sanud; siis lähheb peälmi-  
ne ma kõrd kõigega, mis temma peäl on alla ... /21,302/  
(Hup.).

pealmine kohus 'ülemkohus' Kubbernemango pealin on Miitwa,  
kus kubberneer, ja kõik muud peälmised kohtud asset pea-  
wad. /23,28/.

pealne Tuul on kahheksa sadda kõrd penem ja kergem kui wes-  
si, et kuiwa ma peälsed lomad tedda saaksid sisse hin-  
gata ... /22,173/ (Hup.).

pealt (postpos.) ... ja Prantsuse otsata wäega wõitlema min-  
na, et tedda Moskwa peält ärra keelda ... /22,302/  
(Hup.).

pealtnäha Kaks neist ollid keskiggased mehhed, agga kolmas  
aina noor innimene, peält nähha, allamalt kahhekümne  
aastane. /25,90/; Hakkas siis meie wallitsusega tülli  
õtsima, et peält nähhes, kui õiguse nimmel meie peäle  
tulla ... /22,288/.

pealuu Tulli lukambri: õtsis, käekatsude pealuud, ja kui  
olli leidnud ... /23,109/.

peamees Üks neist kurjateggijatest ... olli selle mõrtsuka  
seltsi peamees ... /22,2/; ... kohtorahha-wastowõtja-  
-kohto peamees. /21,322/ (Hup.).

peamurdmine Et kül sedda wimastki sada, suurt peamurdmist  
ei tarwitaks; siis õmmeti ei seddagi tarwis polle mur-  
retseda. /25,309/.

peaots 1. 'peats' ... et kuidas kõik kõrtsi seinad näitawad,  
teekäijad peergu seina pistawad, kõlgeennamiste sinna,  
kus söngi peaots on. /25,306/.

2. 'otsmik, otsaesine' Oh ma willets! hüdis mees; lõi  
püssi pärraga wasto omma peaotsa, et seälsammas paigas  
surnuks mahhalanges. /23,36/.

peapadi ... egga peapatja temma pea alt ärrawõetama ...  
/21,177/ (Hup.).

pearaha Et aeg ligigjõudmas, mil selle pole aasta pearahha  
Krono Rentkambri tulleb maksta ... /21,321/.

pearahamaks ... hulk walla rahha, mis pea rahha maksuks ol-  
li kokkokorjatud, ärrawidud. /22,396/.

peaselts ... ja on iggas kubbernemangus ehk ka makonnaski  
üks peaselts, kel jälle ommad abbiseltsid on ... /21,  
251/.

peas kandma ... miks sa suisel ajal mitte tohhust tehtud  
pea warju, ehk kasse torbikud peas ei kannan? /22,233/.

peas pidama ... et torbikuid, mis kasse tohhust tehti, sui-  
sel ajal kübbara assemel peas piddasid. /22,233/.

peast (postpos.) ... ning teggi siis ka rummalast peast  
ennesele õtsa. /23,44/

peasumma Pea Summa 5,794 21,429 12,165. /21,40/.

peatoidus 'toit, ülalpidamine' Wilja egga põldu seäl kül ei  
harrita; õmmetige on innimestel peatoidust ja ihhokat-  
ted: ellawad kalla püüdmisest ka linnoajamisest ...  
/22,154/ (Hup.).



peatoitmine 'ülalpidamine' ... sedda möda kuida ma, ello-  
-wiis ja peatoitmine siin ehk seal juhtub ollema ...  
/22,220/.

peatükk ... mis pühha Jakobus ommas Epistlis, essimesses  
peatükkis ... õppetab ... /21,55/; ... waid lähheb õp-  
petus järsko peatükkist peatükki ... /23,223/ (Hup.).

peawalu ... kes temma sisse lähewad ujuma, sawad peagi  
peawallu ... /21,300/.

peavari 1. 'peakate' ... sellepärrast, et kui kaapkübbarad  
näha ja tunda saiwad, tedda parrema peawarju näggid  
ollewad, kui need torbikud ... /22,233/.

2. 'eluase, kodu' Peäle nelli tuhhat hinge on nüüd pea-  
warjuta, ning kõigist ilma ... /22,223/ (Hup.).

peegel ... rikkus seinad, peeglid, toolid ja ahjud ärra ...  
/21,3/ (Hup.).

peegliklaas ... waabrik on, mis ... wägga head peegli klasi,  
ja kõikisuggusid peeglid teeb ... /22,90/.

peeglitegemine ... wõerama rahwas, ja klasi- ja peegli teg-  
gemise peäle õppind innimesed on ... /22,90/.

peeker vt. höbepeeker

peen 1. 'pisike, väike, tambitud' ... ja willi issi on pal-  
jo penem kui mullo. /23,314/; ... tampisid neid sure  
nuijadega uhmrisk peneks, ja teggid neist siis leibu ...  
/22,29/ (Hup.).

2. 'peenemaitseline, wiisakas' Linna rahwa kõrw, mis  
pene kõnne ja kele peäle harjunud ... /22,60/ (Hup.).

peenar ... wõtko kärnär nodaniti, ni pitkalt kui penar  
on ... /21,231/ (Hup.).

peenike 1. 'pisike, tilluke, väike' ... agga et kalla wägga  
penikene olli, läks tedda paljo külimittu ... /25,165/  
(Hup.).

2. 'lahtine, peenraha' ... ja andis mulle küssimata ja  
luggemata, kaks pihhu täit penikest hõbberahha. /21,74/  
(Hup.)

3. 'õhuke, peen, ilus' ... näggi temma, et särk, mis norel innimesel seljas, üsna uus, ja aina penikene oli ... /21,182/ (Hup.).

4. 'kitsas' ... ja on temma sawa pitk kül, agga wägga penike ... /23,414/ (Hup.).

5. ... ja tõukab neid mööris, ehk puhtas kuiwas padas, penikesseks tolmuks ... /21,57/ (Hup.).

peerg ... panniwad perud õrte, ja kangad seina peäle ... /21,12/; Seäl maal ei põlletata ka mitte pergu, waid künalt, ehk lampi. /21,134/ (Hup.).

peerumets ... ja on temma mõnnes ma kõhhas, kus peromets kaugel ... /21,372/.

peerupakk ... siis saaks aega möda lamp tallopojale walgust teggema ... ning ka metsa raiskamine peropakku pärrast lõpma. /25,308/.

peerupilbas Tulluke olli weike tüdrukukese käest lahti pääsnud, et põllewa peropilpaga mängis. /22,183/.

peerupuu Peropu pärrast raisatakse ja kautakse wägga paljo kõigeparremat metsa ... /25,309/ (Hup.).

peerupõletamine ... ning sünnib õtsekõhhe sedda peropõletamise süüks panna. /21,371/.

peerusüsi ... pero süssi olli põhku kukkunud; se läks põllema ... /25,52/.

peerutuli ... et perotullega seäl käidud, kus sellega kartust käia ... /25,301/.

peerutuluke Kui sedda kahju peaks ülleskaswatama, mis aas- ta õtsa perotullukene teeb ... /21,371/.

peetrilaat Eile olli meil Petri-laat ... /23,215/

peetripäev ... mis olli päew pärrast Petri päwa ... /21,15/.

pehastama ... siis olli se ehk pehhasand pu tükkikene ehk ka põllewa soo auru tullegelekene ... /22,188/ (Hup.).

pehme 1. ... et ihho pehmeks, ja paiguti sojaks hakkaks minnema ... /21,193/; ... ja märis sedda sure ja pehme pinsliga weikse suhhu ... /22,119/;  
2. ... et wallitsused pehmemaks ja armolieemaks ... sanud. /25,422/ (Hup.).

pehmesti ... ja temma pihha-wahhet, ja pihha-allusid käega pehmeste öeruma. /21,191/ (Hup.).

peidumäng Neile olli mele tulnud peidomängo mängida, ja läksid neist kolm tükki talli ... /22,156/.

peidus hoidma Äbbausk ... hoiab ennast wägga peidus, sest et ta walgust kardab. /22,7/.

peidus olema ... kes kambris peidus ollid, tullid siis laggedale ... /21,13/.

peigmees Peigmees istub neljapä õhtu hobbose selga ja lähheb issamehhega teadmata peäle pruti tabbama ... /25,43/ (Hup.).

peitma ... peitis perrenaene ennast perrega kambri ... /21,13/ (Hup.).

peitu kargama Tüdrukud kargawad peitu; ötsiwad neid siis ülles ... /25,43/.

peitu pugema ... pösaste alla, ehk kuhhu ial sawad, peitu puggewad. /23,307/.

peiuke ... wõib sest sada peiokest ... /21,24/ (Hup.).

pekk 'vaagen, korjandusnõu' Peterpurri kirrikutes, on pek-kides peäle 4000 rubla korjatud ... /22,329/ (Hup.).

peksa saama ... ja ollen asjata peksa sanud. /25,285/;  
... kui eddespiddi süid saad teggema, ja peksa pead sama ... /25,285/.

peksma Hakkasid tedda hirmsaste peksma ja löma. /21,113/ (Hup.).

peksmine 1. 'löömine' Surnud tundis kül kõik lukondid peksmisest wallu täis ollewad ... /23,75/ (Hup.).

2. 'hernepeksmine, viljapeksmine' Ollid meil ühhel aastal erned wägga rohkeste wodand, nenda, et neid pärrast peksmist mitte ilma tüllita tubbades sanud kuiwatada. /25,322/ (Hup.).

pelastama 'kartma, ehmatama' Mees pellastas, arwas tedda metsahallija ollewad ... /21,30/.

peltõlg 'kõlgas' Sinna pango Mihkli kuul perremees igga hobbose peäle, mis ülle talwe tahhab piddada, 30 tuti ehk 30~~tf~~ heinu; igga lehma ja härja peäle 15~~tf~~ pitki õlgi, ja üllepea 40~~tf~~ kõlkaid ehk peltõlgi ... /23,359/

pennikoorem 'miil, 7 versta' Lubani järw Lättimaal, on kuus pennikoormad pitk, ja kaks pennikoormad lai. /21,119/ (Hup.).

penn 'sarikapaare ühendav rõhtpuu' ... kes ennast penni külge ülles ponud. /22,84/ (Hup.).

peperkook 'piparkook' ... kust silmakirjaks tühja kaupa seest käiwad müimas, nenda kui: peperkoki, nõelu, sõrmkübbaraid, sõrmusid ja seddasuggust tühja ... /25,363/; ... et mullo Mustwe külla liggidal peperkogi müijad underupseri tapsid ... /25,364/ (Beitr. XII,53).

pere 1. 'perekond, kodakondsed' ... peitis perrenaene enast perrega kambri ... /21,13/; Panneme wiis kuus perret rahha kokko; ja lasseb õppetaja neid tulla. /22,58/ (Hup.).

2. 'mesilaspere' Kui sedda metsas tehakse, et heitmise ajal (Schwämens Zeit) üht ehk tõist perret tarrudest (hole Bäume, wo Bienen drin wohnen) sada, siis on se üks laitmata tö. /25,22/ (Hup.).

pereema ... kui mõistlikult kui perre-emma omma ellamise eest olleksid hoolt kandnud. /22,274/ (Hup.).

perekas 'rahvarikas' Ma on wägga perrekas, ja nähtakse kõigis paigus mõisaid ollewad. /21,133/; ... agga mõllemad allewid ... on sured, laiad ja perrekad. /21,246/.

perekond ... ja peab kõik perrekond aitama, et tühjalt aega ei wideta, egga töö pitkale wennike ... /23,343/; ... et Jaanikuul surno haudade peäl kõige perrekonnaga ärrakaddunud ommaksid käisid nutmas. /22,31/.

perelaud 'majapere söögilaud' ... pitka perre laua peäle pandi jalla kõrguselt lund ... /21,52/.

peremees ... perremees kallas karrikatesse öllut ... /21,12/ (Hup.).

perenaine ... panni perrenaene küünlad kässilühtrite peäl põllema ... /21,12/ (Hup.).

perepoeg ... ka olli perrepoeg õhtu sinna maggama läinud /25,256/.

pererahvas ... räkisid sedda asja perrerahwale ... /21,373/.

peretuba Kanneti siis surnud kõhhe perretuppa ... /21,52/.

perevalitsus 'peremees ja perenaine' ... kennest kapsta ussid wäljatullewad, kui perrewallitsuse polest ei holekandmist, egga järrelekulamist polle. /23,372/.

pergament Kirri, mis piddi seisma jäma, tehti silledaks aetud eesli nahha peäle, mis pergamendiks nimmetakse./23,300/.

perkapund (endisaegne raskusmõõt, 10 puuda) Perkapund, on kakskümmend leisikad. /21,49/; 1820 aastal, läks ainuüksi Ria linnast 49 tuhat perkapunda linnu ... ülle merre ... /25,270/.

permi rahvas ... nenda kui: Permi, Tseremissi-, Woguli- ... rahwas. /22,386/.

pessa ... kui ilm pöramas on, siis lähhewad omma pessasse... /22,122/; ... ei kulla egga hõbbeda kobbaraid, egga nende pessasid ennam polle leida ... /21,181/ (Hup.).

pessaase 'asukoht' ... et tagga Tartu maal, kõigeennamiste Rõugo, Põlwe ja weel tõistes kihhelkondades, nende kele



pessa asse peab ollema ... /22,387/.

pesakond 'pesatäie linnupoegi, ühe pere lapsed' ... ja warblast temma pessakonnaga seest wälja toon ... /22, 133/; ... wõtkes waewa nähha kallis härra! ja tulge minno pessakonda, ja mo laiva rottisid watama, on nemmad nüüd parrajaste kõik tõel; söwad keskhommikud. /21, 294/.

pesalinn 'residents' Ungri-ma on üks suur ja perrekas kunningriik, mis kõhhe Saksa-ma tahha heidab, ja Austria Keisri pärralt on, kes Saksa-maal Wiina linnas, mis temma Rigi pea- ja pessalin on, asset peab. /21,180/; Konstantinopoli-linnast, mis on Turgi-ma keisri pea ja pessalin ... /22,31/.

pesaraha 'alustusraha, põhikapital' ... wimseks kinkis temma Pilliswer(re) Piibliseltsile wiis sadda rublad hakatuse pessa- ehk põhjarahhaks mis temmale põhjaks ja alluseks peab jäma ... /21,309/.

pesema ... ja kui innimene ennast ei loppota egga pesse ... /21,102/; ... kelle sukke ja särka temma pessi ... /22, 53/ (Hup.).

pesemine ... kes Spanja willa harrimist ja selle pessemist, tahtwad õppida ... /25,149/ (Hup.).

pesitama ... kewwadesel ajal põhja pole lähhewad, et seal pessitada ja aududa ... /23,336/ (Hup.).

pesul olema 'pesu pesemas olema' Olli siis naene pessul olnud; kõik päew töed teinud ... /22,53/.

petis 'petlik, pettusega seotud' ... et temma süddame peäle pettise nõuga melewalda ja wõimust sada. /22,249/ (Hup.).

petis ... nemmad on kõik pettised ja kelmid, kes rahwa rumalusest kassu püüdwad ... /21,66/ (Hup.).

petja ... waid kandsid hulgakeste petjale warra kokko. /22, 254/ (Hup.).

petlik Agga innimene, kui tedda, ta petliko süddame, ja temma ihhaldamiste wõrkudes petakse, ei märka ... /21, 150/ (Hup.).

petma 1. 'tüssama, ninapidi vedama' ... pettab ta sind eo ennese silmi al. /23,59/; ... panni sedda sola sekka, ja pettis rahwast. /21,34/ (Hup.).

2. 'meelitama, võrgutama' Läks siis naene kasa; agga mees pettis tedda metsa ... /21,90/; Mis sest kohwi maiusest head? ei ainustki, muud kui agga sedda kahju, et rahha kottist pettab, ja kõhtu tühjaks jätab. /25, 371/ (Hup.).

petmine ... siis on kaup selge, agga muido on temma rummala rahwa petmine. /21,275/ (Hup.).

pettus ... ning muud ühtigi, kui üks wannast perritud mõtlemisse pettus ja petmine, se ei wõi ei head tua, egga kellelegi kassuks tulla ... /21,349/ (Hup.).

pidalitõbi Üks wägga pahha tõbbi, mis seal külmal maal paljogi rahwast waewab, on piddalitõbbi (der Aussatz) ... /23,178/ (Hup.).

pidaja ... nendasammoti ka üks innimene, kes roppuse maja piddaja olli ... /22,327/.

pidama 1. 'hoidma, jätma' ... et surnud mitte kaht öed weel wähhemalt ülle kaht öed, koddo piddada. /21,176/; Juhutub sedda haigust siggadele, ka siis tullema, kui neid ummuses laudas petakse ... /21,37/; ... ja nemmad siis ühheskous nõu wõtnud, sõrmust ennesele piddada. /21, 65/; ... rajjo liggi pooltundi kõik hingad kokkumas olli piddanud ... /21,4/ (Hup.).

2. 'hindama, arvama, mõtlema' ... sennest olleme jo selle kirjaga ... kõik kulutanud, mis temmast üttelda ja piddada ... /32,93/; ... sest et sedda innimest seal paigas sureks targaks peti. /21,66/ (Hup.).

3. 'ametit, jutlust, kooli pidama' ... kus liggi 42 aastad õppetaja ammetid piddas, ja senna ka surri. /21,

127/; ... siis olli weel pühhäpä kirrikue olnud jutlust piddamas ... /21,127/; Mehhe nimmi, kes sedda koli peab, on laland. /21,48/ (Hup.).

4. 'pühitsema, tähistama' ... egga lasknud muido ... kui üht ehk tõist kallist päwa piddas, üht puddelit ülleetua. /23,202/.

5. 'kasutama, kandma' ... ja olli üht suurt punnast siidi rättikut kasawõtnud, mis weel hopis ja alles piddamata olli. /23,205/ (Hup.).

pidama 'kohustatud olema, võima' ... ja mõtlesin, mis se kül piddi tähhendama? /21,126/; ... käis neist tubba-dest läbbi, kus Keisril asset piddi ollema ... /21,3/; Kui peaksime eddespiddi ... teada sama ... /23,191/; ... ei olle õskand sõnnu nenda kirjutada, kuidas peab ollema ... /23,195/; ... siis olleks innimene piddand weel tõist ehk kolmat korda katset teggema ... /25,368/ (Hup.).

pidamine ... agga lahkuwad nemmad mõnne wäljastpiddise usso-wisi piddamise polest tõinetõisest ... /22,32/; Judid ja nende hingamise-päwa piddamine. /25,290/ (Hup.).

pidu ... kui temmal pühhad, ehk ka pidud on, teeb ta õlut ... /23,351/ (Hup.).

pigi ... ja saatwad seält ülle merre, palka, saelaudu, tõr-wa, piggi, süssi ... /25,163/ (Hup.).

pigimüts (teat. ravimisviis) Katsuwad innimesed tedda lubja-kärna piggitannu ehk piggimütsiga peast wõtta ... /23,130/.

pigistama Rättikud ehk käsna tulleb wee ehk jodawa-wina sis-se kasta; sedda pihku wõtta, sülla kõrgelt piddada, ja sedda pigistada ... /21,192/; ... on se wilja suggu ... heaste kül ärraõitanud, kus külm tedda mitte piggistand. /22,228/; Nendaks on innimese südda, kui rahhaahnus sedda pigistab ... /23,77/ (Hup.).

pigitanu vt. pigimütsi näide.

pihaalune ... ja temma pihha-wahhet, ja pihha-allusid käe-  
ga pehmeste öeruma. /21,191/.

pihapuu 'latt, teivas, talapuu' ... waid neist, mis psäle  
sülla pitkused, ja tuggewa pihhapu paksused, ning mis  
tähttundjate kõigekallimad nõud on ... /21,75/ (Hup.).

pihawahe vt. pihaalne näide.

pihk Külwawad meie maal innimesed ernid ja ubbe kuidas muud-  
ki wilja, ja wiskawad tedda pihhuga mahha ... /21,326/;  
... tulleb ... sedda pihku wõtta .../21,191/ (Hup.).

pihlakane Karjane lähheb omma pihlakase keppiga targa ju-  
re ... /23,249/.

pihlakas Leitakse Muhhu-maal tamme, pihlakad, kaske, lep-  
pa ... /21,135/(Hup.).

pihutäis ... püdis kättega heina pihhotäit kuhjast kisku-  
da ... /21,51/(Hup.).

piibel ... et selle eest Piiblid, ehk Uut-Testamenti õs-  
ta ... /21,248/ (Hup.).

piiblipüha ... essimest kõrda Urwaste kirrikus Piibli püh-  
ha saab piddama. /21,206/.

piibliiraamat ... et nende jõud ei andnud Pühha-kirja ehk  
Piibli-raamatud murretseda. /21,247/ (Hup.).

piibliselts On ka nüüd Urwaste kihhelkonnas Piibliselts sün-  
dimas ... /21,206/.

piibuhigi Pibo higgi, mis ta on? temma on surma rohhi. /22,  
68/.

piibumees Ömmetige iggaüks, kes pibomees, sedda teab ...  
/22,68/.

piibupõletamine Sedda õnnetust, mis mõistmata pibo põlleta-  
misega meie maal, ni liastegi igga aasta juhtub olle-  
ma ... /21,114/.

piibuvars ... et se üks kõlbmata pruuk ja wiis, et pibo war-  
re läbbi suitsu suhhu tõmbame ... /22,69/.

piilutama'parte "piilu"-hüüdega kutsuma' ... ehk kutsus perrenaene neid nenda, kuidas pardi poegi kutsutakse, et neid pilutakse ... /22,3/.

piim ... ehk kui sedda on, ka selgedki pima. /21,38/ (Hup.); annab rohkeste pima ... /25,158/.

piimakausike Panni siis perremees ... pimakausikest kambri pörranda peäle ... /22,3/.

piin ... tulli sest, et waewamise piin ja wallu nende meelt seggaseks teggi ... /25,411/ (Hup.).

piinaja ... et teie õiguse teenrid peate ollema, agga mitte omma wendade issandad egga nende pinajad. /23,165/ (Hup.).

piinaline 'piinarikas' ... mis mõllemite ajaliku ollemist pinaliseks teeb ... /25,42/; Sesamma pinaline assi ei tulle mitte iggakõrd sest ... /22,124/.

piinama Hakkati siis ristirahvast waewama, pinama ja tapma ... /21,404/ (Hup.).

piinamine Ollid Turgid temma meesterahvast ... hirmsa pinamisega ärrahukkand ... /22,34/ (Hup.).

piip Kes sedda tullekahjo õnnetust, mis Jummal parrako! pipudest tulnud, ja pipudega iggal aastal tehtud .../22, 69/ (Hup.).

piipkann 'suur puust kann piibutaolise toruga' ... panniwad perud õrte, ja kangad seina peäle, ja piipkannu oma kohta rippuma. /21,12/ (Hup.).

piipu jooma 'suitsetama' ... et perremees ja temma sullane, kange tulega pipu jues, räästa al juttu ajasid. /21, 99/; ... ja awwisid luggewad, ehk pipu jowad ... /23, 106/ (Hup.).

piipu prunkima, põletama 'suitsetama' ... et nende lapsed, kui nemmad weel mitte mehheks sanud, pipu hakkawad prunkima ... /22,69/; ... agga mehhed lähewad kõrtsi pipu põlletama. /21,86/ (Beitr.IX,79).



piir Meie mõlea pirie olli mullo süggise üks wägga kurri hunt ... /21,148/ (Hup.).

piirama ... kuustõistkümmend poissi, kes seal ollid, lühhi-keeks piratud juustega seal ollid likumas, ja omma töed teggemas ... /22,233/ (Hup.).

piiritus Kanged ädikat ehk piritust tulleb temma ninna alla panna ... /21,195/ (Hup.).

piiritusekatel ... kui wina- ehk pirituse kattel kaant peält ärralõi ... /22,189/.

piisk ... sellepärrast tulleb vähhemad wee piiska osta./21,247/ (Hup.).

piiskop Sesinnatsel maal ... on omma kohtud, omma wannast perritud õigused, omma Piiskop, ja piiskoppi-kohhus. /21,134/ (Hup.).

piiskopikohue vt. eelmine näide.

piits Kirriko tornid kõiguwad kui piitsad ... /21,108/(Hup.)

piitsawars ... peksis jämmeda piitsawarrega hirmsaste hob-bose pähhe ... /21,228/ (Beitr.I,40).

pikad õled 1. (teat. loomaeööt) ... igga lehma ja härja peäle 15<sup>12</sup> pitki õlgi, ja üllepea 40<sup>12</sup> kõlkaid ehk pel-tõlgi ... /23,359/.

2. 'suriiale allapandavad õled' ... et kui innimest näwad surrewad, ehk kui tedda wiimses surma wõitlemises arawad ollewad, et tedda siis pitkaõlgede peäle pannewad, sellepärrast, et ussuwad selle wisiga temma waewa vähhendawad ... /22,9/.

pikale venima ... et tühjalt aega ei wideta, egga tö pitka-le wenniks ... /23,343/.

pikaline 'aeglane, pikaldane' ... sõawä likumist keelwad; sedda pitkaliseks ja waewaliseks tewad ... /21,239/; Rukki õitsemine olli tännawode ülle ma wägga pitkali-ne ... /22,228/ (Hup.).

pikalt ... wõtko kärnär nodaniti, ni pitkalt kui penar  
on ... /21,231/ (Hup.).

pikameeleline 'pikameelne, kannatlik' ... et omma ammetit  
kui pitkamelelised ja targad mehed üllespeate .../23,  
159/ (Hup.).

pikapeale ... ehk saaks siis ka weel aega möda ja pitka  
peäle ni paljo ületäitma, et ... üks kümnekond waeste  
rahwa lapsi, waese-koja kullo peäl, kolis saaks petud.  
/22,245/.

pikemalt Meil ep olle tännawode pitkemalt kui agga ühhest  
kuust talwe olnud ... /22,193/.

pikendamine ... ja rägiwad: ello pitkendamiseks ehk ello  
jätkamiseks jätwad põllema ... /25,301/.

piki ... ja kui pitki jõe kallast käis ... /21,411/; ...  
sest et wälk pitki warrast tradi peäle, ja pitki trati  
mahha, ja ma sisse läks. /21,19/.

pikisilmi Otame pitkisilmi solalaewu tulleswad ... /21,187/  
(Hup.).

pikk ... pitka perre laua peäle pandi jalla kõrguselt  
lund ... /21,52/; ... merre põhhi üleskerkinud, ja  
saart kümme wersta pitkemaks teinud. /22,155/ (Hup.).

pikkamisti 'pikkamisi, aeglaselt, pikka aega' ... loeb tem-  
ma wägga selgeste, mis sõrme al kirja polest leiab, ag-  
ga loeb pitkamiste. /22,152/; ... et hirmus wallu, mis  
pitkamiste ja igga päew tehti, süid ennese peäle sundis  
wõtma ... /25,404/ (Hup.).

pikkmeel 'kannatlikkus, pikameelsus' Kus tass(a)dust on,  
seäl on pitkameelt; kus pitkameelt on, seäl on tassast  
ja õiglast kulamist ... /23,159/ (Hup.).

pikksilm Pitksilmad, ehk kiikrid. /21,75/ (Hup.).

pikkune ... ja siwad kummalgi pool, on wie ehk kue tolli  
pitkused. /23,331/ (Hup.).

pikkus Seddasuggust pitkust ei nähta kül mitte liig saggedaste ... /25,358/ (Hup.).

pikkumar 'pikerik-ümmargune, pikersöörik' ... siis saab wägga häid ja illusaid silleda ja õhhukese korega pitk-ümmaraid kalikaid ... /21,311/.

piklik Temma lehhed on kolme kele lõhhus, mis pitklik ümarad ... /21,101/ (Hup.).

pikne ... ja pitkne kirrikotorni põllema lõnud. /22,162/ (Hup.).

piksevarras ... piknewarrast torni otsa panna ... /21,17/.

pikuti ... mis mõnnikõrd kolmtõistkümmend pennikoormat pitkuti, ja nisamma paljo laiuti mõedawad ... /22,395/ (Hup.).

pilbas ... olgo, et pilpaist püstköki räästa alla ehk majale õue peäl; ehk muldahju sinna tewad ... /25,302/(Hup.).

pilda 'nõiavits' Pilda on üks küinrapitkune pajo keppikene, kelle üllemas otsas kaks, sellesamma pajo õksa kaswudest punnutud poletõise waaksa pitkused arrud on. /25,210/ (Hup.).

pilet ... ja on seält nüüd igga nädal paljo meie ma rahwast, mis siit sinna olli läinud, biljetitega omma perispaika taggasi tullemas... /22,333/; Et aeg liggi jõumas, mil selle pole aasta pearahha Krono Rentkamri tulleb maksta, ja selle tarbeks ka jo need tarwitatawad billetit walmis murretsetud ... /21,321/.

pildikaupleja ... ja et Ruttikwere kõrtsis pildi-kauplejad kõrtsinaest püidsid tappa ... /25,364/.

pilgutama Kui ühhes toises kõhhas weel wähe likumist tunnukse ollewad, olgo nüüd et silmi pilgutakse, mokke tõmmatakse ... /21,178/ (Hup.).

pilk 'hauskar, kühvel vee väljaloopimiseks' ... ja lopisime pilgaga, ni paljo kui agga jõudsime, allati wet wälja. /22,107/ (Hup.).

pilkaja ... mis se Jummal pilkaja räkünd ... /22,259/(Hup.  
pilkaja 'Heuchler; Spötter').

pilkama ... ja hakkas perremees ... tislari Jakopit pilka-  
ma, ja terrawaid sõnnu temmale lopima ... /21,174/  
(Hup.).

pilkamine Ellik kas suremad ja hirmsamad Jummal ja Jesuse  
Kristuse pilkamist ma peäl, kui sesamma ... /22,253/.

pilkane pime ... agga sündis kõrraga pilkane pimme, mis lig-  
gi pool tundi aega wöttis ... /23,145/ (Hup.).

pilkumine ... ehk silma laugudest pilkumist olleks tunda...  
/21,193/ (Hup. pilkamine 'das Blicken').

pill, -a 'kahju, segadus, raiskamine' ... et se marru (Or-  
kan) ... wägga paljo kahju ja pilla teinud ... /23,313/;  
Mis wõib kül hullem olla, kui se, et sedda uskuda, et  
nõid ennast ehk tõist hundiks jõuaks muta, et kui hunt  
pilla peäl käia ... /22,15/.

pill, -i 'vilepill' ... ja ajaksid siis kaks ehk kolm pilli-  
puhkujat hunta pilliga ennese ees, kunni wõrkudesse sa-  
wad ... /23,379/ (Hup.).

pillipuhkuja 'vilepuhuja' vt. eelmine näide.

pilliroog ... siis tulleb pissut hinge putke, pilliro ehk  
mu sesugguse riistapuga temma suhhu puhkuda. /21,191/  
(Hup.).

pillutama ... uppus Perno liggidal üks sullasmees, et hob-  
bone tedda jõkke pillutas ... /23,329/ (Hup.).

pilt ... ning olli ka weel piltisid, mis ta leikand, sinna  
jure lissanud ... /25,18/ (Hup.).

pilv ... tullid mustad rängad pilwed ... /21,4/; ... ja  
ajas musta tossu pilwes õtsast wälja. /22,161/ (Hup.).

pime 1. (subst.) 'mittenägija inimene' Nenda on ka jälle  
innimestel, issiärranis pimmedatel, mõnnikõrd ni selge  
tundmine näppude õtsas ... /22,148/; Selle pimmedate

- koliga sai pärrast tummade kool ühhendud ... /22,152/.
- 2.(subst.) 'pimedus, pime aeg' ... ja lootnud veel enne pimmedad koddo jõuda ... /22,106/ (Hup.).
- 3.(adj.) 'mittenägi' Sestsammast pimmeda majast, ja pimmeda laste kolist kirjutab üks wägga kulus ja õppetud mees ... /22,151/ (Hup.).
- 4.(adj.) 'tume, hämar' ... sest et ö pimme on ... /21,14/ (Hup.).
- 5.(adj.) 'harimata, valgustamata, rumal' ... et ta veel alles sõgge ja pimme olli; ei Jummalad egga temma tahtmist ei tundnud ... /22,6/ (Hup.).

pimedus 1. ... heitsid jooksu, ja warjas neid pimmedus ... /21,10/ (Hup.).

2. 'harimatus, waimupimedus' Meie rahwas sünnib, ellab ja surreb pimmeduses; egga sesamma waesus enne sa lõpma ehk wähhenema, kui siis wast ... et õppetuid koolmeistrid murretseda ... /25,378/.

pimeduse aeg 'paganluse aeg, ristiusueelne aeg' ... et sel pimmeduse ajal, Jummalad rigil meie jures paljo maad ei wõinud olla. /21,44/.

pimeduse põlv 'paganluse aeg' Selle pimmeduse põlwe rummaluses, tenisid nemmad ka ma waimusid, kedda ütliid tiggedad ollewad ... /22,187/.

pimeduse tegu 'kuritegu' Üks hulgas ja jooksja õtsib pimmedust, ja teeb ka iggakõrd pimmeduse teggusid. /21,235/.

pind ... wennib üks mätlik org, kelle peälmene kõrd ehk pind häid turbaid (Torff) annab leigata ... /25,115/; Sesamma weike lomokene ellab ja peab asset puu pinna ja temma kore wahhel ... /25,313/ (Hup.).

pintsel ... tõmbasid pinsliga mõnned ristid musta wärwiga peale ... /25,325/.

piparkook vt. peperkook



pisike ... et pissikessed lapsed laiali saidwad ... /21,29/;  
... ja omma wäetumaid lapsokesi tuppa unnustas. Kui wäl-  
jas olli, kulis pissikesi hirmsaste kissendawad ... /25,  
214/.

pisikeselt ... sest et neid wiimsid jo pissikeselt kui kut-  
sikaid ärraupputakse. /21,270/ (Hup.).

pistma ... olli kõrtsi rehhe ahjust ühhe tullise sõe wõt-  
nud, sedda pero wahhele pannud, ja räästa pistnud ...  
/21,105/; ... ja awwalikult ... kulutand, mõeka mitte  
enne tuppe pista, enne kui Wenne-maad ärrawõitnud./22,  
91/ (Hup.).

pistus 'torge, piste' ... ehk sesuggust pistust rinnus tun-  
neb, mis tedda ei lasse hingada. /21,35/.

pisuhänd ... et kui teadmatad innimessed pissohända näwad  
ehmatawad ... /21,14/ (Hup.).

pisut 1.(adv.) 'natuke, weidi' ... ning ka pissut mawärri-  
semist tunda olnud. /21,5/ (Hup.).

2. (adj.) 'väike, vähene'... wõtta need luidorid leidi-  
seks, ja leppi selle pissut anniga ... /21,341/ (Hup.).

pisutki Et nisuggused tähheandmised tühjad, sedda igga, pis-  
utki mõistlik innimene, ilma meie ütlematagi teab ...  
/21,61/; Se kes pissutki neist asjust teab .../22,18/.

pits Kannepi nidist tehakse ka need penikesed pitsid, mis  
Brabandi pitsiks nimmetawad ... /25,268/ (Hup.).

pitsar 'pitser' ... hakkas ka tõine laew seest põllema ...  
ja kõik laewa lugid ja ukсед krono pitsariga kinni ol-  
lid pandud. /25,324/ (Hup.).

plaat ... tähti, mis pannija rami on pannud, kokkojota, et  
nemmad kui üks plat, mis lehhekülje surune on, õtse kui  
ühhestükis wallatud kokkojāwad, ja ühhes seiswad ...  
/22,164/ (Hup.).

plakk 'tint' Et nüüd pabberist ni palju olleme rākind; siis  
tulleb ka plakkist, kui tõisest kirjutuse nõust rākida.  
/23,302/(Hup.).

plaksumine ... ja lennab plaksumisega lussikast wälja ...  
/21,328/.

plaksutama ... hakkas wenne wisi tantsima, kässi plaksutama ja willistama. /22,276/ (Hup.).

planeet Sest et nemmad ühtepuhko liguwad, ning ikka omma teed päikese ümber emale lähewad, nimmetakse neid planetiks, se on: neid ööldakse käiwad tähhed ollewad. /22,77/: Meie ma on ka üks planet ... /22,78/ (Beitr.X,137).

plank 'paks laud' ... märka sured saeweskid, kus öed ja päwa asta otsa laudu ja plankisid leigati. /21,244/ (Hup.).

plats Sagiks jäi platsi peäle wõitja wõetawaks: 173 suurt tükki; 171 lippu ... /21,240/ (Hup.).

platsiraha Koormast, mis turro peäle kaubale tuakse, maksetakse 6 koppikat turro- ehk platsi-rahha. /25,240/.

plattlühter 'küünla alus' Keelda, et kõrtsipaigus pero tullega mitte reieal peaks käidama, egga küinalt mitte ilma platlühtrida seäl prugitama ... /25,306/: ... ja murretsego sellepärrast mõisawallitsused sedda, et iggas kõrtsis teekäijate tarbeks küinlaid ja platlühterid ... küllalt saaks ollema. /25,306/.

pleekiija 'pleegitaja' ... agga, mis meie plekimine kül on? - Kui õppind plekijad sedda näeksid ... /25,267/.

pleekima 'pleegitama' Meie plegime kül iggal aastal paljogi kangast ... /25,267/ (Hup.).

pleekimine 'pleegitamine' ... agga, mis meie plekimine kül on? /25,267/ (Hup. pleekimine 'das Bleichen').

plehtime 'põimima' ... agga ei rippu karwad kui hobbose lakkad ümber silmi, waid plehhiwad neid illusaste ümber pead. /21,134/: ... egga polleks tarwis ... seinu palkidest tehha, waid agga haggudest plehtida. /23,359/ (Hup.).

plekk 1. 'õhuke metall' ... siis võtta hõbbe ehk kard lussikad; kui sedda ei olle, karra ehk mu plekki tükkikest... /21,328/.

2. 'laik' ... ja nähtakse temmale walged plekkid külge lõwad. /21,11/ (Hup.).

plekktoos ... ja leidis wiis pleki tosi temma seest, mis... märka rasked ollid. /21,319/.

ploom Seält tullesid Sitronid, Appelsinid, wigid, mandlid, rosinad ja kallid plumid ... /23,229/ (Hup.).

ploomipuu Kirsi- ja plomipuud ollid Jürripä ajal jo ärra õitsnud ... /21,209/ (Hup.).

plotnik 'puusepp, puutöö tegija' ... et seal peäle sedda, mis plotnikud kõrwale saatnud, enne kui pealikud senna jõudnud, peäle kümme tuhhat rubla korjatud rahha olnud. /22,321/ (Hup.).

plupsutama 'plupsuga välja tulema' ... egga tulle enne wälja, kunni roisk temma külge hakkand; ni pea kui se sünib, plupsutab ta issienneseest silmast wälja ... /21,230/.

pobisema ... innimene, kedda arstiks, targaks, ehk nõiaks nimmetawad, sellega, et ta nurgas mõnda pobbiseb ja pomiseb, ehk mittokõrd ka ühtigi muud ei te ... /23,252/.

poeg Ei arwatud sel ajal ennam kui agga üht ainust tüttarlast perre peäle tarwis ollewad, agga sedda ennam poegi; sest et sel willetsal põlwele mehhi tarwis olli ... /22,28/; ... et se üks wanna roidunud ja pimme rot olli, kes ennam kuhugi pole ei õakand minna ... pojad tedda kõrwipiddi senna tallutasid, kus weel middagi toido polest olli leida. /22,41/ (Hup.).

poegima Temma ellab muist merree; poegib jae peäl ... /23,172/ (Hup.).

poegimine ... et wanna põlwe rahwa ajal hundile Saaremaal ei pessa egga poegimise asset ei antud ... /21,325/(Hup.).

poeglaps On seal praego 45 poeglast ... /21,48/ (Hup.).

poeglapsuke ... Kursis surri pooltõistaastane poeglapsuke-  
ne, et wähhikoor hingedurku läks ... /23,25/.

poegloom 'poeglaps, poiss' ... ühe päwalise naene, kolm  
kuud enne aega mahha sanud, ja wiis last kõrraga ilmale  
tonud: kolm tüttar- ja kaks poeg loma. /21,89/.

poekaup ... üks tulli tühjalt, ja teised teid muud poekau-  
pa. /23,276/.

poeke On seal ka kaks ehk kolm weike wenne poekest ... /23,  
174/.

poemees ... üks wenne poemees upputas ennast jõkke ... /22,  
73/.

poepoiss Ötsiwad siis ennast senna ehk tänna, kui poepoissid  
podid, ehk nõudwad aidamehhiks ... /22,61/.

pohl ... kükkitelles pohle sömas. /21,26/ (Hup.).

pohlakas 'poolakas' ... et kaks meest, kedda ehk Wennelaesi  
ehk Pohlakid arwas ollewad ... /23,224/ (Hup.).

poisike Läks poisikene riistaga jäe peäle ... /22,37/(Hup.).

poiss 1. 'poeglaps' Pois ruttas koddo emmale näitama ...  
/22,54/ (Hup.).

2. 'õpipoiss' ... et sellid egga poisid õiete süä ei sa-  
nud ... /21,335/ (Hup.).

poissmees ... agga tahhetakse sedda, et mölder poismees  
peab ollema ... /21,264/ (Hup.).

pojake ... ja helde süddamega temma kaddund pojakene ... ol-  
nud ... /23,183/ (Hup.).

pojand 'võõraspoeg' ... panni Pertli Mihkli lesk Anno ...  
kaddeda wihha pärrast omma pojandi, ning ka omma laste  
wöörmondri kodda ja maja ... põllema. /22,168/ (Hup.).

pojapoeg ... ja sai siis teada, et pojapoeg 62, poeg 97 ja  
suurissa 131 aastad wanna olli. /23,198/.

pojuke ... ja ütles siis: noh pojoke! /21,284/; ... uppus  
ühhe soldati pojoke ... Emma-jökke ... /22,37/ (Hup.).

pole'ep ole' Kui pörsastel ja siggadel mitte kuiwa lauta  
polle ... /21,58/ (Hup.).

poleerima ... ja kelle mürid ja seinad hallist poleritud  
marmori kiwist tehtud ... /22,62/; ... kui kaljo pakku  
ärä tikkuda; tedda hiilgawaks peegliks polerida; tedda  
assemelt ligutada ... /22, 63/.

politsei ... ja tulli pollitsei jallapeält tedda õtsima...  
/21,67/; Politsei laskis wennet ... jökke ... /22,37/.

politseihärä ... saime Helsingöri, ja widi meid Pollitsei  
härä jure ... /22,109/.

politseikohus ... on Tarto Seitungides Nr.17 Pollitsei koh-  
to polest kulutud ... /23,240/; ... et need Pollitsei  
kohtus sesuggusid wõiwad nähha sada, ja neid tenijaiks  
wäljawallitseda. /23,240/.

politseimeister ... ja mõistab weel makeelt; se siis ka  
Pollitseimeistri ja meie wahhel tulkus. /22,109/.

pomisema Mis muud tedda walmistes ... weel seäl jures peak-  
sid pommisema ... /25,210/ (Hup.).

pomm Paisati siis wenne leerist kahhe päwaga, kolm tuhat  
pombi linna ... /21,241/ (Hup. pompe 'Pumpe, Pombe, Plum-  
pe, Bombe').

pood ... pärrast,ku neid poest tulleb õsta ... /21,60/(Hup.).

## S I S U K O R D

<u>P. Ariste</u> , Uusi sõeliseid .....	5
<u>H. Rätsep</u> , Paul Ariste eesti sõnade päritolu uurijana .....	17
<u>P. Alvre</u> , Vana kirjakeele <u>emmik</u> ~ <u>immik</u> .....	71
<u>P. Alvre</u> , Leivu keelesaare <u>jenniga</u> ~ <u>jeniga</u> .....	76
<u>U. Masing</u> , <u>manner</u> ja <u>merevaik</u> .....	79
<u>J. Peegel</u> , Liitsõnalised poeetilised sünonüümid sõna- le <u>neiu</u> eesti regivärssides .....	93
<u>V. Kingisepp</u> , O. W. Masingu "Marahwa Näddala-Lehhe" sõnastik ( <u>ma</u> - <u>pood</u> ) .....	103



ИССЛЕДОВАНИЯ И МАТЕРИАЛЫ ПО ЛЕКСИКЕ  
ЭСТОНСКОГО ЯЗЫКА

III

На эстонском языке

Тартуский государственный университет  
ЭССР, г.Тарту, ул.Кликооли, 18.

Vastutav toimetaja J.Peegel

---

Paljundamisele antud 16.I 75. Trükipaber nr. 1,  
30x42.1/4. Trükipoognaid 14,75+1 kleebis. Ting-  
trükipoognaid 13,72+1 kleebis. Arvestuspoognaid  
11,4. Trükiarv 700. MB 00335. Tell. nr. 65.  
TRÜ trükikoda, ENSV, Tartu, Pälsoni t. 14.

Hind 82 kop.

82 kop.